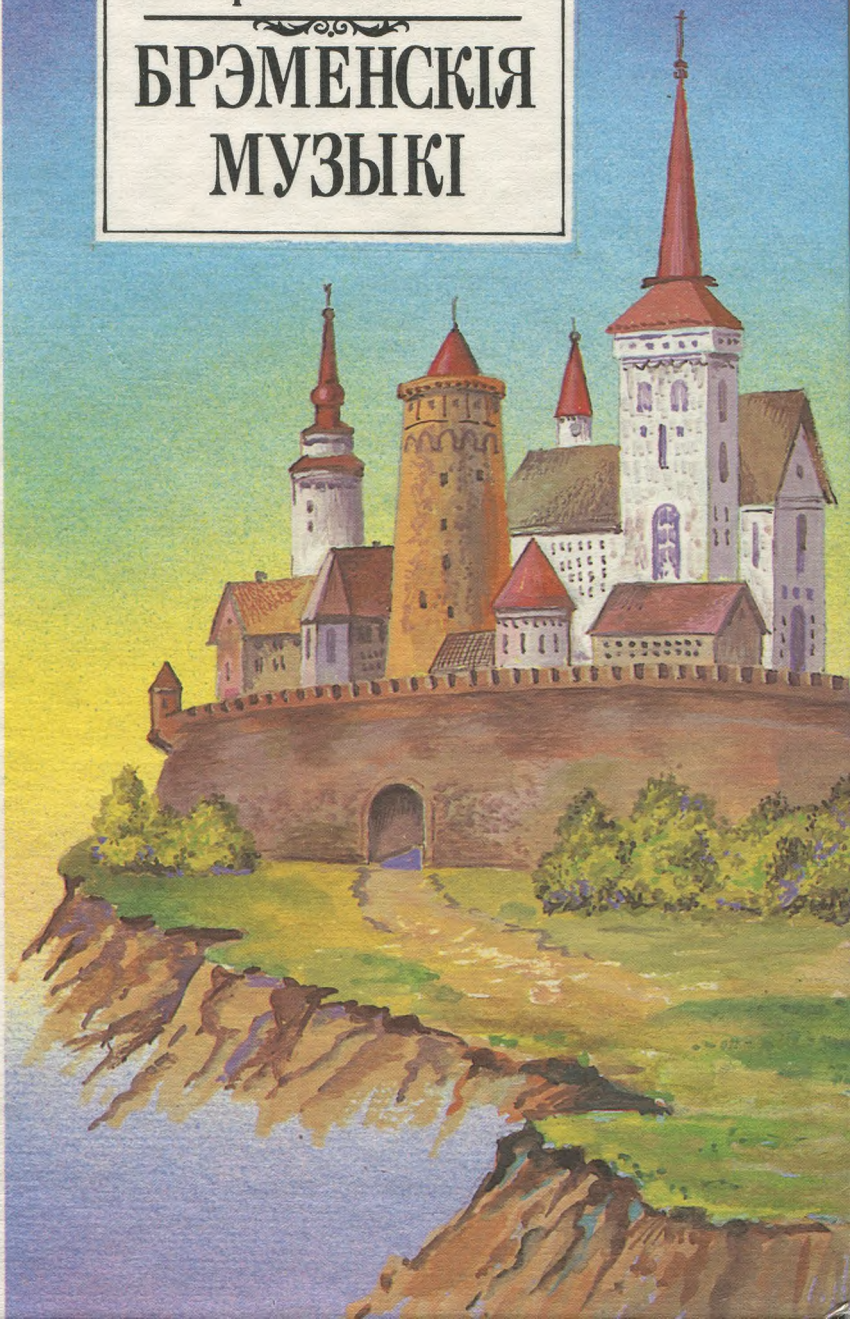

Бібліотека замежнай дзіцячай літаратуры

Браты ГРЫМ
БРЭМЕНСКІЯ
МУЗЫКІ

*Бібліятэка
замежнай
дзіцячай
літаратуры*

Браты ГРЫМ
БРЭМЕНСКІЯ
МУЗЫКІ

Казкі

Мінск
«Юнацтва»
1999

УДК 830-93
ББК 84(4Г)
Г 84

Серыя заснавана ў 1992 годзе

Рэдакцыйная калегія:

Міхась Зарэмба,
Уладзімір Карызна, Валянцін Лукша,
Уладзімір Марук,
Міхась Пазнякоў,
Валерый Славук,
Іван Чарота.

Мастак Ю. ЦЯРЭШЧАНКА

Для малодшага школьнага ўзросту

112—98
ISBN 985-05-0108-1

© «Юнацтва». Пераклад, 1999
© Ю. Цярэшчанка. Афармленне, 1999

ГЕНЗЕЛЬ І ГРЭТЭЛЬ

Жыў на ўзлессі глухога бору бедны дрывасек са сваёй жонкаю і дваімі дзецьмі; хлопчыка называлі Гензель, а дзяўчынку — Грэтэль. Жыў дрывасек надгаладзь; але наступіла аднойчы на той зямлі такая дарагоўля, што не было за што яму купіць нават хлеба замарыць чарвячка.

І вось пад вечар, лежачы на пасцелі, пачаў ён думаць, і ўсё адольвалі яго розныя думкі і клопаты; паўздыхаў ён і кажа жонцы:

— Што ж цяпер будзе з намі? Як нам пракарміць няшчасных дзяцей, нам і самім няма чаго есці!

— А ведаеш што, — адказала жонка, — давай раненька, як толькі пачне днець, завядзём дзяцей у лес, у самы глухі гушчар; запалім ім вогнішча, дадзім кожнаму па лусце хлеба, а самі пойдзем на работу і пакінем іх адных. Дарогі дадому яны не знойдуць, вось мы ад іх і пазбавімся.

— Не, жонка, — гаворыць дрывасек, — гэтага я не зраблю; бо сэрца ў мяне не камень, я дзяцей адных кідаць у лесе не магу, там нападуць на іх дзікія звяры і іх з'ядуць.

— Эх ты, дурань! — залавала жонка. — Учацьвярых жа мы ўсе з голаду прападзем, і застанецца толькі адно — труны збіваць. — І яна грызла яго да той пары, пакуль ён з ёй згадзіўся.

— А ўсё ж шкада мне маіх няшчасных дзяцей! — сказаў дрывасек.

Галодныя дзеці не спалі, дык чулі ўсё, што і як гаварыла мачыха іхняму бацьку. Залілася Грэтэль горкімі слязьмі і кажа Гензелю:

— Мусіць, нам цяпер загінуць прыйдзеца.

— Цішэй, Грэтэль, — прамовіў Гензель, — не бядай, я што-небудзь ды прыдумаю, як нам выратавацца.

І вось калі бацькі заснулі, ён падняўся, надзеў сваю куртачку, адчыніў дзверы ў сені і ціхенька выйшаў на двор. У гэты час ярка свяціў месяц, і белыя каменьчыкі, што ляжалі перад хаткай, блішчэлі, быццам кучкі сярэбраных манетаў.

Гензель нагнуўся і напоўніў імі кішэню. Пасля вярнуўся ён у хату і шагнуў Грэтэль:

— Суцешся, мілая сястрычка, спі сабе цяпер спакойна, бог нас не пакіне. — І тут жа ён зноў лёг на сваю пасцель.

Толькі пачаўся світанак, яшчэ і сонейка не ўзыходзіла, а мачыха падышла ўжо і пачала будзіць іх:

— Гэй вы, лежні, час падымацца, збірайцеся з намі ў лес па дровы!

Дала яна кожнаму з іх па лусце хлеба і кажа:

— Вось гэта будзе вам на полудзень; ды глядзіце, не з'ешце ўсяго раней часу, больш нічога я вам не дам.

Грэтэль схавала хлеб у свой фартух, бо ў Гензеля кішэня поўнілася каменнямі. І яны сабраліся ісці разам у лес. Прайшлі яны крыху, раптам Гензель запыніўся, азірнуўся, паглядзеў на хаціну, — так вось ён раз за разам азіраўся і запыняўся. А бацька яму і кажа:

— Гензель, чаго гэта ты ўсё азіраешся ды азіраешся? Не марудзь, ідзі шпарчэй.

— Ах, татачка, — адказаў яму Гензель, — я ўсё гляджу на сваю белую кошачку, вунь сядзіць яна на страсе, нібы хоча сказаць мне «бывай».

А мачыха і гаворыць:

— Эх, дурань ты, гэта ж не твая котка, гэта раніш-
няе сонца блішчыць на трубе.

А Гензель зусім і не на кошачку пазіраў, а даставаў
з кішэні і кідаў на дарогу бліскучыя каменьчыкі.

Вось увайшлі яны ў самую лясную нетру, а бацька
і кажа:

— Ну, дзеці, збірайце тут галлё, а я зраблю вам ця-
пельца, каб вы не ахаладалі.

Гензель і Грэтэль нанеслі шмукт галля. Падпалілі
яго. Калі полымя добра ўспыхнула, мачыха падае го-
лас:

— Ну, дзеткі, кладзіцеся цяпер ля вогнішча ды
адпачніце як след, а мы пойдзем у лес дровы секчы.
Закончым працу, вернемся сюды і возьмем вас да-
хаты.

Селі Гензель і Грэтэль ля агню, і, калі надышоў
поўдзень, кожны з іх з'еў па кавалачку хлеба. Яны
ўвесь час чулі стук сякеры і думалі, што іхні бацька
дзеці паблізу. Але гэта быў зусім не стук сякеры, а
цурбана, які навязаў дрывасек да сухога дрэва, і ён,
гайдаючыся ад ветру, стукаў аб ствол.

Доўга сядзелі яны вась так ля агню, ад стомы пача-
лі зліпацца іхнія вочы, і яны моцна-моцна заснулі. А
калі прахапіліся, была ўжо глухая ноч. Заплакала
Грэтэль і кажа:

— Як жа нам цяпер выбрацца з лесу?

Пачаў Гензель яе суцяшаць.

— Пачакай крышачку, хутка ўзйдзе месяц, і мы
тады знойдзем дарогу.

Калі ўзышоў месяц, узяў Гензель сястрычку за
руку і патупаў ад каменьчыка да каменьчыка, а зіха-
целі яны, быццам новыя сярэбраныя грошы, і падказ-
валі дзецям сцежку-дарожку. Яны ішлі ўсю ноч бес-
перапынна і падышлі на світанку да бацькавай ха-
ціны.

Яны пастукалі, мачыха адчыніла ім дзверы; ба-
чыць яна, што гэта Гензель і Грэтэль, і кажа:

— Што ж гэта вы, паганья дзеці, так доўга спалі ў лесе? А мы ўжо думалі: вы дахаты не хочаце вяртацца.

Узрадаваўся бацька, убачыўшы дзяцей, — было ў яго на душы цяжка, што кінуў ён іх адных.

А хутка зноў насталі голад і нястача, і дзеці падслухалі, як мачыха ўночы, лежачы ў пасцелі, гаварыла бацьку:

— У нас зноў усё ўжо з’едзена, засталася толькі паўакрайца хлеба, відаць, нам хутка будзе канец. Трэба ўсё ж нам ад дзяцей пазбавіцца: давай завядзем іх у лес яшчэ далей, каб не знайшлі яны дарогу дадому, іншага выйсця ў нас няма.

Зашчымела, забалела дрывасекава сэрца, і ён падумаў: «Ужо лепей мне апошняй крошкай з дзецьмі падзяліцца». Але жонка і чуць пра тое не хоча, пачала яго лаяць і папікаць. І вось — як пагана пачнеш, дык добра не скончыш, — саступіў ён раз, прыйшлося яму і цяпер саступіць.

Дзеці яшчэ не спалі і чулі ўсю гэтую гаману. І толькі бацькі заснулі, падняўся Гензель зноў, каб выйсці на двор і назбіраць каменьчыкаў, як і ў мінулы раз, але мачыха замкнула дзверы, і Гензель выйсці з хаціны не змог. Ён пачаў суцяшаць сваю сястрычку і кажа:

— Не плач, Грэтэль, спі спакойна, бог нам як-небудзь ды паспрыяе.

Ранічкай прыйшла мачыха і ўстурыла дзяцей з пасцелі. Дала ім кавалак хлеба, ён быў яшчэ меншы, чым той раз. Па дарозе ў лес Гензель крышыў хлеб у кішэні, усё запыняўся і кідаў хлебныя крошкі на дарогу.

— Што гэта ты, Гензель, усё запыняешся ды азіраешся? — запытаў бацька. — Ідзі, як і мы ўсе.

— Ды гэта я гляджу на свайго голуба, вунь сядзіць ён на страсе дома, нібы са мной развітваецца, — адказаў Гензель.

— Дурань ты, — сказала мачыха, — гэта зусім не голуб твой, гэта ранішняе сонца блішчыць на вяршку трубы.

А Гензель усё кідаў і кідаў па дарозе хлебныя крошкі. Вось мачыха завяла дзяцей яшчэ далей у лес, дзе яны ні разу яшчэ не былі. Запалілі зноў вялікае вогнішча, і кажа мачыха:

— Дзеткі, сядайце вось тут, а стоміцеся, дык па спіце крыху; а мы пойдзем у лес дровы секчы, а вечарам, як скончым работу, вернемся і возьмем вас дадому.

Калі надышоў поўдзень, падзялілася Грэтэль сваёй лустай хлеба з Гензелем, — бо ён увесь свой хлеб пакрышыў і пакінуў на дарозе. Пасля яны заснулі. Але вось ужо і вечар мінуўся, і ніхто па няшчасных дзяцей не прыходзіў. Прачнуліся яны цёмнай ноччу, і пачаў Гензель суцяшаць сястрычку:

— Пачакай, Грэтэль, вось хутка месяц узыздзе, і пачнуць відаць хлебныя крошкі, што я апусціў на дарогу, яны падкажуць нам дарогу дахаты.

Вось выплыў месяц, і дзеці рушылі ў шлях-дарогу, але хлебных крошак не ўбачылі, — тысячы птушак, што лётаюць у полі і ў лесе, усе іх падзяўблі. Тады Гензель і кажа Грэтэль:

— Мы ўжо як-небудзь ды знойдзем дарогу.

Але яны яе не знайшлі. Прышлося ім ісці ўсю ноч і ўвесь дзень, з раніцы і да сама вечара, але выбрацца з лесу яны не маглі. Дзеці моцна захацелі есці, бо яны нічога не бралі ў рот, апроч ягад, што збіралі па шляху. Яны так стаміліся, што ледзь-ледзь перастаўлялі ногі, і вось прылеглі яны пад дрэвам і заснулі.

Надышла ўжо трэцяя раніца з таго часу, як пакінулі яны бацькавую хаціну. Пайшлі яны далей. Ідуць і ідуць, а лес усё глыбей і цямней, і, калі б неўзабаве не падаспела помач, яны зусім змагліся б.

Вось наступіў поўдзень, і яны заўважылі на галінцы беласнежную птушачку. Яна спявала так хораша,

што яны запыніліся і зачараваліся яе спевам. Але нечакана птушачка замоўкла і, узмахнуўшы крыллямі, паляцела перад імі, а яны пайшлі за ёю ўслед, і ішлі, пакуль нарэшце не дабраліся да хацінкі, дзе птушачка села на страсе. Падышлі яны бліжэй, бачаць: зроблена хацінка з хлеба, страху на ёй з пернікаў, а ваконцы ўсе з празрыстага ледзянца.

— Вось мы за яе і возьмемся, — сказаў Гензель, — і будзе ў нас слаўны пачастунак! Я ад’ем кавалак страхі, а ты, Грэтэль, бярыся за акенца, — яно, мусіць, вельмі салодкае.

Узабраўся Гензель на хацінку і адламаў кавалачак страхі, каб пасмакаваць, якая яна, а Грэтэль падышла да акенца і пачала яго грызці.

Раптам пачуўся з сярэдзіны чыйсьці тоненькі галасочак:

— Хрусь ды хрумстна пад акном,
Хто грызе і точыць дом?

Дзеці адказалі:

— Гэта госць цудоўны,
Ветрык наш вандроўны.

І, не зважаючы, яны прадаўжалі аб’ядаць домік.

Гензель, якому вельмі спадабалася страху, адарваў ад яе вялікі кавалак і скінуў уніз, а Грэтэль выламала цэлае круглае шкло з ледзянца і, усеўшыся каля хацінкі, пачала ім ласавацца.

Раптам адчыніліся дзверы, і выйшла адтуль, абпіраючыся на мыліцу, вельмі старая бабуля. Гензель і Грэтэль так напужаліся, што выпусцілі з рук ласунак. Пахітала старая галавою і кажа:

— Э, мілыя дзеткі, хто гэта вас сюды прывёў? Ну, калі ласка, заходзьце ў хацінку, кепска вам тут не будзе.

Яна ўзяла іх абоіх за рукі і ўвяла ў сваю хаціну. Прынесла ім смачнай ежы — малака з блінамі, пасы-

панымі цукрам, яблыкаў і арэхаў. Пасля яна паслала дзве прыгожыя пасцелькі і накрыла іх белымі коўдрамі. Улегліся Гензель і Грэтэль і палічылі, што трапілі, бадай, у рай.

Але старая толькі прыкінулася такою добрай, а была яна на самай справе злая ведзьма, што падпільноўвае дзяцей, і хацінку з хлеба зладзіла для таго, каб лепш заманіць. Калі хто трапляў да яе ў рукі, яна таго забівала, пасля варыла і з'ядала, і было гэта для яе святам. У ведзьмаў заўсёды бываюць чырвоныя вочы, і бачаць яны ўдалечыню слаба, але затое ў іх нюх, як у звяроў, і яны адчуваюць, калі чалавек блізка.

Калі Гензель і Грэтэль падыходзілі да яе хаціны, яна злосна зарагатала і пацерла рукі з ухмылкаю:

— Вось яны і мае! Цяпер ужо ім адгэтуль не ўцячы!

Рана-ранічкай, калі дзеці яшчэ спалі, яна паднялася, зірнула, як яны спяць спакойна ды якія ў іх пульхныя і ружовыя шчочкі, і ўсцешылася: «Будзе будзе для мяне смачны сняданак!»

Яна схапіла Гензеля сваёй кастлявай рукою, занесла яго ў хлеў, а пасля замкнула за сабой дзверы з жалезнымі кратамі — няхай лемантуе колькі хоча, нішто яму не паможа. Затым пайшла яна да Грэтэль, раскатурхала яе, пабудзіла і кажа:

— Падымайся, гультайка, ды прынясі мне вады, згатуй свайму брату што-небудзь смачнае, — вунь сядзіць ён у хляве, няхай сыцее і гладзее. А калі распаўнее, я яго з'ем.

Залілася Грэтэль горкімі слязьмі, але — што рабіць? — прыйшлося ёй рабіць тое, што загадала злая ведзьма.

І вось былі згатаваныя для Гензеля самыя смачныя стравы, а Грэтэль засталіся толькі адны недаедкі.

Кожную раніцу падыходзіла старая да маленькага хлява і гаварыла:

— Гензель, пакажы мне свае пальцы, я хачу ўбачыць, ці даволі ты папаўнеў.

Але Гензель падымаў костачку, і старая, якая слаба бачыла, не магла разгледзець, што гэта такое, і думала, што гэта Гензелевы пальцы, і здзіўлялася, чаму гэта ён зусім не правіцца.

Так мінула чатыры тыдні, але Гензель усё яшчэ быў худы, — тут старая страціла ўсякую цярпліваць і чакаць больш не захацела.

— Эй, Грэтэль, — крыкнула яна дзяўчынцы, — варушыся жвавей, прынясі вады: усё роўна — ці тлусты Гензель, ці сухарэбры, а ўжо заўтра раніцай я яго закалю і згатую.

Ой як бедавала няшчасная сястрычка, калі прыйшлося ёй цягаць ваду, як цяклі ў яе слёзы струменямі па шчоках!

— Божа, ды памажы ж ты нам! — усклікнула яна. — Лепш бы нас разарвалі дзікія звяры ў лесе, тады хоць бы загінулі мы разам.

— Ну, годзе ныць! — закрычала старая. — Цяпер табе ніхто не паможа.

Ранічкай Грэтэль павінна была падняцца, выйсці на двор, пачапіць кацёл з вадою і раскласці агонь.

— Спачатку мы спячом хлеб, — сказала старая, — я ўжо выпаліла печ і замясіла цеста. — Яна штурхнула бедную Грэтэль да самай печы, адкуль ледзь не апапіла яе пякельным полымем.

— Ну, лезь у печ, — загадала ведзьма, — ды паглядзі, ці добра яна напаленая, ці не час булкі туды падаваць.

Толькі паспрабавала Грэтэль лезці ў печ, як ужо старая тут жа наладзілася зачыніць яе там засланкай, каб Грэтэль засмажыць, а потым і з'есці. Ды Грэтэль здагадалася, што задумала старая, і кажа:

— Ды я не ведаю, як гэта зрабіць, як мне туды залезці.

— Вось дурная гуска, — незадаволеная сказала старая, — глядзі, якія вялікія чалеснікі, я і то магу

туды залезці, — і яна ўзабралася на прыпек і засунула галаву ў печ.

Тут Грэтэль як піхне ведзьму, ды так, што тая апынулася ў самым полымі. Хуценька Грэтэль прыкрыла печ жалезнай засланкаю і заперла на засаўку. У-ой як страшэнна завыла ведзьма! А Грэтэль пабегла; і згарэла ведзьма-душагубка ў страшэннай пакуце.

Кінулася Грэтэль хутчэй да Гензеля, адчыніла хлеў і ўсклікнула:

— Гензель, мы выратаваныя: старая ведзьма згінула!

Выімчаў Гензель з хлява, быццам птушка з клеткі, калі адчыняць перад ёй дзверцы. Як узрадаваліся яны, як кінуліся адно да аднаго, як скакалі яны ад уцехі, як моцна яны цалаваліся! І паколькі ім не было чаго цяпер баяцца, дык яны ўвайшлі ў ведзьміну хаціну, а стаялі там усюды па кутах куфэркі з жэмчугам і каштоўнымі каменьчыкамі.

— Гэтыя, бадай, будуць лепшыя за нашыя пясчанікі, — сказаў Гензель і напоўніў самацветамі поўныя кішэні.

— Мне таксама хочацца што-небудзь прынесці дадому, — прамовіла Грэтэль і насыпала каменьчыкаў у фартух.

— Ну, а цяпер бязым хутчэй адсюль, — сказаў Гензель, — бо нам трэба яшчэ выбрацца з ведзьмінага лесу.

Вось прайшлі яны падбегам гадзіны са дзве і натрапілі нарэшце на вялікае возера.

— Не перабрацца нам цераз яго, — засмуціўся Гензель, — нідзе не бачна ні кладачкі, ні мосціка.

— Ды і лодачкі нідзе не відаць, — уздыхнула Грэтэль, — а вунь плыве белая качачка; калі я яе папрашу, яна паспрыяе нам перабрацца на той бераг.

І папрасіла Грэтэль:

— Кача, качачка, хутчэй
Падплыві да нас яшчэ.
Няма сцэжкі, няма кладкі
Перапраў нас неадкладна!

Падплыла качачка, сеў на яе Гензель і паклікаў сястрычку, каб і яна села побач з ім.

— Не, — адказала Грэтэль, — качачцы будзе цяжка; няхай перавязе яна спачатку цябе, а потым і мяне.

Так добрая качачка і зрабіла, і калі яны шчасліва перабраліся на той бераг і пайшлі далей, дык лес пачаў ім усё больш знаёмець, і яны заўважылі нарэшце здалёку бацькоўскі дом. Тут з радасці яны кінуліся бегчы, ускочылі ў пакой і прыпалі да бацькі.

З таго часу як той звёў дзяцей у лес, не было ў яго ні хвіліны вясёлага настрою, а жонка ягоная памерла. Апусціла Грэтэль падол фартуха, і пасыпаліся на дол жэмчуг ды самацветы, а Гензель дастаў іх з кішэні жменяю.

І скончылася іхняя нястача і гора, і пачалі жыць яны шчасліва ўсе разам.

Тут і казка запыняецца,
А вунь мышка наперад спяшаецца;
Хто зловіць яе, той
Пашые сабе шапку скураную,
Ды вялікую, не малую.

ШЭСЦЬ ЛЕБЕДЗЯЎ

Паехаў аднойчы кароль на паляванне ў вялікі глухі лес; без стомы ганяўся ён за звярамі, і ніхто з яго людзей не мог за ім паспець. А тут ужо добра такі звечарэла; прытрымаў тады кароль свайго каня, азірнуўся і бачыць, што заблудзіўся. Давай ён шукаць дарогу, але знайсці ніяк не можа.

І вось убачыў ён у лесе бабульку, галава ў яе аж траслася ад старасці; а ішла яна проста насустрач яму, і была то ведзьма.

— Бабуля, — звярнуўся кароль да яе, — ці не маглі б вы паказаць мне дарогу з лесу?

— О, так, ваша ягамосць кароль, — адказала яна, — я гэта магу, але пры адной умове, калі вы не выканаеце яе, то не выйсці вам з лесу ніколі і загінеце вы тут ад голаду.

— А якая ж гэта ўмова? — пытаецца кароль.

— Ёсць у мяне дачка, — гаворыць старая, — яна такая прыгажуня, якой вам у цэлым свеце не знайсці, і варта яна таго, каб стаць вашай жонкай; калі вы згодны зрабіць яе каралевай, дык я пакажу вам дарогу з лесу.

Кароль ад страху згадзіўся, і старая прывяла яго ў сваю хаціну, дзе ля печы сядзела яе дачка. Яна сустрэла караля так, нібыта толькі яго і чакала; і ўбачыў кароль, што яна вельмі прыгожая, аднак яна не спадабалася яму, і ён не мог пазіраць на яе без затоенага страху. Калі кароль пасадзіў дзяўчыну на каня, старая паказала яму дарогу і кароль зноў вярнуўся ў свой каралеўскі замак, дзе яны і справілі вяселле.

А кароль ужо быў аднойчы жанаты, і ад першай жонкі было ў яго сямёра дзяцей — шэсць хлопчыкаў і адна дзяўчынка, і любіў ён іх больш за ўсё на свеце. Але ён баяўся, каб не пачала мачыха дрэнна з імі абыходзіцца, каб не зрабіла ім якога ліха, і вось адвёз ён іх у таемны замак, які знаходзіўся якраз пасярод лесу. Ён быў так схаваны ў лясным гушчары і так цяжка было адшукаць да яго дарогу, што і сам кароль не знайшоў бы яе, каб не падаравала яму адна чарадзейка клубок чароўных нітак; і быў той клубок такі, што варта кінуць яго перад сабою, як ён сам размотваўся і паказваў шлях-дарогу.

Вельмі часта ездзіў кароль да сваіх любімых дзяцей у лес; і нарэшце каралева зацікавілася пастаян-

нымі яго адлучкамі; захацелася ёй даведацца, што ён робіць у лесе адзін. Шмат грошай дала яна сваім слугам, і яны выдалі ёй таямніцу, а таксама расказалі пра клубок нітак, які адзіны можа паказаць туды дарогу. І не мела яна спакою да той пары, пакуль не выведала, дзе кароль хавае гэты клубок; затым пашыла яна з шоўку маленькія белыя сарочкі і зашыла ў іх свае чары, бо яшчэ ад маці ведала яна сакрэты чарадзейства.

Вось аднойчы паехаў кароль на паляванне, а яна ўзяла тыя сарочкі і выправілася ў лес, і клубок паказаў ёй шлях-дарогу. Дзеці, калі ўбачылі здалёку, што нехта набліжаецца, падумалі, што гэта ідзе да іх дарагі бацька, і радасна выбеглі насустрач яму. І тады накінула яна на кожнага з іх сарочку; і як толькі дакрануліся тыя сарочкі да іхняга цела, ператварыліся браты ў лебедзяў, узняліся над лесам і паляцелі.

Вярнулася каралева дамоў дужа задаволеная, думаючы, што яна пазбавілася ад сваіх пасынкаў; але дзяўчынка не выбегла разам з братамі насустрач ёй, а каралева гэтага не заўважыла. На наступны дзень кароль прыйшоў праведаць сваіх дзяцей, але знайшоў толькі дачку.

— А дзе ж твае браты? — спытаўся ён.

— Бяда, дарагі татка, — адказала дачка, — яны паляцелі і пакінулі мяне адну. — І расказала яму, што бачыла з акенца, як браты лебедзямі праляцелі над лесам, і паказала пер'е, якое скінулі яны на падворку і якое яна падняла. Замаркоціўся кароль, але не ведаў, што гэтую нядобрую справу зрабіла каралева; спалохаўся, што ў яго ўкрадуць і дачку, і вырашыў забраць яе з сабою. Але яна баялася мачыхі і ўпрасіла караля пакінуць яе яшчэ на адну ноч у лясным замку.

Бедная дзяўчынка падумала: «Нядоўга мне заставацца тут, — пайду я на пошукі сваіх братоў».

Вось ужо і ноч апусцілася на лес, і выбегла яна з замка і пайшла проста ў лясны гушчар. Праблукала ўсю ноч і ўвесь дзень, пакуль, нарэшце, ад стомы ісці ўжо не магла. І заўважыла яна паляўнічы домік, увайшла ў яго, бачыць — пакой, а ў ім шэсць маленькіх ложкаў, але яна не адважылася легчы, а залезла пад адзін з ложкаў і вырашыла там начаваць.

Неўзабаве і сонца зайшло, і пачула яна шум і ўбачыла, што прыляцелі да акна шэсць лебедзяў. Яны ўселіся на акне і пачалі здзьмухваць сваё пер'е, і васьмь лебядзіны ўбор зваліўся з іх, як сарочка. Зірнула на іх дзяўчынка і пазнала сваіх братоў, узрадавалася і вылезла з-пад ложка. Браты ўбачылі сваю сястру і ўсцешыліся не менш за яе, але радасць іх была кароткай.

— Табе нельга заставацца тут, — сказалі яны, — гэта прытон разбойнікаў. Калі разбойнікі вернуцца і знойдуць цябе тут, яны заб'юць цябе.

— А хіба вы не можаце мяне абараніць? — спытала ў іх сястрычка.

— Не, — адказалі яны, — мы можам скідаць свой лебядзіны ўбор толькі на чвэрць гадзіны вечарам, тады мы становімся людзьмі, а затым зноў ператвараем ся ў лебедзяў.

Заплакала сястрычка і кажа:

— А хіба нельга зняць з вас чары?

— Не, — уздыхнулі яны, — зрабіць гэта вельмі цяжка. На працягу шасці гадоў ты не павінна ні гаварыць, ні смяцца, і мусіш пашыць нам за гэты час шэсць сарочак з кветказору. А калі ты вымавіш хоць адно слова, дык уся твая праца прападзе.

Пакуль браты расказвалі ёй пра гэта, мінула чвэрць гадзіны, і яны зноўку сталі лебедзямі і вылецелі праз акно.

Але дзяўчынка цвёрда вырашыла вызваліць сваіх братоў, нават калі б дзеля гэтага спатрэбілася яе жыццё. Яна пакінула паляўнічы домік і пайшла ў самы гу-

шчар, залезла на дрэва і там пераначавала. Ранкам яна спусцілася з дрэва, назбірала кветказору і пачала шыць. Размаўляць ёй не было з кім, а смяяцца і зусім не хацелася...

Так мінула шмат часу, і здарылася, што кароль той краіны паляваў у лесе, і яго егеры пад'ехалі да дрэва, на якім сядзела дзяўчынка. Яны паклікалі яе:

— Хто ты?

Яна нічога не адказала.

— Спусціся да нас, — папрасілі яны, — мы нічога дрэннага табе не зробім.

Але яна толькі галавой пакруціла.

Калі яны пачалі яе распытваць, яна скінула ім залатыя каралі і думала, што яны задаволяцца гэтым. Але яны ўсё задавалі і задавалі пытанні; тады яна скінула ім свой пояс; але калі і гэта не дапамагло, скінула ім свае падвязкі, такім чынам неўзабаве яна аддала ім усё, што на ёй было, і засталася ў адной сарочцы. Але егеры і тады не адчапіліся ад яе; яны залезлі на дрэва, знялі яе адтуль і прывялі да караля. Кароль спытаў:

— Хто ты? Што ты там робіш на дрэве? — Але яна нічога не адказала.

Ён распытваў яе на ўсіх мовах, якія толькі ведаў, але яна заставалася маўклівай як рыба. А была яна прыгожая, і вось кароль моцна ў яе закахаўся. Ён ухутаў яе ў свой плашч, пасадзіў перад сабой на каня і прывёз яе ў свой замак. І загадаў ён апрануць яе ў багатыя ўборы, і стала яна прыгажэйшая. Але нельга было дабіцца ад яе хоць слова. Ён сеў ля стала побач з ёю, і сціпласць яе і нясмеласць так спадабаліся яму, што ён сказаў:

— Вось з гэтай хачу я ажаніцца і ні з якой іншай на свеце. — І праз колькі дзён ён павянчаўся з ёю.

Але была ў караля злая маці — ёй не спадабалася яго жаніцьба і яна пачала зласлівіць пра маладую каралеву.

— Хто ведае, адкуль узялася гэтая дзеўка, — гаварыла яна, — ніводнага слова прамовіць не можа; яна не вартая быць жонкай караля.

Праз год, калі каралева нарадзіла першынца, старая забрала яго, а каралеве пад час сну вымазала рот крывёю. Затым яна пайшла да караля і абвінаваціла яе ў тым, што яна людаедка. Кароль не хацеў у гэта верыць і не дазволіў прычыніць каралеве зло. А яна ўвесь час шыла сарочкі і ні на што іншае не звяртала ўвагі.

Калі ж зноў нарадзіла яна прыгожага хлопчыка, ліхая свякруха зноўку ўтварыла такі ж самы падман, але кароль не хацеў верыць яе злосным словам. Ён сказаў:

— Яна вельмі сціплая і добрая, каб магла здзейсніць такое; калі б яна не была нямая, дык даказала б сваю невінаватасць.

Але старая і на трэці раз украла нованароджанае немаўлятка і абвінаваціла каралеву, якая не прамовіла ні слова ў сваю абарону. Каралю ж заставалася толькі адно — аддаць яе пад суд; і прысудзілі спаліць яе на кастры.

Надышоў дзень выканання прысуду, а быў гэтакраз апошні дзень з тых шасці гадоў, на працягу якіх яна не магла ні гаварыць, ні смяяцца.

Яна пашыла за гэты час шэсць сарочак, і толькі на апошняй сарочцы яшчэ не было левага рукава.

Калі павялі яе на касцёр, захапіла яна з сабой сарочкі, і калі завялі яе ўжо на памост і вось-вось павінны былі распаліць вогнішча, азірнулася яна і бачыць — ляцяць да яе шэсць лебедзяў. І зразумела яна, што блізка яе вызваленне, і затрапятала ў яе сэрца ад радасці.

Шумна падляцелі да яе лебедзі і апусціліся так нізка, што яна паспела кінуць ім сарочкі; і як толькі да іх дакрануліся тыя сарочкі, зваліліся з іх лебядзіныя ўборы, і стаялі перад ёй яе браты, жывыя,

здоровыя, і па-ранейшаму прыгожыя, — толькі ў малодшага не хапала левага рукава, і таму на спіне ў яго засталася лебядзінае крыло. Пачалі яны абдымацца ды цалавацца, і прыйшла каралева да караля, і ён быў моцна здзіўлены, але вось загаварыла яна і сказала:

— Мой любы кароль, з гэтай пары я магу размаўляць і скажу табе, што я ні ў чым не вінаватая, і яна расказала яму пра падман старой свекрыві, якая забрала і схавала траіх яе дзяцей. І прынеслі іх у замак на вялікую радасць караля, а злосную свякроў у пакаранне спалілі на кастры, і застаўся ад яе адзін толькі попел.

А кароль і каралева разам з шасцю сваімі братамі жылі мірна і шчасліва доўга-доўга.

ЧОРТ З ТРЫМА ЗАЛАТЫМІ ВАЛАСАМІ

Жыла аднойчы бедная жанчына, вось нарадзіла яна сыночка, нарадзіўся ён на свет у сарочцы, і было яму прадказана, што на чатырнаццатым годзе ён ажэніцца з каралеўскай дачкой. І здарылася, што неўзабаве пасля гэтага прыбыў у гэтую вёску кароль; але ніхто не ведаў, што гэта кароль, і калі ён пачаў распытваць у людзей, што ў іх новага, яму адказалі:

— Ды вось нарадзілася ў нас на гэтых днях дзіця ў сарочцы; што яно ні задумае, ва ўсім яму будзе ўдача. І прадказана яму яшчэ, што на чатырнаццатым годзе быццам ажэніцца ён з каралеўскай дачкой.

А было ў караля сэрца ліхое; разгневаўся ён, даведаўшыся аб такім прадказанні, і пайшоў да бацькоў хлопчыка, прыкінуўся такім ласкавым, такім добрым і кажа:

— Вы людзі бедныя, аддайце мне ваша дзіця, ужо я аб ім паклапачуся.

Спачатку яны адмаўляліся, але калі гэты чужы чалавек прапанаваў ім за гэта нямала золата, яны вырашылі: «Ужо як ён нарадзіўся шчасліўцам, то будзе гэта для яго да лепшага», і яны згадзіліся і аддалі хлопчыка.

Паклаў кароль дзіця ў паходны куфэрак і паскакаў з ім далей. Пад'ехаў ён да глыбокага віру, кінуў куфэрак у ваду і падумаў: «Вось я і выратаваў сваю дачку ад няпрошанага жаніха». Але куфэрак не патуў, а паплыў, нібы караблік, і ні адна кропля вады ў яго не прасачылася. І адплыў ён на дзве мілі ад каралеўскай сталіцы, прыплыў да млына і спыніўся каля плаціны. На шчасце, стаяў паблізу батрак з млына, ён заўважыў куфэрак і выцягнуў яго бусаком на бераг, думаючы знайсці ў ім немалыя скарбы; але калі ён яго адчыніў, то ўбачыў, што ляжыць у ім прыгожы хлопчык, здаровы і вясёлы. Ён прынёс яго да млынара і яго жонкі, і паколькі дзяцей у іх не было, то млынарыха зарадавалася і кажа:

— Гэта сам гасподзь бог паслаў нам дзіцятка.

Пачалі яны аб знайдышы клапаціцца, і ён вырас, выхаваны на многіх дабрадзейных справах.

Але вась здарылася аднойчы, што кароль, жадаючы схавацца ад навальніцы, зайшоў на млын і, заўважыўшы рослага хлопчыка, спытаў у млынара і яго жонкі, ці не іх гэта сын.

— Не, — адказалі яны, — гэта знайдыш. Чатырнаццаць гадоў таму назад яго прынесла ў куфэрку да нашай плаціны, і батрак выцягнуў яго з вады.

Тады кароль зразумеў, што гэта ніхто іншы, як той самы шчаслівец, якога ён кінуў у ваду, і ён сказаў:

— А ці нельга будзе, людзі добрыя, паслаць яго з маім пісьмом да каралевы. Я дам яму за гэта ўзнагароду — два залатыя.

— Як пажадае кароль, — адказалі млынар і млынарыха і загадалі юнаку рыхтавацца ў шляхдарогу.

І напісаў кароль ліст каралеве, а было ў ім сказана: «Як толькі гэты хлопчык прыбудзе з маім пісьмом, я загадваю яго забіць і закапаць у зямлю; і зрабіць усё гэта трэба да майго вяртання».

Выправіўся хлопчык з гэтым лістом у дарогу, але на шляху заблудзіўся і трапіў пад вечар у дрымучы лес. У цемры ён заўважыў агеньчык: пайшоў насустрэч яму і апынуўся каля хаткі. Зайшоў ён туды, бачыць — сядзіць каля печкі бабуля, а болей у хатцы нікога няма. Яна згледзела юнака, спалохалася і кажа:

— Ты адкуль і куды кіруешся?

— Я іду з млына, — адказаў ён, — кіруюся да каралевы, нясу ёй пісьмо; ды вось заблудзіўся ў лесе і хацеў бы ў цябе пераначаваць.

— Бедны ты хлопчык, — мовіла бабуля, — бо ты трапіў у разбойніцкі прытон; калі разбойнікі вечарам вернуцца дамоў, яны цябе заб'юць.

— Ну, што ж, няхай прыходзіць хто заўгодна, — сказаў юнак, — я нікога не баюся; я так стаміўся, што ісці далей не маю сілы. — І ён лёг на лаўку і заснуў.

Неўзабаве з'явіліся разбойнікі і гнеўна спыталі, чаму тут ляжыць нейкі чужы хлопчык.

— Ах, — сказала бабуля, — ды гэта ж зусім нявіннае дзіця. Хлопчык заблудзіўся ў лесе, і я з жалю яго прытуліла; ён павінен даставіць пісьмо каралеве.

Распячаталі разбойнікі ліст, прачыталі яго, а напісана ў ім было, што як толькі ён з'явіцца, яго трэба тут жа забіць. І вось адчулі жорсткія разбойнікі жаласлівасць, іх атаман разарваў ліст і напісаў замест яго новы, дзе сказана было, што як толькі ён з'явіцца, яго зараз жа трэба абвянчаць з каралеўскай дачкой. Яны пакінулі яго спакойна спаць на лаўцы да самай раніцы, а калі ён прачнуўся, далі яму ліст і паказалі дарогу.

Каралева, атрымаўшы ліст і прачытаўшы яго, зрабіла так, як было ў ім пазначана: яна загадала наладзіць пышнае вяселле, і каралеўна была павянчана са шчасліўцам. А паколькі юнак быў прыгожы і ласкавы, то жыла яна з ім радасная і задаволеная.

Праз некаторы час кароль вярнуўся ў свой замак і ўбачыў, што споўнілася прадказанне і шчаслівец павянчаны з яго дачкой.

— Як жа гэта здарылася? — спытаў ён. — Я ж у сваім пісьме даў зусім іншы ўказ.

Тады падала яму каралева ліст і сказала: няхай, маўляў, сам паглядзіць, што ў ім напісана. Прачытаў кароль ліст і адразу заўважыў, што яго падмянілі іншым. Ён спытаў у юнака, куды падзеўся даручаны яго ліст і чаму ён прынёс замест яго іншы.

— Я нічога аб гэтым не ведаю, — адказаў ён, — мабыць, яго ноччу падмянілі, калі я спаў у лесе.

І сказаў разгневаны кароль:

— Ну, гэта табе не надта лёгка пройдзе! Хто хоча атрымаць дачку маю за жонку, той павінен здабыць мне з пекла тры залатыя валасы з галавы чорта, — калі прынясеш, што я патрабую, то застанецца мая дачка тваёй жонкай.

Так думаў кароль адчапіцца ад яго раз і назаўсёды. Але шчаслівец адказаў:

— Што ж, залатыя валасы я вам здабуду, чорта я не баюся. — На тым ён развітаўся з каралём і пачаў сваю вандроўку.

І прывяла яго дарога ў адну сталіцу. Гарадскі брамнік пачаў яго выпытваць, якое ён рамяство ведае і што ўмее рабіць.

— Я ўсё ўмею рабіць, — адказаў шчаслівец.

— Тады акажы нам паслугу, — сказаў брамнік, — растлумач, чаму наш фантан на рыначным пляцы, з якога раней бруілася віно, цяпер перасох і нават вада з яго не цячэ.

— Гэта я вам растлумачу, — адказаў юнак, — пачакайце толькі, пакуль я назад вярнуся.

І ён рушыў далей і падышоў да другога горада; і зноў спытаў у яго брамнік, якое рамяство ён ведае і што ўмее рабіць.

— Я ўсё ўмею рабіць, — адказаў ён.

— Тады акажы нам паслугу і скажы, чаму дрэва ў нашым горадзе раней давала залатыя яблыкі, а цяпер на ім нават і лісцяў няма.

— Гэта я вам растлумачу, — адказаў ён, — толькі пачакайце, пакуль я назад вярнуся.

Пайшоў ён далей і прыйшоў да вялікай ракі, і трэба было яму цераз тую раку пераправіцца. Перавозчык спытаў у яго, якое рамяство ён ведае і што ўмее рабіць.

— Я ўсё ўмею рабіць, — адказаў ён.

— Тады акажы мне паслугу, — сказаў перавозчык, — растлумач мне, чаму я павінен увесь час займацца перавозам і ніхто мяне ніколі не зменіць?

— Я гэта табе растлумачу, — адказаў ён, — толькі пачакай, пакуль я назад вярнуся.

Пераправіўся ён цераз раку і адшукаў уваход у апраметную. А было там чорна-чорна і сажай усё пакрыта, а чорта на той час дома не аказалася, і толькі сядзела там яго бабуля ў шырокім, вялікім крэсле.

— Што табе патрэбна? — спытала яна ў яго, і падалася яна яму не такой ужо сярдзітай.

— Ды вось хацелася б мне здабыць тры залатыя валасы з галавы чорта, — адказаў ён, — а не — дык давядзецца мне са сваёй жонкай разлучыцца.

— Аднак жа ты багата патрабуеш, — сказала яна, — калі чорт вернецца дамоў і ўбачыць цябе тут, то давядзецца табе з жыццём сваім расквітацца. Але мне шкада цябе, я пагляджу — можа, чым і змагу табе дапамагчы. — І яна ператварыла яго ў мураша і сказала: — Залезь у складкі маёй спадніцы, там будзе табе бяспечна.

— Ды гэта ж добра, — адказаў юнак, — але я хацеў бы яшчэ атрымаць адказ на тры пытанні: чаму фантан, з якога раней струменілася віно, цяпер вычарпаўся і нават вада з яго не цячэ; чаму на дрэве, на якім раней раслі залатыя яблыкі, цяпер нават лісцяў няма; і чаму павінен перавозчык увесь час перавозіць з берага на бераг і ніхто яго ніколі не зменіць?

— Гэта пытанні цяжкія, — адказала бабуля, — але ты сядзі ціха і слухай уважліва, што скажа чорт, калі я пачну вырываць у яго тры залатыя валасы.

Вось надышоў вечар, і вярнуўся чорт дамоў. Толькі зайшоў ён і, бачна, адразу ж прыкмеціў, што паветра чамусьці нячыстае.

— Чую, чую мяса чалавечае! — сказаў ён. — Тут штосьці нядобрае. — Ён зазірнуў ва ўсе куткі, пачаў шукаць і абшнарваць, але знайсці нічога не мог.

Тут пачала бабуля яго лаяць.

— Ды скрозь толькі што падмецена, — кажа, — і ўсё ў належны парадак прыведзена, а ты ўсё зноў раскідваеш, — вечна ты чуеш носам чалавечае мяса. Сядзь ты лепш ды павячэрай.

Паеў ён і папіў, — відаць, моцна стаміўся, — і схіліў галаву на калені бабулі і папрасіў вошай ў галаве ў яго пашукаць. Тут хутка ён задрамаў, засоп і захроп. Схапіла тады бабуля адзін залаты валас, вырвала яго і паклала яго каля сябе.

— Ой! — ускрыкнуў чорт. — Ты што робіш?

— Ды гэта мне дурны сон прысніўся, — адказала чортава бабуля, — вось я і схапіла цябе за валасы.

— Што ж табе такое прыснілася? — пытаецца чорт.

— Прысніўся мне фантан на рыначным пляцы, біла з яго раней віно, а цяпер перасох, і нават вада з яго не цячэ. Скажы, якая прычына таму?

— Эх, калі б ведалі яны! — адказаў чорт. — Там сядзіць жаба пад каменем, — калі яе забіць, то віно пачычэ зноўку.

Пачала чортава бабуля зноў у галаве ў чорта вошай шукаць, тут ён зноў заснуў і так захроп, што нават шыбы ў вокнах задрыжалі. І вырвала яна ў яго другі волас.

— Ух! Ды што гэта ты робіш? — ускрыкнуў разгневаны чорт.

— Ты не злуйся, — адказала яна, — гэта я спрасонку.

— А што ж табе зноў прыснілася? — пытаецца ён.

— Ды прыснілася мне, быццам расце ў адным каралеўстве яблыня, раней давала яна залатыя яблыкі, а цяпер нават лісцяў на ёй няма. Якая прычына таму?

— Эх, калі б яны ведалі! — адказаў чорт. — Яе карані мыш падтачвае; калі яе забіць, будзе зноў яна радзіць залатыя яблыкі, а будзе мыш і далей грызці карані, то і зусім яна засохне. Але пакінь ты мяне ў спакоі са сваімі снамі! Калі ты яшчэ раз перашкодзіш мне спаць, атрымаеш аплявуху.

Тут пачала бабуля ласкава яго суцяшаць і ўзялася зноў шукаць у яго ў галаве, пакуль ён не заснуў і не захроп. Тады яна схапіла трэці волас і вырвала ў яго з галавы. Тут чорт як падскочыць, як закрычыць, хацеў было ўжо з ёю расправіцца, але яна зноў яго супакоіла і сказала:

— Што з дурнымі снамі зробіш!

— Ды што ж табе прыснілася? — спытаў ён з цікаўнасцю.

— Сніўся мне перавозчык; скардзіўся ён, што павінен перавозіць з берага на бераг і ніхто ніколі яго не зменіць. Якая прычына таму?

— Эх, дурань жа ён! — адказаў чорт. — Калі хто падыдзе, каб цераз раку пераправіцца, няхай дасць ён яму ў рукі шост, — вось і павінен будзе другі стаць перавозчыкам, а ён вызваліцца.

Чортава бабуля, вырваўшы тры залатыя валасы і атрымаўшы адказ на ўсе тры пытанні, пакіну-

ла старога чорта ў спакоі, і ён праспаў да самай раніцы.

Вось чорт зноўку пайшоў, выняла тады бабуля са складак сваёй спадніцы мураша і вярнула шчасліўцу зноў яго чалавечы воблік.

— Вось табе тры залатыя валасы, — сказала яна, — а што адказаў чорт на твае тры пытанні, ты, бадай, і сам ужо чуў.

— Але, — адказаў шчаслівец, — я ўсё чуў і добра запомніў.

— Ну, вось я табе і дапамагла, — сказала яна, — а зараз ідзі сваёй дарогай.

Падзякаваў ён бабулю за дапамогу ў бядзе, выйшаў з пекла і быў задаволены, што ва ўсім яму так пашчасціла. Прыйшоў ён да перавозчыка і павінен быў даць яму абяцаны адказ.

— Спырша перавязі мяне на той бераг, — сказаў шчаслівец, — тады я табе скажу, як вызваліцца. — І калі яны пераправіліся на другі бераг, ён даў яму чортаву парад: — Калі хто падыдзе зноў да берага і папросіць яго перавезці, ты сунь яму шост у рукі.

Пайшоў ён далей і прыйшоў у горад, дзе расло бясплоднае дрэва і дзе гарадскі брамнік таксама чакаў адказу. І сказаў ён яму тое, што чуў ад чорта: «Забіце мыш, якая грызе карані дрэва, і яно зноў будзе радзіць залатыя яблыкі». Падзякаваў яму брамнік і даў як узнагароду за гэта двух наўючаных золатам аслоў, якія павінны былі ісці за ім.

Нарэшце прыйшоў ён у горад, дзе перастаў біць фантан. І ён перадаў брамніку тое, што параіў чорт: «Трэба знайсці жабу, — а яна сядзіць пад каменем у фантане, — і яе забіць, і зноў зацурчыць з фантана віно». Падзякаваў яму брамнік і даў таксама двух наўючаных золатам аслоў.

Нарэшце шчаслівец вярнуўся дамоў да сваёй жонкі, і яна зарадавалася ад усяго сэрца, што зноў яго ўбачыла і даведалася аб тым, што ўсё добра яму ўдало-

ся. І ён прынёс каралю тое, што той ад яго патрабаваў, — тры залаты валасы з галавы чорта; і калі ўбачыў кароль чатырох аслоў, нагружаных золатам, дык быў і зусім задаволены і сказаў:

— Цяпер усе ўмовы выкананы, — няхай мая дачка застаецца тваёй жонкай. Але скажы мне, шаноўны зяцёк, адкуль у цябе столькі золата? Бо гэта ж багацце немалое!

— Ды перапраўляўся я цераз раку, — адказаў ён, — і ляжала яно, быццам пясок на беразе, я і забраў яго з сабой.

— А ці нельга мне яго здабыць? — спытаў кароль, і адолела яго вялікая сквапнасць.

— Ды колькі вам будзе заўгодна! — адказаў шчаслівец. — Ёсць на той рацэ перавозчык, вы папрасіце яго перавезці вас на другі бераг, а там ужо і наб'еце сабе поўныя мяшкі золатам.

І адправіўся прагны кароль спехам у шлях-дарогу, прыбыў да ракі і даў знак перавозчыку, каб той перавёз яго. Пад'ехаў перавозчык і прапанаваў яму сесці ў лодку, і калі пад'ехалі яны да другога берага, сунуў той яму ў рукі свой шост, а сам выскачыў з лодкі.

І з таго часу вымушаны быў кароль у пакаранне за свае грахі зрабіцца перавозчыкам.

— Што ж, перавозіць ён яшчэ і дагэтуль?

— А то як жа! Бо ніхто шаста з рук у яго не возьме.

ХРАБРЫ КРАВЕЦ

Аднойчы, летнім ранкам, сядзеў кравец ля акна, прымасціўшыся на стале, дзе звычайна шыў; было яму добра і весела, а таму шыў ён хутка. А ў гэты час якраз ішла вуліцай сялянка і гучна гукала: «Цудоўнае варэнне прадаю! Цудоўнае варэнне прадаю!» Краўцу спадабаліся такія словы і ён,

выцягнуўшы тонкую шыю, крыкнуў жанчыне з акна:

— Заходзь сюды, галубка, наверх, тут свой тавар хутка збудзеш!

Жанчына з цяжкім кошыкам узнялася да краўца на трэці паверх, а тады пачала выстаўляць перад ім ды развязваць слоікі. Кравец агледзеў іх, патрымаў у руках кожны, прыкінуў, панюхаў, пацмокаў, ды нарэшце кажа:

— Варэнне і сапраўды добрае. То адваж мне, галубка, чатыры лоты, а то, мабыць, і ўсе чатыры фунты забяру.

Жанчына, якая з самага пачатку спадзявалася збыць тут багата свайго тавару, прадала краўцу столькі, колькі ён папрасіў, і пайшла, незадаволена нешта мармычучы.

— Ну, дзякаваць Богу за такое варэнне, — сказаў кравец, — і няхай ён пашле мне бадзёрасці ды сілы! — З такімі словамі выняў ён з шафкі хлеб, адкроіў ладную лусту, густа намазаў яе варэннем.

— Вядома ж, будзе смачна, — сказаў кравец, — аднак, мабыць, перш дашыю куртку, а тады ўжо як след падмацуюся.

Ён паклаў лусту каля сябе ды зноў прыняўся за працу. Ад радасці пачаў шыць вялікімі шыўкамі. Пах духмянага варэння тым часам вітаў па ўсім пакоі, і процьма мух, якая дасюль драмала на сцяне, адразу ажыла, адчуўшы смачную слодыч ды гулкім роем завілася над хлебам.

— Гэй, вы, я вас не клікаў сюды! — абурыўся кравец і пачаў адганяць нязваных гасцей.

Але мухі не ведалі нямецкай мовы, таму не слухаліся, наадварот, іх яшчэ больш паналятала. Тут, як кажуць, у краўца цярпенне лопнула, ён моцна раззлаваўся, замітусіўся, схапіў суконку ды з крыкам: «Вось я зараз вам пакажу!» — з усяе сілы хлопнуў па мухах. Узняў ён суконку, глянуў на стол, палічыў —

перад ім ляжала, павыцягваўшы ногі, не менш сямі забітых насякомых. «Вось які я малайчына! — сказаў ён ды сам падзівіўся з уласнай храбрасці. — Трэба, каб пра гэта ўвесь горад даведаўся».

Тут кравец хуценька выкраіў пояс, абмятаў яго і вышыў на ім вялікімі літарамі: «Паклаў семярых адным махам». «Ды што горад, — памеркаваў ён далей, — увесь свет павінен пра тое даведацца!» — і сэрца краўцова, як той баранні хвосцік, затрапяталася ад непамернай радасці.

Падперазаўся кравец поясам і сабраўся выправіцца ў белы свет, палічыўшы, што кравецкая майстэрня занадта цесная для яго храбрасці. Але перш чым выправіцца ў шлях-пуцявіну, ён пачаў шукаць па ўсім доме, ці няма чаго такога, што можна было б з сабой прыхапіць, але нічога не знайшоў, акрамя кавалка старога сыру, і ўзяў яго з сабой. Для брамкі ён прыкмеціў птушку, якая ніяк не магла выбавіцца з густога голля; ён злавіў яе і разам з сырам сунуў у кішэнь. А тады ўжо рушыў у дарогу. Быў ён хуткі і жвавы і стомы не адчуваў. Шлях неўзабаве прывёў яго да гары, і калі ён узабраўся на вяршыню, то ўбачыў там вялізнага велікана, які сядзеў ды спакойна пазіраў вакол сябе. Кравец рашуча наблізіўся да яго і гукнуў:

— Дзень добры, шаноўны, ты чаго тут рассеўся ды пазіраеш вакол? Я вось іду ў белы свет вандраваць, хачу шчасце знайсці, можа, і ты са мною пойдзеш?

Велікан пагардліва глянуў на краўца і адказаў:

— Эх ты, нікчэмны абарванец!

— Як бы не так! — не пагадзіўся кравец, а тады расшпіліў куртку і паказаў велікану новы пояс, — вось, сам можаш прачытаць, што я за чалавек!

Велікан прачытаў: «Пабіў семярых адным махам» — ды падумаў, што гаворка ідзе пра людзей, якіх забіў кравец, і адчуў да гэтага малога чалавека

крыху павагі. Але яму перш захацелася праверыць яго. Ён узяў камень у руку і сціснуў яго так, што з таго вада пацякла.

— Вось і ты паспрабуй гэтак, — сказаў велікан, — калі сілы ў цябе хопіць.

— І гэта ўсё? — праўдзіва здзівіўся кравец. — Для мяне гэта нічога не значыць! — І ён засунуў у кішэнь, выняў адтуль кавалак сыру, сціснуў яго так, што аж-но сок пацёк.

— Ну, што, — сказаў ён, — мабыць, лепш, чым у цябе, атрымалася?

Велікан не ведаў, што і адказаць, — ад малога чалавека ён ніяк не чакаў такога. Падняў тады велікан камень і шпурнуў угору, ды так высока, што той нават знік з вачэй.

— А цяпер, качаня, ты паспрабуй.

— Ну, што ж, кінуў няблага, — сказаў кравец, — але ж камень зноў на зямлю упаў; а я вось кіну, то назад не вернецца. — І ён зноў засунуў руку ў кішэнь, выняў птушку і падкінуў яе ўгору. Птушка, адчуўшы свабоду, узрадавалася, узляцела, паднялася высока ў неба і назад ужо не вярнулася.

— Як табе, дружа, гэта падабаецца? — спытаў кравец.

— Кідаць ты ўмееш добра, — пачухаў патыліцу велікан, — але, паглядзім, ці зможаш ты панесці вялікі цяжар. — І ён падвёў краўца да вялізнага дуба, што ляжаў на зямлі, а пасля кажа: — Калі ты дужы, то дапамажы мне выцягнуць дрэва з лесу.

— Чаму ж не, — адказаў маленькі чалавек, — ты ўзвалі камель сабе на плечы, а я падыму і панясу галіны, — гэта куды цяжэй.

Велікан ускінуў камель на плечы, а кравец усеўся на адну галіну; давялося велікану, які аніяк не мог азірнуцца назад, валачы ўсё дрэва, а ў дадатак і краўца. Ад гэтага маленькаму чалавеку зрабілася весела і ён пачаў насвітваць вясёлую песеньку: «Трое краў-

цоў пад'язджалі да крамы...», нібыта цягнуць гэта вялізнае дрэва для яго дзіцячая забава.

Працягнуў велікан цяжкую ношу недалёка, ста-міўся, задыхаўся і нарэшце знямогла выгукнуў:

— Паслухай, братка, а дрэва мне давядзецца кінуць.

Тут кравец жвава саскочыў з галіны, абхапіў дрэва абедзвюма рукамі, быццам дагэтуль нёс яго, і адказаў волату:

— Ты гэткі вялікі, а дрэва выцягнуць з лесу не змог.

Пайшлі яны далей разам. Ідуць каля высокай вiшні, велікан хапіў яе за вершаліну, дзе пунсавелі самыя спелыя і сакаўныя ягады, нагнуў уніз, перадаў яе краўцу і пачаў маленькага чалавека частаваць. Але кравец быў слабы ад прыроды, утрымаць вершаліну не змог, і, калі велікан адпусціў яе, дрэва паднялося і кравец узляцеў разам з галінамі ў паветра. Ён упаў на зямлю, а велікан тады яму і кажа:

— Што ж гэта ты, няўжо не хапіла сілы, каб утрымаць галіну.

— Сілы-то ў мяне хапіла, — адказаў кравец, — ці ты думаеш, што гэта цяжка чалавеку, хто пабіў семярых адным махам? А гэта я праз дрэва пераскочыў, бо знізу паляўнічыя страляюць па кустах. А вось ты скокні гэтак, калі, вядома, зможаш.

Велікан паспрабаваў, але праз дрэва пераскочыць не змог і павіснуў на галінах, з чаго вынікала, што і на гэты раз кравец меў верх.

Тады сказаў велікан:

— Калі ты такі смелы, то пойдзем разам са мной у нашу пячору, там і заначуем.

Кравец згадзіўся і пакіраваў следам за веліканам. Наблізіліся яны да пячоры, глядзіць кравец — а там сядзяць ля вогнішча яшчэ некалькі веліканаў, і кожны з іх трымае ў руках па смажанай авечцы, і кожны сілкуецца, прыцмокваючы. Агледзеўся кравец і паду-

маў: «А тут больш прасторна, чым у маёй майстэрні». Велікан паказаў яму на ложкак і сказаў, каб ён прылёг і як след высыпаўся. Тая пасцель была для краўца задужа вялікая, і ён прымасціўся нанач з самага краю, забраўшыся ў вугал. Наблізілася ноч, і велікан, падумаўшы, што кравец заснуў глыбокім сном, узяў вялізны жалезны лом і адным махам распалавініў ложкак, толькі трэскі пасыпаліся. Вядома ж, падумаў, што гэту кузурку знішчыў.

Раніцай веліканы пайшлі ў лес, а пра краўца забыліся, і раптам ён выходзіць ім насустрач, вясёлы і бесклапотны. Тут веліканы перапалохаліся, падумалі, што ён усіх іх зараз пераб'е, а таму кінуліся наўцёкі. А кравец пакіраваў далей куды вочы глядзяць. Доўга ён вандраваў, нарэшце прыйшоў у двор каралеўскага палаца і, адчуўшы, што стаміўся, прылёг на траву ды моцна заснуў. Пакуль ён спаў, падышлі людзі, пачалі яго з усіх бакоў разглядаць. Убачылі пояс і прачыталі на ім надпіс: «Пабіў семярых адным махам».

— Ого! — падзівіліся яны, — і што ён хоча, гэты храбры воін, тут, у мірную пару? Мабыць, гэта дужа важны чалавек.

Яны пайшлі і паведамлілі пра вандроўніка каралю, мяркуючы, што на выпадак вайны гэтка воін будзе тут вельмі патрэбен. Такія думкі каралю спадабаліся, і ён паслаў да краўца аднаго са сваіх прыдворных, каб той угаварыў прышэльца паступіць да караля на вайсковую службу.

Пасланец падышоў да краўца і пачаў цярпліва чакаць пакуль той не расплюшчыць вочы. А як прачнуўся, пераказаў каралеўскае даручэнне.

— Я для таго сюды і з'явіўся, — весела адказаў кравец. — Што ж, я згодзен паступіць да караля на службу.

Яго прынялі з вялікай павагай, выдзелілі пакой для жылля. Але каралеўскія воіны аднесліся да краўца насцярожана і надумалі ад яго пазбавіцца. «Што ж

з гэтага атрымаецца? — меркавалі яны між сабой. — Калі мы з ім выпадкова пасварымся, то ён, чаго добрага, на нас накінецца і паб'е семярых адным махам. Тут ніхто з нас яго не адолее». І вось яны вырашылі пайсці да караля ды прасіць у яго адстаўкі.

— Дзе ж нам утрымацца, — сказалі яны, — побач з чалавекам, які здольны зваліць семярых адным махам?

Засумаваў кароль, што даводзіцца яму з-за аднаго губляць усіх верных слуг, і захацелася яму хутчэй ад краўца пазбавіцца, каб вочы яго больш не бачылі. Але кароль так адразу даць адстаўку новаму воіну не асмеліўся: а што як той раззлueцца ды заб'е яго, а сам сядзе на каралеўскі трон. Доўга думаў кароль, разважаваў і нарэшце вырашыў зрабіць так. Ён паслаў да краўца свайго чалавека і загадаў аб'явіць, што кароль хоча яму, як вялікаму воіну, зрабіць прапанову.

У адным з лясоў яго каралеўства пасяліліся два веліканы, сваімі разбоямі і падпаламі наносяць вялікі ўрон; і ніхто іх не адолее, нават баяцца наблізіцца да таго месца, дзе жывуць гэтыя злыдні. Дык вось, калі новы воін адолее гэтых веліканаў, заб'е іх, то аддасць яму кароль сваю адзіную дачку ў жонкі і паўкаралеўства ў пасаг. Памагаць воіну паедуць сто каралеўскіх коннікаў.

«Для такога, як я, было б някепска займець у жонкі прыгажуню каралеву ды яшчэ палову каралеўства, такое рэдка выпадае».

— Згодзен! — сказаў кравец. — Веліканаў гэтых я адолею і не патрэбны мне гэтыя сто каралеўскіх коннікаў; хто адным махам семярых валіць, таму няма чаго баяцца дваіх.

І вось выправіўся кравец у паход, і ехала следам за ім сотня коннікаў. Пад'ехаўшы да ўскрайку лесу, кравец сказаў каралеўскім слугам:

— Вы заставайцеся тут, а я ўжо сам спраўлюся з веліканамі. — І ён сігануў у лес, азіраючыся па баках.

Хутка ён убачыў двух веліканаў. Яны ляжалі пад дрэвам і спалі, і пры тым так ваяўніча храплі, што аж-но галіны на дрэвах гайдаліся.

Кравец паназбіраў у кішэні камянёў, а пасля ўзбраўся на дрэва, усеўся на галіне, якая акурат звісала над веліканамі і пачаў кідаць тыя камяні на грудзі аднаму з грозных храпуноў, камень за каменем. Велікан доўгі час нічога не заўважаў, але нарэшце прагнуўся, таўкануў сябра ў бок ды кажа:

— Ты чаму мяне б'еш?

— Гэта табе прыснілася, — адказвае яму той, — я цябе нават пальцам не крануў. — І яны зноў улегліся спаць. А кравец зноў выняў камень ды скінуў яго на другога велікана.

— Што гэта? — гукнуў другі. — Ты чым у мяне шпурлянуў?

— Не шпурляў я ў цябе, — адказаў першы і пачаў незадаволена нешта мармытаць.

Так сварыліся веліканы нейкі час, а, калі нарэшце абрыдла гэта, памірыліся ды зноў заснулі.

Кравец тым часам зноў пачаў гульню, выбраў камень ямчэйшы і з усяе сілы запусціў яго ў грудзі першаму велікану.

— Ну, ведаеш, гэта ўжо занадта! — закрычаў той і ўскочыў, як ашалелы, схпіў свайго сябра за грудзі і грукнуў аб дрэва, ажно яно закалацілася. Другі велікан адказаў тым жа, і яны абодва так раззлаваліся, што пачалі вырываць дрэвы ды біць імі адзін аднаго, пакуль не пападалі мёртвымі на зямлю.

Тут кравец саскочыў з дрэва. «Шчасце яшчэ, — сказаў, пачухаўшы патыліцу, — што яны да майго дрэва не дабраліся, давялося б мне тады скакаць, як вавёрцы, з дрэва на дрэва, з галіны на галіну. Ды не страшна — мы людзі жвавыя!» Ён выняў свой меч і з усяе сілы грукнуў ім веліканаў у грудзі, пасля гэтага выйшаў з лесу да каралеўскіх коннікаў і кажа:

— Справа зроблена, я прыкончыў абоіх. Аднак жа цяжкавата было; яны так перапалохаліся, што ажно дрэвы з зямлі вырывалі, каб бараніцца неяк, ды хіба ўратуешся ад таго, хто семярых адным махам на зямлю валіць.

— А вас не паранілі? — пытаюць коннікі.

— Не-а, усё абышлося, — адказвае кравец, — і валасінкі не ўпала.

Коннікі не паверылі і пайшлі ў лес паглядзець. Ба-чаць, а там веліканы плаваюць у лужыне ўласнай крыві, а вакол іх павырываныя з карэннем дрэвы ляжаць.

І вось тады патрабаваў кравец ад караля абяцанай узнагароды, а той ужо так раскайваўся, што дужа шмат наабяцаў і пачаў прыдумваць, як бы нарэшце пазбавіцца ад гэтага героя.

— Перш чым ты атрымаеш маю дачку ў жонкі і палову каралеўства, — сказаў ён краўцу, — ты павінен здзейсніць яшчэ адну геройскую справу. Жыве ў лесе адзінарог, ён нам чыніць вялікую шкоду, то злаві яго.

— Адзінарога баюся яшчэ менш, чым двух веліканаў; семярых зваліць адным махам здолеў, злаўлю і адзінарога.

Узяў ён з сабой вяроўку, сякеру, зайшоў у лес, каб падпільнаваць таго рагатага звера. А людзям, якія былі прыстаўлены яму дапамагаць, сказаў, каб чакалі на ўскрайку лесу. Доўга чакаць адзінарога не давлялося; той хутка з'явіўся і кінуўся на краўца, намерыўшыся нанізаць чалавека на рог.

— Цішэй, цішэй, пачвара, — кажа кравец. — Так справа не пойдзе. Ён спыніўся і пачаў чакаць, пакуль звер наблізіцца, пасля жвава адскочыў і схаваўся за дрэва. Адзінарог, які шалёна імчаўся, з усяе сілы загнаў рог у дрэва, ды так моцна, што раве, круціцца, а выцягнуць рог не можа, так і злавіўся.

— Цяпер птушачка ў маіх руках, — сказаў задаво-лена кравец і, выйшаўшы са схованкі, накінуў адзі-

нарогу на шыю вяроўку, пасля адсек яму сякерай рог, і, калі ўсё было зроблена чын-чынам, вывеў звер з лесу і пакіраваў да караля.

Але кароль і на гэты раз не хацеў аддаваць наабыццанага і выказаў краўцу трэцяе патрабаванне. Цяпер павінен ён быў злавіць дзікага вепра для будучага вяселля, гэты звер чыніць лесу вялікую шкоду, падкопваючы дрэвам карэнне. Дапамагчы краўцу павінны былі егеры.

— Хай будзе так, — пагадзіўся кравец, — і гэта для мяне дзіцячая пацеха!

Егераў з сабой у лес ён не ўзяў, і яны былі гэтым вельмі задаволены, бо дзік неаднойчы ганяў іх між дрэў і зноў сустракацца з ім не было ніякай ахвоты.

Калі дзік заўважыў краўца, то адразу, з пенай на лычы, кінуўся на чалавека, збіраючыся збіць яго з ног ашчэранымі ікламі. Але жвавы герой паспеў ускочыць у каплічку, што стаяла паблізу, і імгненна выскачыў з яе праз акенца, з іншага боку. Дзік таксама ўскочыў у капліцу, а кравец тым часам аббег вакол будыніны ды зачыніў дзверы, — тут люты звер і злавіўся: быў ён дужа няўключны, тоўсты, каб выскачыць праз акно.

Паклікаў тады кравец егераў, каб тыя ўласнымі вачыма пабачылі злоўленага зверу, а сам пакіраваў да караля; і як ужо вяльможнаму не хацелася, а давялося-такі стрымаць абяцанае слова, і ён выдаў краўцу сваю дачку ў жонкі і перадаў палову каралеўства.

Ведаў бы ён, што стаіць перад ім не вялікі герой, а звычайны кравец, то зрабілася б яму дужа кепска.

Вяселле адсвяткавалі з вялікай раскошай ды малай радасцю; і вось зрабіўся кравец каралём.

Праз нейкі час пачула ноччу маладая каралева, як яе муж у сне размаўляе: «Хлапчына, пашый мне куртку ды залатай порткі, а не зробіш, адлупцюю аршынам». Тут і здагадалася яна, з якога завулка родам яе суджаны; ранкам расказала пра сваё гора

бацьку і пачала слёзна прасіць яго, каб ён пазбавіў яе ад такога мужа. Пачаў кароль судзяшаць яе ды кажа:

— Гэтай ноччу ты свой пакой не запірай, мае слугі будуць стаяць ля дзвярэй, і як толькі кравец засне, яны звяжуць яго і аднясуць на карабель, які звязе самазванца ў далёкую краіну.

Каралева такім абяцаннем засталася задаволеная, але каралеўскі зброеносец, які ўсё гэта чуў, будучы верным маладому каралю, паведаміў яму пра ўсё гэта.

— Я іх не баюся, — сказаў кравец.

Вечарам ён улёгся, як звычайна, у пасцель са сваёй жонкай. Яна падумала, што ён заснуў, паднялася, адчыніла дзверы ды зноў лягла ў пасцель. А кравец зрабіў выгляд, быццам моцна спіць і пачаў, як скрозь сон, мармытаць: «Хлапчына, пашый мне куртку ды залатай порткі, а не зробіш, адлупцюю аршынам! Я пабіў семярых адным махам, забіў двух веліканаў, вывеў з лесу адзінарога, злавіў дзікага вепра — ці ж мне баяцца тых, хто стаіць за дзвярыма!»

Пачулі слугі, што мармыча кравец і ахапіў іх такі страх, што яны збеглі куды вочы глядзяць. І ніхто з тае пары не адважыўся чапаць краўца.

І вось, як быў кравец каралём, так на ўсё жыццё ім і застаўся.

КАЗКА ПРА ТАГО, ХТО ХАДЗІЎ СТРАХУ ВУЧЫЦА

Былі ў бацькі два сыны. Старэйшы разумны ды талковы, усё ў яго ладзілася. А малодшы — дурань. Нічога нібыта не разумеў і да вучобы быў няздатны. Людзі пра яго казалі:

— З гэтым бацька набярэцца клопату!

Меў, праўда, і старэйшы сын адну загану: быў баязлівы. Пасылае, бывала, бацька куды-небудзь, а на вуліцы ўжо цёмна, то ён заўсёды просіцца:

— Ох, бацечка, не пайду, мне страшна!

Пачнуць вечарам ля агню расказваць усялякія небыліцы, аж мароз па скуры бегае, зноў старэйшы брат уздыхае:

— Ах, як страшна!

Малодшы брат кожны раз дзівіўся:

— А мне вось анічуць не страшна.

Аднойчы бацька і кажа яму:

— Паслухай, сын, ты ўжо вунь які вялікі ды моцны вырас, трэба самому вучыцца хлеб зарабляць. Бачыш, як брат твой стараецца.

— Эх, бацечка, — адказаў малодшы сын, — я б ахвотна чаму-небудзь навучыўся. Але найперш хачу навучыцца, каб мне было страшна.

Пачуў гэта старэйшы брат і заўсміхаўся, падумаў: «Божа, які ўсё-такі мой брат дурань. З яго ніколі нічога не атрымаецца».

Уздыхнуў бацька і кажа малодшаму сыну:

— Чаму-чаму, а страху ты павінен навучыцца. Толькі на хлеб наўрад ці гэтым заробіш.

Неўзабаве зайшоў да іх у госці дзяк. Пачаў бацька пра сваю бяду яму жаліцца, расказваў пра малодшага сына.

— Калі так, — адказаў дзяк, — страху ён мог бы ў мяне навучыцца. Прышліце сына да мяне.

Бацька задаволены: «Вось хлопца і прыладкую куды-небудзь».

Стаў жыць яго малодшы сын у дзякавай хаце. І даручыў яму гаспадар званіць у званы. Аднойчы будзіць ён свайго работніка апоўначы і загадвае падняцца на званіцу ды біць у званы.

«Цяпер ты навучышся страху», — падумаў дзяк. Потайкам ён прабраўся на званіцу, стаў насупраць вакна ўвесь у белым. Званар, як толькі ўзяўся за вяроўку, убачыў прывід і крыкнуў:

— Хто гэта?

Постаць у белым не адгукнулася, не здрыганулася.

— Адказвай, альбо згінь, табе тут няма чаго рабіць! — закрычаў хлопец.

Але дзяк прадаўжаў стаяць.

— Што табе трэба? — зноў закрычаў званар. Калі не адкажаш, то скінуў ўніз з лесвіцы.

Дзяк думаў, што да гэтага справа не дойдзе, і стаяў моўчкі. А пасля трэцяга вокрыку, хлопец падбег і скінуў прывід з лесвіцы ўніз.

Адзваніў работнік у званы. Вярнуўся дамоў і моўчкі лёг спаць. Доўга чакала дзячыха свайго мужа, а ён усё не вяртаўся. Урэшце зрабілася ёй страшна. Яна разбудзіла хлопца і давай распытваць:

— Ці не ведаеш ты, куды гэта мой муж дзеўся? Ён жа на званіцу падняўся раней за цябе.

— Не ведаю, — адказаў хлопец, — але бачыў я, нехта стаяў на лесвіцы ўвесь у белым. Адмоўчваўся на мае запытанні і не хацеў пакідаць званіцу. Я палічыў, што ён злодзей, і скінуў уніз. Схадзіце ды зірніце на яго.

Кінулася дзячыха да званіцы і знайшла там свайго мужа. Ён ляжаў у куце ды стагнаў, зламаў сабе нагу.

Прынесла жонка мужа дадому, кінулася з плачам да хлопцавага бацькі.

— Ваш сын, — сказала дзячыха, — вялікую бяду ўчыніў, скінуў майго мужа з лесвіцы, і той зламаў нагу. Забірайце ад нас свайго шалапуту.

Напалохаўся бацька, пабег да дзяка і давай лаяць сына. Як той ні апраўдваўся, а бацька сваё:

— Эх, мне з табой адно гора. Ідзі-тка ты куды-небудзь, каб вочы мае цябе не бачылі.

— Добра, бацечка, ахвотна пакіну вас. Пайду страху вучыцца, каб гэта рамясло мяне карміць магло.

— Вучыся чаму хочаш, — махнуў бацька рукой. — Вось табе пяцьдзсят талераў, ідзі з імі куды хочаш. Ды толькі не кажы нікому чый ты, бо мне за цябе сорамна будзе.

— Добра, бацечка, выканаю ўсё, як просіце.

Раніцай юнак укінуў у кішэню бацькавы грошы і выйшаў на вялікую дарогу. Ідзе і сам сабе паўтарае: «Ах, каб мне стала страшна! Ах, каб мне стала страшна!»

Пачуў гэту просьбу адзін падарожнік, далучыўся да юнака. Нейкі час яны ішлі разам. Ubачылі шыбеніцу, падарожнік ды кажа:

— Бачыш, вунь стаіць дрэва, а на ім вісяць сем чалавек. Вяселле згулялі, а цяпер лётаць вучацца. Садзіся пад тым дрэвам, а як ноч наступіць, то страху і навучышся.

— Калі так хутка я навучуся страху, — адказаў хлопец, — то прыходзь да мяне раніцай і атрымаеш ад мяне пяцьдзесят талераў.

Усеўся дурань пад дрэвам, на якім былі падвешаны людзі, і пачаў змроку чакаць. Пахаладала, і ён распаліў касцёр. А ноччу ўзняўся калючы вецер, што нават касцёр не саграваў. Зірнуў ён уверх, а там павешаныя гайдаюцца. Падумаў хлопец: «Я ля кастра зябну, а яны ўверсе зусім адубеюць». Ад прыроды ён быў жаласлівы, таму прыставіў лесвіцу да дрэва і палез адвязаць мерцвякоў. Сцягнуў усіх уніз, пасадзіў іх ля кастра. Ды і сам сцішыўся, прыгрэўся. Раптам бачыць, гарыць адзежа ў мерцвякоў. Ён крычыць ім:

— Эй, будзьце з агнём асцярожныя, а то я вас зноў зацягну на шыбеніцу.

Ды хто ж яго пачуе, калі вакол кастра адны нябожчыкі. Раззалаўся хлопец і зноў падвесіў іх на дрэва. Стаміўся ад такой працы, прысеў ля агню і моцна заснуў.

Раніцай прыходзіць знаёмы падарожнік па грошы і кажа:

— Ну, цяпер ты даведаўся, што такое страх?

— Не, — адказаў хлопец, — адкуль мне яго ведаць? Тыя, што наверху, і рота за ноч не адкрылі ды такія дурні, ледзь не спалілі свае старыя лахманы.

Зразумеў праходы, што не атрымае абяцаных грошай, сказаў пры развітанні:

— Такого, як ты, яшчэ ні разу не сустракаў.

Пайшоў хлопец далей сваёй дарогай. Ідзе і зноў мармыча:

— Ах, каб мне стала страшна!

Пачуў гэта адзін возчык, цікавіцца:

— Хто ты такі?

— Не ведаю, — адказаў дурань.

— А ты адкуль?

— Не ведаю.

— Хто твой бацька?

— Гэтага мне расказваць не дазволена.

— А што ты ўсё пра сябе мармычаш?

— Э-э, — адказаў хлопец, — хачу, каб мне стала страшна, а мяне ніхто гэтаму не навучыць.

— Ідзі за мной, — сказаў возчык, — я дапамагу табе.

Пад вечар яны прыпыніліся ў карчме, вырашылі там пераначаваць.

Гаспадар карчмы, як толькі даведаўся, чаго жадае малады хлопец, сказаў яму:

— Калі табе хочацца навучыцца страху, то выпадак для гэтага ёсць.

Гаспадар расказаў яму, што непадалёк ад карчмы стаіць заварожаны замак. Варта там правесці тры ночы запар, і страху можна навучыцца.

— Няўжо?!

— Слухай, хлопча, — таямніча паведаміў карчмар, — кароль таго замка абяцае смельчаку аддаць у жонкі сваю дачку-прыгажуню. Там ёсць вялікія скарбы, але яны зачараваныя. Хто прагоніць ад іх злыя духі, той стане багатым. Было, на жаль, ужо багата ахвотнікаў пабываць у тым замку, але ніхто не вярнуўся назад.

Як толькі развіднела, пайшоў хлопец да караля і кажа:

— Калі будзе дазволена, то я хацеў бы правесці тры ночы ў вашым зачараваным замку.

Каралю спадабаўся адчайны юнак, ён і прапанаваў:

— Прасі ў мяне тры рэчы, можаш іх узяць з сабой у замак.

Хлопец адказаў:

— Дайце мне агню, сталярны станок і такарны разам з разцом.

Кароль загадаў удзень занесці ўсё гэта ў замак. А ноччу хлопец-смяльчак пайшоў туды. У адным з пакояў расклаў агонь, паставіў побач сталярны станок, а на такарны сам усеўся, зноў пачаў мармытаць:

— Ах, каб мне стала страшна!

Апоўначы чуе дзіўныя галасы:

— Мяў-мяў! Як нам холадна!

— Эй, вы, дурні, — крыкнуў хлопец. — Калі вам холадна, то падсаджвайцеся да агню ды грэйцеся.

І толькі ён так сказаў, як да яго скокнулі дзве вялізарныя чорныя кошкі. Селі па баках, вочы агнямі гараць. Крыху сагрэліся і прапануюць:

— Прыцель, а давай у карты згуляем.

— Чаму б не згуляць — пагадзіўся хлопец. — Толькі пакажыце спярша вашы лапы.

І выпусцілі кошкі свае кіпцюры.

— Э-э, якія яны ў вас доўгія! Іх трэба крыху абрэзаць.

Схапіў ён кошак за шкіркі, падняў на сталярны станок і моцна прыкруціў лапы. Пасля, мёртвых, выкінуў праз вакно ў ваду.

Толькі прысеў ля агню, як з усіх куткоў павылазілі чорныя кошкі і чорныя сабакі на распаленых ланцугах. Яны страшна крычалі, раскідвалі агонь, хацелі яго патушыць.

Гэта разлавала хлопца. Ухапіў ён разец і давай ганяць страшыдлаў. Каго забіў, выкінуў у сажалку. Астатнія разбегліся.

Вярнуўся ён да агню, раздзьмуў яго, захацелася яму паспаць. Азірнуўся, бачыць у куце вялікі ложкак.

— Гэта якраз мне і трэба, — узрадаваўся юнак.

А як толькі ўлёгся, ложкак той пачаў рухацца і пакаціўся па замку, як бы ў яго запрэгли вараных. Праз парогі і лесвіцы, то ўніз, то ўверх. Ды раптам — гуп! гуп! — перакуліўся ложкак, бытта гара на хлопца навалілася. Вызваліўся з-пад яго і кажа:

— Хай на ім катаецца той, каму ахвота.

Лёг ля свайго агню і заснуў. Так моцна спаў, што кароль, калі раніцай убачыў яго, думаў ён мёртвы:

— Шкада мне хлопца-прыгажуна.

Пачуў гэта юнак і прачнуўся, сказаў:

— Усё было добра. Адна ноч прайшла, перажыву і дзве астатнія.

Вярнуўся хлопец да карчмара, а той вачам сваім не верыць, пытаецца:

— Ну, навучыўся страху?

— Не, усё марна. Ах, каб хто раскажаў мне, што гэта за страх!

На другую ноч зноў пайшоў смяльчак у стары замак. Сеў ля агню, думае. З прыходам поўначы пачуліся шумы, стукі. Раптам з трубы выскачыла палова чалавека і звалілася перад ім.

— Гэй, — крыкнуў хлопец, — а дзе ж другая палова? Гэтага мала!

Зноў падняўся шум, усё загрымела, завыла, і з трубы выпала другая палова.

— Пачакай, я для цябе раздзьму агеньчык.

Раздзьмуў, азірнуўся, бачыць — страшны чалавек усёўся на яго месца.

— Так мы не дамаўляліся, — зазлаваў юнак. — Лаўка мая!

Спіхнуў ён страшыдла і ўсеўся на сваё месца.

І выпала потым з трубы багата яшчэ такіх жа людзей. Яны прыцягнулі косткі мерцвякоў, два чарапы і пачалі гуляць у кеглі. Юнак пацікавіўся:

— Слухайце, вы, а ці нельга з вамі пагуляць?

— Можна, калі грошы ў цябе водзяцца.

— Грошай хапае. А вось кеглі ў вас не зусім круглыя.

Узяў ён чарапы, прыладкаваў іх на такарны станок, абтачыў.

— Так-то лепш будуць качацца. Цяпер гульня пойдзе весялей!

Згуляў юнак з імі, прайграў крыху грошай. А як толькі пачало развідняць, усе страшыдлы разбегліся. Ён яшчэ паспеў моцна заснуць.

Прыходзіць раніцай кароль:

— Ну, як гэту ноч правёў?

— У кеглі гуляў, некалькі талераў прайграў.

— А хіба табе не было страшна?

— Што вы, весела было. Эх, уведаць бы мне толькі, што такое страх!

На трэцюю ноч да хлопца з'явіліся шэсць веліканаў. Прынеслі на пахавальных насілках памёршага стрыечнага брата. Ён ляжаў халодны ў труне.

Юнак узяў нябожчыка на рукі, падсеў з ім да агню, пачаў расціраць халодныя рукі. Нічога не дапамагло, кроў не разыходзілася па жылах. Тады хлопец вырашыў легчы з ім у пасцель і сагрэць яго сваім целам. Так і зрабіў.

Адагрэўся мярцвяк, заварушыўся ды як крыкне:

— А цяпер я цябе задушу!

— Што?! — здзіўўся хлопец. — Ты мне так хочаш аддзячыць? Калі так, то вяртайся ў сваю дамавіну.

Ён падняў мерцвяка, кінуў яго ў дамавіну і прыкрыў векам. З'явіліся шэсць веліканаў і вынеслі яго.

— Усё ніяк не робіцца мне страшна, — сам сабе паскардзіўся хлопец.

Тады раптам да яго падступіўся адзін з веліканаў, ростам вышэй за ўсіх і старэйшы за іх, з доўгай сівой барадой, закрываў:

— Ах ты, хлапчук! Ты зараз даведаешся, што такое страх. Ты павінен памерці!

— Як гэта?!

— Вось зараз...

Страшыдла працягнула рукі да хлопца, хацела ўхапіць яго, але ён выкруціўся і сказаў:

— Цішэй, няма чаго рукі распускаць! Калі ты моцны, то і я не слабы.

— Давай памераемся сілай!

Велікан павёў хлопца ў кузню, узяў сякеру і адным махам увагнаў кавадла ў зямлю.

— Я здолею не горш, — сказаў хлопец і падышоў да другога кавадла.

Стары сагнуўся, каб лепей бачыць, як юнак будзе заганяць кавадла ў зямлю. Барада яго апусцілася. А хлопец хуценька адсунуў кавадла дый зашчаміў у яго бараду страшыдлы.

— Вось ты і трапіў да мяне! Цяпер твая чарга паіраць.

Пачаў велікан стагнаць, прасіцца. Паабяцаў вялікае багацце. Паверыў хлопец, адпусціў яго.

Павёў стары ў падземелле замка і паказаў юнаку тры кufры, поўныя золата.

— Адна частка золата, — сказаў ён, — беднякам, другая — каралю, а трэцяя — табе.

Між тым прабіла дванаццаць, і дух знік. Хлопец застаўся адзін упоцёмку. Стаў прабірацца вобмацкам. Знайшоў дарогу да пакоя, дзе гарэў агонь, і заснуў.

Прыходзіць раніцай кароль, пытае:

— Ну што, цяпер страху навучыўся?

— Не!.. Пабываў тут мой памёршы стрыечны брат. Прыходзіў нейкі барадач, але што такое страх, так мне ніхто і не сказаў.

Кароль паведаміў яму:

— Ты замак мой вызваліў ад чараў, можаш цяпер жаніцца на маёй дачцэ.

— Гэта добра, — адказаў хлопец, — але што такое страх, я так і не ведаю.

Паднялі з падзямелля золата. Згулялі вяселле. Малады кароль, як ні кахаў сваю жонку, як ні быў задаволены, а не-не дый паўтараў:

— Каб стала мне страшна!

Надакучыла слухаць такое каралеве. От аднойчы служанка і кажа ёй:

— У гэтай справе я дапамагу. Ён страху навучыцца!

Пайшла яна да ручая, які бруіўся ў садзе, набрала поўны цэбар печкуроў. Ноччу, як толькі малады кароль заснуў, сцягнула жонка з яго коўдру і выліла на яго поўны цэбар халоднай вады з печкурамі. Пачалі маленькія рыбка скакаць, цялёпкацца па целе маладога караля, ад чаго ён прачнуўся ды як закрычыць:

— Вой, мілая жонка, як мне страшна, як страшна! Так, цяпер я ўжо ведаю, што такое страх!

КАРОЛЬ ДРАЗДАБОРОД

У аднаго караля была дачка, якая праславілася на ўвесь свет сваёй прыгажосцю. І праўда, красуня яна была вышэй усякай пахвалы, але затое і ганарыстая, як ніхто. Нікога з жаніхоў не лічыла яна вартым сваёй рукі. Хто ні сватаўся да яе, усе атрымлівалі адмову ды яшчэ якое-небудзь злое слоўца ці насмешлівую мянушку ў дадатак. Стары кароль усё дараваў сваёй адзінай дачцэ, але пад канец нават яму надакучылі яе капрызы і дзівацтвы.

Ён загадаў наладзіць пышнае свята і склікаць з далёкіх краёў і суседніх гарадоў усіх маладых людзей, якія яшчэ не згубілі надзею спадабацца каралеўне і дабіцца яе прыхільнасці.

З'ехалася нямала жаніхоў. Іх паставілі ў рад, аднаго за другім, па старшынству роду і велічыні даходу. Спачатку стаялі каралі і наследныя прынцы, потым — герцагі, потым — князі, графы, бароны і, нарэшце, простыя дваране.

Пасля гэтага каралеўну павялі ўздоўж раду, каб яна магла паглядзець на жаніхоў і выбраць сабе мужам таго, хто больш за ўсіх прыйдзеца па сэрцу.

Але і на гэты раз ніхто не прыглянуўся каралеўне. Адзін жаніх здаўся ёй надта тоўстым.

— Піўная бочка! — сказала яна.

Другі — цыбатым і даўганосым, як журавель на балоце.

— Жураўліныя доўгія ногі не знойдуць шляхі-дарогі.

Трэці ростам не ўдаўся.

— Ад зямлі не відаць — баюся растаптаць!

Чацвёртага яна знайшла надта бледным.

— Белы як смерць, худы як жардзіна!

Пятага — надта румяным.

— Чырванаскуры, на рака падобны!..

Шостага — недастаткова стройным.

— Свежае дрэва — за печкай сушанае. Было сырое, стала сухое, было прамое, стала крывое!

Словам, усім хапіла на арэхі.

Але чамусьці горш за ўсіх дасталася маладому каралю, які займаў у шэрагу жаніхоў ледзь не самае ганаровае месца.

Вось у ім, здаецца, не было нічога смешнага. Любой дзяўчыне прыйшоўся б ён па густу, толькі не нашай каралеўне. Яна, бачыце, угледзела, што бародка ў яго вастрэй, чым трэба, і надта выдаецца ўперад. І гэтага было дастаткова, каб пазабаўляцца над ім, як можна.

— Ах! — усклікнула яна і засмяялася. — Паглядзіце! Паглядзіце! У яго барада, быццам дзюба ў дразда. Кароль Драздабарод! Кароль Драздабарод!

— А калі на свеце нямала ахвотнікаў пасмяяцца над суседам, то слоўца гэта тут жа падхапілі, і ніхто з той пары не называў інакш маладога караля, як кароль Драздабарод.

Але ў кожнай забавы ёсць канец.

Калі стары кароль, бацька чароўнай каралеўны, убачыў, што дачка яго зусім і не думае выбіраць сабе жаніха, а толькі дарэмна забаўляецца людзьмі, якія з'явіліся па яго запрашэнні, ён моцна раззлаваўся і пакляўся сваёй галавой і каронай, што выдасць яе за першага жабрака, які трапіцца, які пагрукае ў браму.

Прайшло два дні. І вось пад вокнамі палаца затрымцелі струны, і нейкі вандроўны музыкант зацягнуў песеньку. Спеў быў варты музыкі, ды і песня была з тых, якія спяваюцца не дзеля весялосці, а толькі для таго, каб расчуліць слухачоў і выпрасіць у іх трохі грошай ці кавалак хлеба.

Але кароль прыслухаўся і паслаў па музыканта сваіх слуг.

— Упусціце яго. Няхай зойдзе сюды! — сказаў ён.

Брудны, абарваны жабрак нясмела ўвайшоў у палац і праспяваў перад каралём і каралеўнай усё, што ведаў і помніў. А потым нізка пакланіўся і папрасіў міласціва ўзнагародзіць яго не столькі за ўмельства, колькі за старанне.

Кароль сказаў:

— Якая праца, такая і плата. Мне так спадабаліся твае спевы, браток, што я вырашыў выдаць за цябе родную дачку.

Пачуўшы гэтыя словы, каралеўна ў жаху кінулася перад бацькам на калені, але кароль нават не паглядзеў на яе.

— Нічога не зробіш! — сказаў ён. — Я пакляўся сваёй галавой і каронай, што аддам цябе за першага жабрака, які трапіцца, і я стрымаю сваю клятву!

Колькі ні плакала каралеўна, колькі ні маліла — усё было дарэмна. Яе тут жа абвянчалі з жабраком музыкантам.

А пасля вячання кароль сказаў:

— Не бывае такога, каб жонка жабрака жыла ў каралеўскім палацы. Можаш адпраўляцца са сваім мужам на ўсе чатыры бакі.

Жабрак музыкант, не кажучы ні слова, узяў за руку маладую жонку і вывеў яе за браму. Першы раз у жыцці каралеўна пешкі выйшла з бацькоўскага палаца.

Апусціўшы галаву, не азіраючыся па баках, ішла яна следам за сваім мужам па камяністай пыльнай дарозе.

Доўга ішлі яны так па раўнінах і ўзвалках, па дарогах, дарожках і сцяжынках. І нарэшце сцяжынка вывела іх у засень густога лесу.

Яны селі адпачыць пад старым дубам, і каралеўна спытала, міжволі задзівіўшыся цяністымі дрэвамі:

— Чый гэта лес на захад і на ўсход?

— Там гаспадар — кароль Драздабарод.

Была б ты яго жонкай дарагой —

То быў бы твой.

Каралеўна задумалася, а потым уздыхнула і прашаптала:

— Каб зноў мне заручыцца са свабодай,

То стала б жонкай я Драздабарода!

Музыкант скоса паглядзеў на яе, але нічога не сказаў. Яны пайшлі далей.

І вось перад імі — паўнаводная рака, а ўздоўж берага сцелецца свежы, сакавіты луг.

Каралеўна зноў спытала:

— Чый гэта луг над мостам сініх вод?

— Там гаспадар — кароль Драздабарод.

Была б ты яго жонкай дарагой —

То быў бы твой.

— Ах, — сказала каралеўна, глытаючы слёзы. —

Каб зноў мне заручыцца са свабодай,

То стала б жонкай я Драздабарода!

Музыкант нахмурыўся, паківаў галавой, але і тут нічога не сказаў ёй. І яны зноў пайшлі далей.

Калі сонца пачало хавацца за пагоркамі, каралеўна і жабрак музыкант падышлі да сцен вялікага багатага горада. Над залатой цяжкой брамай узвышалася круглая вежа.

Каралеўна спытала:

— Чый гэта горад з вежай ля варот?..

— Там гаспадар кароль Драздабарод.

Была б ты яго жонкай дарагой —

То быў бы твой!

Тут каралеўна не вытрымала. Яна горка заплакала і ўсклікнула, заломваючы рукі:

— Каб зноў мне заручыцца са свабодай,

То стала б жонкай я Драздабарода!..

Музыкант разлаваўся:

— Слухай, галубка! — сказаў ён. — Не вельмі мне па густу, што ты на кожным слове згадваеш другога і шкадуеш, што не пайшла за яго. А я, што ж, недастаткова добры для цябе?

Каралеўна прыціхла. Не абмяняўшыся ніводным словам, яны прайшлі праз увесь горад і спыніліся на самай ускраіне, каля маленькага, уросшага ў зямлю дамка. Сэрца скаланулася ў грудзях каралеўны. Яна паглядзела на дамок, на мужа і сарамліва спытала:

— Чый гэты дом пад зрэбнаю страхой?

— Ён мой і твой! — адказаў з гордасцю музыкант і адчыніў перакошаныя дзверы. — Тут мы з табой будзем жыць. Заходзь!

Ёй давялося нахіліцца, каб, пераступаючы парог, не ўдарыцца галавой аб нізкую прыталаку.

— А дзе ж слугі? — спытала каралеўна, пазіраючы па баках.

— Якія там слугі? — адказаў жабрак. — Што спатрэбіцца, зробіш сама. Вось распалі агенчык, пастаў ваду ды згатауй мне чаго-небудзь паесці. Я не на жарты стаміўся.

Але каралеўна не мела ніякага паняцця пра тое, як распальваюць агонь і гатуюць, і музыканту давялося самому прыкласці да ўсяго рукі, каб справа сяк-так пайшла на лад.

Нарэшце небагатая вячэра паспела. Яны паелі і ляглі адпачыць.

А на другі дзень жабрак ні свет ні зара падняў з пасцелі бедную каралеўну:

— Уставай, гаспадынька, некалі песціцца! Ніхто за цябе працаваць не стане!

Пражылі яны дні два так сабе, і мала-памалу ўсе прыпасы беднага музыканта падышлі да канца.

— Ну, жонка, — сказаў ён, — добранькага пакрысе. Гэтае гультайства не давядзе нас да добра. Мы з табой толькі праядаем, а зарабляць нічога не зарабляем. Пачні ты нарэшце хоць кошыкі плесці, ці што... Прыбытак ад гэтага невялікі, ды затое і праца нецяжкая.

Ён пайшоў у лес, нарэзаў лазы і прынёс дадому цэлую вязку.

Каралеўна узялася плесці кошыкі, але жорсткія пруты не слухаліся яе. Яны не хацелі ні згінацца, ні пераплятацца і толькі падрапалі ды пакалолі яе беля ручкі.

— Так! — сказаў муж, паглядзеўшы на яе работу. — Бачу, што гэта справа не для такіх беларучак, як ты. Сядай лепш прасці. Можна, хоць на гэта ў цябе хопіць розуму ды ўмельства.

Яна села за калаўрот, але грубая нітка ўразалася ў пяшчотныя пальцы, і кроў капала з іх гэтак жа часта, як слёзы з яе вачэй.

— Проста гора з табой! — сказаў муж. — Ну памяркуй сама — на што ты здатная! Паспра-

баваць, ці што, гандляваць гаршкамі ды ўсякімі там глінянымі кубкамі-міскамі! Будзеш сядзець на рынку, міргаць вачыма і атрымліваць грошыкі.

«Ах, — падумала каралеўна, — што калі хто-небудзь з нашага каралеўства прыедзе ў гэты горад, прыйдзе на плошчу і ўбачыць, што я сяджу на рынку і гандлюю збанкамі! Як яны будуць смяяцца нада мной!»

Але рабіць не было чаго. Або памірай з голаду, або згаджайся на ўсё. І каралеўна згадзілася.

Спачатку гандаль ішоў слаўна. Людзі нарашхват бралі збанкі ў цудоўнай гандляркі і плацілі ёй, не таргуючыся, усё, што яна ні прасіла. Мала таго, іншыя давалі ёй грошы ды яшчэ ў дадатак толькі што набытыя збанкі.

Так жылі яны да той пары, пакуль усе кубкі і міскі не былі распрададзены. А потым муж зноў закупаў цэлы воз глінянага посуду. Каралеўна ўселася на рыначнай плошчы, каля дарогі, расставіла вакол свой тавар і падрыхтавалася гандляваць.

Як раптам, адкуль ні вазьміся, нейкі п'яны гусар на гарачым кані, як віхор, вылецеў з-за вугла і пранёсся па збанках, пакідаючы за сабой воблака пылу ды кучу бітых чарапкоў.

Каралеўна залілася слязьмі.

— Ах, як мне перападзе! — у страху гаварыла яна, перабіраючы рэшткі растаптанага посуду. — Ах, што цяпер скажа мой муж.

Яна пабегла дадому і, плачучы, расказала яму пра сваё няшчасце.

— Ды хто ж садзіцца з гліняным посудам на рынку з краю, ля праезнай дарогі! — сказаў муж. — Ну добра! Досыць раўсці! Я выдатна бачу, што ты не здатна ні для якой прыстойнай работы. Толькі што я быў у каралеўскім замку і спытаў там на кухні, ці не патрэбна ім пасудамыйка. Кажуць —

патрэбна. Збірайся! Я адвяду цябе ў замак і ўладкую там. Не будзеш у рэшце рэшт галадаць.

Так цудоўная каралеўна стала пасудамыйкай. Яна была цяпер на пасылках у повара і рабіла самую чорную работу. У глыбокія кішэні свайго вялікага хвартуха яна засунула па гаршчэчку і складвала там рэшткі ежы, якая выпадала на яе долю. А вечарам несла гэтыя гаршчэчкі дадому, каб павячэраць пасля работы.

У той самы час, калі каралеўна-пасудамыйка чысціла на кухні закураныя катлы і выграбала з печы попел, у палацы рыхтаваліся адсвяткаваць вялікую падзею — вяселле маладога караля.

Наступіў нарэшце і ўрачысты дзень.

Скончыўшы работу, каралеўна ціхенька прабралася з кухні наверх і стаілася за дзвярыма параднай залы, каб хаця здаля падзівіцца на каралеўскае свята.

І вось запаліліся тысячы свечак. Агні зіхацелі на золаце, серабры і каштоўных каменнях, і госці — адзін прыбраны лепш за другога — сталі ўваходзіць у каралеўскія пакоі.

Каралеўна глядзела на іх са свайго кутка, і чым даўжэй яна глядзела, тым усё цяжэй становілася ў яе на сэрцы.

«Я лічыла калісьці, што я лепшая за ўсіх на свеце, што я першая з першых, — думала яна. — І вось цяпер я — апошняя з апошніх...»

Міма яе чарадой праходзілі слугі, несучы на выцягнутых руках вялізныя блюда з дарагімі стравамі. А вяртаючыся назад, то адзін, то другі кідаў ёй які-небудзь кавалак, які заставаўся — скарынку пірага, крыльца птушкі ці рыбін хвост, і яна лавіла ўсе гэтыя хвасты, крылцы і скарынкі, каб прыхаваць іх у свае гаршчэчкі, а потым аднесці дадому.

Раптам з залы выйшаў сам малады кароль — увесь у шоўку і аксаміце, з залатым ланцугом на шыі.

Убачыўшы за дзвярыма маладую, прыгожую жанчыну, ён схапіў яе за руку і пацягнуў танцаваць. Але яна адбівалася ад яго з усіх сіл, адварочваючы твар і хаваючы вочы. Каралеўна так баялася, што ён пазнае яе! Бо гэта быў кароль Драздабарод — той самы кароль Драздабарод, якога яшчэ зусім нядаўна яна высмеяла невядома за што і прагнала з ганьбай.

Але не так лёгка было вырвацца з яго дужых рук.

Кароль Драздабарод вывеў каралеўну-пасудамыйку на самую сярэдзіну залы і пусціўся з ёй у скокі.

І тут завязка яе хвартуха лопнула. Гаршчэчкі вываліліся з кішэняў, ударыліся аб падлогу і разляцеліся на дробныя чарапкі. Пырснулі ва ўсе бакі і першае, і другое, і суп і смажаніна, і костачкі і скарынкі.

Здавалася, сцены каралеўскага замка абрушацца ад смеху. Смяяліся знатныя госці, якія прыбылі на свята, смяяліся прыдворныя дамы і кавалеры, смяяліся юныя пажы і сівыя саветнікі, рагаталі і слугі, згінаючыся ў тры пагібелі і хапаючыся за бакі.

Адной каралеўне было не да смеху.

Ад сораму і знявагі яна гатова была праваліцца скрозь зямлю.

Закрыўшы твар рукамі, выбегла яна з залы і стрымгалоў кінулася ўніз па лесвіцы.

Але хтосьці дагнаў яе, схапіў за плечы і павярнуў да сябе.

Каралеўна падняла галаву, зірнула і ўбачыла, што гэта зноў быў ён — кароль Драздабарод!

Ён ласкава сказаў ёй:

— Не бойся! Ці ж ты не пазнаеш мяне? Бо я той самы бедны музыкант, які быў з табой у маленькім перакошаным дамку на ўскраіне горада. І я той самы гусар, які растаптаў твае гаршкі на базары. І той абсмяяны жаніх, якога ты пакрыўдзіла ні за што ні пра што. З-за кахання да цябе я змяніў мантыю на жабрацкія лахманы і правёў цябе дарогай зняваг, каб ты зразумела, як горка чалавеку быць пакрыўджаным.

ным і абсмяяным, каб сэрца тваё памягчэла і стала такім жа цудоўным, як і твар.

Каралеўна горка заплакала.

— Ах, я так вінавата, так вінавата, што не заслугоўваю быць тваёй жонкай... — прашаптала яна.

Але кароль не даў ёй дагаварыць.

— Годзе! Усё дурное засталася ззаду, — сказаў ён. — Давай жа святкаваць наша вяселле!

Прыдворныя дамы прыбралі маладую каралеўну ў сукенку, расшытую алмазамі і жэмчугамі, і павялі ў самую вялікую і цудоўную залу палаца, дзе яе чакалі знатныя госці і сярод іх — стары кароль, яе бацька.

Усе віншавалі маладых і без канца жадалі ім шчасця і згоды.

Тут і пачалося сапраўднае вяселле. Шкада толькі, што нас з табой там не было...

ЗАЛАТАЯ ПТУШКА

Жыў у старадаўнія часы кароль. Быў у яго замак, а вакол замка цудоўны сад, і расло ў тым садзе дрэва, на якім былі залатыя яблыкі. Як толькі яблыкі выспявалі, іх строга лічылі, але кожнай раніцой аднаго яблыка не хапала. Даведаўся пра гэта кароль і загадаў, каб кожную ноч пад дрэвам ставілі варту.

Былі ў караля тры сыны, і вось з прыходам ночы паслаў ён у сад старэйшага. Але к поўначы змарыў яго сон, і раніцой зноў не далічыліся аднаго яблыка. На другую ноч павінен быў вартаваць сын сярэдні, але і з тым здарылася тое ж самае: калі прабіла дванаццаць гадзін, ён заснуў, а раніцой не далічыліся аднаго яблыка. Вось прыйшла чарга несці варту малодшаму сыну; ён ужо падрыхтаваўся ісці, але кароль не вельмі яму давяраў і падумаў, што гэты будзе яшчэ горшы вартаўнік, чым яго браты, але нарэшце ён усё-такі яго паслаў.

Вось прылѣг юнак пад дрэва, пачаў вартаваць, але не дазволіў сабе і вочы заплюшчыць. Прабіла дванаццаць гадзін, і вась у паветры штосьці зашумела; і ён убачыў у мясячным святле лятучую птушку, усё пер'е ў яе адлівала золатам. Апусцілася птушка на дрэва і толькі дзеўбанула яблык, як пусціў юнак у яе стралу. Птушка паляцела, ды папала страла ёй у апярэнне, і адно з залатых пёрак упала долу. Падняў яго юнак, прынёс назаўтра каралю і расказаў яму, што бачыў ён ноччу.

Сабраў кароль тады сваіх дарадцаў, і ўсе ў адзін голас вырашылі, што такое пярэ, як гэта, даражэй, магчыма, цэлага каралеўства.

— Паколькі пярэ такое каштоўнае, — сказаў кароль, — то ў такім выпадку аднаго мне будзе мала, я хачу абавязкова мець усю птушку.

І вась рушыў у дарогу старэйшы сын; ён спадзяваўся на сваю разважлівасць і думаў, што залатую птушку ён абавязкова дабудзе.

Прайшоў ён ні многа, ні мала і ўбачыў на ўзлессі лісу; прыклаў ён да пляча стрэльбу і нацэліўся ў яе. Але ліса закрычала:

— Не страляй мяне, дам я за гэта табе добрую парадку. Ты на шляху па залатую птушку, і сёння пад вечар ты прыдзеш у вёску, дзе ёсць дзве харчэўні, — яны стаяць адна супраць другой. Адна будзе асветлена ярка, у ёй весела і шумна; але ты ў гэту не заходзь, а заходзь у другую, хоць яна выглядам сваім і не прывабіць цябе.

«Як можа такі неразумны звер даць мне разумную парадку!» — падумаў каралевіч і стрэліў, але ў лісу не папаў, яна распусціла свой хвост і ўцякла ў лес. Потым ён накіраваўся далей і прыйшоў пад вечар у вёску, дзе былі дзве харчэўні — у адной скакалі і спявалі, у другой выгляд быў убогі і змрочны.

«Быў бы я дурнем, — падумаў ён, — каб пайшоў у бедную жабрацкую харчэўню, харошую б абмінуў».

І ён накіраваўся ў вясёлую харчэўню і пачаў бавіць там час у гульнях і вяселасці, а пра птушку і пра бацьку і ўсе ягоняя парады і забыўся.

Мінуў нейкі час, а старэйшы сын дамоў усё не вяртаецца; тады адправіўся ў дарогу сярэдні сын, — захацелася яму знайсці залатую птушку. Як і старэйшаму брату, сустрэлася яму ліса, дала яму добрую параду, але ён таксама не звярнуў на яе ўвагі. Падышоў ён да двух харчэўняў, і стаяў ля акна адной з іх яго брат, несліся адтуль вясёлыя песні, і брат гукнуў яго. Не мог сярэдні брат устрымацца, зайшоў у гэту харчэўню і застаўся там, задаволены.

Зноў прайшоў нейкі час, і захацелася малодшаму каралевічу адправіцца ў дарогу і паспытаць шчасця. Але бацька не згаджаўся.

— Справа гэтая дарэмная, — сказаў ён. Дзе ўжо яму адшукаць залатую птушку, старэйшыя браты ж хадзілі. А здарыцца з ім якая бяда, ці зможа ён з яе выкараскацца; бо розуму то ў яго малавата.

Але малодшы брат настойваў на сваім, і кароль урэшце дазволіў яму адправіцца ў дарогу. І сядзела зноў на ўзлессі ліса і прасіла яго пашкадаваць яе жыцця, і дала яму добрую параду.

Юнак быў жаласлівым і сказаў:

— Лісічка, не бойся, зла я табе не зраблю.

— Ты ў гэтым не раскаешся, — адказала ліса, — а каб хутчэй табе дабрацца да месца, садзіся мне на хвост.

І толькі ён сеў, як пусцілася ліса бегчы і панеслася праз горы і доли, — толькі ў вушах свістала ад ветру. Дабраліся яны да вёскі; развітаўся юнак з лісой, паслухаўся яе добрай парады і зайшоў, не аглядваючыся, проста ў харчэўню, якая горшая, і спакойна там пераначаваў. На другую раніцу, толькі ён выйшаў у поле, бачыць — сядзіць там ліса і кажа:

— Я раскажу, што рабіць табе далей. Ідзі ўсё прама і прама, і выйдзеш ты нарэшце да замка; убачыш, што

перад замкам залёг цэлы атрад салдат, — але ты не бойся, усе яны будуць спаць і храпці; прайдзі паміж імі пасярэдзіне і заходзь прама ў замак, прайдзі праз усе пакоі; зойдзеш потым у патаемны пакой, і вісіць там драўляная клетка з залатой птушкай, і стаіць з ёй побач пустая залатая клетка, так, для прыгажосці. Ды глядзі, не перасаджвай птушку з простаі клеткі ў дарагу, а то нядобрым кончыцца.

Толькі сказала гэта ліса, распусціла зноў свой хвост, і ўсеўся на яго каралевіч. Панеслася ліса праз лясы і горы, — толькі ў вушах ад ветру свістала. Апынуўся ён каля замка і ўбачыў, пра што гаварыла яму ліса. Зайшоў каралевіч у патаемны пакой, і сядзела там залатая птушка ў драўлянай клетцы, а залатая з ёй побач стаяла, і ляжалі ў пакоі у трох кутах па тры яблыкі, залатыя яблыкі. І падумаў ён, што было б смешна, калі б ён пакінуў такую чужую птушку у такой непрыгожай клетцы. Ён адчыніў дзверцы, схапіў птушку і перасадзіў яе ў залатую... Але ў гэта імгненне птушка закрычала так трывожна. Прачнулiся салдаты, забеглі ў пакой і павялі яго ў цямніцу.

На наступную раніцу прывялі яго на суд, і, паколькі ён ва ўсім прызнаўся, то асудзілі яго на смяротную кару. Але кароль сказаў, што можа яго памілаваць, калі ён знойдзе яму залатога каня, які скача хутчэй чым вецер, і тады ён атрымае залатую птушку.

Адправіўся каралевіч у шлях-дарогу; уздыхнуў і засумаваў, не ведаючы, дзе ж яму адшукаць залатога каня. І раптам убачыў ён старога свайго сябра — лісу; сядзела яна ля дарогі.

— Вось бачыш, — сказала ліса, — так выйшла та-му, што ты мяне не паслухаўся. Але духам не падай, я табе дапамагу і скажу, як раздабыць табе залатога каня. Ты павінен ісці ўвесь час прама, і падыдзеш ты да замка, — там і стаіць конь у канюшні. І будуць ляжаць перад канюшняй конюхі, але яны будуць спаць і храпці, і ты зможаш спакойна вывесці залатога ка-

ня. Але ты павінен запам'ятаць добра адно: сядлай яго дрэнным сядлом з дрэва і скуры, і толькі не залатым, што будзе вісець побач, а то нядобрым кончыцца.

Распусціла ліса свой хвост, сеў на яго каралевіч, і панесла яго ліса праз лясы і горы, — толькі ў вушах ад ветру свістала.

Здарылася ўсё так, як казала ліса, — зайшоў ён у канюшню, дзе стаяў залаты конь, хацеў асядлаць яго дрэнным сядлом, ды падумаў: «Сорамна не асядлаць такога цудоўнага каня дарагім сядлом, як гэта і належыць». Але толькі даткнулася залатое сядло да каня, як пачаў ён гучна іржаць. Прачнулiся конюхі, схапiлі юнака і кiнулі яго ў цямніцу. Назаўтра раніцой суд прыгаварыў яго да смяротнай кары. Але кароль паабяцаў яго памілаваць і падарыць яму залатога каня, калі ён дабудзе яму з залатога замка цудоўную каралеўну.

З болем у сэрцы адправіўся юнак у шлях-дарогу, ды, на шчасце, ён сустрэў неўзабаве сваю верную лісу.

— Варта было б цябе ў няшчасці пакiнуць, — сказала ліса, — але мне цябе шкада, і я яшчэ раз выручу цябе з бяды. Дарога прывядзе цябе якраз да залатога замка, туды ты прыйдзеш вечарам, а ноччу, калі ўсё заціхне, выйдзе цудоўная каралеўна ў купальню купацца. Калі яна будзе туды ўваходзіць, ты падскоч да яе і пацалуй яе адзiн раз, тады яна пойдзе за табой, і ты зможаш яе звесці адтуль. Ды толькі не згаджайся, каб яна перад гэтым развітвалася са сваiмi бацькамі, а то нядобрым усё кончыцца.

Распусціла ліса свой хвост, сеў на яго каралевіч, і панесла яна яго праз лясы і горы, — толькі ў вушах ад ветру свістала.

Вось пад'ехаў ён да залатога замка, і было ўсё, як сказала яму ліса. Пачакаў ён да поўначы, калі ўсiх змарыў глыбокі сон, і выйшла цудоўная каралеўна ў купальню, тут ён падскочыў і пацалаваў яе адзiн раз. Яна сказала яму, што з радасцю выйдзе за яго замуж,

але пачала яго са слязьмі на вачах прасіць, каб дазволіў ён ёй перад гэтым развітацца з бацькамі. Спачатку ён не згаджаўся, але яна горка заплакала, кінулася яму ў ногі, і ён, нарэшце, згадзіўся. І толькі падышла дзяўчына да ложка свайго бацькі, як ён тут жа прагнуўся, а за ім і ўсе астатнія ў замку, і юнака схапілі і пасадзілі ў цямніцу.

А назаўтра раніцой сказаў яму кароль:

— Ты паплацішся за гэта сваім жыццём і толькі тады будзеш памілаваны, калі зрыеш гару, што знаходзіцца перад маімі вокнамі, — з-за яе я не бачу, што дзеецца навокал; і павінен ты зрабіць гэта на працягу васьмі дзён. Удасца табе гэта — узнагародай табе будзе мая дачка.

Узяўся каралевіч за працу, пачаў капаць і капаў без адпачынку, а як прайшло сем дзён убачыў, як маля ён зрабіў і што ўся работа яго нічога не вартая, і ён зусім засумаваў, — усе надзеі яго рухнулі. А на сёмы дзень увечары з'явілася ліса і кажа:

— Ты не варты таго, каб я пра цябе клапацілася; але ідзі і лажыся спаць, а ўсё за цябе я зраблю сама.

Прачнуўся ён на другі дзень, зірнуў у акенца, бачыць — гары як і не было. Абрадаваны, кінуўся юнак да караля і заявіў яму, што справу ён сваю зрабіў; і хацелася ці не хацелася каралю, а мусіў ён слова сваё стрымаць і аддаць сваю дачку. Адправіліся яны з каралеўнай з замка; прайшоў нейкі час, і вось з'явілася да іх ліса.

— Хоць ты і валодаеш цяпер самым дарагім, — сказала яна, — але дзяўчыне з залатога замка належыць і залаты конь.

— А як жа мне яго дабыць? — пытаецца юнак.

— Гэта я табе растлумачу, — адказала ліса. — Ты спачатку вядзі цудоўную каралеўну да караля, які паслаў цябе ў залаты замак; будзе там нечуваная радасць, і яны адразу аддадуць табе залатога каня і самі яго выведуць. Хуценька садзіся на яго і працягни

ім усім на развітанне руку, а апошняй — цудоўнай каралеўне; і як толькі возьмеш яе за руку, усцягні яе адразу на каня і скачы што ёсць сілы адтуль, — і ніхто не зможа цябе дагнаць: той конь ляціць хутчэй чым вецер.

Усё адбылося шчасліва, і каралевіч павёз цудоўную каралеўну на залатым кані. Але ліса іх не кінула і казала юнаку:

— А зараз я дапамагу табе дабыць і залатую птушку. Калі ты пад'едзеш да таго залатога замка, дзе знаходзіцца птушка, то здымі дзяўчыну з каня, а я ўжо за ёю прыгляджу. Затым заедзь на залатым кані ў двор замка, — цябе ўбачаць, і будзе там вялікая радасць; і яны вынесуць табе залатую птушку. Калі клетка з птушкай будзе ў цябе ў руках, ты куляй скачы да нас назад і забярэш зноў цудоўную каралеўну.

Калі ўсё шчасліва збылося і каралевіч ужо збіраўся ехаць са сваім багаццем дамоў, кажа яму ліса:

— А зараз ты павінен мяне аддзячыць за дапамогу.

— А што ты за гэта ад мяне патрабуеш? — спытаў юнак.

— Калі мы будзем у лесе, ты мяне застрэль і адсячы мне галаву і лапы.

— Нічога не скажаш, добрая ўдзячнасць, — адказаў каралевіч, — такога я ўжо ніяк зрабіць не магу.

І кажа ліса:

— Калі ты гэтага зрабіць не хочаш, я павінна буду цябе пакінуць. Але перш чым я ад цябе пайду, хачу даць табе яшчэ адну добрую параду: бойся дзвюх рэчаў — не купляй мяса з вісельні і не садзіся на краі калодзежа.

Затым ліса збегла ў лес.

Юнак падумаў: «Што за дзіўны звер і якія дзіўныя у яго пажаданні. Хто ж будзе купляць мяса з вісельні? А жадання сядзець на краі калодзежа ў мяне ніколі не было».

Паехаў ён разам з цудоўнай каралеўнай далей; а дарога праходзіла праз тую вёску, дзе засталіся яго два браты. І было там вялікае зборышча і многа шуму. Каралевіч спытаў, што тут здарылася; яму адказалі, што тут павінны павесіць двух людзей. Падышоў ён — бачыць, што гэта два яго браты, якія натварылі шмат дрэнных спраў і прагулялі ўсё сваё багацце. Ён спытаўся, ці нельга іх вызваліць.

— Можна, калі вы згодны за іх заплаціць, — адказалі людзі, — але навошта вам выкідваць дарэмна грошы і іх выкупляць? Але каралевіч, не раздумваючы, за іх заплаціў, і вось яны апынуліся на волі і рушылі далей усе разам. Трапілі яны ў той самы лес, дзе сустрэлася ім упершыню ліса. Сонца горача прыпякала, а ў лесе было прахалодна і прыемна, і вось кажуць два браты:

— Давайце адпачнем ля калодзежа, паядзім і нап'ёмся.

Ён згадзіўся, за размовай забыўся пра парадку лісы і сеў на краі калодзежа, не прадчуваючы нічога дрэннага. Тады двое братоў скінулі яго ў калодзеж, захапілі дзяўчыну, каня і птушку і накіраваліся дамоў да свайго бацькі.

— Вось, — кажуць яны, — привезлі мы не толькі залатую птушку, а яшчэ і залатога каня і дзяўчыну з залатога замка.

І была там вялікая радасць, але конь нічога не еў, птушка не спявала, а дзяўчына сядзела і ўсё плакала...

А малодшы брат не загінуў. На шчасце, калодзеж быў сухім, ён упаў на мяккі мох, нічога сабе не пашкодзіў, толькі выбрацца адтуль ён не мог. Але і ў гэтай бядзе яго не пакінула верная ліса. Яна прыбегла да яго, пачала ўшчуваць, што ён забыў пра яе парадку.

— Усё ж я не магу цябе пакінуць, — сказала яна, — і дапамагу табе выбрацца з калодзежа.

Яна загадала яму ўчапіцца за яе хвост і трымацца мацней і выцягнула яго наверх.

— Але ты яшчэ не зусім пазбавіўся ад небяспекі, — сказала ліса. — Твае браты не ўпэўнены ў тваёй гібелі, і яны расставілі па ўсім лесе вартаўнікоў, каб забіць цябе, калі заўважаць.

А сядзеў ля дарогі жабрак, і вось абмяняўся юнак з ім адзеннем і з'явіўся, пераапануты, у каралеўскі двор. Яго ніхто не пазнаў, але птушка пачала спяваць, конь пачаў есці, а цудоўная каралеўна перастала плакаць.

Спытаўся кароль у здзіўленні:

— Што гэта значыць?

А дзяўчына яму і кажа:

— Не ведаю, мне было раней так сумна, а цяпер так радасна. Мне здаецца, што з'явіўся мой сапраўдны жаніх.

І яна расказала каралю пра ўсё, што здарылася, хоць абодва браты і пагражалі ёй смерцю, калі яна прагаворыцца. Тады загадаў кароль паклікаць да сябе ўсіх людзей, што былі ў замку, з'явіўся і юнак, пераапануты жабраком; але дзяўчына адразу яго пазнала і кінулася да яго на шыю. Злых братоў схапілі і пакаралі, а малодшага абвянчалі з цудоўнай каралеўнай, і ён быў прызначаны пераемнікам караля.

А што ж сталася з беднай лісой?

Мінула шмат часу, і адправіўся аднойчы каралевіч зноў у той самы лес, сустрэла яго ліса і кажа:

— Цяпер у цябе ўсё ёсць, што ты мог сабе жадаць, а вось майму няшчасцю ўсё няма канца, але ты можаш мяне выручыць, — і пачала ліса зноў яго прасіць і маліць, каб ён згадзіўся яе застрэліць і адсекчы ёй галаву і лапы. Так ён і зрабіў; і толькі выканаў ён яе просьбу, як сталася ліса юнаком, і быў ён не хто іншы, як брат цудоўнай каралеўны, які нарэшце быў

вызвалены ад злога закляцця. І цяпер мелі яны ўсё, каб быць усё сваё жыццё шчаслівымі.

САЛОМІНКА, ВУТАЛЬ І БАБІНА

Жыла-была адна бабулька, вельмі старая. Восемдзесят гадоў ёй было. Пайшла бабулька на агарод, нарвала поўную талерку бобу і вырашыла яго зварыць.

«Вось, — думае, — звару бобу і паабедаю».

Распаліла яна пліту і, каб агонь разгарэўся лепей, падкінула ў топку пучок саломы.

А затым пачала сыпаць у гаршчок боб.

Вось якраз тут усё і пачалося.

Калі сыпала яна боб у гаршчок, адна бабіна ўзяла ды і завалілася на падлогу.

І сюды ж, на падлогу, выскачыў з печы распалены вугольчык.

Вось саломінка і кажа:

— Мілыя сябры, адкуль вы тут?

— Я, — адказвае вугольчык, — з печы. Калі б, — кажа, — я адтуль не выскачыў, давялося б мне згарэць і рассыпацца попелам.

А бабіна кажа:

— І мне пашчасціла, што я сюды трапіла. А то давялося б мне, як і іншым маім сяброўкам-бабінам, у кашу разварыцца.

А саломінка кажа:

— І я рада, што ў печ не трапіла, а тут ляжу.

— Ну, а што ж мы цяпер будзем рабіць? — пытаецца вугольчык.

— Я думаю, — сказала бабіна, — вось што. Пайшлі белы свет паглядзім.

— Пайшлі, пайшлі, — згадзіліся вугольчык і саломінка.

І пайшлі яны разам — бабіна, саломінка і вугольчык.

Доўга ішлі яны і прыйшлі да ручайка.

Ручаёк маленькі, вузенькі, а перабрацца цераз яго цяжка — моста няма. Як тут быць?

Тады саломінка кажа:

— Мы вось як зробім: я перакінуся з беражка на беражок, а вы па мне пераправіцеся, як па мосце.

Так яны і зрабілі. Перакінулася саломінка з берага на бераг, і першым пабег па ёй вугольчык. Бяжыць, як па мосце. Дабег ён да сярэдзіны, чуе — плёскаецца ўнізе вада. Стала яму страшна, спыніўся ён і крычыць:

— Баюся вады, баюся вады!

А пакуль ён стаяў і крычаў, саломінка ад яго загарэлася, развалілася на дзве часткі і паляцела ў ручай. Вугольчык таксама зваліўся ў ваду. Ён засіпеў: «Таплюся, ратуйце!» — і пайшоў на дно.

А бабіна асцярожнай была, яна на беразе засталася.

Засталася на беразе і давай смяяцца з вугольчыка і саломінкі.

Смяялася яна, смяялася — і лопнула ад смеху.

Дрэнна б ёй давялося, ды на яе шчасце сядзеў на беразе вандроўны кравец.

Дастаў кравец ніткі і сшыў абедзве палавінкі бабіны.

А таму што ў краўца белых нітак з сабой не было, ён зашыў бабіну чорнай ніткай. З таго часу ва ўсіх бабінах чорнае шво пасярэдзіне.

СТОЛІК-НАКРЫЙСЯ, ЗАЛАТЫ АСЁЛ І ДУБІНКА З МЯШКА

Даўным-даўно жыву на свеце кравец. Былі ў яго тры сыны і адна-адзіная каза. Яна іх усіх малаком карміла. А за гэта яе трэба было кожны дзень пасвіць.

Сыны пасвілі казу па чарзе. Пагнаў яе аднойчы старэйшы сын на могількі. Трава там расла высокая ды сакавітая. Каза цэлы дзень скубла траву і скакала. Вечарам, перад тым як вяртацца дамоў, ён і пытае ў яе:

— Ці сытая ты, каза мая?

Адказала каза:

— Я такая сытая, што не з'ем болей ні лісціка.
Ме-ме!

— Ну, тады і ідзі дадому.

Прывёў яе за вярочачку ў стойла і моцна прывязаў.

Бацька цікавіцца ў сына:

— Ці не галодная наша каза?

— О, яна такая сытая, не хоча болей ні лісціка.

Пахваліў кравец сына, а сам пайшоў у стойла, пагладзіў любімую козачку і перапытвае:

— Ці сытая ты, каза мая?

І адказала яму каза:

— Ад чаго я буду сытая? Скакала цераз магілку, з'ела адну былінку. Ме-ме!

— Што я чую!

Выскачыў кравец са стойла, як закрычыць на сына:

— Ах ты, манюка, каза ж зусім галодная!

Пабіў сына і прагнаў з двара.

На другі дзень наступіла чарга пасвіць казу сярэдняму сыну. Знайшоў ён у садзе месца, дзе трава добрая расла, каза яе ўсю і з'ела. Вечарам пытае:

— Ці сытая ты, каза мая?

— Я такая сытая, што не з'ем болей ні лісціка.
Ме-ме!

— Тады ідзі дадому.

А дома стары кравец дапытвае сына:

— Ці наелася наша каза?

— О, яна такая сытая, што не хоча болей ні лісціка.

Але кравец вырашыў сам у гэтым пераканацца. Зайшоў у стойла і пытае:

— Ці сытая ты, каза мая?

І адказала каза:

— Як мне быць сытаю, калі я з'ела толькі адну былінку, як скакала цераз магілку. Ме-ме!

— Ах ты, гэткі злодзей! — закрычаў кравец. — Такую рахманую казу ды прымусіў галадаць!

Выбег са стойла, адмянташыў палкай сына і прагнаў з двара.

Наступіла чарга малодшаму сыну пасвіць казу. Знайшоў ён добрую пашу з густой травой, запусціў туды казу. Вечарам пытае ў яе:

— Ці сытая ты цяпер, каза мая?

— Я такая сытая, што не з'ем болей ні лісціка. Ме-ме!

— Ну, тады пайшліма дамоў.

А дома бацька сустракае, сына распытвае:

— Ці наелася ўволю каза наша?

— О, татка, яна такая сытая, што не хоча болей ні лісціка.

Кравец не паверыў, пайшоў у стойла, перапытвае ў казы:

— Ці сытая ты сёння?

І адказала злая каза:

— Ад чаго мне быць сытаю? Скакала цераз магілку, з'ела адну былінку. Ме-ме!

— Ах ты, ілгун! — закрычаў кравец, выскачыў са стойла і давай біць беднага хлопчыка, той ледзь з двара паспеў збегчы.

Застаўся стары кравец адзін са сваёй казой. Раніцай, што рабіць, павёў яе сам пасвіць. Знайшоў зялёныя кусты, паміж якімі расла травадзеравей. Яе вельмі любяць козы, от ён і ўзрадаваўся:

— Тут, мая мілая козачка, хоць раз удоваль наясіся.

Да самага вечара пасвіў кравец сваю казу. Пасля пытае:

— Ці сытая ты, каза мая?

І яна адказала:

— Я такая сытая, што не змагу з'есці болей ні лісціка.

— Ну, тады ідзі дадому.

Адвёў кравец казу ў стойла, моцна прывязаў. А далей думае, дай-ка праверу казу. Вярнуўся і перапытвае:

— Ну, козачка, сытая сёння?

Але каза адказала тое самае, калі яе пасвілі сыны:

— Ад чаго мне быць сытаю? Скакала цераз магільку, з'ела адну былінку. Ме-ме!..

Пачуў гэта кравец і аслупянеў. Зразумеў: за нішто выгнаў сваіх сыноў з дому. І ўздумаў ён адпомсціць казе. Узяў сваю брытву, нагнуў казе галаву і пагалиў яе. Хай з такой меткаю ўсе ведаюць: яна — няўдзячнае стварэнне. Пасля адхлістаў яе бізуном і выгнаў з двара.

Застаўся кравец адзін-адзінютка ў сваёй хаце. Засумаваў, хацеў, каб вярнуліся сыны, але ж ніхто не ведаў, дзе яны.

Старэйшы сын паступіў на вучэнне да аднаго старляра. Быў руплівым, старанным вучнем. А калі закончыў вучобу, майстар падарыў яму столік. З выгляду — звычайны столік, зроблены з простага дрэва, але меў ён адну незвычайную якасць. Варта паставіць яго і сказаць: «Столік, накрыйся!» — то добры столік імгненна накрываўся чыстым маленькім абрусам, ставіліся на яго талеркі з вараным ды смажаным, відэльцы, нажы. Сядай і частуйся!

Малады майстар, задаволены і вясёлы, пачаў вандраваць па свеце. Ён не засмучаўся, якая гасцініца была на яго шляху, бо мог сытна паесці і ў полі, і на лузе.

Урэшце надумаўся сын вярнуцца дамоў. Бацька, відаць, перастаў гневацца на яго, а з такім чароўным столікам прыме да сябе ахвотна.

Але па дарозе дамоў здарылася з ім бяда. Прыпыніўся на начлег у адной гасцініцы. Гасцей там было поўным-поўна. Яны запрасілі яго вчэраць за свой стол.

— Не, — сказаў малады сталяр, — навошта я вас буду аб'ядаць, лепш вы будзьце маімі гасцямі.

Усе думалі, што хлопец жартуе, але ён паставіў свой драўляны столік пасярод пакоя і сказаў:

— Столік, накрыйся!

Імгненна на ім з'явіліся такія стравы, якіх сам гаспадар гасцініцы не мог прапанаваць.

— Частуйцеся, дарагія госці! — прапанаваў сталяр.

Пастаяляцаў не трэба было доўга ўгаворваць, падсели яны да століка і давай уплятаць ласункі. Толькі з'ядуць адно, з'яўляецца новае. Гаспадар гасцініцы бачыў усё гэта і вельмі зайздросціў.

Сталяр і госці весяліліся да позняй ночы. А як толькі ўлегліся спаць, гаспадар гасцініцы і падмяніў чароўны столік сваім, звычайным.

Раніцай сталяр заплаціў грошы за начлег, узяў столік, не адчуваючы зладзейства, і пайшоў сваім шляхам-дарогай. Апоўдні быў ужо дома. Бацька сустрэў яго з вялікай радасцю, спытаў:

— Ну, дарагі сыноч, чаму ты навучыўся?

— Стаў я, бацечка, сталяром.

— Што ж, гэта добрае рамяство. А што ты зарабіў за гэты час, з якім багаццем вярнуўся дамоў?

— Бацечка, самае дарагое, што я займеў, то вось гэты столік.

Агледзеў яго кравец дый кажа:

— Што ж, зроблены ён няважна, стары столік.

— Але гэта «столік-накрыйся», — адказаў сын і растлумачыў пра яго чарадзействы.

Вось сабраліся ў бацькавай хаце госці. Узяў сын свой столік, паставіў пасярод пакоя і загадаў:

— Столік, накрыйся!

Але столік застаўся пустым. Зразумеў бедны старляр, што столік яму падмянілі ў гасцініцы. Сорамна зрабілася перад родзічамі. Пасмяяліся яны над ілгуном і ні з чым вярнуліся дамоў.

Кравец зноў заняўся сваім шывом. А сын дапамагаў яму. Так і зараблялі сабе на хлеб.

Сярэдні сын трапіў на вучобу да млынара. Пры развітанні з ім гаспадар сказаў:

— Ты добра працаваў, і за гэта дару табе асла. Ён, праўда, своеасаблівы, у запрэжку не прыгодны, мяхоў цягаць не будзе.

— Дык навошта ён мне такі?

— Гэты асёл золата выплёўвае, — растлумачыў млынар. — Трэба паставіць яго на хустку, сказаць: «Брыклябрыт!», жывёліна пачне выплёўваць залатоўкі і ззаду, і спераду.

— О, гэта справа добрая! — падзякаваў падмайстар млынару і пайшоў падарожнічаць па свеце.

Калі заканчваліся грошы, ён ставіў асла на хустку, даваў каманду: «Брыклябрыт!» і заставалася толькі падабраць дождж залатовак. Добра яму жылося. Куды не прыйдзе, падаюць яму ўсё самае лепшае і дарагое. Грошай жа меў поўны кашалёк!

Пабачыў свету, наездзіўся малады млынар і вырашыў праведаць бацьку. Падумаў, калі з'явіцца дадому з такім залатым аслом, то, напэўна, не прыгадае бацька даўнейшы гнеў на яго, сустрэне добра.

І здарылася так, што трапіў ён у тую самую гасцініцу, у якой яго старэйшаму брату падмянілі столік-накрыўся. Як звычайна, сустрэў падарожніка ветлівы гаспадар. Адразу хацеў вызваліць яго ад асла, узяць і прывязаць у стойле. Малады млынар запырэчыў:

— Не, не, свайго шэрага я сам адведу ў стойла і сам прывяжу. Я павінен ведаць, дзе ён будзе знаходзіцца.

Гаспадару гэта падалося дзіўным. Ён падумаў, што яго новы кліент вельмі бедны, бо сам хоча даглядаць свайго асла. Але той дастаў з кішэні дзве залатоўкі і загадаў добра накарміць асла. Гаспадар аж вочы вылупіў: адкуль у гэтага млынара такія грошы?

Паабедаў госць, просіць рахунак. Тут ужо гаспадар мелу не пашкадаваў: налічыў за абед у два разы болей, чым трэба, ды яшчэ запатрабаваў дзве залатоўкі наверх. Сунуў хлопец руку ў кішэню, а золата ў ёй няма.

— Гаспадар, пачакайце крыху, — сказаў ён. — Я зараз прынясу вам грошы.

Госць узяў абрус і накіраваўся ў стойла да свайго асла. Цікаўны гаспадар следам за ім. Дый падгледзеў, як з асла сыпалася золата.

— От якая чартаўшчына! — здзівіўся гаспадар. — Новенькія грошы сыплюцца з асла!

У тую ноч яму не спалася. Калі госць улёгся адпачываць, ён вывеў са стойла залатога асла, а на яго месца прывязаў іншага.

Раніцай малады млынар пакрочыў дадому. Побач з ім ішоў асёл, але то была ўжо не чароўная жывёліна, а звычайная. Толькі хлопец не ведаў пра гэта.

Бацька сустрэў і сярэдняга сына ласкава, вельмі ўзрадаваўся яго вяртанню.

— Ну, скажы, сыноч, чаму навучыўся?

— Стаў я млынаром, мілы бацечка!

— А што прынёс у хату з далёкіх падарожжаў?

— Ды вось аднаго толькі асла.

— Аслоў і тут удоваль, — заўважыў бацька. — Лепш бы ты прывёў добрую казу.

— Так-то яно так, — адказаў сын. — Але ж гэты асёл не просты, а залаты. Клічце родзічаў, я ўсіх зраблю багатымі.

— Талкова! — ўзрадаваўся кравец. — Можа, і мне цяпер не трэба будзе з іголкай мучыцца.

Пабег ён склікаць усіх родзічаў у госці. Яны хутка сабраліся, і малады млынар пачаў сваё чарадзейства.

Раскінуў хустку пасярод пакоя, прывёў асла, паставіў на яе. Крыкнуў:

— Брыклябрыт!

У беднага млынара аж твар выцягнуўся, калі ён убачыў, што з асла ўпала зусім не золата. Зразумеў: яму ў дарозе падмянілі асла. Пачаў ён прабачэння прасіць у гасцей. А ў бацькі тым больш, бо давялося старому краўцу зноў брацца за сваю іголку.

Малодшы брат трапіў на вучобу да аднаго токара. Рамяство гэта тонкае, вось і давялося яму вучыцца даўжэй за ўсіх. За стараннасць і добрыя паводзіны майстар падарыў яму мяшок, сказаў:

— Ведай, ляжыць у гэтым мяшку дубінка.

— Навошта яна? Ад яе толькі цяжар.

— Слухай, — растлумачыў майстар, — калі цябе хто пакрыўдзіць, то варта табе сказаць: «Дубінка, з мяшка!» — і яна імгненна выскачыць і кінецца дубасіць таго, хто цябе зняважыў. Ды так стане весела танцаваць па яго спіне, што той тыдзень не пашавеліцца. Запомні яшчэ: яна не прыпыніцца да таго часу, калі ты не скажаш: «Дубінка, у мяшок!»

Падзякаваў малады токар свайму гаспадару, закінуў мяшок за плечы і пайшоў падарожнічаць ды грошы зарабляць. Даводзілася яму карыстацца і дубінкай з мяшка. Пераканаўся: яна старанна выконвала яго загады, аднолькава спрытна ўпраўлялася ці то з кафтанам, ці то з курткай, не вельмі чакала пакуль іх хто здыме.

Вось аднойчы пад вечар завітаў малады токар у тую самую гасцініцу, у якой яго братоў ашукалі. А браты яму паспелі напісаць, якая з імі бяда здарылася тут.

Паклаў хлопец свой мяшок на стол, пачаў баяць пра розныя дзівы, якія яму давялося пабачыць.

— Бываюць гэтакія столікі-самаборы, — сказаў ён, ёсць яшчэ аслы залатыя і ўсякая ўсячына. Рэчы добрыя, што й казаць, але яны нічога нявартыя перад багаццем, якое я здабыў. Ляжыць яно вось у гэтым мяшку.

Тут сквапны гаспадар і натапырыў вушы: што ляжыць у мяшку, можа, самацветы?

Надышоў час класціся спаць. Госць улёгся на лаву і паклаў пад галаву замест падушкі свой мяшок. Гаспадар пачакаў крыху і давай зладзейнічаць. Ухапіўся за таямнічы мяшок, паціху цягне на сябе. Хацеў падмяніць яго іншым.

А токар гэтага моманту і чакаў. Раптам як крыкне: «Дубінка, з мяшка!» Як жа выскачыла дубінка, як надавала гаспадару пад бакі, той аж пачаў прасіць літасці. Але чым гучней ён крычаў, тым мацней дубінка трэсла яго.

І сказаў тады токар:

— Калі ты не вернеш «столік-накрыйся» і залатога асла, то дубінка не перастане танцаваць па табе.

— Вой, — застагнаў гаспадар, — я ўсё ахвотна вярну, толькі скажы свайму дамавіку, каб ён вярнуўся ў мяшок.

— Добра, памілюю цябе, але глядзі, беражыся!

Крыкнуў токар:

— Дубінка, у мяшок!

І дубінка ў тое ж імгненне пакінула гаспадара гасцініцы, ускочыла ў мяшок.

Раніцай адправіўся токар са «столікам-накрыйся» і залатым аслом дамоў. Узрадаваўся бацька, убачыўшы малодшага сына, спытаў у яго, чму ён навучыўся ў чужых краях.

— Дарагі бацечка, я токарам стаў.

— Гэта тонкае рамяство, — пахваліў бацька і сказаў: — Ну, а што прынёс з падарожжаў?

— Дарагую штучку, мілы бацечка, — дубінку ў мяшку.

— Што? — закрычаў кравец. — Дубінку? Ці варта было несці яе здалёку. Яе можна вычасаць з любога дрэва.

— Так, але, мілы бацечка, мая дубінка чароўная, — супакоіў сын бацьку, расказаў яму яе тайну. — От бачыш, дзякуючы гэтай дубінцы я вярнуў назад столік-накрыўся і залатога асла, якія адняў ад братоў зладзеяваты гаспадар гасцініцы. Клічце іх сюды ды запрашайце ўсю радню!

Стары кравец не зусім паверыў малодшаму сыну, але што зробіш, склікаў у сваю хату ўсю радню. Вось раскінуў токар на ўвесь пакой хустку, прывёў залатога асла і сказаў свайму брату:

— Ну, мілы братка, пагавары з ім.

І сказаў млынар:

— Брыклябрыт!

І сталі дажджом падаць на хустку залатыя чырвонцы. Асёл рабіў гэта да таго часу, пакуль усе госці не набралі столькі золата, як панесці. (А па табе, мой дружа, відаць, што і ты не супраць бы пабываць там. Што ж, даруй, гэта казка).

Пасля токар прынёс столік і сказаў:

— Ну, братка, пагавары з ім.

І толькі сталяр прамовіў: «Столік, накрыйся!», а ён ужо накрыты абрусам, і ўвесь устаўлены смачнымі стравамі. Пачалося такое баляванне, якога не было у хаце краўца за ўсё яго доўгае жыццё. Вясёлая і задаволеная вярталася радня дамоў.

І схаваў кравец у шафе іголку і ніткі, метр і прас ды стаў жыць-пажываць разам з сынамі ў радасці і ў багацці.

Ну, а куды ж падзелася каза, з-за якой кравец прагнаў з дому сваіх сыноў?

Сорамна ёй зрабілася, што паголеная ў яе галава, вась і забегла яна ў лісіную нару, схавалася там. Вярнулася ліса з палявання, бачыць у цемры нары блішчаць два вялікія вокі, напалохалася яна і збегла.

Сустрэў лісу мядзведзь, бачыць, што яна перапалоханая, цікавіцца:

— Што з табой, лісічка-сястрычка?

— Ох, — адказвае рыжая, — страшны звер засеў у маёй нары, з вогненнымі вачамі.

— Ды мы яго ўраз выганім! — кажа мядзведзь.

Пайшлі яны да нары. Мядзведзь зазірнуў туды, спалохаўся вогненных вачэй і даў лататы ад нары. Бяжыць па лесе, зямля пад ім трасецца. Тут сустракаецца яму пчала, пытае:

— Мядзведзь, чаго выгляд у цябе такі маркотны, дзе згубіў сваю весялосць?

— Табе добра разважаць, — адказвае мядзведзь — а вось у лісіным доміку засеў страшны звер, вочы вылупіў, і выгнаць яго мы не можам.

І сказала пчала:

— Шкада мне цябе, мядзведзь. Хаця я, пчала, слабая і бедная, вы на мяне і глядзець не хочаце, але я ўсё-такі магу вам дапамагчы.

Пчала ўляцела ў лісіную нару, села казе на паголеную галаву і так моцна яе ўджаліла, што каза ажно падскочыла. Закрычала:

— Ме-ме!

Як ашалелая выскачыла каза з лісінай нары. І нішто да цяперашняга часу так і не ведае, куды яна збегла.

ТРЫ МАЛЕНЬКІЯ ЛЕСАВІКІ

Жыў-быў адзін чалавек, і памерла ў яго жонка; і жыла жанчына, і памёр у яе муж; была ў чалавека дачка, і ў жанчыны таксама была дачка. Дзяўчаты ведалі адна адну і хадзілі разам гуляць, і зазіралі часта да гэтай жанчыны ў дом. Вось жанчына аднойчы і гаворыць дачцэ таго чалавека:

— Паслухай, скажы свайму бацьку, што я жадаю выйсці за яго замуж, што ты будзеш за мной кожны дзень у сырадоі купацца ды віно смакаваць, а дачка мая няхай у вадзе плюхаецца і п'е толькі ваду.

Вярнулася дзяўчына дахаты і расказала бацьку пра тое, што яе прасіла перадаць жанчына. Кажы бацька:

— Што мне рабіць? Ажэнішся раз, а наракаеш увесь свой век, — усё гэта і радасць, і гора.

І вось, не ведаючы, што яму выбраць, сцягнуў ён з нагі бот і гаворыць:

— Вазьмі гэты бот — у ім падэшва дзіравая, занясі яго на гарышча і павесь на вялікі цвік, і налі ў бот вады. Калі вада з яго не прасочыцца, дык прыйдзеца мне другі раз жаніцца, а працячэ — дык не буду жаніцца.

Дзяўчына зрабіла тое, што сказалі ёй; але ад вады дзірка ў боце зацягнулася, і бот утрымаў па самы верх ваду. Расказала дачка пра гэта свайму бацьку. Вось ён падаўся на гарышча і ўбачыў, што тая гаворыць праўду; пайшоў да ўдавы і жаніўся з ёю, — тут яны і вяселле згулялі.

Назаўтра падняліся абедзве дзяўчаты, бачаць: стаіць перад бацькавай дачкою малако для мыцця і віно для піцця, а перад жончынай дачкою — вада, каб памыцца, ды вада, каб папіць. Новай раніцай бачаць: стаіць вада мыцця і піць і перад гаспадаровай дачкою, і перад гаспадынінай. А яшчэ праз дзень і ноч убачылі: стаіць вада спаласнуцца ды вада прамачыць у роце перад бацькавай дачкою, а малако для мыцця ды віно для піцця перад жончынай дачкою; гэтак пайшло-павалося яно і далей.

Неўзлюбіла мачыха падчарку і не ведала, што б такое прыдумаць, каб было ёй з дня ў дзень усё горш і горш. А была яна да ўсяго вельмі зайздросная: падчарка была і мілая, і прыгожая, а яе родная дачка пачварная і прыкрая.

Аднойчы зімою, калі надышлі лютыя маразы і ўсё навокал замерзла, горы і даліны засыпала снегам, пашыла мачыха папяровую сукенку, паклікала дзяўчыну і кажа:

— Начапі гэтую сукенку, ідзі ў лес ды прынясі мне поўную лубку суніц: мне хочацца ягадамі пачаставацца.

— Божа, ды зімою суніцы не растуць, — усклікнула дзяўчына, — зямля ж глыбока замерзлая і снегам накрытая. І як пайду ў папяровай сукенцы? На дварэ так холадна, што дых займае, вецер прадзьме мяне наскрозь, а калючы цярноўнік парве мне адзенне.

— Ты што гэта? Ідзеш мне насуперак? — запытала мачыха. — Ідзі борздзенька і не думай нават мне на вочы паказвацца, пакуль не назбіраеш поўную лубку суніц.

Яна дала ёй кавалак сухога хлеба і дадала:

— Гэта табе хопіць на цэлы дзень, — а сама падумала: «На дварэ ты змерзнеш і з голаду загібеш, і ніколі дадому не вернешся».

Дзяўчына паслухала, ускінула на сябе папяровую сукенку і выйшла з дому з лубкай. А навокал снег ды снег, белыя прасторы і далечыні, і нідзе ніякага зялёнага сцябла не бачна.

Прыйшла яна ў лес, заўважае: стаіць маленькая хатка; і пазіраюць з яе тры невялікія лесавікі. Павіталася яна з імі і нясмела ў дзверы пастукала. Яны крыкнулі: «Заходзь!» — і яна ўвайшла ў пакой і села на лаўку каля печы, — ёй захацелася пагрэцца і з'есці свой кавалак хлеба. А маленькія чалавечкі і гавораць:

— Дай і нам крыху.

— Добра, — адказала яна і разламала свой кавалак хлеба напалам і адну палавіну аддала ім. А потым яны пытаюць:

— Чаму ты ў такой тоненькай сукеначцы зімою ў лесе?

— Ах, — уздыхнула дзяўчына, — я павінна набраць поўную лубку суніц, а без іх мне дадому вяртацца няможна.

Калі яна з'ела свой кавалачак хлеба, яны далі ёй памяло і сказалі:

— Цяпер змяці снег за хатнімі чорнымі дзвярыма.

Яна выйшла, а маленькія чалавечкі пачалі паміж сабою раіцца: «Што нам ёй такое даць за яе дабыню і стараннасць ды за тое, што з намі хлебам сваім падзялілася».

І сказаў першы з іх:

— Я ўзнагароджу яе тым, што будзе яна з кожным днём усё прыгажэць і прыгажэць.

Другі прамовіў:

— А я ўзнагароджу яе тым, што будуць з яе рота, толькі скажа яна слова, выпадаць чырвонцы.

Дадаў трэці:

— А я ўзнагароджу яе тым, што заявіцца кароль і возьме яе замуж.

Зрабіла дзяўчына тое, што сказалі ёй маленькія лесавікі, змяла памялом снег каля хаткі. І як вы думаеце, што ж яна ўбачыла? Спелыя суніцы! Яны прабіліся цёмна-чырвонымі ягадкамі з-пад снегу. І набрала радасная дзяўчына поўную лубку; падзякавала маленькім лесавікам, развіталася з кожным з іх за руку і пабегла дахаты, жадаючы прынесці мачысе тое, што тая ёй загадала.

Вярнулася яна дадому і толькі прамовіла «добры вечар», як тут жа выпаў з яе рота чырвонец. Пасля яна расказала, што здарылася з ёй у лесе, і пры кожным слове падалі з яе рота чырвонцы, так што хутка ўвесь пакой быў завалены імі.

— Паглядзіце вы на гэтую фанабэрыю! — ускіпела яе зводная сястра, — проста пад ногі кідае грошы. — Але ўпотай яна ёй пазайздросціла, і зажадалася ёй таксама пайсці ў лес па суніцы.

Маці пачала яе адгаворваць:

— Не, мілая дачушка, на дварэ надта холадна, ты можаш змерзнуць. — Але тая ўсё яе прасіла-маліла, і маці нарэшце згадзілася, пашыла ёй шыкоўную скураную, з густой шэрсцю футрачку і дала ёй у дарогу хлеб з маслам і булачкі.

Накіравалася дзяўчына ў лес і пайшла напрасткі да той маленькай хацінкі. Тры маленькія чалавечкі, як і тады, вызірнулі з акенца, але яна з імі не павіталася і, не зважаючы на іх і не прамовіўшы ім ні слова, уварвалася ў пакой, села каля грубкі і пачала ўплятаць хлеб з маслам ды піражкі.

— Дай і нам крыху, — усклікнулі маленькія чалавечкі.

Але яна ад іх адмахнулася:

— Мне і самой не хопіць, дык чаму мне яшчэ з вамі дзяліцца?

Калі дзяўчына наелася, яны сказалі:

— Вось табе памяло, змяці чыста перад чорнымі дзвярыма.

— Э, ды мяціце вы самі! — адказала яна. — Я вам не пакаёўка. — А калі яна адчула, што яны даваць ёй нічога нават не думаюць, яна пайшла ад іх.

І пачалі раіцца паміж сабой тры маленькія лесавікі: «Што нам ёй такое даць за яе халоднае і злое сэрца, што не хоча нікому рабіць дабрыню?»

Першы сказаў:

— Я ўзнагароджу яе тым, што будзе яна з кожным днём усё больш пачварная.

Другі прамовіў:

— Я ўзнагароджу яе тым, што пры кожным слове, што яна вымавіць, будзе з яе рота выскокваць лягушка.

А трэці дадаў:

— А я ўзнагароджу яе тым, што яна памрэ цяжкаю смерцю.

Пачала дзяўчына шукаць суніцы, але не знайшла ні адной ягадзінкі і вярнулася са злосці дахаты. Толькі яна паспрабавала сказаць маці, што здарылася з ёй у лесе, як пачало выскокваць з яе рота пры кожным слове па лягушцы, і ўсе адчулі да яе агіду.

Яшчэ больш неўзлюбіла мачыха сваю падчарыцу і пачала прыдумваць, як бы ёй дапячы, а падчарыца становілася з кожным днём усё прыгажэйшая і прыгажэйшая.

Нарэшце прынесла мачыха кацёл, прыладкавала яго на агонь і пачала кіпяціць у вадзе пражу. Калі тая праварылася, узваліла яна пражу на плечы беднай дзяўчыне, дала ёй у рукі сякеру і загадала ісці на рэчку, каб высекчы там палонку і добра прапаласкаць пражу.

Дзяўчына паслухала, пайшла і высекла ў лёдзе палонку. Але калі яна секла лёд, пад'ехала шыкоўная карэта, і сядзеў у ёй кароль. Карэта запынілася, і кароль запытаў:

— Дзіця маё, ты хто такая і што ты тут робіш?

— Я бедная дзяўчына, мыю пражу.

Кароль яе пашкадаваў і, бачачы, што яна вельмі прыгожая, сказаў:

— Хочаш, паедзем разам са мной?

— Ах, з вялікай ахвотаю! — адказала яна, узрадаваўшыся, што ёй не трэба будзе вяртацца да мачыхі і яе дачкі.

І села яна ў карэту, і паехала разам з каралём. Прыехалі яны ў замак і адгулялі там пышнае вяселле, і была гэта ёй узнагарода ад маленькіх лясных чалавечкаў.

Праз год нарадзіла маладая каралева сына; і калі мачыха дачулася пра такое вялікае шчасце, дык прыйшла са сваёю дачкой у замак, быццам жадаючы пабачыцца з ёю. Але якраз у тую часіну кароль кудысьці адлучыўся і пры ёй не было нікога; тады схапі-

ла злая жанчына каралеву за валасы, а дачка ўзяла яе за ногі, яны паднялі яе з пасцелі і выкінулі праз акно ў раку, што цякла каля самага замка. Пасля мачыха паклала ў пасцель сваю брыдкую дачку і накрыла яе ўсю коўдрай.

Вярнуўся кароль, і захацелася яму пагаварыць з жонкай, але старая закрычала:

— Цішэй, цішэй, цяпер няможна, яна ляжыць вельмі стомленая, няхай адпачне.

Кароль, не прадчуваючы нічога благога, прыйшоў толькі назаўтра, і калі ён загаварыў з жонкаю, дык пры кожным слове з яе рота выскоквала лягушка, а раней, як усе ведалі, выпадаў чырвонец. Тады кароль запытаў, што гэта значыць, і старая патлумачыла, што гэта ў яе, маўляў, ад вялікага поту і што гэта хутка мінецца.

А ўночы ўбачыў маладзенькі кухар, як падплыла па вадасцёкавай канаўцы нейкая качка і запытала:

— Кароль, як ты жыў?
Гуляеш альбо спачыў?

Але калі ён ёй нічога не адказаў, качка зноў падала голас:

— А як мае госці, сядзяць?

Адказаў ёй маладзенькі кухар:

— Не, яны моцна спяць.

Пачала яна тады дапытвацца:

— А як родненькі сыночак?

І адказаў ён:

— Ён спіць сабе ў зыбцы усю ночку.

І паўстала тады з качкі каралева, і пайшла ў замак, пакарміла дзіця, пакалыхала яго ў зыбцы,

накрыла і зноў паплыла па канаве. Так заяўлялася яна запар дзве ночы, а на трэцюю сказала маладзенькаму кухару:

— Ідзі і скажы каралю, каб ён узяў свой меч і тройчы ўзмахнуў ім нада мной на парозе.

Пабег той і раскажаў пра гэта каралю. Прышоў кароль і тройчы ўзмахнуў мячом над зданню; і толькі ўзмахнуў трэці раз, раптам бачыць: стаіць перад ім ягоная жонка, жывая, здаровая і цэлая, як была раней.

І меў кароль вялікую радасць, але пратрымаў каралеву ў патайным пакоі да нядзелі, калі павінны былі хрысціць дзіця. А калі яго ахрысцілі, кароль запытаў у старой:

— Што трэба зрабіць з чалавекам, які сцягвае кагосьці з пасцелі і кідае яго ў ваду?

— Толькі так, — адказала тая, — пасадзіць такога нягодніка ў бочку, прабітую цвікамі, і піхнуць яе з гары ў раку.

І сказаў кароль:

— Ты сама сабе зрабіла прысуд.

І ён загадаў прынесці бочку з цвікамі, і ўвапхнуць у яе старую з дачкой. Зачынілі бочку наглуха векам і піхнулі з гары, і пакацілася яна проста ў раку.

ГАРШЧОК КАШЫ

Жыла-была адна дзяўчынка. Пайшла яна ў лес па ягады і сустрэла там бабульку.

— Дзень добры, дзяўчынка, — сказала ёй бабулька, — дай мне ягад, калі ласка.

— На, бабулька, — гаворыць дзяўчынка.

Паела бабулька ягад і сказала:

— Ты мне ягад дала, а я табе таксама нештачка падару. Вось табе гаршчочак. Варта толькі сказаць:

— Раз, два, тры,
Гаршчочак, вары! —

і ён пачне варыць смачную, салодкую кашу. А скажаш яму:

— Раз, два, тры,
Больш не вары! —

і ён перастане варыць.

— Дзякуй, бабулька, — сказала дзяўчынка, узяла гаршчочак і пайшла дамоў да маці.

Абрадавалася маці гэтаму гаршчочку. Ды і як не радавацца? Без працы і клопату заўсёды на абед смачная, салодкая каша будзе.

Вось аднойчы пайшла дзяўчынка з дому, а маці паставіла гаршчочак перад сабой і гаворыць:

— Раз, два, тры,
Гаршчочак, вары!

Ён і пачаў варыць. Шмат кашы наварыў. Маці паяла ўволю. А гаршчочак усё варыць і варыць кашу. Як яго спыніць?

Трэба было сказаць:

— Раз, два, тры,
Больш не вары! —

ды маці не ўспомніла гэтыя словы, а дзяўчынкі дома не было. Гаршчочак варыць і варыць. Ужо ўся кухня поўная кашы, ужо і ў прыхожай каша, і на ганку каша, а ён усё варыць і варыць. Спалохалася маці, пабегла шукаць дзяўчынку, ды не перабрацца ёй цераз дарогу — гарачая каша ракой цячэ. Добра, што дзяўчынка недалёка ад дому была. Убачыла яна, што на вуліцы робіцца, і бегам пабегла дамоў. Сяк-так узабралася на ганак, адчыніла дзверы і крыкнула:

— Раз, два, тры,
Больш не вары!

І перастаў гаршчочак варыць кашу.

А наварыў ён яе гэтулькі, што той, каму даводзілася з вёскі ў горад ехаць, павінен быў сабе ў кашы дарогу праядаць.

Толькі ніхто на гэта не скардзіўся.

Вельмі ўжо была каша смачная і салодкая.

ЦВІК

А дзін купец добра пагандляваў на кірмашы і набіў сабе поўную каліту золата і серабра. Сабраўся ён дадому вяртацца, — хацелася яму трапіць дадому да наступлення ночы. Вось прытарочыў ён дарожную суму з грашыма да сядла свайго каня і паехаў. Каля паўдня адпачываў ён у адным гарадку; сабраўся было ехаць далей, а тут падводзіць яму работнік каня і кажа:

— Гаспадар, а на задняй левай назе ў падкове аднаго цвіка не хапае.

— Ну і няхай сабе не хапае, — адказаў купец, — за шэсць гадзін, якія мне застаецца праехаць, падкова нябось не зваліцца. Я спяшаюся.

Пасля паўдня, калі ён спешыўся і зноў вырашыў накарміць каня, уваходзіць у пакой работнік і кажа:

— Гаспадар, а ў вашага каня на задняй левай назе няма падковы. Можна, адвезці мне яго ў кузню?

— Ну і няхай сабе няма, — адказаў купец, ехаць жа ўсяго дзве гадзіны, бадай, з канём нічога не здарыцца. Я спяшаюся.

Паскакаў ён далей; але неўзабаве пачаў конь прыкульгваць; пакульгаў ён, потым пачаў спатыкацца, потым паваліўся і зламаў сабе нагу. Давялося купцу каня кінуць, адвязаць дарожную суму, узваліць яе на плечы і дабрацца дадому пешкі, — і прыйшоў ён дадому позняй ноччу.

— А ўсёй жа бяды прычынай, — вымавіў ён пра сябе, — гэты пракляты цвік.

А ты спяшайся павольна!

ПАДЗЕМНЫ ЧАЛАВЕЧАК

Жыў-быў некалі багаты кароль, і былі ў яго тры дачкі; яны штодня гулялі ў каралеўскім садзе, а бацька быў такі аматар розных дрэў, што аб'явіў: калі раптам нехта сарве з дрэва хоць бы адзін яблык, то ён, кароль, сілаю праклёну загоніць зламысніка на сто сажняў пад зямлю. Вось і наблізілася восень, і парабіліся яблыкі на адной з яблынь чырвонымі, быццам крывёю наліліся. А тры каралеўскія дачкі штодня гулялі пад дрэвам ды пазіралі, ці не скіне вецер хоць бы адзін яблычак, — бо за ўсё сваё жыццё яны не знайшлі ніводнага, якое б з яблыні звалілася, — а само дрэва ад цяжкіх яблыкаў ажно на зямлю клалася. І вась вельмі ўжо захацелася малодшай каралеўне пакаштаваць яблычка і мовіла яна сёстрам:

— Бацька нас вельмі любіць, і, пэўна ж, не здзейсніць свайго праклёну; я думаю, што гэта датычыцца толькі чужых людзей. — Пры гэтых словах яна адшчыкнула самы вялікі яблык, наблізілася да сяцёр ды кажа:

— Вось, пакаштуйце, мілыя сястрычкі, хоць бы кавалачак! Я за ўсё сваё жыццё не ела такога смачнага яблычка.

І адкусілі абедзве старэйшыя каралеўны ад таго яблыка, і ўсе трое адразу зніклі пад зямлёю, ды так глыбака, што адтуль не было нават чутно пеўневага кукарэкання.

Апоўднем кароль намерыўся папалуднаваць, але ніяк не мог даклікацца дачок, ён доўга шукаў іх і ў палацы, і ў садзе, але марна. Ён гэтак засмуціўся, што

загадаў аб'явіць па ўсёй краіне ўказ, згодна якога той, хто знойдзе яго дачок, возьме любую сабе ў жонкі. І шмат хто з малайцоў выправіліся ў пошукі, бо трох каралеўскіх дачок вельмі ўжо ўсе любілі, — былі яны ласкавыя, а да таго дужа тварам вабныя. Між іншых смельчакоў было трое маладых паляўнічых. Павандраваўшы тыдзень, пад'ехалі яны да палаца, а ў палацы тым прыгожыя пакоі, і ў адным з іх стол, а на ім розныя прысмакі панастаўленыя, і ўсе яны гарачыя, над імі віецца духмяная пара; а ў палацы гэтым не бачна ніводнай жывой душы. Прасядзелі там паляўнічыя паўдня, а стравы, як былі гарачыя, так і засталіся, і над імі віецца духмяная пара; урэшце яны так згаладаліся, што паселі да стала і пачалі есці. Добра наеліся, а пасля падумалі-падумалі ды вырашылі застацца ў гэтым палацы і кінуць жэрабя, каму тут быць, а каму ехаць на пошукі каралеўскіх дачок; гэтак яны і зрабілі; і выпала застацца ў палацы старэйшаму паляўнічаму. Раніцай двое паляўнічых адправіліся ў дарогу на пошукі, а старэйшы застаўся ў палацы. Раптам з'яўляецца апоўднем маленькі чалавечак і пачынае прасіць даць яму кавалчак хлеба; узяў тады старэйшы паляўнічы хлеб, адкроіў лусту і падае яму, але маленькі чалавечак выпусціў яе і папрасіў, каб той быў такі ласкавы і падняў яму гэту лусту хлеба з падлогі. Паляўнічы згадзіўся і, вось калі ён нагнуўся, каб падняць той хлеб, маленькі чалавечак хапіў палку, учапіўся ў валасы і пачаў лупцаваць паляўнічага.

Мінуў дзень, у палацы давялося застацца сярэдняму — з ім таксама здарылася падобнае. Вярнуліся паляўнічыя вечарам дадаму, а старэйшы і пытае сярэдняга:

— Як пачуваеш сябе, браце?

— Ой, не пытайся, дужа кепска! — Пачалі яны тады спавядацца адзін аднаму, расказваць пра свае здарэнні, а малодшаму пра ўсё тое не прызналіся, —

яны яго недалюблівалі і заўсёды дражнілі дурнаватым Гансам, бо ён усюды паводзіў сябе не так, як яны.

А на трэці дзень прыйшла чарга заставацца ў палацы самаму малодшаму; зноў з'явіўся маленькі чалавечак і папрасіў хлеба; даў яму Ганс лустачку, а той яе выпусціў і пачаў прасіць, каб быў ён такім ласкавым і падняў тую лустачку з падлогі. Але малодшы незадаволена сказаў маленькаму чалавечку:

— Што?.. Хіба ты сам не можаш падняць яе? А калі не можаш паклапаціцца пра хлеб свой надзённы, то ці варты ты таго, каб есці яго?

Раззлаваўся маленькі чалавечак і сказаў, што хлапец павінен падняць яму хлеб, але Ганс хапануў нахабніка за каўнер і добра адлупцаваў. Пачаў тады чалавечак крычаць на ўсё горла:

— Не бі мяне, адпусці, а я скажу табе, дзе каралеўны схаваныя!

Пачуў такое Ганс ды перастаў біць нахабніка. І расказаў яму чалавечак пра тое, што жыве ён пад зямлёй і што там такіх, як ён, больш тысячы, а тады прапанаваў паляўнічаму ісці разам з ім, паабяцаў паказаць, дзе тыя каралеўны схаваныя.

Прывёў хлапца да глыбокага калодзежа, праўда, без вады ён быў. Расказаў паляўнічаму, што старэйшыя сябры хлапца супраць яго, малодшага, нешта нядобрае задумалі і што калі ён хоча вызваліць каралёвых дачок, то павінен гэта зрабіць сам. А яшчэ расказаў чалавек, што тыя два паляўнічыя хочуць адшукаць каралеўнаў, не прыкладаючы вялікай сілы, каб не сутыкнуцца з якой небяспекай. Дык вось, калі малодшы хоча вызваліць каралеўскіх дачок, то павінен ён узяць вялікі кош, сесці ў яго, прыхапіць з сабою званочак, вялікі паляўнічы нож і спусціцца ў калодзеж; а там, на дне, ёсць тры пакоі, і ў кожным з іх па каралеўне сядзіць, а каля кожнай каралеўны ляжыць шматгаловы дракон, і павінен паляўнічы тым драконам усе галовы паадсякаць.

Паведаў пра ўсё гэта падземны чалавечак ды знік некуды.

Звечарэла. Вярнуліся два паляўнічыя з пошукаў каралеўскіх дачок, пачалі распытваць малодшага, як яму дзень бавіўся, а ён кажа ім, што ў палацы пачуваў сябе вельмі хораша — ніякіх людзей не бачыў, адно апоўднем заходзіў нейкі маленькі чалавечак, кавалачак хлеба папрасіў; то ён даў яму, але той не ўтрымаў лусту і тады пачаў прасіць, каб паляўнічы падняў яе; але ён не паслухаўся, дык чалавечак той сварыцца пачаў, за што давялося яго адлупцаваць, і чалавечак тады паведаміў яму, дзе каралеўны схаваныя.

Пачуўшы ўсё гэта, абодва паляўнічыя так раззлаваліся, што ад злосці ажно пажаўцелі ды пазелянелі. Раніцай накіраваліся яны да калодзежа, кінулі жэрабя, хто першым мусіць спусціцца на дно. Выпала старэйшаму. Сеў ён у кош, прыхапіў з сабой званочак, ды кажа:

— Калі я пазваню, выцягвайце мяне хутчэй наверх.

Толькі пачаў ён спускацца, як зазваніў званочак, гэта значыць, каб цягнулі хлапца наверх. Тады сеў у кош сярэдні паляўнічы, але з ім здарылася тое ж самае. Вось надышла чарга малодшаму сядзець у кош, апусцілі яго на дно. Вылез ён з каша, выняў вялікі паляўнічы нож, наблізіўся да першых дзвярэй, спыніўся і пачаў прыслухоўвацца; і пачуў ён, што дракон гучна храпіць. Тады хлапец прыадчыніў дзверы, бачыць — сядзіць адна з каралеўнаў, а дзевяцігаловы дракон паклаў галовы ёй на калені і гэтак сцеражэ дзяўчыну. Узяў тады паляўнічы вялікі нож і адсек адным махам усе дзевяць галоў дракону. Тут каралеўна ўскочыла, кінулася яму на шыю, пачала абдымаць і цалаваць яго, а тады зняла з грудзей дарагія каралі, — а былі яны з чырвонага золата, — і павесіла збавіцелю на шыю. І пайшоў ён тады вызваляць другую каралеўну. Яе таксама ахоўваў дракон, гэты

меў сем галоў. Вызваліў паляўнічы другую прыгажуню, а пасля і трэцюю таксама, тую пільнаваў чатырохгаловы дракон. І пачалі ўсе каралеўны распытваць смелага хлапца, бясконца абдымаць і цалаваць яго. Пасля хлапец пазваніў у званочак, званіў датуль, пакуль яго не пачулі. І пасадзіў ён трох каралеўнаў у кош і загадаў усіх іх цягнуць наверх. Прыйшла чарга і яму наверх падымацца, і тут ён успомніў словы падземнага чалавечка, што сябры надумалі нешта благое супраць яго. Узяў хлапец тады вялікі камень, што ляжаў на дне калодзежа, і паклаў яго ў кош; але калі кош падняўся да сярэдзіны, злыя паляўнічыя абрэзалі вяроўку, і ўпаў кош з каменем на дно калодзежа, наверсе падумалі, што малодшы паляўнічы разбіўся, і сябры збеглі з трыма каралеўнамі, атрымаўшы ў іх абяцанне, што тыя скажуць бацьку, быццам вызвалілі іх гэтыя два паляўнічыя. Прыйшлі яны да караля і пачалі прасіць аддаць ім дачок у жонкі.

А тым часам малады паляўнічы блукаў, сумны, па трох падземных пакоях і нявесела думаў, што тут давядзецца яму памерці. Раптам бачыць ён — вісіць на сцяне жалейка, і сказаў ён: «Навошта ты вісіш тут на сцяне, каму тут весяліцца?» Глянуў ён на ссечаныя галовы драконаў і прамовіў: «І вы таксама нічым не можаце памагчы». Хадзіў ён пакоямі так доўга, што ўвесь земляны дол утаптаў. Нарэшце наведалі яго галаву іншыя думкі, і ён зняў са сцяны жалейку і пачаў на ёй іграць; раптам з'явілася мноства падземных чалавечкаў, і з кожным гукам жалейкі іх прыбывала ўсё больш і больш; гэтак ён іграў, пакуль увесь пакой не запоўнілі тыя чалавечкі. Пачалі яны яго распытваць, што ён хоча, і ён адказаў: «Хачу зноў вярнуцца на зямлю, на белы свет паглядзець». Падхапілі яго тады падземныя чалавечкі, кожны учапіўся за адну валасіну на яго галаве, і так яны паляўнічага за валасы наверх з калодзежа выцягнулі.

Неўзабаве хлапец апынуўся на зямлі, а тады шчасліва дабраўся да каралеўскага палаца, а там акурат мелася вяселле адбывацца адной з каралеўнаў, і ён накіраваўся ў пакой, дзе быў кароль са сваімі трыма дачкамі. Ubачыўшы яго, прыгажуні ў непрытомнасці асунуліся на падлогу. Раззлаваўся кароль, загадаў пасадыць паляўнічага ў цямніцу, думачы, што ён нейкі злы чараўнік. Але калі каралеўны ачунылі, пачалі прасіць бацьку, каб вызваліў хлапца з цямніцы. Кароль у іх спытаў тады, чаго гэта яны гэтак просяць за яго, і яны адказалі, што не асмельваюцца прызнацца. Тады ён загадаў, каб яны расказалі пра ўсё печцы, а сам выйшаў з пакоя і прытаіўся за дзвярыма, каб падслухаць, так і даведаўся пра ўсё. Загадаў тады ён тых двух паляўнічых павесіць, а трэцяму аддаць малодшую дачку ў жонкі.

І абуў я на вяселле шклянныя чаравічкі, ды спатыкнуўся выпадкова аб камень, і — дзынь! — няма чаравічкаў!

СЕМ КРУМКАЧОЎ

У аднаго чалавека было сем сыноў і ніводнай дачкі. А яму вельмі хацелася мець дачку. Вось, урэшце, жонка падала добрую надзею, і ў іх нарадзілася дзяўчынка. Вялікая радасць хутка змянілася трывогай: дзіцё аказалася кволым, маленькім. Вырашылі хрысціць раней часу.

Паслаў бацька аднаго з хлопчыкаў да крыніцы прынесці вады для хрышчэння. За ім пабеглі і астатнія шасцёра. Кожнаму хацелася набраць вады для сястрычкі. Але здарылася бяда: збан упаў у калодзеж. Што рабіць? Як вярнуцца дамоў?

Бацька чакаў, чакаў сыноў, цярпенне лопнула, ён дыў кажа:

— Відаць, хлопчыкі зноў загуляліся, а пра справу забыліся.

Ён баяўся, што дзяўчынка можа памерці нехрышчонай і са злосці крыкнуў:

— А каб усе вы ў крумкачоў абярнуліся!

Толькі ён вымавіў гэтыя словы, раптам чуе над галавой шум крылаў. Зірнуў уверх, бачыць — кружаць над ім сем чорных што вугаль крумкачоў.

Зразумелі бацька і маці сваё несучешнае гора. Як пазбавіцца ад яго? Як вярнуць сыноў дамоў?

Адзінай іх радасцю стала любая дачушка. Яна неўзабаве падрасла, падужэла. З кожным днём рабілася ўсё больш прыгожай.

Доўгі час сястра не ведала, што ў яе былі браты. Бацькі пра гэта маўчалі. А прагаварыліся людзі: маўляў, дзяўчынка вінаватая ў няшчасці сваіх братоў.

Засмучаная дзяўчынка аднойчы спытала ў бацькі-маці:

— Ці праўда, што ў мяне былі браты? Дзе яны цяпер?

Праўду не схаваеш, давялося расказаць дачцэ ўсё, што здарылася пасля яе нараджэння. Задумалася яна: як вызваліць братоў?

І вось аднойчы сабралася яна потайкі ў дальнюю дарогу, каб знайсці і вызваліць сваіх братоў. Узяла з сабой на памяць пра бацьку-маці адзін іх пярсцёнак. Ды яшчэ буханачку хлеба, на выпадак калі прагаладаецца, і зэдлічак, каб адпачыць, калі стоміцца.

Пайшла яна далёка-далёка, аж на самы край свету. Вось перад ёй само сонца. Але яно было такое спякотнае і страшнае, што дзяўчынка кінулася ад яго наўцёкі.

Апынулася каля месяца. Але ён быў халодны, хмурны, злосны. Як убачыў падарожніцу, прахрыпеў:

— Чую, чую мяса чалавечае.

Дзяўчынка ўцякла і ад месяца. Прыйшла да зорак. Яны былі ласкавыя і добрыя. Сядзела кожная з зорак на асобнай лавачцы. Паднялася ранішняя зорка, дала ёй кастылёк і сказала:

— Твае браты зняволены ў Шкляной гары. Гэты кастылёк дапаможа табе.

Узяла дзяўчынка чароўную адмычку, загарнула ў хустачку, рушыла ў дарогу. Ішла яна доўга-доўга. Ды вось перад ёй — Шкляная гара. На ўваходзе — вялізная брама на замку. Пачала яна разгортваць хустачку, каб узяць кастылёк. Зіркі — а яго няма. Згубіла падарунак добрых зорак.

Трэба ж неяк ратаваць братоў. Узяла сястрыца нож, адрэзала сабе мезенец, сунула яго ў замок і лёгка адкрыла браму. Уваходзіць яна, а насустрач — карлік.

— Дзяўчынка, ты што тут шукаеш?

— Шукаю братоў сваіх, сем крумкачоў.

— Іх няма дома. Давядзецца пачакаць.

Карлік пачаў рыхтаваць ежу для птушак. Дзяўчынка ўзяла ды і пакаштавала з кожнай талерачкі і адпіла па глыточку з кожнага кубачка. А ў апошні, сёмы, кубачак апусціла пярсцёнак, які ўзяла з сабой у дарогу.

Раптам чуе ў паветры шум крылаў і свіст. Карлік кажа:

— Гэта ляцяць дамоў крумкачы.

Вось прыляцелі яны, пачалі есці-піць. І кажуць крумкач крумкачу:

— Хто гэта еў з маёй талерачкі? Хто гэта піў з майго кубачка? Чалавечымі вуснамі пахне...

Дапіў сёмы крумкач да дна свой кубак, а там — пярсцёнак. Зірнуў на яго, пазнаў пярсцёнак бацькі-маці і кажа:

— Дай Бог, каб наша сястрыца тут з'явілася, тады мы вызвалімся ад чараў.

А дзяўчынка стаяла за дзвярыма. Пачула яна пажаданне, увайшла да братоў. І тут — о цуд! — крумкачы сталі зноў людзьмі. Цалаваліся яны, весяліліся і разам дамоў вярнуліся.

РАНЕЦ, ШАПАЧКА І РАЖОК

Жылі калісьці тры браты. Пачалі яны ўсё бяднець і бяднець і нарэшце так згалелі, што давалося ім зусім галадаць, — не было ў іх нават і скібкі хлеба на пражытак. Вось яны і кажуць:

— Так жыць больш нельга; ужо лепш мы пойдзем па свеце шчасця шукаць.

Выбраліся яны ў шлях і прайшлі ўжо далёка, багата дарог і сцежак пратэпалі, але шчасця нідзе так і не знайшлі. Вось трапілі яны адзін раз у дрымучы лес, а пасярод яго стаяла гара, падышлі бліжэй, бачаць — а гара ж уся са срэбра. І кажа старэйшы:

— Ну вось я і знайшоў сваё шчасце жаданае, а большага я не хачу. — Набраў ён срэбра столькі, колькі мог панесці, павярнуў назад і дамоў прытупаў.

А двое іншых кажуць:

— Ад шчасця мы хочам большага, чым адно толькі срэбра, — і яны не ўзялі яго і рушылі далей.

Ішлі яны некалькі дзён і прыйшлі да гары, была яна ўся залатая. Спыніўся другі брат, падумаў і не ведаў, як яму быць.

— Што мне рабіць? — кажа ён. — Ці ўзяць мне золата, каб на ўсё жыццё хапіла, ці далей ісці?

Нарэшце ён рашыўся і напакаваў усе кішэні золатам, развітаўся са сваім братам і дамоў вярнуўся.

А трэці сказаў:

— Што мне срэбра ды золата! Не хачу я адмаўляцца ад свайго шчасця, — можа, выпадзе мне на долю што-небудзь лепшае.

Ён рушыў далей, прайшоў яшчэ тры дні і трапіў у лес, быў ён намнога большы, чым ранейшыя, і не было яму ні канца, ні краю; і не мог ён там нічога знайсці, каб паесці і папіць, і пачаў ужо з сілы выбівацца.

Тады ён залез на высокае дрэва — паглядзець, ці не будзе відаць зверху, дзе таму лесу мяжа; але куды ён ні глядзеў, бачны былі адны толькі вяршаліны дрэў. Тады ён спусціўся з дрэва, але яго мучыў голад, і ён падумаў: «Ах, калі б паесці мне яшчэ хоць разок». Толькі ён злез з дрэва, бачыць, што стаіць пад дрэвам стол, і на ім пастаўлены розныя стравы, і падымаецца ад іх пара.

— Ну, на гэты раз, — сказаў ён, — маё жаданне споўнілася своечасова, — і, не цікавячыся, хто гэта прынёс ежу, хто яе прыгатаваў, ён сеў за стол і еў з апетытам, пакуль не наталіў голад.

Скончыў ён есці і падумаў: «Шкада, што такі добры абрус прападае тут у лесе», — згарнуў яго і сунуў у кішэню.

Ён пайшоў далей, і надвячоркам, калі зноў адчуўся голад, яму захацелася выпрабаваць свой абрус. Вось разаслаў ён яго і кажа:

— Хачу, каб ты быў зноў увесь застаўлены смачнымі стравамі.

І толькі вымавіў сваё жаданне, як паявілася на абрусе мноства талерак з цудоўнейшымі стравамі, колькі месца хапіла.

— Цяпер я бачу, — сказаў ён, на якой кухні гатуюць мне ежу; ты мне даражэй, чым цэлая гара срэбра і золата. — Ён зразумеў, што гэта абрус-самабор.

Але каб вярнуцца дамоў спакойна, абруса-самабора яму было мала: яму хацелася павандраваць па белым свеце і паспрабаваць шчасця. Сустрэў ён неяк вечарам у дрымучым лесе мурзатага вугальшчыка; той абпальваў вугаль, і варылася ў яго на вячэру бульба.

— Добры вечар, чорны дрозд, — сказаў ён, — як ты тут адзін жывеш-пажываеш?

— Ды з дня ў дзень адно і тое ж, — адказаў вугальшчык, — кожны вечар — бульба; хочаш са мной падсілкавацца — будзеш госцем маім.

— Дзякуй, — сказаў вандроўнік, — але я не хачу забіраць у цябе тваю вячэру: на госця ты не разлічваў; а вось, калі табе хочацца, то я цябе запрашаю на вячэру.

— А хто ж табе прыгатуе вячэру? — спытаў вугальшчык. — Я бачу, што ў цябе з сабою нічога няма; а тут і дзве гадзіны пройдзеш — нікога не спаткаеш, хто мог бы даць табе што-небудзь паесці.

— А ежа ўсё-такі будзе, — адказаў вандроўнік, — ды яшчэ такая смачная, якой ты ні разу не каштаваў.

І вось выцягнуў ён з кішэні абрус, расклаў яго на зямлі і кажа:

— Абрус, накрыйся! — І зараз жа паявілася смажанае і варанае, і было яно гарачае, быццам толькі што з кухні прынесена.

Вугальшчык вытрашчыў вочы, але доўга прасіць сябе не прымуся, падсеў да ежы і пачаў запіхваць у свой чорны рот кавалкі, самыя большыя. Калі яны паелі, ухмыльнуўся вугальшчык і кажа:

— Паслухай, а твой абрус мне падабаецца; ён быў бы мне ў лесе вельмі зручны, бо тут ніхто не зварыць табе чаго-небудзь смачнага. Давай мяняцца. Вунь вісіць у мяне у кутку салдацкі ранец; хаця ён і стары і на выгляд несамавіты, затое схаваны ў ім дзівосныя сілы; мне ён, бадай, больш не патрэбны, і я гатовы мяняць яго на абрус.

— Але спярша мне трэба даведацца, якія ў ім дзівосныя сілы прытоены, — сказаў вандроўнік.

— А я табе растлумачу, — адказаў вугальшчык. — Вось як стукнеш ты па ім рукой, то з'явіцца зараз жа яфрэйтар з шасцю салдатамі, узброенымі з ног да галавы, і што ты ім ні загадаеш, тое яны і зробіць.

«ЧОРТ З ТРИМА ЗАЛАТЫМИ ВАЛАСАМИ»

«ЗАЛАТАЯ ПТУШКА»

— Што ж, — сказаў вандроўнік, — я, бадай, гатовы памянца, — і ён аддаў вугальшчыку абрус, зняў са сцяны ранец, павесіў яго сабе на спіну і развітаўся.

Прайшоў ён частку шляху, і захацелася яму выпрабаваць дзівосную сілу свайго ранца, ён ляпнуў па ім рукой, і ўмомант перад ім з'явілася сямёра воінаў, і яфрэйтар сказаў:

— Што загадаеш, мой спадар і пан начальнік?

— Адпраўляйцеся паскораным маршам да вугальшчыка і запатрабуйце ў яго назад мой абрус-самабор.

Яны зрабілі «налева кругом» і неўзабаве прынеслі тое, што ён загадаў, — яны адабралі ў вугальшчыка, не доўга пытаючыся, абрус-самабор.

Затым ён загадаў ім вярнуцца назад у ранец і адправіўся далей, спадзеючыся, што шчасце яму ўсміхнецца яшчэ больш. На заходзе сонца прыйшоў ён да другога вугальшчыка, які гатаваў сабе на цяпельцы вячэру.

— Хочаце павячэраць разам са мной? — спытаў яго мурзаты хлопец. — Бульба з соллю адна, а сала ні крышана, дык падсаджвайся да мяне бліжэй.

— Не, — адказаў вандроўнік, — ужо будзь ты ў мяне на гэты раз госцем, — і ён разаслаў свой абрус; і паявіліся на ім зараз жа самыя цудоўныя стравы. Селі яны побач, пачалі піць і развесяліліся.

Паеў вугальшчык і кажа:

— Ага, вось ляжыць наверху ў мяне на паліцы старая, паношаная шапка, але ў яе дзівосныя ўласцівасці: варта яе надзець ды павярнуць на галаве, і ўмомант з'явіцца гарматы, і будзе наведзена іх аж дваццаць у рад, і яны ўсё перастреляюць, — ніхто перад імі не выстаіць. Шапка ж мне не патрэбна, а за твой абрус я ахвотна яе табе аддаў бы.

— Што ж, гэта, бадай, падыходзіць, — адказаў хлопец, узяў шапку, надзеў яе, а вугальшчыку пакінуў свой абрус.

Прайшоў ён частку дарогі і стукнуў аб свой ранец, і яго салдаты прынеслі яму назад абрус. «Адно да аднаго падыходзіць, — падумаў ён, — але мне здаецца, што шчасце маё яшчэ наперадзе». І спадзяванні яго не падманулі.

Прайшоў ён яшчэ дзень і прыйшоў да трэцяга вугальшчыка; гэты таксама запрасіў яго, як і тыя, паспытаць яго бульбы без сала. Але ён запрасіў яго паесці з ім на абрус-самаборы, і гэта так прыйшлося вугальшчыку да густу, што ён прапанаваў яму ражок, які валодаў зусім іншымі уласцівасцямі, чым шапачка. Калі на гэтым ражку зайграць, то павалюцца ўсе сцены і крэпасці і ператворацца ўсе гарады і вёскі ў разваліны. І вось, хаця ён і аддаў вугальшчыку за ражок абрус, але зараз жа загадаў сваім салдатам яго зноўку вярнуць. Нарэшце апынуліся ў яго і ранец, і шапачка, і ражок.

— Цяпер, — сказаў ён, — у мяне, бадай, ёсць усё; час і дамоў вяртацца і паглядзець, як маім братам жывецца.

Вярнуўся ён дамоў, а браты тым часам пабудавалі сабе за срэбра і золата цудоўны дом і жылі прыпяваючы. Зайшоў ён да іх у дом у пашарпанай світцы, на галаве зашмальцаваная, паношаная шапачка ды стары ранец за плячыма — яны яго і за брата свайго прыняць не хацелі. Пачалі над ім насміхацца і кажуць:

— Ты вось сябе нашым братам лічыш, а срэбрам ды золатам пагрэбаваў і пажадаў сабе большага шчасця. Не, наш брат з'явіцца акружаны пышнасцю багаццем, ужо ж напэўна магутным каралём, а не якімсьці жабраком, — і прагналі яны яго з двара.

Тут разгневаўся ён і пачаў біць па сваім ранцу да таго часу, пакуль не сталі перад ім у шарэнзе сто пяцьдзесят салдат. Ён загадаў ім акружыць дом сваіх

братоў, а двум салдатам сказаў узяць пруты і надзерці скуру двум ганарліўцам, пакуль тыя не пазнаюць, хто ён такі. Паднялася вялікая мітусня, збегліся людзі, каб пасобіць братам у бядзе, але з салдатамі ніяк не маглі справіцца. Нарэшце далажылі аб тым каралю, і быў кароль незадаволены і загадаў выслаць свайго начальніка з атрадам салдат, каб выгнаць з горада парушальнікаў парадку; але ў чалавека, які валодаў ранцам, аказаўся неўзабаве куды большы атрад, і ён прымуся адступіць каралеўскага начальніка і яго салдат з разбітымі насамі назад. І сказаў кароль:

— Гэтага збеглага злодзея трэба, аднак, злавіць.

На другі дзень ён выслаў супраць яго большы атрад, але поспех быў яшчэ меншы. Той выставіў супраць яго салдат яшчэ больш, і, каб хутчэй скончыць з каралеўскім атрадам, ён павярнуў на галаве раз-другі сваю шапку — і пачалі смаліць цяжкія гарматы, і каралеўскія салдаты былі разбіты і пусціліся наўцёкі.

— А цяпер я не заключу міру, — сказаў ён, — пакуль кароль не аддасць мне дачку сваю за жонку і пакуль я не буду кіраваць усёй краінай.

Аб гэтым ён і загадаў паведаміць каралю, і той сказаў сваёй дачцэ:

— Што цяпер рабіць? Давядзецца выканаць тое, што ён патрабуе. Калі хацець захаваць мір і карону на галаве, то мне нічога не застаецца іншага, як выдаць цябе за яго замуж.

І вось справілі вяселле; але маладой каралеве было крыўдна, што муж у яе просты чалавек. Носіць падзёртую шапачку, за плячыма стары ранец. Ёй вельмі хацелася ад яго збавіцца, і яна думала дзень і ноч, як бы гэта ёй зрабіць.

І вось яна надумала: «А ці не ў гэтым ранцы хаваецца ўся яго дзівосная сіла?» — і яна прыкінулася такой ласкавай, расчуліла яго і кажа:

— Зняў бы ты свой стары ранец, ён так псуе твой выгляд, што мне прыходзіцца за цябе чырванець.

— Мая любачка, — адказаў ён, — гэты ранец і ёсць самы вялікі мой скарб; пакуль ён у мяне, я не баюся нічога на свеце, — і ён растлумачыў ёй, якой чароўнай сілай той валодае.

Тут кінулася яна яму на шыю, быццам хочучы яго расцалаваць, а ў гэты час спрытна зняла ў яго з плячэй ранец і, схапіўшы яго, уцякла.

Калі яна апынулася адна, яна стукнула па ранцу і загадала салдатам схапіць і звязаць іх ранейшага гаспадара і выгнаць яго з каралеўскага палаца. Яны паслухаліся, і тады каварная жонка выклікала яшчэ салдат, каб прагналі яны яго зусім з каралеўства. І давлялося б яму загінуць, калі б не засталася ў яго шапачкі. Толькі ўдалося яму вызваліць рукі, павярнуў ён на галаве некалькі разоў шапачку, — і зараз жа пачалі грукатаць гарматы, усё было разгромлена, і давлялося самой каралеве ісці да яго і прасіць у яго літасці. Яна так ласкава яго прасіла і абяцала выправіцца, што нарэшце ўгаварыла яго заключыць мір. І прыкінулася яна такой любячай, што здолела хутка яго абдурыць, і ён расказаў ёй, што калі хто і захопіць у яго ранец, то ўсё ж яго адолець нельга да таго часу, пакуль ёсць у яго гэтая старая шапачка.

Выведаўшы гэтую тайну, яна пачакала, пакуль ён заснуў, забрала ў яго шапачку і загадала выпхнуць яго на вуліцу. Але застаўся ў яго яшчэ ражок; і вось, моцна разгневаўшыся, пачаў ён дзьмуць у яго з усёй сілы. І ў момант павалілася ўсё — сцены і крэпасць, гарады і вёскі, і былі забіты пры гэтым кароль з каралевай. І каб не перастаў ён дзьмуць у свой ражок, ператварылася б усё ў разваліны і не засталася б каменя на камені.

І вось з таго часу ніхто ўжо больш не адважваўся выступаць супраць яго, і стаў ён каралём над усёю краінай.

БЕЛАСНЕЖКА І КРАСНАЗОРКА

На краі лесу, у маленькай хацінцы, адзінока жыла бедная ўдава. Перад хацінкай у яе быў сад, а ў садзе раслі два ружовыя кусты. На адным з іх цвілі белыя ружы, а на другім — чырвоныя. І былі ў яе дзве дачкі — адна бялей за белую ружу, другая румяней за чырвоную. Адну празвалі Беласнежкай, другую — Красназоркай.

Абедзве дзяўчынкі былі сціплыя, добрыя, працавітыя, паслухмяныя. Здавалася, увесь свет абыдзі — не знойдзеш лепшых! Толькі Беласнежка была цішэй і ласкавей, чым яе сястра. Красназорка любіла бегаць і скакаць па лугах і палях, збіраць кветкі, лавіць пеўчых птушак. А Беласнежка больш ахвотна заставалася каля маці: дапамагала ёй па гаспадарцы або чытала што-небудзь услых, калі рабіць было нечага.

Сёстры так моцна любілі адна адну, што ўсюды хадзілі разам, узяўшыся за рукі. І калі Беласнежка гаварыла: «Мы ніколі не расстанемся», то Красназорка давала: «Да таго часу, пакуль жывыя!» А маці заканчвала: «Ва ўсім дапамагайце адна адной і ўсё дзяліце пароўну».

Часта абедзве сястры хадзілі ўдваіх у дрымучы лес збіраць спелыя ягады. І ні разу ніводзін драпежны звер не крануў іх, ніводзін маленькі звярок, убачыўшы іх, не схаваўся ад страху. Зайчык смела браў капусны ліст з рук у сясцёр, дзікая каза, як дамашняя, пасвілася ў іх на вачах, алень весела скакаў, а лясныя птушкі і не думалі ўцякаць ад дзяўчатак — яны сядзелі на галінках і спявалі ім усе песні, якія толькі ведалі.

Ніколі ніякай бяды не было з імі ў лесе. Калі, бывала, яны забавяцца і ноч застане іх у гушчары, то клаліся побач на мяккі мох і спакойна засыналі да раніцы. Маці ведала гэта і зусім не трывожылася за іх.

Беласнежка і Красназорка так чыста прыбіралі заўсёды сваю хату, што і заглянуць туды было прыемна.

Летам за ўсім прыглядала Красназорка. Кожнай раніцай, перш, чым прачыналася маці, яна ставіла каля яе пасцелі букет кветак, а ў букеце абавязкова было па кветачцы з кожнага ружовага куста — белая ружа і чырвоная.

А зімой у хаце гаспадарыла Беласнежка. Яна раскладала ў ачагу агонь і вешала на крук кацялок над агнём. Кацялок быў медны, але блішчаў, як залаты, — так ярка ён быў начышчаны.

Вечарам, калі за вокнамі хадзіла мяцеліца, маці гаварыла:

— Ідзі, Беласнежка, зачыні шчыльна дзверы.

І яны ўтраіх садзіліся перад ачагом.

Маці даставала акуляры, раскрывала вялікую тоўстую кнігу і пачынала чытаць, а абедзве дзяўчынкі сядзелі за сваімі калаўротамі, слухалі і пралі. Каля іх на падлозе ляжаў баранчык, ззаду, на седале, схаваўшы галаву пад крыло, — белы галубок.

Але аднойчы, калі яны сядзелі перад агнём і бавілі вечар за кнігай і калаўротам, хтосьці нясмела пастукаўся ў дзверы, быццам прасіў упусціць яго.

— Чуеш, Красназорка? — сказала маці. — Адчыні хутчэй! Гэта, напэўна, які-небудзь падарожнік шукае ў нас прытулку і адпачынку.

Красназорка пайшла і адсунула засаўку. Яна думала, што ўбачыць за дзвярыма стомленага чалавека, якога застала непагадзь.

Ды не, на парозе стаяў не чалавек. Гэта быў мядзведзь, які адразу ж прасунуў у дзверы агромністую чорную галаву.

Красназорка гучна ўскрыкнула і адскочыла назад. Баранчык забляяў. Галубок заляпаў крыламі. А Беласнежка схавалася ў самы цёмны куток, за ложка мацеры.

Мядзведзь паглядзеў на іх і сказаў чалавечым голасам:

— Не бойцеся! Я не зраблю вам ніякага зла. Я проста вельмі замёрз і хацеў бы хоць трохі сагрэцца ў вас.

— Ах ты, бедны звер! — сказала маці. — Кладзіся вось тут, каля агню... Толькі глядзі не падпалі незнарок шубу.

Пасля яна закрычала:

— Беласнежка! Красназорка! Ідзіце хутчэй сюды! Мядзведзь не зробіць вам нічога дрэннага. Ён разумны і добры.

Абедзве дзяўчынкі падышлі бліжэй, а за імі баранчык і галубок. І неўзабаве ўжо ніхто з іх не баяўся мядзведзя.

— Дзеці, — сказаў мядзведзь, — вам трэба пачысціць маю шубу, а то яна ўся ў снезе.

Дзяўчаткі прынеслі мяцёлку, абмялі, пачысцілі густую мядзведжую футру, і мядзведзь расцягнуўся перад агнём, забурчаў ад задавальнення.

А Беласнежка і Красназорка даверліва прымасціліся каля яго і давай тармасіць свайго непаваротлівага госця. Яны кудлацілі яго шэрсьць, станавіліся яму на спіну нагамі, штурхалі то ў адзін бок, то ў другі, дражнілі арэжавымі палкамі. А калі звер пачынаў раўці, яны гучна смяяліся.

Мядзведзь дабрадушна дазваляў гуляць з ім, але калі яго вельмі даймалі, роў:

— Беласнежка! Красназорка!
Дзеці, грэх вам — не ха-ха,
Заб'яце вы жаніха.

Калі надышла ноч і трэба было класціся спаць, маці сказала мядзведзю:

— Заставайся ты тут, каля ачага. Тут будзеш заслонены ад ветру і сцюжы.

Махнаты госць застаўся.

На світанні дзяўчаты адчынілі дзверы, і мядзведзь павольна паплёўся ў лес па снежных гурбах.

Але з той пары кожны вечар у той жа час ён прыходзіў да іх, клаўся перад ачагом і дазваляў абедзвюм сёстрам тармасіць яго колькі ім захочацца.

Дзяўчаткі так прывыклі да яго, што нават дзверы не зачынялі, пакуль не прыйдзе іх калматы чорны прыяцель.

І вось надышла вясна. Калі ўсё навокал зазелянела, мядзведзь сказаў Беласнежцы:

— Бывай. Я павінен пайсці ад вас, і ўсё лета мы не ўбачымся.

— А куды ты ідзеш, мілы мядзведзь? — спытала Беласнежка.

— У лес — вартаваць сваё багацце ад злых карлікаў, — адказаў мядзведзь. — Зімой, калі зямля моцна замярзае, яны не могуць выкарабкацца наверх і нехаця сядзяць у сваіх глыбокіх норах.

Але цяпер сонца абагрэла зямлю, растапіла лёд, і яны ўжо, напэўна, праклалі дарогу са свайго падзямелля на волю, вылезлі наверх, усюды шнараць і цягнуць да сябе ўсё, што ім прыглянецца. А хай што трапіць ім у рукі і апынецца ў іх нары, не хутка выйдзе зноў на белы свет.

Шкада было Беласнежцы расставацца з добрым другам. Яна ў апошні раз адчыніла яму дзверы. А ён, прабіраючыся міма яе праз парог, зачачіўся неспадзявана за крук у дзвярах і вырваў кавалачак шэрсці. І тут Беласнежцы падалося, што пад калматай мядзведжай шкурай бліснула золата... Але яна вачам сваім не паверыла. Мядзведзь з усіх ног кінуўся ўцякаць і, перш чым яна паспела аглянуцца, знік за дрэвамі.

Неўзабаве пасля таго паслала маці абедзвюх дачок у лес па хвораст. У глыбіні лесу дзяўчаты ўбачылі вялікае дрэва, паваленае бурай. Яшчэ здалёк яны заўважылі, што каля ствала ў траве штосьці мітусіц-

ца, скача. Але што гэта такое — яны не маглі разабрацца.

Сёстры падышлі бліжэй і ўбачылі карліка — маленькага дзядка з маршчыністым тварам і доўгай, бела-ай снег барадой. Кончык яго барады трапіў у расколіну дрэва, і дзядок скакаў і мітусіўся, нібы сабачка на вярвачцы, але ніяк не мог вырвацца на волю.

Убачыўшы дзяўчат, ён выпучыў свае чырвоныя, іскрыстыя вачаняты і закрычаў:

— Чаго вы спыніліся? Не можаце падысці бліжэй і дапамагчы?

— Ды што ты тут робіш, дзядок? — сказала Красназорка.

— Неразумная цікаўная гуска! — адказаў карлік. — Я хацеў расшчапіць дрэва, каб нарыхтаваць сабе дробных дроўцаў для кухні. На тоўстых паллянях прыгараюць нашы далікатныя, лёгкія стравы. Але мы ядзім патрошку, а не напіхваем свае жываты, як вы, грубы, прагавіты народ!.. Я ўжо амаль загнаў у дрэва клін, і ўсё ішло выдатна, ды праклятая дзеравяка папалася вельмі слізкая і ні з таго ні з с'яго выскачыла назад. Я не паспеў адскочыць, і маю цудоўную белую бараду прыхапіла, нібы ціскамі. Вось яна і сядзіць у расколіне, і я, колькі ні б'юся, не магу вырвацца... Ды вы што смеяцеся, таўсташчкія дурнічкі? Цьфу, і глядзець на вас праціўна!

Дзяўчаты з усіх сіл імкнуліся дапамагчы дзядку, але вызваліць яго бараду ім ніяк не ўдавалася: вельмі ўжо моцна заціснула яе расколіна.

— Я пабягу паклічу людзей, — сказала Красназорка.

— Пустыя барановыя галовы! — заскрыпеў карлік. — Вельмі патрэбна клікаць сюды людзей! Хопіць з мяне і вас дваіх. Няўжо вы не можаце прыдумаць нешта лепшае?

— Пацярпі трохкі, — сказала Беласнежка. — Зараз я цябе выручу.

Яна выцягнула з кішэні маленькія нажніцы і адрэзала яму кончык барады.

Ледзь толькі адчуў сябе карлік на свабодзе, схапіў схаваны ў карэнні дрэва і з коптурам напакаваны золатам мех, надзейна завязаў яго, выгукнуў буркліва:

— Неачэсаны народ!.. Адхапілі кавалак маёй цудоўнай барады... Каб вам пуста было!

З гэтымі словамі ён узваліў мяшок на плечы і пайшоў, нават не глянуўшы на дзяўчат.

Праз некалькі дзён пасля таго Беласнежка і Красназорка вырашылі налавіць на абед рыбы. Прыйшоўшы на бераг ракі, яны ўбачылі вялікага коніка, які скакаў каля самай вады.

Яны падбеглі бліжэй і пазналі карліка, якога нядаўна бачылі ў лесе.

— Ды што з табой? — спытала Красназорка. — Ты, здаецца, збіраешся скочыць у ваду?

— Я не такі дурань! — крыкнуў у адказ карлік. — Няўжо вы самі не бачыце, што гэта праклятая рыба цягне мяне за сабой?

Сталася, што карлік сядзеў на беразе і лавіў рыбу. На бяду, вецер захацеў пагуляць з яго доўгай барадой і накруціў яе на лёску вуды. А тут, нібы знарок, клюнула вялікая рыбіна. У бяднягі не хапіла сілы выцягнуць яе на бераг. Рыба адолела рыбака і пацягнула яго за сабой у ваду. Ён хапаўся за травінкі і саломінкі, але ніяк не мог утрымацца. Рыба кідалася ў вадзе і цягала яго за сабой па беразе то ўправа, то ўлева... Яшчэ трохі, і яна пацягнула б яго на дно.

Дзяўчаты падаспелі якраз у час. Моцна схапіўшы карліка, яны спрабавалі разблытаць яго бараду. Але дзе там! Барада і лёска так цесна перапляліся, што думаць пра гэта было нечага.

Заставалася адно: зноў дастаць з кішэні маленькія нажніцы і адстрыгчы яшчэ жмут барады.

Ледзь толькі ляснулi нажніцы, карлік закрычаў не сваім голасам:

— Ды дзе гэта бачана, жабы вы лупатыя, так нявечыць чалавека! Мала таго, што вы ўжо адхапілі ў мяне канец барады, цяпер вы адрэзалі яе лепшую частку. Ды як я ў такім выглядзе пакажуся! Ах, каб вы, уцякаючы, свае падэшвы пагублялі!..

Тут ён схапіў мяшок з жэмчугам, закінуты ў чарот, і, не сказаўшы больш ні слова, знік за каменем.

Прайшло яшчэ тры дні, і вось маці паслала абедзвюх дачок у горад купіць іголак, нітак, шнуркоў і стужак.

Дарога ішла цераз пустэльную раўніну, па якой тут і там былі раскіданы агромністыя глыбы камянёў.

Дзяўчаты заўважылі, што ў небе лунае вялікая птушка. Павольна кружачыся, яна апускалася ўсё ніжэй і ніжэй і нарэшце села непадалёк ад дзяўчат, каля адной са скал.

У тое ж імгненне яны пачулі нейчы пранізлівы, жаласны крык.

Сёстры кінуліся на дапамогу і з жахам убачылі, што ў кіпцюры арла трапіў іх стары знаёмы — сівабароды карлік. Птушка развінула крылы і ўжо сабралася панесці яго.

Дзяўчынкі з усіх сіл ухапіліся за чалавечка і дакуль тузалі і цягнулі яго да сябе, пакуль птушка не выпусціла сваю здабычу.

Толькі апомніўся карлік ад перапалоху, як закрычаў сваім скрыпучым, вісклівым галаском:

— Няўжо нельга было абысціся са мной як-небудзь асцярожней? Вы на шматкі парвалі кафтанчык з такога тонкага сукна!.. Эх вы, нехлямяжыя, непаваротлівыя дзеўчаняці!

Ён падняў мяшок, на гэты раз напакаваны каштоўнымі камянямі, і шмыгнуў у якуюсьці нару пад скалой.

А дзяўчаткі, зусім не здзівіўшыся, пайшлі далей: яны ўжо прывыклі да яго няўдзячнасці.

Вечарам, скончыўшы ў горадзе свае справы, сёстры вярталіся той жа дарогай і зноў нечакана сустрэлі карліка.

Выбраўшы чыстую, роўную мясціну, ён вытрас са свайго мяшка каштоўныя камяні і разбіраў іх, не думаючы, што хто-небудзь так позна пойдзе каля скал.

У праменнях вячэрняга сонца бліскучыя каменьчыкі так цудоўна мігацелі, пераліваючыся ўсімі колерамі вясёлкі, што сёстры міжволі спыніліся і залюбаваліся імі.

Карлік узяў галаву і заўважыў дзяўчынак.

— Ну чаго спыніліся, разявакі? — закрычаў ён, і яго попельна-шэры твар паружавеў ад злосці. — Што вам тут патрэбна?..

Ён адкрыў рот, каб вылаяцца, але тут пачулася грознае рычанне, і вялікі чорны мядзведзь шарам выкаціўся з лесу.

Страх адкінуў карліка ўбок, але дзядку не ўдалося ўцячы ў сваю надзейную нару: мядзведзь ужо быў у двух кроках ад яго.

Тады, калоцячыся ад страху, ён запішчаў:

— Дарагі пан мядзведзь, злітуйцеся нада мной! Я аддам вам сваё багацце! Паглядзіце хоць на тыя цудоўныя каменьчыкі, што ляжаць перад вамі... Толькі падарыце мне жыццё! Ну на што я вам, такі маленькі і шчупленькі? Вы нават не адчуеце мяне на зубах. Вазьміце лепш гэтых дрэнных дзяўчатак! Вось гэта будзе для вас смачны кавалачак, Вы ж самі бачыце, што яны больш тлустыя, чым маладыя перапёлкі. З'ешце іх абедзвюх на здароўе!..

Але мядзведзь і вухам не павёў, як быццам не чуў, што кажа яму злы карлік. Ён толькі стукнуў яму разок сваёй цяжкой лапай, і карлік больш не варухнуўся.

Дзяўчаткі вельмі напалохаліся і кінуліся бегчы, але мядзведзь забубніў ім услед:

— Беласнежка, Красназорка, не бойцеся, пачакайце! І я з вамі!

Тут яны пазналі голас свайго даўняга прыяцеля і спыніліся. Калі ж мядзведзь параўняўся з імі, тоўстая мядзведжая шкура раптам звалілася з яго, і яны ўбачылі перад сабой цудоўнага юнака, з ног да галавы апранутага ў золата.

— Я — каралевіч, — сказаў юнак. — Гэты злы карлік выкраў мае скарбы, а мяне самога ператварыў у мядзведзя. Дзікім зверам павінен я быў бадзяцца па лясных нетрах да таго часу, пакуль яго смерць не вызваліць мяне. І вось нарэшце ён пакараны па заслугах, а я зноў стаў чалавекам. Але я ніколі не забудуся, як вы пашкадавалі мяне, калі я быў яшчэ ў звярынай шкуры. Больш мы з вамі не расстанемся. Няхай Беласнежка стане маёй жонкай, а Красназорка — жонкай майго брата.

Так і адбылося. Калі прыйшоў час, каралевіч ажаніўся з Беласнежкай, а яго брат — з Красназоркай.

Каштоўныя скарбы, схаваныя карлікам у глыбокай пячоры, зноў заблішчалі на сонцы.

Добрая ўдава яшчэ доўга жыла ў сваіх дачок спакойна і шчасліва. Абодва ружовыя кусты яна ўзяла з сабою. Яны раслі пад яе акном і кожны год расцвіталі там цудоўныя ружы — белыя і чырвоныя.

СТАПТАНЫЯ ТУФЛІКІ

Жыў-быў некалі кароль. Меў ён дванаццаць дачок, адна за другую прыгажэйшая. Спалі яны ўсе ў адной зале, ложка іх стаялі побач. Вечарам, калі яны клаліся спаць, кароль зачыняў дзверы на засаўку. А раніцай, калі адкрываў дзверы, прыкмячаў, што туфлікі ў дачок ад танцаў стаптаныя.

Задумаўся кароль: што адбываецца ноччу ў спальні дачок?

Загадаў уладар клікнуць кліч па ўсяму каралеўству: той, хто даведаецца, дзе яго дочки танцуюць ноччу, зможа выбраць адну з іх сабе за жонку. А пасля яго смерці стаць і каралём.

Была яшчэ адна ўмова. Той, хто возьмецца разгадаць тайну, але за тры дні і ночы не разгадае, пазбавіцца сваёй галавы.

Вось неўзабаве аб'явіўся адзін смелы каралевіч. Яго добра прынялі, а вечарам адвялі ў пакой, побач з залай-спальняй. Вартаўніку падрыхтавалі ложак, пакінулі дзверы ў дзявоцкую спальню адчыненымі.

Але каралевіч не вытрымаў і моцна заснуў. А раніцай усе ўбачылі, што каралеўны зноў хадзілі некуды танцаваць. Туфлікі іх стаялі ў зале, але падэшвы былі прашараваныя да дырак.

І на другую, і на трэцюю ноч здарылася тое ж самае. Каралевічу без шкадавання адсеклі галаву.

Багата адважных малойцаў браліся за рызыкоўную справу. Але ніхто не выканаў каралеўскага загаду.

І вось здарылася так, што ў той горад, дзе жыве кароль, завітаў адзін паранены салдат. Сустрэлася на яго шляху бабуля, пачала распытваць. Салдат жартуе:

— Ды я сам не ведаю, куды іду. Кажуць, тут ніяк не могуць дазнацца, дзе каралеўны свае туфлікі стоптваюць. Хачу разгадаць тайну. Можа, каралём зраблюся.

— Ды гэта не вельмі цяжка, — сказала бабуля. — Ты толькі не пі віна, якое вечарам табе прапануюць. Прытварыся, нібыта моцна спіш.

На развітанне добрая бабуля дала салдату плашч-невідзімку.

Набраўся бедны салдат смеласці і да караля жаніхом аб'явіўся. Яго прынялі хораша, як усіх папярэднікаў. Прыбралі ў каралеўскую адзежу.

Наступіў вечар. Пара класціся спаць. Салдата адвялі ў пакой, побач са спачывальняй каралеўнаў, прапанавалі кубак віна. Але салдат схітраваў. Прывязаў да падбародка губку. У яе ўсё віно і ўвабралася.

Лёг салдат у ложка ды праз некалькі хвілін і захроп, нібыта заснуў моцным сном. Пачулі гэта дванаццаць каралеўнаў, засмяліся, а старэйшая сказала:

— І гэты малойчык мог бы сваё жыццё пабе-рагчы.

Адчынілі каралеўны шафы, кувэркі, шкатулкі, пачалі прыбірацца, прыхарошвацца. Малодшая раптам кажа:

— Вы ўсе радуецесья, а ў мяне на душы неяк цяжка. Адчуваю, нешта з намі сёння здарыцца.

— Эх ты, пужаная варона, — сказала ёй старэйшая, — усяго ты вечна баішся! Нас ужо вунь колькі каралевічаў вартавала, а гэты салдат і без соннага зеля захроп...

Сабраліся каралеўны, яшчэ раз зірнулі на соннага салдата, падумалі, што баяцца няма каго. Старэйшая пастукала па сваім ложку, і ён у той жа міг апусціўся ў падзямелле. Сышлі і каралеўны туды.

Салдат усё гэта прыкмеціў, бо ён жа толькі прытвараўся, што моцна спіць. Хуценька накінуў на сябе плашч-невідзімку і таксама пабег уніз па лесвіцы. Ды заспяшаўся, наступіў малодшай на плацце. Каралеўна спалохалася, крыкнула:

— Што гэта? Нехта пацягнуў мяне за плацце.

— Не прыдумляй, — азвалася старэйшая. — Гэта ты, відаць, за кручок зачাপілася.

Урэшце сышлі яны ўніз. Апынуліся на цудоўнай алеі. Лісце на дрэвах срэбранае. Ад гэтага алея зіхацела, свяцілася. Салдат вырашыў узяць для доказу галінку з дрэва. Толькі ламануў, як пачуўся страшны трэск.

— Вой, што гэта?! — ускрыкнула малодшая.

Старэйшая супакоіла:

— Гэта салютуюць на радасцях, што мы хутка вызвалім ад чараў нашых прынцаў.

І пайшлі каралеўны па залатой алеі, пасля — па алмазнай. Салдат і на іх адламаў з дрэваў па галінцы. Кожны раз малодшая ад трэску палохалася, а старэйшая сястра — супакойвала.

Так дайшлі яны да вялікай ракі. На беразе стаяла дванаццаць лодак. У кожнай з іх сядзеў прыгожы прынец. Пачалі каралеўны рассаджвацца: кожная да свайго прынца. Салдат ускочыў у лодку разам з малодшай каралеўнай.

Адплылі ад берага, прынец кажа:

— Нешта лодка сёння цяжкая. Грабу з усіх сіл...

— Гэта, відаць, ад спякоты. Мне таксама млява, — супакоіла малодшая.

Пераплылі раку, а на тым беразе стаяў прыгожы, асветлены замак. З яго лілася вясёлая музыка, гучалі трубы, літаўры. Увайшлі маладыя ў замак. І кожны прынец пачаў танцаваць са сваёй любай.

Салдат танцаваў разам з усімі. Ён быў нябачны, таму і пацяшаўся з гуляючых як хацеў. Паднясуць каралеўне кубак з віном, а ён возьме ды ціхенька вып'е. Асабліва жахалася ад гэтага малодшая, але старэйшая прымушала яе маўчаць.

Так яны пратанцавалі да трох гадзін раніцы. Туфлікі іх стапталіся. Давялося прыпыніць скокі. Перавезлі прынцы каралеўнаў цераз раку. Салдат на гэты раз сеў у лодку да старэйшай. На беразе каралеўны развіталіся з малойцамі, паабяцалі вярнуцца да іх з надыходам новай ночы.

Калі дзяўчаты падымаліся па лесвіцы, салдат забег наперад, лёг у ложкак і захроп. Стомленыя каралеўны пачулі, як моцна спіць іхні ахоўнік, супакоіліся: гэтага чалавека баяцца няма чаго. Яны раздзеліся і леглі спаць.

«ВЕРНЫЕ ЗВЯРЫ»

«ЛІС І КОШКА»

Раніцай салдат вырашыў нічога не расказваць каралю. Ён задумаў пабываць з каралеўнамі на дзівосных танцах і на другую, і на трэцюю ноч.

Усё паўтаралася, як і ў першы раз. Каралеўны танцавалі з прынцамі ў замку да таго часу, пакуль туфлікі не стапталіся. За трэцім разам салдат прыхапіў з сабою для доказу кубак, з якога пілі віно.

Вось закончылася салдатава выпрабаванне, пайшоў ён на споведзь да караля.

— Ну, скажы, дзе мае дванаццаць дачок ноччу туфлікі стаптваюць? — грозна запытаў уладар.

— Разам з дванаццацю прынцамі ў падземным замку.

Салдат расказаў каралю ўсё падрабязна, а ў доказ перадаў тры галінкі з дрэваў — срэбраную, залатую і алмазную. Ды яшчэ кубак, з якога маладыя пілі віно. У гэты час каралеўны стаялі пад дзвярыма і ўсё чулі.

Загадаў кароль паклікаць сваіх дачок. Спытаў у іх:

— Ці праўду расказвае салдат?

Бачаць каралеўны, што на гэты раз раскрылася іх тайна, яны і прызналіся ва ўсім. Тады кароль кажа салдату:

— Якую ты хочаш узяць сабе за жонку?

Салдат адказаў:

— Я ўжо не малады, то аддайце мне старэйшую.

У той жа дзень і вяселле згулялі. Паабяцаў кароль салдату пасля сваёй смерці і ўсё каралеўства.

А прынцы былі заварожаныя на столькі дзён, колькі начэй яны танцавалі з каралеўнамі.

ЗАЯЦ І ВОЖЫК

Гэтай казцы вы, бадай, не паверыце. Аднак мой дзядуля, распавядаючы яе, заўсёды падкрэсліваў: — Не ўсё ў гэтай казцы выдуманка. Ёсць у ёй і праўда. Бо чаму б тады людзі сталі расказваць яе?

Пачыналася гэта казка так:

Аднойчы ў ясны сонечны дзянёк стаяў вожык каля дзвярэй свайго дома, склаўшы рукі на жываце, і напяваў песеньку.

Спяваў ён сваю песеньку, спяваў і раптам вырашыў: «Пайду я ў поле, на сваю бручку пагляджу. Пакуль, — думае, — мая жонка-вожычыха дзяцей мые ды апранае, я паспею і ў полі пабываць, і дамоў вярнуцца».

Пайшоў ён і сустрэўся па дарозе з зайцам, які таксама ішоў у поле — на сваю капусту паглядзець.

Убачыў вожык зайца, пакланіўся яму і гаворыць ветліва:

— Дзень добры, паважаны заяц. Як вы маецеся? А заяц быў вельмі важны і горды. Замест таго каб ветліва прывітацца з вожыкам, ён толькі галавой хітнуў і сказаў груба:

— Чаму гэта ты, вожык, у такую рань па полі рыскаеш?

— Я пагуляць выйшаў, — кажа ён.

— Пагуляць? — спытаў заяц насмешліва. — А памойму, на такіх кароценькіх ножках далёка не зойдзеш.

Пакрыўдзілі вожыка гэтыя словы. Не любіў ён, калі так гаварылі пра яго ногі, якія і сапраўды былі кароценькія і крывыя.

— Ці не думаеш ты, — спытаўся ён у зайца, — што твае заечыя ногі бегаюць хутчэй і лепш?

— Зразумела, — кажа заяц.

— А ці не хочаш ты са мной навыверадкі пабегчы? — пытаецца вожык.

— З табой навыверадкі? — кажа заяц. — Не смяшы мяне, — калі ласка. Ну няўжо ты на сваіх крывых нагах мяне абгоніш?

— А вось убачыш, — адказвае вожык. — Убачыш, што абганю.

— Ну, давай пабяжым, — кажа заяц.

— Пачакай, — кажа вожык. Спачатку я схаджу дамоў, паснедаю, а праз паўгадзіны вярнуся на сваё месца. Тады і пабяжым. Добра?

— Добра, — сказаў заяц.

Пайшоў ён дадому. Ідзе і думае: «Заяц, вядома, хутчэй за мяне бегае. Але ён дурны, а я разумны. Я яго перахітру».

Прышоў ён дадому і кажа жонцы:

— Жонка, збірайся хутчэй, прыйдзеца табе са мной у поле ісці.

— А што здарылася? — пытаецца вожычыха.

— Ды вось мы з зайцам паспрачаліся, хто хутчэй бегае — я ці ён. Я павінен зайца абагнаць, а ты мне ў гэтай справе дапаможаш.

— Што ты — з глузду з'ехаў? — здзівілася вожычыха. — Куды табе з зайцам цягацца? Ён цябе адразу абгоніць.

— Не твая справа, жонка, — сказаў вожык. — Збірайся і пойдзем. Я ведаю, што раблю.

Вожычыха пайшла з вожыкам у поле.

Па дарозе ён гаворыць жонцы:

— Мы пабяжым з зайцам вось па гэтым доўгім полі. Заяц пабяжыць па адной баразне, а я па другой. А ты, жонка, стань у канцы поля ля маёй баразны. Як толькі падбяжыць да цябе заяц, ты крыкні: «Я ўжо тут!» Зразумела?

— Зразумела, — адказвае жонка.

Так яны і зрабілі. Адвёў вожык вожычыху на пачатак сваёй баразны, а сам вярнуўся на тое месца, дзе пакінуў зайца.

— Ну што, — кажа заяц, — пабяжым?

— Пабяжым, — кажа вожык.

— Раз, два, тры! — крыкнуў заяц.

І абодва яны пабеглі з усіх ног.

Зрабіў вожык крокі тры-чатыры, а потым ціхенька вярнуўся на сваё месца і сеў. Сядзіць і адпачывае.

А заяц усё бяжыць і бяжыць. Дабег да канца сваёй баразны, а тут вожычыха яму і крычыць:

— Я ўжо тут!

А трэба сказаць, што вожык і вожычыха вельмі падобныя адзін на аднаго. Здзівіўся заяц, што вожык яго абагнаў.

— Бяжым цяпер назад, — кажа ён вожычысе. — Раз, два, тры!

І паімчаўся заяц назад хутчэй, чым раней. А вожычыха засталася сядзець на сваім месцы.

Дабег заяц да пачатку баразны, а вожык яму крычыць:

— Я ўжо тут!

Яшчэ больш здзівіўся заяц.

— Бяжым яшчэ раз, — кажа ён вожыку.

— Добра, — адказвае вожык. — Калі хочаш, пабеглі яшчэ раз.

Так семдзсят тры разы бегаў заяц туды і назад. А вожык усё абганяў яго.

Прыбяжыць заяц да пачатку баразны, а вожык яму крычыць: «Я ўжо тут!»

Пабяжыць заяц назад да канца баразны, а вожычыха яму крычыць: «Я ўжо тут!»

На семдзсят чацвёрты раз дабег заяц да сярэдзіны поля і зваліўся на зямлю.

— Стаміўся, — кажа, — не магу больш бегаць.

— Вось бачыш цяпер, — кажа вожык, — у каго ногі хутчэйшыя?

Нічога не сказаў заяц і пайшоў з поля.

А вожык з вожычыхай паклікалі сваіх дзяцей і пайшлі з імі гуляць.

ХЛОПЧЫК ЯК ПАЛЬЧЫК

Жыў калісьці на свеце бедны селянін. Сядзеў ён аднойчы вечарам ля печы і прысак варушыў, а жонка сядзела і прала. Вось ён і кажа жонцы:

— Так прыкра, што няма ў нас дзяцей. Вельмі ж у нас ціха, а вось у іншых хатах, ты толькі зірні, як шумна ды весела.

— Гэта праўда, — адказала жонка і ўздыхнула, — каб было ў нас хоць адно, хай сабе такое маленькае, як мезены пальчык, дык і то я была б шчаслівая. А як мы любілі б яго!

І здарылася так, што жонка стала цяжарнай і праз сем месяцаў нарадзіла немаўлятка, і было яно здаровае ды статнае, але росту мела не болей за палец.

І сказалі яны:

— Вось так яно і сталася, як мы хацелі: сыночка нашага мы будзем любіць, — і імя яму далі за яго рост Хлопчык як пальчык.

Яны добра яго кармілі, але хлопчык усё не рос ды не рос і заставаўся такім, якім і нарадзіўся; аднак вочы ў яго былі разумныя, быў ён кемлівы і руплівы, і ўсё, за што ён ні браўся, яму ўдавалася.

Сабраўся аднойчы селянін у лес дровы секчы і сказаў сам сабе: «Вось было б добра, каб нехта прыехаў па дровы з возам».

— Татка, — кажа Хлопчык як пальчык, — я прывязу воз, ты ўжо не сумнявайся, буду ў лесе своечасова.

— Але як жа ты з гэтым справішся, ты ж такі маленькі, каб канём кіраваць?

— Гэта, татка, не бяда! Калі маці запражэ, дык я залезу каню ў вуха і буду яму крычаць, куды трэба ехаць.

— Добра, — адказаў бацька, — адзін раз, бадай што, паспрабуем.

Калі прыйшла пара, запрэгла маці каня і пасадзіла Хлопчыка як пальчык каню ў вуха, і стаў хлапчына пакрыкваць: «Но! но! Лявей, правей!»

Усё ішло як мае быць, як у вопытнага фурмана, і воз каціўся проста ў лес. Ды здарылася так, што на паваротцы, калі Хлопчык як пальчык крыкнуў:

«Налева, налева!», насустрач з'явіліся двое незнаёмых.

— Глянь, — кажа адзін з іх, — што гэта такое? Едзе сабе воз, фурман на каня пакрыквае, а самога не відаць.

— Тут штосьці не тое, — зазначыў другі, — давай пойдзем следам за возам і пацікуем, дзе ён спыніцца.

А воз ехаў сабе ўсё далей і далей у лес і прамым кірункам туды, дзе секлі дровы. Ubачыў Хлопчык як пальчык бацьку і кажа яму:

— Вось, татка, я і прыехаў з возам. А цяпер ты знімі мяне і апусці на зямлю.

Бацька левай рукой узяў каня за аброць, а правай дастаў з конскага вуха свайго сыночка, той весела ўсеўся на былінцы.

Ubачылі незнаёмцы Хлопчыка як пальчык і не ведалі, што ім і казаць ад здзіўлення. Пасля адзін з іх і кажа:

— Паслухай, гэты недаростак мог бы прынесці нам шчасце, мы паказвалі б яго ў вялікім горадзе за грошы, — давай купім яго.

Падышлі яны да селяніна і гавораць:

— Прадай нам свайго маленькага чалавечка, яму будзе ў нас добра.

— Не, — адказвае селянін, — гэта мой любы сыноч, і я яго нават за золата не прадам.

Але Хлопчык як пальчык пачуў, што яго купляюць, залез па складках вопраткі да бацькі на плечы і пачаў шаптаць яму ў вуха:

— Татка, прадавай мяне, а назад да цябе я сам вярнуся.

І вось прадаў яго бацька за вялікія грошы двум незнаёмцам.

— А куды ж цябе пасадзіць? — пытаюцца яны ў хлопчыка.

— Ды пасадзіце мяне на палі вашага капелюша, там мне можна будзе шпацыраваць і ваколіцы агля-

даць, я адтуль не звалюся. Незнаёмцы згадзіліся з ім: Хлопчык як пальчык развітаўся з бацькам, і яны рушылі ў шлях-дарогу.

Ішлі яны, ішлі, а ўжо і вечарэць пачынае, тады хлопчык і кажа:

— Апусціце мяне на дол, бо маю патрэбу.

— Ат, заставайся там наверху, — прамовіў чалавек, на галаве ў якога ён сядзеў, — нічога страшнага, ад птушак таксама іншы раз перападае.

— Не, — адказаў Хлопчык як пальчык, — я ведаю, як трэба сябе паводзіць, хутчэй апусціце мяне ўніз.

Зняў чалавек капялюш і пасадзіў хлопчыка на прыдарожнае поле. Хлопчык як пальчык скокнуў убок і пачаў прабірацца паміж грудамі зямлі, а калі прыкмеціў мышыную норку, узяў і схаваўся туды.

— Бывайце, спадары, бывайце, ідзіце сабе дамоў без мяне, — гукнуў ён ім з норкі.

Падбеглі тыя да мышынай норкі, давай торкаць у яе палкамі, але дарэмна, — Хлопчык як пальчык запаўзаў усё глыбей і глыбей, а незнаёмцаў ужо і ноч агарнула, і давялося ім вярнуцца дамоў са злосцю ды з пустой торбай.

Калі Хлопчык як пальчык зразумеў, што яны пайшлі, ён вылез з падземнага хода. «Упоцёмку ісці па полі, бадай што, будзе небяспечна, — сказаў ён, — яшчэ шыю сабе скруціш». На шчасце, натрапілася яму па дарозе пустая ракавіна слімака. «Дзякуй Богу, — сказаў ён, — цяпер я магу правесці ноч спакойна», — і залез у ракавіну.

Толькі пачаў ён засынаць, як раптам чуе — ідуць міма два чалавекі, і адзін з іх гаворыць:

— Як гэта нам украсці ў багатага пастара грошы і серабро?

— Я табе сказаў бы, як гэта зрабіць! — гукнуў Хлопчык як пальчык.

— Што гэта? — пытаецца напалоханы зладзей. — Я чую, нехта гаворыць.

Прыпыніліся яны і пачалі ўслухоўвацца. Тады Хлопчык як пальчык зноўку прамовіў:

— Вазьміце мяне з сабою, я вам памагу.

— А дзе ж ты?

— А вы пашукайце мяне на зямлі і слухайце, адкуль голас чуецца, — адказаў ён.

Нарэшце зладзеі знайшлі яго і паднялі ўгару.

— Ну і малеча, як ты можаш нам памагчы? — здзівіліся яны.

— А вось як, — адказаў ён: — я залезу праз краты ў камору пастара і дастану вам тое, што патрэбна.

— І то праўда, — сказалі зладзеі, — паглядзім, як ты з гэтым справішся.

Прыйшлі яны да хаты пастара, і залез Хлопчык як пальчык у камору ды як закрычыць адтуль:

— Вы хочаце забраць ўсё, што тут ёсць?

Спалохаліся зладзеі і кажуць:

— Цішэй гавары, а то яшчэ хто-небудзь працнецца.

Але Хлопчык як пальчык нібыта не зразумеў іх ды як закрычыць зноў:

— Вы хочаце забраць усё, што тут ёсць?

Пачула гэта кухарка, — яна спала ў суседнім пакоі, — абAPERлася на локаць і пачала прыслухоўвацца. Зладзеі перапалохаліся і адбегліся ад хаты, але пасля апомніліся і падумалі: «Наш хлопчына, відаць, хоча нас падражніць. Яны вярнуліся і шапнулі яму:

— Хопіць сваволіць, дастань нам што-небудзь з каморы.

Але Хлопчык як пальчык зноў закрычаў, ды так гучна, як толькі мог:

— Ды я вам усё падам, вы толькі працягніце рукі!

А служанка ўсё прыслухоўвалася і да слоўца пачула, што яны казалі; саскочыла яна з ложка і, спаты-

каючыся, пабегла да дзвярэй каморы. Зладзеі пусціліся наўцёкі, быццам іх даганяў чарадзеіны стралок. Служанка, нікога не знайшоўшы, пайшла запальваць свечку. Увайшла яна ў камору, а Хлопчык як пальчык тым часам непрыкметна перабраўся ў адрыну.

Служанка абшнарыла ўсе закуткі і зноў лягла на ложка, думаючы, што ўсё гэта ёй прыснілася. Хлопчык як пальчык тады залез у сена, знайшоў там утульнае месца і вырашыў пераспаць да раніцы, а пасля ўжо вярнуцца дахаты, да маці з бацькам.

Але давалося яму зазнаць іншае! Так, шмат яшчэ на свеце здараецца гора і няшчасця...

Калі развіднела, служанка ўстала з ложка, каб падкінуць трохі скаціне. Пайшла яна ў адрыну, узяла ахапак сена, і сталася так, што захапіла яна якраз той жмуток сена, у якім ляжаў бедны Хлопчык як пальчык. Ён спаў так моцна, што нічога не чуў, і прачнуўся ўжо ў роце ў каровы, якая схапіла яго разам з сенам.

«Авохці мне, а Божухна, — усклікнуў ён, — хіба што я на сукнавальню трапіў!» — але хутка зразумеў, дзе апынуўся. І ён стараўся як-небудзь праслізнуць паміж зубамі каровы, каб яна не раздушыла яго, і нарэшце давалося яму спаўзці ўніз, у страўнік. «А ў каморы, відаць, забыліся вокны прарэзаць, — прамовіў ён, — бач, і сонца ў яе не свеціць, і агню не запальваюць». Калі казаць праўду, дык кватэра гэтая яму мала падабалася, і горай за ўсё было тое, што ў дзверы лезла ўсё новае і новае сена, а месца заставалася ўсё менш і менш. Тады закрычаў ён са страху так моцна, як толькі мог:

— Не трэба мне болей свежага корму, не давайце мне свежага корму!

А служанка ў гэты час якраз даіла карову і пачула, што нехта крычыць, але нікога не відаць, і здаўся ёй голас падобны на той, які яна чула ноччу, і так перапалохалася, што ўпала з услончыка і разліла ўсё

малако. Пабегла, засопшыся, да свайго гаспадара і кажа:

— Ой, Божухна, спадар пастар, а наша карова пачала гаварыць!

— Не можа быць, — сказаў пастар, аднак пайшоў у кароўнік — паглядзець, што там здарылася. Але не паспеў ён увайсці, а Хлопчык як пальчык як закрычыць зноў:

— Не давайце мне болей свежага корму, не давайце мне болей свежага корму!

Тут і пастар спалохаўся і падумаў, што ў карову ўбіўся злы дух, і загадаў ён зарэзаць яе. Зарэзалі карову, а страўнік, дзе схаваўся Хлопчык як пальчык, кінулі ў кучу гною.

Хлопчыку як пальчык давялося доўга павалтузіцца, перш чым ён з неверагоднымі высілкамі выбраўся з каровінага страўніка; вось ён ужо амаль што вылез і нават галаву высунуў, ды тут надарылася новая бяда: бег міма галодны воўк, убачыў трыбухі, схопіў іх і праглынуў. Але Хлопчык як пальчык не разгубіўся. «Бадай што з ваўком можна будзе дамовіцца», — падумаў ён і закрычаў з воўчага чэрава:

— Шаноўны воўк, я ведаю, дзе ёсць для цябе спажыва.

— А дзе ж яна? — спытаўся воўк.

— Ды вунь там у той хаце, але залезці ў яе можна толькі цераз сцёкавую канаву; там чакаюць цябе і пірагі, і сала, і каўбасы — усё, усё, чаго захочацца. — І ён падрабязна апісаў ваўку хату свайго бацькі.

Воўк не вагаючыся залез у хату цераз вадасцёкавую канаву і ўволю наеўся там у каморы ўсяго, што толькі знайшлося. Наеўшыся да адвалу, ён хацеў вылезці назад, але жывот у яго так вырас, што ранейшым шляхам воўк вылезці ўжо не мог! На гэта і разлічваў Хлопчык як пальчык і падняў у воўчым жываце страшны шум, пачаў крычаць і брыкацца, што ёсць моцы.

— Ды сціхні ты там, — кажа воўк, — а то яшчэ людзей разбудзіш!

— Ну і хітры ж ты, — сказаў хлопчык, — сам наеўся, дай і мне трохі павесяліцца, — і пачаў зноў крычаць на ўсё горла.

Тут ад шуму прачнуліся, нарэшце, бацька і маці, падбеглі да каморы і зазірнулі ў шчыліну. Як убачылі яны там ваўка, кінуліся прэч; бацька схашіў сякеру, а маці касу.

— Ідзі следам за мной, — сказаў бацька, уваходзячы ў камору, — калі я стукну яму, а ён будзе яшчэ жывы, ты яго дабівай і касой распорвай жывот.

Пачуў Хлопчык як пальчык голас свайго бацькі і як закрычыць:

— Татка, дарагі, тут я, тут, я схаваўся ў воўчым жываце!

І ўсклікнуў бацька ад радасці:

— Дзякуй табе, Божа, наша дзіцятка знайшлося! — і загадаў жонцы кінуць касу, каб Хлопчыка як пальчык не параніць. Затым ён як размахнуўся ды як стукне ваўку сякерай па галаве, той і ўпаў нежывы. Знайшлі яны нож і нажніцы, распаролі ваўку чэрава і выцягнулі адтуль Хлопчыка як пальчык.

— А мы гэтулькі пакутавалі з-за цябе, — прамовіў бацька.

— Праўда, татка, шмат прыгод было ў мяне, але, дзякаваць Богу, зноў выбраўся на божы свет!

— А дзе ж ты прападаў?

— Ах, татка, быў я і ў мышынай норцы, і ў каровіным страўніку, і ў воўчым жываце, а зараз ужо застаўся ў вас, нікуды не пайду.

— А мы не аддадзім цябе ні за якія скарбы на свеце, — сказалі бацька з маці ды пачалі лашчыць і мілаваць свайго дарагога Хлопчыка як пальчык. Накармілі яго, напайлі, пашылі яму новы касцюмчык, бо ранейшы добра-такі знасёўся.

ДЗЯЎЧЫНА-ДЗІКУНКА

Жыў некалі кароль; была ў яго жонка, залатавалосая, такая прыгажуня, што падобнай не знайсці ва ўсім свеце. Адноўчы яна цяжка захварэла, і калі адчула, што хутка памрэ, паклікала караля і сказала:

— Калі ты пасля маёй смерці захочаш ажаніцца зноў, то бяры сабе жонку толькі такую, якая будзе роўнай мне па прыгажосці і каб былі ў яе такія ж залатыя валасы, як у мяне; гэта ты мне абяцай.

І вось пасля таго, як кароль паабяцаў ёй такое, яна заплюшчыла вочы і памерла.

Доўга кароль не мог змірыцца са смерцю і не думаў аб тым, каб ажаніцца ў другі раз. Ды вось нарэшце кажуць яму дарадчыкі:

— Па-іншаму быць не можа, — павінен кароль ажаніцца ў другі раз, каб у нас была каралева...

Разаслалі тады ва ўсе канцы пасланцоў на пошукі нявесткі, якая б была прыгажосцю сваёй падобная на нябожчыцу каралеву. Але ва ўсім свеце нельга было знайсці падобнай, а калі б такую і знайшлі, то не магло быць хоць адной прыгажуні, у якой былі б такія залатыя валасы.

Ды была ў караля дачка; была яна такая ж прыгожая, як яе нябожчыца маці, і былі ў яе такія ж залатыя валасы. І калі яна падрасла, паглядзеў на яе аднойчы кароль і ўбачыў, што яна, ну, вылітая нябожчыца жонка, і нечакана загарэўся да яе моцным пачуццём. І сказаў ён сваім дарадчыкам:

— Я хачу ажаніцца на сваёй дачцэ, яна зусім падобная на маю нябожчыцу жонку, а ў свеце больш няма на яе падобных.

Пачулі гэта дарадчыкі, спалохаліся і кажуць:

— Богам забаронена жаніцца бацьку на сваёй дачцэ, ад такога грэху нічога людскага не будзе, а заадно спасцігне бяда і ўсё каралеўства.

А больш за ўсіх напалохалася дачка, даведаўшыся аб такім рашэнні бацькі, але яна спадзявалася адгаварыць яго ад гэтай задумы, і яна сказала яму:

— Перш чым выканаць вашы жаданні, я павінна атрымаць ад вас тры сукенкі: адну залатую, як сонца, другую — срэбную, як месяц, а трэцюю — зіхоткую, як зоры; акрамя таго хачу я мець мантыю, пашытую з тысячы розных шкурак і аўчынак, і каб з кожнага звера каралеўства нашага было на ёй па куску шкуры. Яна думала: «Усяго гэтага дабыць немагчыма, і я пазбаўлю бацьку ад гэтых дурных думак». Але кароль, аднак, задумы сваёй не пакінуў; самыя ўмелыя дзяўчаты каралеўства павінны былі выткаць тры сукенкі: адну — залатую, як сонца, другую срэбную, як месяц, а трэцюю — зіхоткую, як зоры; а каралеўскім паляўнічым загадана было злавіць самых розных звяроў у каралеўстве і выразаць у кожнага з іх па куску шкуры. І вось была гатова мантыя з тысячы розных шкурак і аўчынак. Нарэшце, калі ўсё было гатова, загадаў кароль прынесці яму мантыю; ён разгарнуў яе перад дачкаю і сказаў:

— Заўтра быць вяселлю.

Зразумела тады каралеўна, што няма ніякай надзеі пераканаць бацьку, і яна вырашыла бегчы. Ноччу, калі ўсё навокал спала, яна ўстала і ўзяла са сваіх каштоўнасцяў толькі тры рэчы: залаты пярсцёнак, залатое вераценца і маленькае залатое матавіла; а тры сукенкі, як сонца, месяц і зоры, яна схавала ў арэжавую шкарлупку; апранула мантыю з тысячы розных шкурак і вымазала сабе твар і рукі сажай. Яна даверылася волі божай і адправілася ў дарогу. Ішла яна ўсю ноч, пакуль не прыйшла ў дрымучы лес. Яна вельмі стамілася, прыгледзела дупло дрэва і там заснула.

Узышло сонца, а яна ўсё працягвала спаць, пакуль не ўсталяваўся ясны дзень. І здарылася якраз так, што кароль, якому належыў лес, у гэты час паляваў у

ім. Падбеглі каралеўскія сабакі да дрэва, учулі каралеўну, пачалі бегаць вакол дрэва і брахаць. Ска- заў тады кароль егерам:

— Паглядзіце, што там за дзічына схавалася.

Егеры выканалі яго загад, вярнуліся назад і ка- жуць:

— Ляжыць у дупле дрэва дзіўны звер, мы такога яшчэ ні разу не бачылі; пакрыты звер поўсцю з тыся- чы розных шкурак, ляжыць і спіць.

Кароль ім кажа:

— Вы паспрабуйце злавіць мне гэтага звера жы- вым, прывяжыце яго да калёс і вазьміце з сабой.

Але толькі егеры дакрануліся да дзяўчыны, яна тут жа прачнулася, спалохалася і кажа ім:

— Я бедная дзяўчына бацькам і маці пакінутая. Змілуйцеся нада мной, вазьміце мяне з сабой!

І сказалі тады егеры:

— Ды ты якраз спатрэбішся на кухні, пойдзем з на- мі, будзеш там попел выграбаць.

Пасадзілі яны дзяўчыну ў калёсы і адвезлі з каралеўскі замак.

Знайшлі дзяўчыне невялікі закутак пад лесвіцай, дзе і святла не было, сказалі:

— Звярок, вось тут ты будзеш жыць і спаць.

Потым яны паслалі яе на кухню, і яна пачала на- сіць дровы і ваду, сачыць за печкай, абскубваць пту- шак, чысціць розную гародніну, попел выграбаць і выконваць усялякую чорную работу.

Так жыла Дзікунка доўгі час у горы ды бядзе. Ах, чудоўная каралеўна, што яшчэ з табой будзе!

Вось здарылася так, што наладзілі аднойчы ў зам- ку баль, і кажа яна тады повару:

— Можна мне падняцца наверх і крыху пагля- дзець? Я буду стаяць ля дзвярэй.

Повар адказаў:

— Добра ўжо, ідзі, ды толькі праз паўгадзіны ты павінна вярнуцца назад і прыбраць попел.

Узяла яна сваю масляную лямпачку, пайшла да сябе з каморку, зняла мантыю, змыла з твару і рук сажу, і вярнулася да яе зноў былая прыгажосць. Потым адчыніла яна арэшак і дастала адтуль сваю сукенку, што ззяла, як сонца. Яна адзелася і паднялася наверх у замак; усе ўступалі ёй дарогу, яе ніхто не пазнаў, і ўсе думалі, што не інакш як з'явілася якаясьці каралеўна. Выйшаў да яе насустрач кароль, працягнуў ёй руку, пачаў з ёй танцаваць, думаючы сабе: «Такой прыгажуні я яшчэ ніколі не бачыў». Вось закончыўся танец, яна пакланілася, і не паспеў кароль азірнуцца, як яна знікла, і ніхто не ведаў куды. Паклікалі вартаўнікоў, што стаялі ля замка, спыталіся ў іх, але ніхто яе не бачыў.

А забегла яна да сябе ў каморку, хуценька зняла сукенку, вымазала твар і рукі сажай, апранула мантыю, і зноў сталася Дзікункай. Прыйшла яна на кухню, хацела ўзяцца за работу — выграбаць попел, а повар і кажа:

— Гэта ты адкладзі да заўтра, а звары зараз для караля суп, мне таксама хочацца зазірнуць наверх. Ды глядзі мне, каб ні адна валасінка ў суп не трапіла, а то потым я не дам табе нічога есці.

Повар пайшоў; і зварыла Дзікунка каралю суп; наварыла яна хлебнай сёрбанкі, пастаралася згатаваць яе як найлепш, і, калі страва зварылася, яна ўзяла свой залаты пярсцёнак і апусціла яго ў міску. Вось кончыліся танцы, і загадаў кароль прынесці яму суп, і ён так яму прыйшоўся даспадобы, што, здалося, лепшага ніколі ў жыцці і не еў. Даеў ён сваю міску — і ўбачыў на дне залаты пярсцёнак, і ніяк не мог зразумець, як ён туды трапіў. Загадаў ён тады паклікаць повара. Спалохаўся повар, пачуўшы пра такі загад, і кажа Дзікунцы:

— Ты, напэўна, у суп абраніла валасінку; калі гэта праўда, я цябе паб'ю.

Прыходзіць повар да караля, а кароль у яго пытаецца, хто гэты суп варыў?

— Я яго варыў, — адказвае повар.

А кароль кажа:

— Не, гэта няпраўда, ён звараны па-іншаму і куды лепш, чым раней.

І кажа повар:

— Я павінен прызнацца, што варыў яго не я, а варыла яго Дзікунка.

І сказаў кароль:

— Ідзі і пакліч яе мне сюды.

Прышла Дзікунка, а кароль у яе пытаецца:

— Ты хто такая?

— Я бедная сірата, няма ў мяне ні бацькі, ні маці.

Пытаецца кароль зноў:

— А ты кім ў мяне ў замку працуеш?

Яна адказвае:

— Ды я нічога не ўмею, хіба толькі здзекі цярапець.

Пытаецца кароль зноў:

— А дзе ты ўзяла пярсцёнак, што апынуўся ў супе?

І яна адказвае:

— Пра гэты пярсцёнак я нічога не ведаю.

Так і не змог кароль нічога ўведаць, і прыйшлося яму назад яе адсылаць.

Праз які час быў наладжаны новы бал, і Дзікунка папрасіла ў повара дазволу, як і ў мінулы раз, пайсці наверх і паглядзець. Повар адказаў:

— Добра, але глядзі, праз паўгадзіны вяртайся назад, ды звары каралю хлебнай сёрбанкі, якая яму так прыйшлася да смаку.

Пабегла яна ў сваю каморку, хутка памылася, дастала з арэхавай шкарлупкі сукенку, што была срэбная, як месяц, і надзела яе. Паднялася яна наверх у замак і была падобная на каралеўну. Выйшаў да яе насустрач кароль, быў рады бачыць яе зноў, і якраз у гэты час пачынаўся танец, — і яны танцавалі разам. Але толькі танец скончыўся, яна знікла так хутка,

што кароль не паспеў заўважыць, куды яна падзела-ся. А забегла да сябе ў каморку, сталася зноў Дзікункай і пайшла на кухню варыць хлебную сёрбанку. А повар быў на версе; і вась яна дастала залатое вераценца, кінула ў міску і наліла туды сёрбанкі. Падалі яе каралю, і ён яе еў, і сёрбанка яму спадабалася, як і ў мінулы раз; загадаў кароль паклікаць повара, і прыйшлося яму і на гэты раз прызнацца, што суп варыла Дзікунка. Паклікалі Дзікунку зноў да караля, але яна адказала, што адно толькі ўмее — гэта цярпець здзекі ды пабоі і што пра залатое вераценца ёй нічога невядома.

Наладзіў кароль і ў трэці раз баль, і атрымалася ўсё гэтак жа, як і раней. І хоць повар сказаў:

— Дзікунка, ты, напэўна, ведзьма, магчыма, у супшtosьці падсыпаеш, ад чаго ён робіцца такім смачным і падабаецца каралю больш, чым той, які вару я.

Але яна доўга яго ўпрошвала, і нарэшце ён адпусціў яе на паўгадзіны паглядзець на баль. Надзела яна сукенку, што ззяла, як зоры, і пайшла ў залу. І зноў кароль танцаваў з прыгажуняй, яму здавалася, што яна ніколі яшчэ не была такой прыгожай. У час танцу надзеў ён ёй незаўважна на палец залаты пярсцёнак і загадаў, каб танцы працягваліся даўжэй. Скончыўся танец, і ён хацеў утрымаць яе за руку, але яна вырвалася і тут жа згубілася сярод гасцей. Пабегла яна хуценька ў сваю каморку пад лесвіцай, але паколькі яна прабыла ў замку больш чым паўгадзіны, то не паспела зняць з сябе цудоўную сукенку, а ахінулася толькі ў мантыю і не змагла ў спешцы вымазацца ўся ў сажу, і вась адзін палец застаўся у яе белым. Прыбегла Дзікунка на кухню, зварыла каралю хлебную сёрбанку і, толькі повар выйшаў, паклала ў яе залатое матавіла. Ubачыў кароль залатое матавіла на дне міскі і загадаў паклікаць Дзікунку. І раптам ён убачыў у яе белы палец, а на пальцы залаты пярсцёнак, які ён падарыў ёй

у час танцаў. Схапіў ён яе руку і моцна заціснуў, і толькі яна паспрабавала вырвацца і пабегчы, раптоўна расхінулася шыкоўная мантыя і зазьяла на ёй зорная сукня. Схапіў кароль мантыю і сарваў яе з плеч. І тут ён убачыў залатыя валасы, і яна з'явілася перад ім ва ўсёй сваёй прыгажосці, — ніяк нельга было ёй ужо схавацца. А калі яна змыла з твару сажу і попел, то сталася яна прыгажуняй, і падобнай красы ніхто ў свеце яшчэ не бачыў.

І сказаў кароль:

— Ты мая нарачоная і мы назаўсёды з табой будзем разам.

А потым і вяселле згулялі, і жылі яны ў шчасці і радасці да самай смерці.

МАЛАДЫ ВЕЛІКАН

У аднаго селяніна быў сын ростам з мезены палец. Праходзіў год за годам, а хлопчык не рос, усё заставаўся такім жа маленькім.

Вось аднойчы сабраўся бацька поле араць, а сын і гаворыць яму:

— Бацька, вазьмі мяне з сабой.

— Што ты, — кажа бацька, — заставайся лепш дома: ты такі маленькі, глядзіш, і згубішся.

А сын гаворыць:

— Не, я не згублюся, вазьмі мяне з сабой.

— Ну што тут рабіць? Запхнуў яго бацька сабе ў кішэню і паехаў на поле.

Вось прыехалі яны на поле. Пачаў бацька зямлю араць, а сына пасадзіў у свежую баразну.

Бацька арэ, а сын па баразне гуляе.

Раптам выходзіць з-за гары велікан.

— Бачыш велікана? — гаворыць бацька сыну. — Глядзі, далёка не адыходзься, а то ўбачыць цябе велікан і забярэ з сабою.

Так і здарылася. Велікан зрабіў два крокі і апынуўся ля той самай баразны, па якой гуляў хлопчык.

Нахіліўся над ім велікан, падняў яго асцярожна двума пальцамі, агледзеў з усіх бакоў, потым запхнуў сабе ў кішэню і пайшоў.

Бацька так перапалохаўся, што слова вымавіць не мог.

«Прапаў, — думае, — мой сын, ніколі мне больш яго не ўбачыць. Чаму толькі я яго з сабой на поле ўзяў?»

А велікан занёс хлопчыка да сябе ў горы і пачаў яго там карміць горнымі арэхамі са свайго саду. Хто гэтых арэхаў паесць, той веліканам стане.

Два гады жыў хлопчык у велікана, два гады лускаў арэхі і з кожным днём рабіўся вышэйшым і дужэйшым.

І вось вырашыў нарэшце велікан выпрабаваць сілу хлопчыка.

Павёў ён яго ў лес і сказаў:

— Ану, пакажы сваю сілу. Хлопчык схапіў дзвюма рукамі маладое дрэўца і вырваў яго з каранем.

— Не, — гаворыць велікан, — відаць, ты мала сілы набраўся. Трэба табе яшчэ ў мяне пажыць, яшчэ арэхаў паесці.

Зноў прайшлі два гады. І зноў павёў велікан хлопчыка ў лес.

На гэты раз хлопчык вырваў з зямлі старое дрэва з тоўстымі і доўгімі каранямі.

Але і тут велікан сказаў:

— Не, мала яшчэ ў цябе сілы, ідзём дамоў.

І яшчэ два гады пражыў хлопчык у велікана. Арэхі еў, сілы набіраўся. І так вырас за гэты час, што стаў ужо не хлопчыкам, а маладым веліканам.

Трэці раз пайшлі яны ў лес.

— Ану, пакажы сваю сілу, — сказаў яму велікан.

Хлопчык паглядзеў навокал, выбраў самы тоўсты дуб і пачаў вырываць яго з каранем. Па ўсім лесе трэск пайшоў, калі ён цягнуў дрэва з зямлі.

— Вось цяпер у цябе сілы даволі, — сказаў яму велікан і павёў на тое ж самае поле, адкуль прынёс хлопчыка шэсць гадоў таму назад.

А бацька хлопчыка, як і шэсць гадоў таму назад, араў у гэты час зямлю.

Раптам падходзіць да яго малады велікан і гаворыць:

— Дзень добры, бацька. Бачыш, якім малайцом я стаў.

Бацька спалохаўся.

— Што ты, — гаворыць, — я цябе не ведаю, ідзі сваёй дарогай.

А малады велікан кажа:

— Не, я твой сын. Дай ты мне паараць, я не горш за цябе спраўлюся.

Не верыць бацька.

— Зусім ты не мой сын, — гаворыць. — Ідзі адсюль, ты мне ўсё поле стопчаш.

А велікан стаіць і не з месца.

Кінуў тады бацька плуг, адышоўся ўбок і сеў на камень.

Ухапіўся малады велікан за плуг, націснуў на яго злёгка адной рукой, ды так, што ўвесь плуг у зямлю ўвайшоў.

Разгневаўся бацька.

— Гэй, — крычыць, — што ты робіш? Хіба так аруць? Ты плуг паломіш!

Тады малады велікан выпраг коней, а сам упрогся замест іх. А бацьку крыкнуў:

— Ідзі ты дамоў ды загадай маці ежы пабольш нарыхтаваць, пакуль я тут поле ару!

Бацька махнуў рукой і пайшоў дамоў. Малады велікан хутка ўзараў усё поле. Потым упрогся ў дзве бараны і імгненна забаранаваў яго. А калі закончыў

працу, вырваў на ўзлессі два дубы з каранямі, узваліў іх сабе на плечы і падвесіў да іх верхавін і каранёў плуг, коней, і бароны.

Прыходзіць ён у двор да сваіх бацькоў. А маці глядзіць на яго і не пазнае.

— Хто гэты страшны велікан, які нясе нашых коней? — пытаецца яна ў бацькі.

— Гэта наш сын, — адказвае ёй бацька.

— Што ты, — гаворыць маці. — Хіба наш сын такі быў? Наш быў маленькі.

А сын паставіў коней у канюшню, даў ім аўса і сена, а плуг і бароны занёс у хлеў. Потым гаворыць мацеры:

— Матуля, я прагаладаўся. Ці няма ў цябе чаго-небудзь паесці?

— Зараз, — гаворыць маці, — прынясу.

Прынесла яна дзве вялікія місы бульбы. Ёй з бацькам хапіла б гэтага на восем дзён, а сын праглынуў усю бульбу зараз і яшчэ папрасіў. Дала яму маці поўны кацёл свініны. Ён і свініну з'еў, а ўсё яшчэ галодны.

— Ну, — кажа ён бацьку і маці, — бачу я, не пракарміць вам мяне. Дайце мне жалезны кій, ды такі моцны, каб яго аб калена зламаць я не мог. І пайду я з гэтым кіем па свеце вандраваць.

Пайшоў бацька ў кузню і заказаў яму вялікі жалезны кій.

Выкаваў каваль кій, ды такі доўгі і цяжкі, што яго двое коней ледзь прывезлі.

Узяў яго велікан за абодва канцы, упёрся ў сярэдзіну каленам — кій трэснуў і зламаўся.

Тады бацька запрог дзве пары коней і паехаў у кузню па новы кій.

Яшчэ таўсцейшы новы кій, яшчэ цяжэйшы.

А велікан і гэты кій зламаў аб калена.

Запрог тады бацька чатыры пары коней. Ледзь дацягнулі яны дамоў трэці кій.

А сын узяў яго, зламаў і кажа:

— Бачу, бацька, не здабыць табе для мяне добрага кія. Прыйдзецца мне без яго вандраваць.

Развітаўся ён з бацькамі і пайшоў з дому.

Ішоў дзень, ішоў другі, а на трэці дзень дабраўся да адной вёскі, дзе стаяла вялікая кузня.

Гаспадар гэтай кузні быў багаты і скупы каваль.

Зайшоў малады велікан у кузню і кажа:

— Ці не патрэбны табе, гаспадар, работнік?

— Што ж, — кажа каваль, — работнік мне патрэбны. А ці многа ты за работу просіш?

— Не, — адказвае малады велікан. — Мне грошы зусім не патрэбны, я дарма буду працаваць. Толькі кожныя два тыдні буду табе па два выспяткі даваць. Згодзен?

Абрадаваўся скупы каваль. Думае — выспятак не бяда, былі б грошы цэлыя.

— Згодзен, — гаворыць, — заставайся ў мяне.

Выцягнуў каваль з горна раскаленую паласу жалеза, а малады велікан як стукне па ёй молатам — жалеза, нібы шкло, рассыпалася, а кавадла ў зямлю ўвайшло.

Разгневаўся каваль.

— Што гэта ты, — гаворыць, — разбойнік, робіш?

Хіба можна так біць? Кажы, колькі хочаш за гэты ўдар атрымаць, ды ідзі адсюль хутчэй.

— Грошы твае мне не патрэбны, — гаворыць малады велікан. — Расплачвайся, як абяцаў.

Даў ён гаспадару выспятка, і паляцеў гаспадар, як перка, — праз чатыры стагі сена пераляцеў.

А малады велікан знайшоў сабе ў кузні тоўсты жалезны кій і пайшоў далей.

Ішоў ён, ішоў і прыйшоў нарэшце да варот багатай сядзібы.

На шырокім двары стаяў сам памешчык.

Малады велікан пакланіўся яму і кажа:

— Ці не патрэбны табе работнік?

— Роботнік мне патрэбны, — адказвае памешчык, — але ці шмат ты за год грошай хочаш?

— Грошы мне не патрэбны, — кажа малады велікан. — Вось папрацую я ў цябе год і дам табе тры выспяткі, і не болей.

А памешчык скупы быў, яшчэ скупейшы за каваля. Абрадаваўся ён, што грошай плаціць не прыйдзеца, і кажа:

— Я згодзен.

На другі дзень паслаў памешчык усіх сваіх работнікаў у лес па дровы.

Сабраліся работнікі, запрэглi коней, а малады велікан яшчэ спіць.

Упраўляючы падышоў да яго і крычыць на самае вуха:

— Уставай хутчэй! Усе ўжо ў лес паехалі!

— Ну і няхай едуць, — кажа малады велікан. — А я пасплю ўволю, бо ўсё роўна раней за ўсіх работу закончу.

Пайшоў упраўляючы да памешчыка і пачаў яму скардзіцца:

— Спіць велікан і на працу ісці не хоча. Што з ім рабіць?

Тут памешчык сам пайшоў будзіць велікана.

— Ты чаго валяешся, гультай, уставай хутчэй!

— Добра! — адказвае малады велікан. — Зараз устану! Устаў ён, апрануўся не спяшаючыся. Прынёс два мяшкі гароху, зварыў сабе вялікі чыгун кашы, з'еў усю кашу начыста, а потым запрог коней і паехаў у лес.

Прыехаў у лес, вырваў з зямлі два вялізныя дрэвы, кінуў на воз і павярнуў коней дамоў.

Толькі ўехаў у вароты — насустрач яму памешчык. Глядзіць на яго сярдзіта і кажа:

— Ты чаму так хутка вярнуўся, гультай?

Малады велікан узяў дрэва адной рукой і паказаў памешчыку.

— Чаго ты, — кажа, — дарэмна лаешся? Тут з аднаго дрэва гара дроў будзе.

Памешчык яму нічога не адказаў, а дома пахваліўся жонцы:

— Добры нам работнік папаўся. Хоць і спіць больш за ўсіх, ды затое і працуе лепш за ўсіх.

Цэлы год пражыў малады велікан у памешчыка, прыйшоў ён да гаспадара і кажа:

— Ну, гаспадар, плаці за работу — атрымлівай тры выспяткі.

Спалохаўся памешчык, пачаў прасіць велікана:

— Не давай ты мне выспяткаў, лепш стань замест мяне памешчыкам, а я буду работнікам тваім.

— Не, — адказвае малады велікан. — Як дамовіліся, так і расплачвайся. Атрымлівай выспяткі.

Пачаў яго памешчык угаворваць:

— Пажыві ў мяне, калі ласка, яшчэ два тыдні. Папрацуй яшчэ трошкі.

— Ну, два тыдні — тэрмін невялікі, — кажа малады велікан. — Так і быць, пажыву.

А памешчык сабраў усіх сваіх суседзяў-памешчыкаў, і пачалі яны ўсе разам думаць, як загубіць маладога велікана. Думалі яны, думалі і прыдумалі.

— Загадай, — кажуць, — маладому велікану калодзеж вычысціць. А як спусціцца ён туды, мы на яго зверху жорны скінем і заб'ём яго.

Так і зрабілі.

Палез малады велікан у калодзеж, а памешчыкі на яго самыя цяжкія, млынавыя, жорны скінулі.

«Ну, — думаюць памешчыкі, — цяпер ужо мы забілі велікана, цяпер ужо мы ад яго пазбавіліся!»

А малады велікан крычыць з калодзежа:

— Гэй, вы, адганіце курэй ад калодзежа! Яны там наверх грабуцца, а на мяне пясочак сыплецца!

Закончыў велікан работу і вылез адтуль з жорнамі на шыі.

— Глядзіце, — кажа, — якія ў мяне каралі.

Зняў ён з сябе жорны і падышоў да памешчыка.

— Ану, — кажа, — гаспадар, плаці спаўна, атрымлівай выспяткі.

Стукнуў ён яго разок — і ўзляцеў памешчык пад самыя аблокі.

А велікан пайшоў да жонкі памешчыка.

— Дай жа, — гаворыць, — я і табе заадно выспятка дам, каб мужу твайму аднаму сумна не было.

Памешчыца ад выспятка яшчэ вышэй за памешчыка ўзляцела. Яна трошкі лягчэйшая за яго была. Вось лятаюць жонка і муж пад аблокамі.

Муж кажа:

— Жонка, спускайся да мяне.

А жонка адказвае:

— Не, муж, ты да мяне падымайся.

Муж кажа:

— Не, ты спусціся, я не магу да цябе падняцца.

А жонка адказвае:

— Не, ты падыміся, я не магу да цябе спусціцца.

Так яны і да гэтага часу ўсё лятаюць і спрачаюцца.

А велікан узяў свой жалезны кій і пайшоў далей хадзіць па свеце.

КАРОЛЬ З ЗАЛАТОЙ ГАРЫ

Было ў аднаго купца двое дзяцей, хлопчык і дзяўчынка, і былі яны маленькія і не ўмелі яшчэ хадзіць. Адправіў аднойчы купец за мора караблі з усім таварам сваім, і спадзяваўся шмат грошай з таго займець; але вось прынеслі вестку, што караблі тыя пайшлі на дно, патапіліся. І зрабіўся ён замест багатага чалавека бедным, застаўся ў яго толькі кавалачак зямлі за горадам. Каб неяк пра гора забыцца, выйшаў чалавек з дому ў поле і там пачаў хадзіць, і раптам з'явіўся перад ім маленькі чорны чалавечак і пытае, ча-

го ён зажурыўся, якая ў яго самота на сэрцы. Сказаў тады купец:

— Калі б ты мог дапамагчы мне, то раскажаў бы я.

— Хто ведае, — кажа чорны чалавечак, — можа, і дапамагу.

Прызнаўся тады купец, што ўвесь ягоны тавар у моры ўтапіўся, і застаўся ў яго толькі гэты кавалачак зямлі.

— А ты не бядуй, — падбздзёрыў чалавечак, — калі ты мне паабяцаеш даставіць сюды, на гэта вось месца, праз дванаццаць гадоў тое, што цябе ў нагу таўкане, то атрымаеш грошай столькі, колькі захочаш.

Падумаў купец: «Ну, гэта, пэўна, мой сабака», — а пра свайго маленькага сына ён забыўся, — і пагадзіўся тады; даў чорнаму чалавечку распіску, пячатку да яе прыклаў і дамоў накіраваў хутчэй.

Вярнуўся купец дадому, а маленькі сын узрадаваўся; пачаў, трымаючыся за лаву, да бацькі прабірацца і моцна ўчапіўся ў калені. Спалохаўся бацька, успомніў пра сваё абяцанне і зразумеў цяпер, чаго ён у полі наабяцаў. А паколькі ніякіх грошай у скрынях, што стаялі ў пакоях, не знайшоў, то падумаў, што чалавечак, мабыць, пажартаваў. Мінуў месяц, палез купец на гарышча, хацеў разбіраць там стары посуд з волава, каб прадаць яго, як раптам бачыць вялікую кучу грошай. І радасна-весела зрабілася яму. Пачаў ён зноў тавары купляць і неўзабаве зрабіўся купцом яшчэ больш важным, чым раней быў, і журбоціцца яму цяпер ні пра што не даводзілася. Тым часам сын яго вырас, зрабіўся ён разумным, разважлівым.

Але чым хутчэй блізіліся дванаццаць гадоў, з тае пары, як сустрэў у полі чорнага чалавечка, тым больш неспакойным рабіўся купец, і на ягоным твары ўсё часцей блукаў страх. Вось і пытаецца аднойчы сын у бацькі, што з ім такое. Бацьку не хацелася гаварыць сыну пра ўсё тое, але хлапец так доўга яго ўпрошваў, што нарэшце стары прызнаўся, чаго наабяцаў некалі

чорнаму чалавечку і што за гэта атрымаў шмат грошай, і што абяцанне трэба выконваць, бо ў чорнага чалавечка ёсць купцова распіска з пячаткай, і што час расплаты будзе ўжо хутка, як толькі споўніцца дванаццаць гадоў з тае пары, калі купец хадзіў у поле.

— Вы ўжо, татка, — кажа сын, — не бойцеся, усё будзе добра, чорны чалавечак не мае нада мной сілы.

Папрасіў сын у святога айца благаславення, і калі наблізіўся тэрмін, разам з бацькам выйшаў у поле; на-маляваў сын круг і стаў разам з бацькам у сярэдзіну круга. З'явіўся чорны чалавечак і кажа бацьку:

— Ну, ці прынёс ты мне тое, што абяцаў?

Бацька маўчыць, нічога не кажа, а сын пытае:

— Што табе трэба?

Чорны чалавечак кажа:

— Мне трэба з бацькам тваім пагутарыць, а не з та-бой.

Адказаў сын:

— Ты майго бацьку абхітрыў, абдурыв, вяртай рас-піску назад.

— Не, — кажа чорны чалавечак, — ад свайго права не адступлюся.

Доўга яны між сабой спрачаліся і, нарэшце, дамо-віліся, што сын з гэтага часу належыць нячысціку, а не роднаму бацьку, і павінен сын сесці на караблік, што стаіць на рацэ, а бацька мусіць уласнай нагой ад-піхнуць той караблік ад берага, і няхай сабе плыве сын, куды хвалі панясуць.

Развітаўся сын з бацькам, сеў на караблік, і давя-лося бацьку адпіхнуць той караблік ад берага ўлас-най нагой. Перакуліўся караблік уверх дном, апыну-лася палуба ў вадзе, і падумаў бацька, што сын ягоны загінуў. Вярнуўся дадому, пачаў гараваць ды пла-каць.

Але караблік не патануў, а спакойна паплыў сабе далей, і сядзеў у ім юнак у поўнай бяспецы; і плыву караблік доўга-доўга, пакуль, нарэшце не прыстаў да

невядомага берага. Выйшаў юнак на бераг, бачыць — стаіць перад ім цудоўны палац, і ён пайшоў прама да таго палаца. Але толькі пераступіў парог, бачыць, што палац той зачараваны. Абышоў юнак усе пакоі, а яны пустыя; зазірнуў ён тады ў апошні пакой, а там ляжыць на падлозе ды звіваецца гадзюка. А была гадзюка зачараванай дзяўчынай; убачыла яго, узрадавалася ды кажа:

— Ты з'явіўся, мой збавіцель? Я чакала цябе, зачалася ажно дванаццаць гадоў. Гэта каралеўства зачараванае, і ты павінен з яго чары зняць.

— А як жа мне гэта зрабіць? — пытае ён.

— Сёння ноччу з'явіцца дванаццаць чорных чалавечкаў, усе яны абвешаны ланцугамі; яны пачнуць цябе распытваць, што ты робіш тут, але ты маўчы, ні слова не кажы, не адказвай ім, як бы яны над табой не здэкаваліся б. Яны будуць цябе мучаць, біць, а ты цярпі, нічога не кажы; апоўначы яны павінны пакінуць палац. У наступную ноч з'явіцца іншыя дванаццаць чалавечкаў, на трэцюю ноч — дваццаць чатыры, і адсякуць яны табе галаву; але апоўначы іх улада скончыцца, і калі ты вытрымаеш і не прамовіш ніводнага слова, то ўздзеянне чараў на мяне спыніцца. Я прыйду да цябе і прынясу з сабой бутэлекку з жывой вадой. Папырскаю на цябе вадзіцай, і ты зноў ажывеш, будзеш здаровы, як раней. І ён сказаў ёй:

— Я з радасцю цябе вызвалю.

І вось здарылася ўсё так, як яна казала; чорныя чалавечкі не змаглі прымусіць яго загаварыць, і на наступную ноч зрабілася гадзюка цудоўнай каралевай; яна з'явілася з жывою вадой, ажывіла хлапца. Кінулася яна да яго на шыю, пачала цалаваць яго, было радасна і весела ва ўсім палацы. Адгулялі вяселле, і ён зрабіўся каралём Залатой гары. І вось зажылі яны разам у шчасці і дастатку, і нарадзіла каралева цудоўнага хлопчыка. Мінулі ўжо гады і ўспомніў

кароль свайго бацьку; зашчыміла ў яго на сэрцы і захацелася яму наведаць бацькоўскі дом. Але каралева не захацела яго адпусцаць, сказала:

— Я загадзя ведаю, што гэта прынясе мне гора.

Аднак ён не супакоіўся да тае пары, пакуль яна не згадзілася з ім. Дала яму на развітанне каралева пярсцёнак ды сказала:

— Вазьмі гэты пярсцёнак, надзень яго на палец, і ён у момант перанясе цябе туды, куды ты захочаш; але паабяцай мне, што ты не выкарыстаеш пярсцёнак для таго, каб забраць мяне да бацькі твайго.

Ён паабяцаў ёй гэта, надзеў пярсцёнак на палец і пажадаў перанесціся на радзіму, да горада, дзе жыву яго бацька. І ў адно імгненне вока апынуўся там, і захацелася яму трапіць у сам горад. Падышоў ён да варотаў, але ахова не хацела яго пускаць, бо апрануты ён быў у дзіўнае, хоць і багатае, адзенне. Тады хлапец падняўся на гару, дзе пастух пасвіў статак, памяняўся з ім адзеннем, апрануў старую пастухоўскую куртку, і ніхто ў варотах на гэты раз яго не затрымаў, і ён прайшоў у горад. Вось завітаў да бацькі і аб'явіў, хто ён такі; але бацька ніяк не мог паверыць, што гэта яго родны сын, і сказаў:

— Хоць быў у мяне сын, але ён даўно памёр. Бачу я, ты бедны, занядбаны пастух, магу цябе накармаць удосталь.

Тады гаворыць пастух сваім бацьку-маці:

— Я сапраўды ваш сын. Можна, вы ведаеце, якую метку на маім целе, па якой маглі б мяне пазнаць?

— Ведаю, — кажа маці, — была ў нашага сына пад правым плячом чырвоная радзімка.

Ён расшпіліў кашулю, і яны ўбачылі ў яго пад правым плячом чырвоную радзімку і перасталі тады сумнявацца, што ён сапраўды іх родны сын. Пасля сын прызнаўся ім, што ён цяпер — кароль Залатой гары, а жонка ў яго — каралева і што ёсць у іх вельмі цудоўны хлопчык-сыноч.

А бацька на такія словы кажа:

— Я ніколі табе не паверу! Які ж славуты кароль будзе хадзіць у пастухоўскай вопратцы?

Тут раззлаваўся сын, забыўся пра абяцанне, якое даваў жонцы, пакруціў вакол пальца пярсцёнак і пажадаў, каб жонка з дзіцем тут жа з'явіліся да яго; і адразу яны з'явіліся тут. Але каралева пачала плакаць, бедаваць, сказала, што ён не стрымаў свайго слова, зрабіў іх няшчаснымі.

Ён адказаў ёй:

— Зрабіў я гэта незнарок, я проста забыўся пра нашу дамову, — і пачаў яе суцяшаць усяляк.

Яна зрабіла выгляд, што даравала яму, а сама ў душы затаіла злосць.

Тады ён павёў яе за горад, у поле, і паказаў тую раку, па якой калісьці бацька выправіў яго ў падарожжа, паказаў, а тады кажа:

— Вельмі я стаміўся, давай сядзем на зямлю, і я крыху пасплю ў цябе на каленях. — Паклаў ён жонцы галаву на калені, і яна пачала гладзіць яго па валасах, гладзіла пакуль ён не заснуў. А калі заснуў, каралева зняла з яго пальца пярсцёнак, пасля асцярожна вываліла з-пад галавы нагу, але застаўся пад бокам караля чаравічак каралевы; пасля ўзяла яна на рукі дзіцёнка і сказала пярсцёнку, што хоча вярнуцца ў сваё каралеўства.

Прачнуўся хлапец, бачыць, што ляжыць на беразе адзін, ні жонкі, ні сына няма і пярсцёнка на пальцы таксама няма, а яму застаўся толькі жончын чаравічак.

«Вяртацца да бацькоў я не магу, — падумаў ён, — бо яны скажуць, што я варажбіт нейкі; трэба мне як можна хутчэй ісці адсюль, ісці да таго часу, пакуль не вярнуся ў сваё каралеўства».

Ён пайшоў і нарэшце дабраўся да гары; а ля той гары стаяць тры веліканы ды гучна спрачаюцца між сабой, як справядліва падзяліць бацькоўскую спад-

чыну. Убачылі яны, што ідзе паблізу хлапец, спынілі яго ды кажуць:

— Маленькія людзі кемлівыя; падзялі між намі бацькаву спадчыну. А спадчына гэта складаецца, папершае, з шаблі, — у каго ў руках будзе яна і хто скажа: «Усе галовы з плеч далоў, акрамя маёй адной!» — то ўмомант пападаюць усе галовы на зямлю; па другое, з накідкі, — хто ўскіне яе на плечы, той адразу зробіцца невідзімкай; і, па-трэцяе, з пары ботаў, — хто тыя боты абуе і захоча некуды трапіць, то ўмомант апынецца там.

Тады юнак кажа веліканам:

— А вы пакажыце мне тыя рэчы, праверу, ці спраўныя яны?

Далі яму накідку, накінуў ён яе на плечы — адразу невідзімкай зрабіўся, ператварыўся ў муху. Пасля зноў набыў ранейшы выгляд ды кажа веліканам:

— Накідка добрая, а цяпер давайце мне шаблю.

А яны ў адказ:

— Не, шаблю мы табе не дамо! Бо як скажаш: «Усе галовы з плеч далоў, акрамя маёй адной!», то паляцяць нашы галовы з плеч, а застанеца галава толькі ў цябе.

Але, урэшце, далі шаблю, атрымаўшы перш абяцанне, што ён праверыць яе сілу на дрэве. Гэтак ён і зрабіў, і шабля расекла дрэва, быццам тую саломінку.

Захацелася яму праверыць боты, але веліканы кажуць:

— Не, ботаў табе не дамо; бо калі ты іх абуеш і захочаш трапіць на вяршыню гары, мы застанемся тут знізу, і ў нас нічога з дзяльбой не выйдзе.

— Я гэтак не зраблю, — кажа хлапец.

Тады яны аддалі боты. І вось апынуліся ў яго ўсе тры рэчы са спадчыны, а ён увесь гэты час думаў пра жонку і сына, таму, задуманы, прамовіў:

«Вось бы трапіць на Залатую гару!» — і ў момант на вачах веліканаў знік; так была падзелена тая спадчына.

Быў ужо юнак паблізу палаца; чуе радасныя воклікі, музыку, а людзі падказваюць яму, што гэта ягоная жонка спраўляе вяселле з іншым чалавекам. Раззлаваўся хлапец ды кажа злосна:

— Хлуслівая жанчына вакол пальца мяне абв'яла. — І ахінуўся накідкай, і нябачна ўвайшоў у палац.

Ступіў у залу, а пасярод яе стаіць вялікі стол, а на сталае тым багата розных страваў; госці ядуць, п'юць, смяюцца, жартуюць. А каралева сядзіць між імі, уся ў прыгожым адзенні, раскашуе на каралеўскім троне, а на галаве ў яе золатам зіхаціць карона. Хлапец наблізіўся да яе, стаў за плячыма, і ніхто яго не бачыць. Калі каралеве клалі на талерку кавалачак мяса, ён працягваў нябачную руку, браў мяса і з'ядаў сам; налівалі ёй віна, ён падхопліваў шклянку і выпіваў; ёй увесь час падкладалі яду, а яна заставалася галодная — і талерка, і шклянка бяследна знікалі. Яна таму вельмі засмуцілася, зрабілася ёй сорамна, тады яна паднялася і пайшла да сябе ў пакой і там заплакала, а ён таксама следам за ёй пайшоў. Скрозь слёзы каралева мовіла:

— Ці не зноў нячысцік мной завалодаў, няўжо мяне ад яго не выратавалі?

Тады ён грозна спытаў у яе:

— Хіба ніколі да цябе не прыходзіў выратавальнік? Дык ён і цяпер з табой побач, хлусліўка!

Ён скінуў накідку, адразу зрабіўся бачным, адчыніў дзверы, зайшоў у залу і там гучна абвясціў:

— Канец балю! Сапраўдны кароль вярнуўся!

Каралі, князі, саветнікі, якія за сталом балявалі, пачалі смяяцца, паказваць на яго пальцамі; тады ён грозна мовіў:

— Вы пакінеце залу ці не?

Яны спачатку намерыліся схапіць яго, нават з-за стала павыходзілі, але ён выхапіў шаблю і сказаў:

— Усе галовы з плеч далоў, акрамя маёй адной! І пакаціліся ўсе галовы на зямлю, і ён застаўся адзіным гаспадаром палаца ды зноў зрабіўся каралём Залатой гары.

СНЯГУРАЧКА

Гэта было ў сярэдзіне зімы. Падалі сняжынкi, быццам пух з неба, і сядзела каралева ля акна, — рама яго была з чорнага дрэва, — і каралева шыла. Калі яна шыла, заглядзелася на снег і ўкалола іголкай палец, — і ўпалі тры кроплі крыві на снег. І чырвонае на белым снезе выглядала так прыгожа, што падумала яна сама сабе: «Вось, калі б нарадзілася ў мяне дзіця, белае, як гэты снег, і румянае, як кроў, і чорнавалосае, як дрэва на аконнай раме!»

І нарадзіла каралева неўзабаве дачку, і была яна белая, як снег, румяная, як кроў, і такая чорнавалосая, як чорнае дрэва, — і празвалі яе таму Снягурачкай. А калі дзіця нарадзілася, каралева памерла.

Праз год узяў кароль сабе другую жонку. Гэта была прыгожая жанчына, але ганарыстая і пыхлівая, яна трываць не магла, калі хто-небудзь пераўзыходзіў яе хараством. Было ў яе чароўнае люстэрка, і калі станавілася яна перад ім і глядзелася ў яго, то пыталася:

— Люстэрка, люстэрка на белай сцяне,
Хто самы прыгожы ў лясной старане?

І люстэрка адказвала:

— Вы, каралева, прыгажэй у лясной старане.

І яна была задаволена, паколькі ведала, што люстэрка кажа праўду.

А Снягурачка за гэты час падрасла і станавілася ўсё харашэй, і, калі ёй споўнілася сем гадоў, была яна такая цудоўная, як ясны дзень, і прыгажэйшая за саму каралеву. Калі каралева спытала ў свайго люстэрка:

— Люстэрка, люстэрка на белай сцяне,
Хто самы прыгожы ў лясной старане?

Люстэрка адказала так:

— Вы, каралева, канечне, прыгожы сабой,
Ды толькі Снягурачка вас заслання красой.

Спалохалася тады каралева, пажаўцела, пазелянела ад зайздрасці. Убачыць, бывала, Снягурачку — і сэрца ў яе разрываецца, так неўзлюбіла яна дзяўчынку. І зайздрасць, і фанабэрыстаць разрасталіся, як пустазелле, у яе сэрцы ўсё вышэй і вышэй, і не было ёй з гэтага часу спакою ні ўдзень, ні ўночы.

Тады яна паклікала аднаго са сваіх егераў і сказала:

— Завядзі гэтую дзяўчынку ў лес, — я больш бачыць яе не магу. Ты павінен яе забіць і прынесці мне ў знак доказу яе лёгкія і печань.

Егер паслухаўся і завёў дзяўчынку ў лес; але, калі ён выцягнуў свой паляўнічы нож і хацеў было ўжо працяць ні ў чым не вінаватае сэрца Снягурачкі, тая пачала плакаць і прасіць:

— Ах, мілы егер, пакінь мяне живою! Я ўцяку далёка-далёка ў дрымучы лес і ніколі не вярнуся дадому.

І таму, што была яна такая прыгожая, егер над ёю злітаваўся і сказаў:

— Так і быць, бяжы, бедная дзяўчынка!

І падумаў сам сабе: «Усё адно там цябе хутка з'ядуць дзікія звяры», — і быццам камень зваліўся ў яго з сэрца, калі не давялося яму забіваць Снягурачку.

І якраз у гэты час падбег малады алень, егер яго за-
калоў, выказаў у яго лёгкія і печань і прынёс іх
каралеве ў знак доказу, што яе загад выкананы. Ку-
хару распарадзіліся зварыць іх у салёнай вадзе, і лі-
хая жанчына іх з'ела, думаючы, што гэта лёгкія і пе-
чань Снягурачкі.

Засталася бедная дзяўчынка ў дрымучым лесе ад-
на-адзінюткая, і са страхам яна агледзела ўсе лісцікі
на дрэвах, не ведаючы, як ёй быць далей, як свайму
гору дапамагчы.

Яна кінулася бегчы, і бегла па вострых камянях,
праз калючыя зараснікі, і скакалі каля яе дзікія
звяры, але яе не чапалі. Бегла яна колькі сілы хапі-
ла, але вось пачало нарэшце вечарэць. Раптам яна
ўбачыла маленькую хатку і зайшла ў яе адпачыць.
І было ў той хатцы ўсё такім маленькім, але прыго-
жым і чыстым, што ні ў казцы сказаць, ні пяром
апісаць.

Стаяў там накрыты белай сурвэткай столік, а на ім
сем маленькіх талерачак, каля кожнай талерачкі па
лыжачцы, а яшчэ сем маленькіх нажоў і відэльцаў і
сем маленькіх кубкаў. Стаялі каля сцяны ў рад сем
маленькіх ложачкаў, і былі яны засланы беласнеж-
нымі пакрываламі.

Захацелася Снягурачцы паесці і папіць, яна ўзяла
з кожнай талерачкі патрошку гародніны і хлеба і вы-
піла з кожнага кубачка па кропельцы віна, — ёй не
хацелася піць усё з аднаго. А паколькі яна вельмі ста-
мілася, то легла ў адну з пасцелек, але ніводная з іх
для яе не падыходзіла: адна была занадта доўгая,
другая занадта кароткая; але сёмая аказалася нарэш-
це якраз па яе росту; яна на яе ўлеглася і, аддаўшыся
на літасць боскую, заснула.

Калі ўжо зусім сцямнела, прыйшлі гаспадары хат-
кі; былі то сямёра карлікаў, якія ў гарах здабывалі
руды. Яны запалілі сем сваіх лямпачак, і, калі ў хат-
цы стала светла, яны заўважылі, што ў іх хтосьці быў,

таму што не ўсё аказалася ў тым парадку, у якім было раней. І сказаў першы карлік:

— Хто гэта на маім крэсле сядзеў?

Другі:

— Хто гэта з маёй талерачкі еў?

Трэці:

— Хто ўзяў скібачку майго хлеба?

Чацвёрты:

— А хто маю гародніну еў?

Пяты:

— Хто маім відэльчыкам браў?

Шосты:

— А хто маім ножычкам рэзаў?

Сёмы спытаў:

— Хто гэта піў з майго маленькага кубка?

Азірнуўся першы і заўважыў на сваёй пасцельцы маленькую складачку, і спытаў:

— А хто гэта ляжаў на маім ложачку?

Тут збегліся астатнія і пачалі гаварыць:

— І ў маім таксама хтосьці ляжаў.

Зірнуў сёмы карлік на сваю пасцель, бачыць — ляжыць у ёй Снягурачка і спіць. Гукнуў ён тады астатніх; падбеглі яны, пачалі ад здзіўлення крычаць, прынеслі сем сваіх лямпачак і асвяцілі Снягурачку.

— Ах, божа мой! Ах, божа мой! — усклікнулі яны. — Якое, аднак, прыгожае дзіця!

Яны так зарадаваліся, што не сталі яе будзіць і пакінулі яе спаць у пасцельцы. А сёмы карлік праспаў у кожнага са сваіх таварышаў па гадзіне, — так вось і ноч праляцела.

Надышла раніца. Прачнулася Снягурачка, убачыла сем карлікаў і спалохалася. Але былі яны з ёю ласкавыя і спыталі яе:

— Як цябе зваць?

— Мяне клічуць Снягурачкай, — адказала яна.

— Як ты трапіла ў нашу хатку? — працягвалі пытацца карлікі.

І яна расказала ім аб тым, што мачыха хацела яе забіць, але егер злітаваўся над ёю, і што бегла яна цэлы дзень, пакуль нарэшце не знайшла іх хатку.

Карлікі спыталі:

— Хочаш весці ў нас гаспадарку? Кухарыць, пасцелі ўзбіваць, мыць, шыць і вязаць, усё ўтрымліваць у чысціні і парадку, — калі ты на гэта згодная, то можаш у нас застацца, і будзе ў цябе ўсяго ўдосталь.

— Добра, — сказала Снягурачка, — з вялікай ахвотай, — і засталася ў іх.

Яна ўтрымлівала хатку ў парадку. Раніцай карлікі ішлі ў горы капаць руду і золата, а вечарам вярталіся дамоў, і яна павінна была да іх прыходу прыгатаваць ім вячэру. Цэлы дзень дзяўчынцы приходзілася заставацца адной, і таму добрыя карлікі яе перасцерагалі і казалі:

— Сцеражыся сваёй мачыхі: яна хутка даведаецца, што ты тут. Глядзі, нікога не ўпускай у дом.

А каралева, з'еўшы лёгкія і печань Снягурачкі, пачала зноў думаць, што яна цяпер самая першая красуня ў каралеўстве. Яна падышла да люстэрка і спытала:

— Люстэрка, люстэрка на белай сцяне,
Хто самы прыгожы ў лясной старане?

І адказала люстэрка:

— Вы, каралева, прыгожы сабой,
Ды Снягурачка там, за гарамі,
У карлаў сямёх між барамі
Сваёй вас заслоніць красой.

Спалохалася тады каралева, — яна ж ведала, што люстэрка кажа праўду, і зразумела, што егер яе падмануў, што Снягурачка яшчэ жывая. І яна стала зноў думаць і гадаць, як бы яе знішчыць. І не было ёй ад зайздрасці спакою, таму што не яна самая першая прыгажуня ў каралеўстве.

І вось пад канец яна сёе-тое прыдумала: яна нафарбавала сабе твар, пераапанулася старой гандляркай, і цяпер яе ніяк нельга было пазнаць. Накіравалася яна цераз сем гор да сямі карлікаў, пагрукалася ў дзверы і кажа:

— Прадаю тавары харошыя! Прадаю!

Глянула Снягурачка ў акенца і кажа:

— Добры дзень, галубка! Ты што прадаеш?

— Харошыя тавары, цудоўныя тавары, — адказала тая, — шнуркі рознакаляровыя, — і выняла ёй адзін з іх паказаць, і быў ён сплечены з пярэстага шоўку.

«Гэту шаноўную жанчыну можна, бадай, і ў дом пусціць», — падумала Снягурачка. Яна адкінула дзвярную засаўку і купіла сабе прыгожыя шнуркі.

— О, як яны табе ідуць, дзяўчынка, — мовіла старая, — дай жа я зашнурую табе ліф як трэба.

Снягурачка, не прадчуваючы нічога кепскага, стала перад ёю і дала зацягнуць на сабе новыя шнуркі. І пачала старая шнураваць, ды так хутка і так туга, што Снягурачка задыхнулася і ўпала як мёртвая долу.

— Гэта за тое, што ты самай прыгожай была, — сказала каралева і хутка знікла.

А неўзабаве, надвячоркам, вярнуліся сем карлікаў дахаты, і як яны спалохаліся, калі ўбачылі, што іх любая Снягурачка ляжыць на падлозе — не варухнецца, не кранецца, нібы мёртвая! Яны паднялі яе і ўбачылі, што яна моцна-моцна зашнуравана; тады разрэзалі яны шнуркі, і пачала яна пакрысе дыхаць і паступова апрытомнела.

Калі карлікі пачулі аб тым, як усё гэта здарылася, яны сказалі:

— Старая гандлярка была на самой справе злою каралевай. Сцеражыся, не ўпускай да сябе нікога, калі нас няма дома.

А ліхая жанчына вярнулася тым часам дамоў, падышла да люстэрка і спытала:

— Люстэрка, люстэрка на белай сцяне,
Хто самы прыгожы ў лясной старане?

Адказала ёй люстэрка, як раней:

— Вы, каралева, прыгожы сабой,
Ды Снягурачка там, за гарамі,
У карлаў сямёх між барамі
Сваёй вас заслоніць красой.

Калі яна пачула такі адказ, уся кроў прыліла ў яе да сэрца, так яна спалохалася, — яна зразумела, што Снягурачка ажыла зноўку.

— Ну, ужо цяпер, — сказала яна, — я прыдумую такое, што загубіць цябе напэўна, — і, ведаючы рознае вядзьмарства, яна падрыхтавала атрутны грэбень. Пасля пераапанулася яна і прыкінулася іншай бабуляй. І выправілася за сем гор да сямі карлікаў, — пагрукалася ў дзверы і кажа:

— Прадаю тавары харошыя! Прадаю!

Снягурачка выглянула ў акенца і кажа:

— Праходзь сабе далей, у дом пускаць нікога не дазволена!

— Але ж паглядзець, бадай, можна, — мовіла старая, выняла атрутны грэбень і, падняўшы яго ўгару, паказала Снягурачцы.

Ён так спадабаўся дзяўчынцы, што яна дала сябе падмануць і адчыніла дзверы. Яны сышліся ў цане, і бабуля сказала:

— Ну, а зараз дай жа я цябе як трэба прычашу.

Бедная Снягурачка, нічога не падазраючы, дала старой сябе прычасаць; але толькі тая дакранулася грабянцом да яе валасоў, як яд пачаў зараз жа дзейнічаць, і дзяўчынка ўпала ў беспрытомнасці долу.

— Ты, маляваная красуня, — сказала ліхая жанчына, — ужо ж цяпер настаў табе канец! — І, сказаўшы гэта, яна пайшла.

Аднак, на шчасце, справа была пад вечар, і сямёра карлікаў неўзабаве вярнуліся дамоў. Яны заўважылі, што Снягурачка ляжыць на падлозе мёртвая, і адразу западозрылі ў гэтым мачыху, пачалі шукаць, у чым прычына, і знайшлі атрутны грэбень, і як толькі яны яго выцягнулі, Снягурачка зноў апытомнела і распавяла ім аб усім, што здарылася. Тады карлікі яшчэ раз папярэдзілі яе, каб яна была асцярожнай і дзверы нікому не адчыняла.

А каралева вярнулася дадому, села перад люстэркам і кажа:

— Люстэрка, люстэрка на белай сцяне,
Хто самы прыгожы ў лясной старане?

І адказала люстэрка, як раней:

— Вы, каралева, прыгожы сабой,
Ды Снягурачка там, за гарамі,
У карлаў сямёх між барамі
Сваёй вас заслоніць красой!

Пачуўшы, што мовіць люстэрка, яна ўся задрыжала, затрымцела ад гневу.

— Снягурачка павінна загінуць, — крыкнула яна, — нават калі б гэта мне самой каштавала жыцця!

І яна накіравалася ў патайны пакой, куды ніхто ніколі не заходзіў, і прыгатавала там атрутны-най-атрутны яблык. Быў ён на выгляд вельмі прыгожы, белы з чырвонымі крапінкамі, і ўсякі, хто б яго ўбачыў, захацеў бы яго з'есці; але хто б з'еў хоць кавалачак, той абавязкова памёр бы.

Калі яблык быў гатовы, каралева нафарбавала сабе твар, пераапанулася сялянкай і выправілася ў шлях-дарогу — за сем гор, да сямі карлікаў. Яна

пагрукалася; Снягурачка высунула галаву ў акенца і кажа:

— Пускаць у дом нікога не дазволена — сем карлікаў мне гэта забаранілі.

— Яно правільна, — адказала сялянка, — але куды ж я падзену свае яблыкі? Хочаш, я табе адзін з іх падару?

— Не, — сказала Снягурачка, — мне браць нічога не дазволена.

— Ты, што ж, атруты баішся? — спытала старая. — Паглядзі, я разрэжу яблык на дзве палавінкі: румяную з’еш ты, а белую я.

А яблык быў зроблены так хітра, што толькі румяная яго палавінка была атручанай. Захацелася Снягураццы пакаштаваць цудоўны яблык, і калі яна ўбачыла, што сялянка яго есць, дзяўчынка не стрымалася, высунула з акенца руку і ўзяла атручаную палавінку. Толькі адкусіла яна кавалачак, зараз жа ўпала як нежывая на зямлю. Паглядзела на яе сваімі страшнымі вачыма каралева і, гучна зарагатаўшы, сказала:

— Белая, як снег, румяная, як кроў, чорнавалосая, як чорнае дрэва. Ужо ж цяпер твае карлікі не разбудзяць цябе ніколі!

Яна вярнулася дамоў і пачала пытацца ў люстэрка:

— Люстэрка, люстэрка на белай сцяне,
Хто самы прыгожы ў лясной старане?

І адказала люстэрка нарэшце:

— Вы, каралева, прыгажэй у лясной старане.

Супакоілася тады яе зайздроснае сэрца, наколькі можа падобнае сэрца знайсці сабе спакой.

Карлікі, вярнуўшыся вечарам дахаты, знайшлі Снягурачку на зямлі, нежывую, мёртвую. Яны паднялі яе і пачалі шукаць атруту: яны расшнуравалі яе, прычасалі ёй валасы, абмылі яе вадой і віном, але ні-

чога не дапамагло. — бедная дзяўчынка, як была мёртвай, так мёртвай і засталася.

Паклалі яны яе ў труну, паселі ўсе сямёра вакол яе, пачалі яе аплакваць, і праплакалі так аж тры дні. Пасля яны вырашылі яе пахаваць, але яна выглядала, як жывая, — шчокі ў яе былі па-ранейшаму прыгожыя і румяныя.

І сказалі яны:

— Як можна яе такую ў зямлю закопваць?

І яны загадалі зрабіць для яе шкляную труну, каб можна было яе бачыць з усіх бакоў, і паклалі яе ў тую труну, напісалі на ёй залатымі літарамі яе імя і што была яна каралеўскай дачкою. Занеслі яны труну на гару, і заўсёды адзін з іх заставаўся каля яе на варце. І з'явіліся таксама звяры і птушкі аплакваць Снягурачку: спачатку сава, затым крумкач і, нарэшце, галубок.

І доўга-доўга ляжала ў сваёй труне Снягурачка, і здавалася, што яна спіць, — была яна белая, як снег, румяная, як кроў, і чорнавалосая, як чорнае дрэва.

Але аднойчы здарылася, што заехаў каралевіч у той лес і трапіў у дом карлікаў, каб там пераначаваць. Ён убачыў на гары труну, а ў ёй красуню Снягурачку, і прачытаў, што было напісана на ёй залатымі літарамі. І сказаў ён тады карлікам:

— Аддайце мне гэтую труну, я дам вам за гэта ўсё, што вы пажадаеце.

Але карлікі адказалі:

— Мы не аддадзім яе нават за ўсё золата на свеце.

Тады ён сказаў:

— Дык падарыце мне яе, — я не магу жыць, не бачы Снягурачкі, я буду яе глыбока паважаць і шанаваць, як сваю каханую.

Калі ён гэта сказаў, добрыя карлікі злітаваліся над ім і аддалі яму труну; і загадаў каралевіч сваім слугам несці яе на плячах. Але здарылася так, што яны спа-

тыкнуліся ў кустах, і ад страсення кавалак атручанага яблыка выпаў з горла Снягурачкі. Тут расплюшчыла яна вочы, падняла века труны, а потым паднялася з яе і ажыла зноўку.

— Ах, божа, дзе ж гэта я? — усклікнула яна.

Каралевіч, узрадаваны, адказаў:

— Ты са мной, — і расказаў ёй усё, што адбылося, і мовіў: — Ты мне мілейшая за ўсё на свеце; пойдзем разам са мной у замак майго бацькі, і ты будзеш маёй жонкай.

Снягурачка згадзілася і пайшла разам з ім; і адсвяткавалі яны вяселле з вялікаю пышнасцю.

Але на вясельны банкет была запрошана і ліхая мачыха Снягурачкі. Прыбралася яна ў прыгожую сукенку, падышла да люстэрка і сказала:

— Люстэрка, люстэрка на белай сцяне,
Хто самы прыгожы ў лясной старане?

І адказала люстэрка:

— Вы, каралева, канечне, прыгожы сабой,
Ды вас каралеўна сваёй заслання красой.

І вымавіла тады ліхая жанчына свой праклён, і стала ёй так страшна, так страшна, што яна не ведала, як ёй з сабой саўладаць. Спачатку яна вырашыла зусім не ісці на вяселле, але не было ёй спакою — ёй хацелася пайсці і паглядзець на маладую каралеву. Яна зайшла ў палац і пазнала Снягурачку, і ад страху і жаху — як стаяла, так на месцы і застыла.

Але былі пастаўлены ўжо для яе на вогненныя вугалі жалезныя туфлі, іх прынеслі, трымаючы абцугамі, і паставілі перад ёю. І яна павінна была ступіць нагамі ў дачырвана распаленыя туфлі і скакаць у іх да таго часу, пакуль нарэшце не грывнула, мёртвая, вобземлю.

ТРЫ БРАТЫ

Шмат гадоў таму назад жыў на свеце бацька з трыма сынамі. Выраслі сыны малайцамі, адзін за другога лепшы.

Вось і кажа ім бацька:

— Ідзіце, дзеці, па белым свеце падарожнічаць, людзей пабачыце і якой-небудзь справе навучыцеся. Таму з вас, хто самым лепшым майстрам вернецца, я свой дом пакіну.

Пайшлі браты падарожнічаць. Тры гады вандравалі яны па чужых краях, а пасля вярнуліся ўсе ў адзін дзень дамоў да бацькі.

— Добры дзень, бацька, — кажуць яны.

— Добры дзень, дзеці, — адказвае бацька. — Ну, што, навучыліся чаму-небудзь?

— Так, — кажуць, — навучыліся.

— Чаму ж вы, дзеці, навучыліся?

— Я, — кажа малодшы сын, — галіць навучыўся.

— Я, кажа сярэдні сын, — каваць навучыўся.

— А я, — сказаў старэйшы сын, — фехтаваць навучыўся.

— Ну і добра, — кажа бацька. — Хацеў бы я паглядзець, ці спрытна ўмеце вы галіць, каваць і фехтаваць.

А ў гэты час бег полем заяц.

— Эх! — закрычаў малодшы сын, які галіць навучыўся. — Ты мне якраз і патрэбен!

Схапіў ён тазік і мыла, узбіў памазком пену, а потым дагнаў зайца, на бягу намыліў яму пыску і пагаліў абедзве шчакі.

Ды як чыста пагаліў! Ні разу не парэзаў і ніводнага валаска не пакінуў.

— Добрая работа, — сказаў бацька. — Спрытна голіш!

І толькі ён гэта прамовіў, як на дарозе паказалася карэта.

— Ану, — кажа сярэдні сын, які каваць навучыўся, — паглядзі, бацька, і на маё ўмельства!

Пабег сярэдні сын за карэтай, дагнаў яе, адарваў у каня на ўсім скаку ўсе чатыры падковы і тут жа на ўсім скаку падкаваў яго ізноў.

— Выдатная работа! — сказаў бацька. Не горшая, чым у твайго брата.

Тут загаварыў старэйшы сын:

— Дазволь, бацька, і мне паказаць сваё ўмельства!

— Што ж, — кажа бацька, — пакажы.

А якраз у гэты час пайшоў дождж.

Узяў старэйшы сын сваю шпагу ды як пачаў круціць ёю ў сябе над галавой! Так хутка верціць, што ні адна кропля на яго не трапляе. Дождж ліе ўсё мацней і мацней. Хвошча як з вядра, а старэйшы сын толькі круціць шпагай і стаіць сухі, быццам пад дахам. Усе кроплі дажджавыя шпагай адбівае!

Убачыў гэта бацька, здзівіўся і сказаў дзецям:

— Усе вы слаўныя майстры — не ведаю я, каму з вас дом пакінуць. Жывіце ўсе разам.

Пагадзіліся з ім сыны ды так з таго часу разам і жывуць.

МУЖЫЧОК

Была адна вёска, дзе жылі спрэс адны сяляне-багацеі; і быў адзін толькі сярод іх бядняк, звалі яго Мужычком. Не было ў яго ніколі каровы, ды і грошай, каб яе купіць, таксама не было; а яму і жонцы яго надта ж хацелася мець яе! Вось і кажа ён аднойчы:

— Паслухай, жонка, мне прыйшла ў галаву добрая думка: кум жа наш цясляр, хай зробіць ён нам з дрэва цялушачку ды пафарбуе яе бураю фарбаю, каб была яна падобнай да цялят; з часам яна падрасце, вась і будзе ў нас карова.

Жонцы яго гэта таксама спадабалася. І змайстраваў ім кум-цясляр цялушачку, і выстругаў яе, як след; фарбаю пафарбаваў як і патрабавалася, ды зрабіў яшчэ так, што і галаву яна нахіляла, быццам пасвіцца.

Вось на другую раніцу пагналі кароў у поле, а Мужычок паклікаў да сябе пастуха і кажа:

— Бачыш, ёсць цяпер у мяне цялушачка, ды яна яшчэ малая, яе трэба несці на руках.

Сказаў пастух:

— Што ж, добра, — узяў ён яе на рукі, вынес на пашу і паставіў на травіцу.

Цялушачка ўсё стаіць, быццам траву скубе, а пастух і гаворыць: «Хутка яна стане сама бегаць; глядзі, яна ўжо і есці ўмее».

Вечарам сабраўся ён гнаць статак дамоў і кажа цялушцы:

— Калі можаш стаяць і ўжо ўмееш есці як след, дык павінна сама і хадзіць, — не стану я цягнуць цябе дамоў на руках.

А Мужычок стаіць ля варот, чакае сваю цялушачку. Вось гоніць пастух кароў па вёсцы, а цялушачкі і няма. Пытаецца Мужычок пра яе ў пастуха. А пастух адказвае:

— Яна на лузе ўсё пасвіцца ды пасвіцца, ніяк ісці не хоча.

Тады Мужычок кажа:

— Як жа гэта так, ты павінен быў скаціну да мяне прыгнаць.

І вярнуліся яны разам з пастухом на луг; але нехта цялушачку, відаць, украў, яны там яе не знайшлі. Вось пастух і гаворыць:

— Яна некуды забегла.

А Мужычок яму ў адказ:

— Як бы не так! — і павёў пастуха да старасты; а той і прысудзіў, што павінен пастух за сваё нядбанне даць Мужычку заместа цялушачкі, якая прапала, карову.

Вось і атрымаў Мужычок са сваёю жонкаю карову, якую ім так даўно хацелася мець. Яны вельмі ўзрадаваліся, але корму ж у іх не было і карову ім не было чым карміць, і вось давялося яе зарэзаць. Мяса яны засалілі, і Мужычок пайшоў у горад, каб прадаць там шкуру, а на ўтаргаваныя грошы купіць сабе новую цялушачку. Праходзіў ён міма млына; бачыць — сядзіць там крумкач са зламаным крылом. Пашкадаваў ён яго, узяў і загарнуў яго ў шкуру. Але надвор'е стала дрэнным, узняўся вецер, і дождж пачаў ліць, што з вядра, — далей ісці было цяжка.

Ён вярнуўся на млын і папрасіў даць яму прытулак. Млынарыха была дома адна і гаворыць Мужычку:

— Што ж, кладзіся на салому, — і дала яму кавалак хлеба з сырам.

Мужычок пaeў і лёг спаць, а шкуру паклаў каля сябе. Жанчына падумала: «Ён стаміўся і, напэўна, ужо спіць». А тут прыходзіць у госці поп. Млынарыха сустрэла яго ласкава і кажа:

— Мужа майго зараз дома няма, давай разам перакусім.

Мужычок стаў прыслухоўвацца, і, калі гаворка зайшла аб пачастунку, ён пакрыўдаваў, што давялося яму здавольвацца адным толькі хлебам ды сырам. А млынарыха прынесла ежу і наставіла ўсякай усячыны — і варанага, і смажанага, салату, пірагі і віно.

Толькі яны селі за стол і пачалі есці, як нехта пагрукаўся ў дзверы. Млынарыха гаворыць:

— Ах, божа мой, гэта, відаць, мой муж.

Хуценька сунула яна смажаніну ў печку, віно — пад падушку, салату — на ложак, пірагі — пад ложак, а папа ў шафу схавала, што ў сенцах стаяла. Затым адчыніла яна дзверы мужу і кажа:

— Дзякуй богу, што ты вярнуўся! Вось ужо надвор'е, быццам канец свету настаў!

Пабачыў млынар Мужычка на саломе і пытаецца:

— А гэтаму чаго тут трэба?

— Ах, — адказала жонка, — ды вось небарака трапіў у буру і дождж, ну і папрасіўся пераначаваць. Дала я яму кавалак хлеба з сырам і дазволіла легчы на саломе.

Муж гаворыць:

— Няхай сабе спіць, толькі дай жа ты мне чаго-небудзь паесці.

А жонка кажа:

— Няма ў мяне нічога, акрамя хлеба ды сыру.

— Я і тым буду задаволены, — адказаў муж, — давай, хаця б, хлеба з сырам.

Зірнуў ён на Мужычка і кажа:

— Гэй ты, ідзі ды паеш з намі яшчэ раз!

Мужычок не прымусяў сябе доўга прасіць, падняўся і стаў есці. Пабачыў млынар, што ляжыць на зямлі каровіна шкура і ў яе крумкач загорнуты, вось ён і пытаецца:

— Што гэта ў цябе там такое?

А Мужычок і гаворыць:

— Ды там у мяне прадказальнік схаваны.

— Можа, ён і мне што-небудзь прадкажа? — запытаўся млынар.

— Магчыма, — адказаў яму Мужычок, — але ён прадказвае толькі чатыры разы, а на пяты ўсё ў сабе хавае.

Млынара гэта зацікавіла, і ён пачаў прасіць:

— Дык загадай ты яму што-небудзь прадказаць.

Прыціснуў Мужычок крумкачову галаву, той адразу і крыкнуў і закаркаў: «кар-кар».

Млынар спытаў:

— Ну, што ён сказаў?

Мужычок адказаў:

— Па-першае, сказаў ён, што віно схавана пад падушкаю.

— Гэта было б нядрэнна! — ускрыкнуў млынар; пайшоў ён туды і знайшоў віно.

— Ну, кажы далей! — сказаў млынар.

Мужычок прымусіў крумкача зноў закаркаць і сказаць.

— Па-другое, ён гаворыць, што смажаніна стаіць у печцы.

— Гэта было б дарэчы! — ускрыкнуў млынар; пайшоў ён туды і знайшоў смажаніну.

Мужычок прымусіў крумкача яшчэ прадказваць і абвясціў:

— Па-трэцяе, ён гаворыць, што салата ляжыць на ложку.

— Гэта таксама было б нядрэнна! — ускрыкнуў млынар; пайшоў ён туды і знайшоў салату.

Яшчэ раз прыціснуў Мужычок крумкача, ды так, што той запішчэў і закаркаў. І абвясціў Мужычок:

— А па-чацвёртае, сказаў ён, што пірагі ляжаць пад ложкам.

— Гэта было б някепска! — ускрыкнуў млынар, палез пад ложка і знайшоў там пірагі.

Селі яны абодва за стол, а млынарыха да смерці перапалохалася, легла ў ложка і ўсе ключы пахавала. Схацелася млынару даведацца і пра пятае, а Мужычок кажа:

— Давай спачатку паядзім усе чатыры, а пятае — яно будзе, бадай што, горшым.

Вось паелі яны, сталі таргавацца, колькі павінен даць млынар за пятае прадказанне, і сыйшліся яны на трохстах талерах. Вось прыціснуў Мужычок яшчэ раз крумкачову галаву — той адразу і закаркаў на ўсё горла. Пытаецца млынар:

— Што ж ён сказаў?

А Мужычок адказвае:

— Ён сказаў, што ў шафе ў сенцах схаваўся чорт.

Млынар кажа:

— Ну, чорта трэба будзе адтуль выгнаць, — адчыніў дзверы ў сенцы, і васьмь давялося жонцы аддаць мужу ключ.

І Мужычок адчыніў шафу. І выскачыў стрымгалоў адтуль гэты самы поп. А млынар гаворыць:

— Бачыў я сваімі вачамі чорнага чалавека — гэта і быў чорт.

Мужычок на другую раніцу, толькі стала світаць, захапіў свае трыста талераў і дай бог ногі. Вярнуўся Мужычок дамоў і прывёў мала-памалу сваю гаспадарку ў парадак, пабудаваў сабе прыгожую хату, і сяляне сталі пра яго гаварыць:

— А Мужычок жа, напэўна, пабываў там, дзе падае дождж залаты і дзе грошы проста лапатамі грабуць.

І паклікалі Мужычка да старасты, каб сказаў ён, адкуль у яго з'явілася такое багацце. І адказаў ён:

— Быў я ў горадзе і прадаў каровіну шкуру за трыста талераў.

Пачулі гэта сяляне, схацелася і ім таксама атрымаць такія ж грошы. Прыбеглі яны дамоў, усіх кароў сваіх пазарэзвалі, шкуры паздзіралі, каб прадаць іх у горадзе ды барыш узяць, як мага большы. А стараста і кажа:

— Мая работніца няхай ідзе ў горад першая.

Прыйшла тая да купца ў горад, і даў ён ёй усяго тры талеры за шкуру; а калі з'явіліся і іншыя, даў ён ім і таго менш і сказаў:

— Ды куды ж мне ўсе гэтыя шкуры і дзяваць ужо?

Раззлаваліся сяляне, што Мужычок іх гэтак спрытна падмануў, і вырашылі яму адпомсціць: падалі скаргу старасту, што ўвёў ён іх, маўляў, у зман. І ні ў чым невінаваты Мужычок быў адзінагалосна асуджаны да пакарання смерцю; і павінны былі яго спусціць у прадзіраўленай бочцы ў рэчку.

Прывялі Мужычка і паклікалі папа, каб прачытаў ён па ім памінальную. А ўсім астатнім загадана было разысціся. Як пабачыў Мужычок папа, пазнаў у ім таго самага, што быў у гасцях у млынарыхі. Вось і кажа ён яму:

— Я вызваліў вас з шафы, а вы вызвальце мяне з бочкі.

А якраз на той час пастух гнаў авечак, а пра таго пастуха ён ведаў, што даўно яму хацелася стаць старастам. І вось закрычаў ён на ўсё горла:

— Не, я не згодны! Нават калі б увесь свет таго пажадаў, дык і тады б я не пагадзіўся.

Пачуў гэта пастух, падышоў і пытаецца:

— Што з табою? На што ты не пагаджаешся?

А Мужычок адказвае:

— Ды вось хочуць яны зрабіць мяне старастам, калі сяду я ў гэтую бочку, але я не згодны.

Тады пастух і гаворыць:

— Калі толькі гэта і патрэбна, каб стаць старастам, я зараз сяду ў бочку.

А Мужычок кажа:

— Калі згодны ты сесці, дык і старастам будзеш.

Пастух пагадзіўся, сеў у бочку, і Мужычок донца ў бочцы забіў, а сам падышоў да статку і пагнаў яго замест пастуха. А поп пайшоў да сваіх прыхаджанінаў і сказаў, што памінальную ён ужо прачытаў. І прыйшлі сяляне і скацілі бочку ў рэчку. Толькі пачала бочка каціцца, а пастух з яе як закрычыць:

— Так, я ахвотна старастам буду!

Падумалі яны, што гэта крычыць Мужычок, і кажуць:

— І мы думаем тое ж самае; але ты спачатку агледзься, што робіцца там, унізе, — і скацілі яны бочку ў рэчку.

Сталі затым сяляне па хатах разыходзіцца; прыйшлі ў вёску, бачаць — і Мужычок таксама вяртаецца, гоніць статак авечак, бы нічога і не было. Здзівіліся сяляне і пытаюцца:

— Мужычок, адкуль гэта ты ўзяўся? Хіба што ты з вады вылез?

— Ну так, — адказаў ім Мужычок, — я спуціўся глыбока-глыбока і трапіў на самае дно; выбіў з бочкі

донца, вылез, а там унізе такія цудоўныя лугі, і пасвіцца на іх шмат ягнят, — вось і ўзяў я сабе цэлы стагак.

Пытаюцца сяляне:

— А ці многа яшчэ іх там засталася?

— О, многа! — адказаў Мужычок. — Куды болей, чым вам трэба.

Дамовіліся тады паміж сабою сяляне, што і яны таксама б не супраць авечак раздабыць — кожны па цэламу статку.

А стараста і кажа:

— Я пайду першы.

Вось прыйшлі яны ўсе разам да рэчкі, а па сіняму небу якраз на той час хадзілі аблачынкі, тыя, што называюць баранчыкамі; яны адлюстроўваліся ў вадзе. І вось закрычалі сяляне:

— Колькі ж авечак бачна на дне!

Прабіўся стараста наперад і гаворыць:

— Я першы кінуся на дно, трэба ж паглядзець ды агледзецца; калі ўсё будзе як трэба, я вас паклічу.

І вось кінуўся ён у ваду, «шабулдых» — адгукнулася на вадзе. А сяляне падумалі, што крычыць ён «Ідзіце», — і вось яны ўсім гуртам кінуліся ўслед за ім у ваду.

І вымерла ўся вёска, і застаўся адзін Мужычок наследнікам усяго іхняга дабра і зрабіўся чалавекам багатым.

ПТУШКА ГРЫФ

Жыў ды быў некалі кароль, а дзе ён уладарыў і як яго звалі, гэтага я не ведаю. Сыноў кароль не меў, а была ў яго адна адзіная дачка, якая заўсёды хварэла, і ніводзін з дактароў не мог яе вылечыць. Але каралю было прадказана, што дачка ягоная акрыяе, калі з'есць яблычак. І ён абвясціў па ўсёй

сваёй краіне, што хто прынясе ягонай дачцы такі яблычак, які верне ёй здароўе, той з ёю і ажэніцца і каралеўства атрымае ў спадчыну.

Прачуў пра гэта і адзін селянін, які меў трох сыноў. І сказаў ён да старэйшага:

— Ідзі ў склеп, набяры поўны кошык найпрыгажэйшых яблыкаў з чырвонымі шчокамі ды аднясі іх у каралеўскі палац. Можа, каралеўна і акрыяе, пакаштаваўшы іх, і ты ажэнішся з ёю ды за караля станеш.

Хлопец згадзіўся на гэта і падаўся ў дарогу пешшу. Прайшоў ён колькі часу, аж сустрэўся яму на дарозе маленькі чалавечак ды пытаецца ў яго, што нясе ён у кошыку. А Ульрых — так звалі хлопца — і адказвае:

— Жабіныя кумпячкі.

І кажа яму чалавечак на гэта:

— Хай жа так яно і будзе! — ды пайшоў сабе далей.

Неўзабаве прыйшоў Ульрых да каралеўскага замка і абвясціў, што мае такія яблыкі, што каралеўна, пакаштаваўшы іх, адразу акрыяе. Кароль вельмі ўзрадаваўся і загадаў паклікаць хлопца да сябе. Але — о, жак! — толькі адчынілі кошык, як пачалі з яго выскакваць жабянты. Кароль дужа раззлаваўся і загадаў гнаць хлопца прэч. Вярнуўся хлопец дадому ды расказаў бацьку пра ўсё, што з ім здарылася.

Тады паслаў стары сярэдняга сына, якога Самуэлем звалі. Але і з ім сталася ўсё зусім так, як з Ульрыхам. Сустрэўся яму на дарозе той самы маленькі чалавечак ды спытаўся ў яго гэтак жа, што нясе ён у кошыку. А Самуэль і кажа:

— Свіную шчэць.

І сказаў чалавечак:

— Хай жа так яно і будзе!

Падышоў хлопец да каралеўскага замка ды абвясціў, што мае такія яблыкі, што ледзь пакаштуе іх каралеўна, як адразу і акрыяе. Толькі ў замак яго не пусцілі, сказаўшы, што ім болей яблыкаў не трэба, бо

прыходзіў ужо нейкі з яблыкамі, але дурнем аказаўся. Аднак Самуэль настойліва даводзіў, што ў яго яблыкі сапраўды такія, якія трэба. Нарэшце яму паверылі і прывялі да караля. Але ледзьве ён адчыніў свой кошык, усе ўбачылі, што там нічога акрамя свіное шчэці. Страшэнна ўзгнявіўся кароль і загадаў пагнаць хлопца з палаца бізуном. Вярнуўшыся дадому, сказаў ён бацьку пра ўсё, што з ім здарылася.

Прачуў пра ўсё гэта малодшы сыноч, якога ўсе Гансам-дурненькім звалі, ды пачаў прасіць у бацькі, каб той дазволіў і яму аднесці яблыкі ў замак.

— Ага, — кажа бацька, — разумныя хадзілі ўжо, ды не ўправіліся, навошта ж табе, дурненькаму, ісці?

Але хлопчук не пераставаў прасіць:

— Дазвольце, татачка, мне так хочацца пайсці!

— Што ж, ідзі, дурненькі, усё роўна нічога з гэтага не будзе. Пачакай лепей, пакуль паразумнееш, — адказаў стары і пачаў ушчуваць яго ды бэсціць.

Але Ганс на лаянку ды папрокі не звяртаў увагі.

— Не ўжо, дазвольце, татачка ў замак пайсці і мне!

— Ну, мне што, ідзі, — кажа бацька, — усё адно ні з чым дадому вернешся.

Узрадаваўся Ганс, аж заскакаў.

— Ды ты, як бачу, што ні дзень усё дурнейшы робішся, — зноў прамовіў бацька.

Але Ганс увагі на гэта не звяртаў, і настрой у яго ніколечкі не сапсаваўся.

Надыходзіла ноч, і Ганс вырашыў пачакаць да раніцы, а потым як раней падацца да каралеўскага замка. Уначы ён аніяк не мог заснуць, а калі пачынаў драмаць, яму мроіліся прыгажуні дзяўчаты, розныя палацы, золата ды срэбра і іншыя падобныя рэчы. На самым досвітку ён рушыў у дарогу і неўзабаве сустрэўся з маленькім чалавечкам у той самай старэнькай камізэльцы, і чалавечак спытаўся ў яго, што ён нясе ў кошыку. Ганс сказаў яму, што нясе яб-

лыкі каралеўне, і калі тая пакаштуе іх, дык адразу і здароўе да яе вернецца.

— Ну, — сказаў чалавечак, — хай жа так яно і будзе!

Але ў каралеўскі замак яго пускаць аніяк не хацелі. Яму расказалі, што двое нейкіх прыходзілі ўжо і казалі, што ў іх яблыкі, але ж у кошыку ў аднаго былі жабяняты, а ў другога свіная шчэць. Аднак Ганс стаяў на сваім. У яго, маўляў, аніякія не жабяняты, а самыя найцудоўнейшыя яблыкі, якія толькі ёсць ува ўсім каралеўстве. Калі ён усё гэта растлумачыў, дык вартаўнік падумаў, што гэты, бадай, не хлусіць, ды прапусціў яго. І вось прынёс Ганс да караля свой кошык, адчыніў яго, і кароль убачыў, што ў ім залацістыя яблыкі. Кароль так узрадаваўся, што загадаў неадкладна аднесці іх да каралеўны і стаў у нецярпенні ды страху чакаць, як яны на яе паўздзейнічаюць. Прайшло няшмат часу, і вось паведамляюць яму радасную вестку. Але хто ж нясе яе каралю? Сама каралеўна! Толькі пакаштавала яна гэтых яблыкаў, як хвароба ўмомант пакінула яе, і яна саскочыла з ложка. Як узрадаваўся кароль, нават і апісаць немагчыма.

Цяпер не захацелася каралю сваю дачку замуж за Ганса аддаваць, і ён сказаў:

— Ты зрабі мне спачатку дзевяць такіх чоўнікаў, каб па сухой зямлі лепш чым па вадзе хадзілі.

Ганс згадзіўся на такую ўмову, вярнуўся дадому і распавёў бацьку пра ўсё, што з ім здарылася. Паслаў тады стары Ульрых у лес і загадаў яму зрабіць такія чоўнікі, як было сказана. Працаваў Ульрых старанна, да таго ж яшчэ і насвістваў. І вось апоўдні, калі сонца стаяла над самай галавой, раптам з'явіўся той маленькі чалавечак ды спытаўся ў яго, што ён майструе.

Ульрых адказаў:

— Драўляны посуд.

І прамовіў маленькі чалавечак:

— Што ж, хай жа так яно і будзе!

І вось, калі надышоў вечар, падумаў Ульрых, што чоўнікі, бадай, гатовыя, і хацеў у адзін з іх сесці, але ўсе яны аказаліся драўляным посудам.

На другі дзень пайшоў у лес сярэдні сын, Самуэль, але і з ім здарылася тое самае, што з Ульрыхам.

На трэці дзень пайшоў дурненькі Ганс. Працаваў ён рупліва, па ўсім лесе чуліся моцныя ўдары ягонай сякеры. Працуючы, ён таксама напываў ды весела насвістваў. І з'явіўся апоўдні той самы чалавечак ды спытаўся ў яго, што ён майструе.

— Чоўнікі раблю, якія маглі б хадзіць па вадзе і па сушы. А вось як скончу работу, дык выдадуць за мяне замуж каралеўну.

— Ну што ж, — сказаў чалавечак, — хай жа так яно і будзе!

Увечары, калі сонца пачало садзіцца, Ганс таксама скончыў сваю работу над чоўнікамі, караблямі ды суднамі. Сеў ён у адзін з іх ды паплыў сабе проста да каралеўскага замка. І ляцеў ягоны чоўнік хутка, як вецер. Кароль убачыў яго яшчэ здалёк, але ўсё ніяк не згаджаўся выдаць сваю дачку за Ганса замуж і сказаў:

— Ты мусіш спачатку ад відна да відна пасвіць сотню зайцоў, і калі хоць адзін з іх уцячэ ад цябе, дык замуж я за цябе дачку не выдам.

Ганс згадзіўся на гэта і, не марудзячы, наступнае раніцы, ледзь пачало на дзень брацца, пагнаў сваю чараду ў поле ды так уважліва пасвіў, што ні адзін заяц не ўцёк ад яго. Праз некалькі гадзін прыходзіць з замка служанка ды кажа Гансу, каб ён даў аднаго зайца, — ёй загадана, маўляў, засмажыць яго для гасцей. Але Ганс хутка сцяміў, да чаго справа хіліцца, ды сказаў служанцы, што не дасць ёй аніводнага, бо яму за кожнага зайца перад каралём адказваць дзевяццацца. З'явілася служанка яшчэ раз увечары з такою самаю просьбай, але Ганс ёй сказаў, што вось калі сама каралеўна, маўляў, з'явіцца, дык ён дасць ёй зай-

ца. Далажыла служанка пра гэта ў замку, і вось пайшла сама каралеўна да Ганса. І падышоў у гэты час да Ганса той маленькі чалавечак ды спытаўся, што ён робіць.

— Эх, вось павінен напapasваць я цэлую сотню зайцоў, ды так, каб ніводзін не ўцёк з чарады, а за гэта ажанюся я з каралеўнай і каралём зраблюся.

— Добра, — сказаў чалавечак, — вось табе ражок, як толькі які-небудзь з зайцоў уцячэ, зайграй у яго, і заяц вернецца назад.

І вось, калі з'явілася каралеўна, паклаў ёй Ганс зайца у фартушок. Але не прайшла яна і ста крокаў, як зайграў Ганс у свой ражок, і заяц — скок з фартушка! Ды вярнуўся ў чараду.

Надышоў вечар, зайграў Ганс у свой ражок, сабраў усю чараду вакол сябе, пералічыў усіх зайцоў ды пагнаў іх да замка. Быў кароль надта здзіўлены, што здолеў Ганс цэлую сотню зайцоў напapasваць і што ніводзін не ўцёк; а ўсё-ткі не хацеў выдаць дачку за Ганса ды сказаў:

— Ты спачатку здабудзь мне пярэ з крыла птушкі Грыфа!

Доўга не думаючы, падаўся Ганс у дарогу і смела пакрочыў наперад.

Увечары падышоў ён да нейкага замка, папрасіўся пераначаваць; і прыняў яго ўладар замка вельмі ветліва ды спытаўся, куды ён ідзе.

Кажэ Ганс у адказ:

— Я іду да птушкі Грыфа.

— Вось як, да птушкі Грыфа? Гэтая птушка ўсё ведае. А я, якраз згубіў ключ ад куфэрачка з грашыма і ніяк не магу знайсці яго. Папрасіў бы ты птушку Грыфа сказаць, дзе мне ключ знайсці.

— Добра, — згадзіўся Ганс, — абавязкова спытаюся.

Рана ранічкай выйшаў Ганс, ішоў-ішоў і прыйшоў ён да другога замка і ў ім таксама застаўся начаваць.

Калі людзі даведаліся, што ідзе ён да птушкі Грыфа, яму сказалі, што ў гаспадароў замка хвора я дачка; ужо ўсе лекі перавыпрабавалі, нішто ёй не дапамагае; дык ці нельга, маўляў, спытацца ў птушкі Грыфа, чым вылекаваць дачку.

Ганс адказаў, што ахвотна зробіць гэта, ды падаўся далей ў дарогу. Падыходзіць да ракі, бачыць, што на ёй замест парома велізарны чалавек на сабе людзей пераносіць.

Спытаўся чалавек у Ганса, куды ён ідзе.

— Іду да птушкі Грыфа, — адказаў Ганс.

— Ну, калі ты прыдзеш да птушкі Грыфа, дык спытайся ў яе, ці доўга мне яшчэ ўсіх людзей на сабе цераз рэчку пераносіць?

Ганс сказаў:

— Дальбог, абавязкова спытаюся!

І перанёс яго чалавек на плячах цераз раку. Нарэшце прыйшоў Ганс да хаты птушкі Грыфа, але была ў хаце толькі ягоная жонка; а Грыфа-птушкі не было. І спыталася Грыфава жонка, што яму трэба? Ганс усё распавёў: што, маўляў, патрэбна яму пярэ з крыла птушкі Грыфа; і хацеў бы ён яшчэ задаць яму пытанні людзей, якіх ён напаткаў па дарозе: што згублены, маўляў, у адным замку ключ ад куфэра з грашыма, і трэба спытацца ў Грыфа, дзе яго знайсці; а ў другім замку гаспадарова дачка хварэе, і аніхто не ведае, як яе вылекаваць; і што ёсць на рацэ перавозчык, дык чаму ён павінен бясконца пераносіць людзей цераз раку на сабе.

І кажа жонка птушкі Грыфа:

Доўга, любы мой дружа, нельга з птушкай Грыфам гутарыць ахрышчанаму чалавеку, бо ён з'ядае іх усіх! Калі птушка Грыф вернецца, ты схавайся пад ложак, ды ляжы там; я буду пытацца ў яго, а ты адказы ягоныя ўважліва слухай, а ўначы, калі ён будзе моцна спаць, ты і вырві ў яго пярэ з крыла.

Ганс так і зрабіў, забраўся пад ложка ды лёг там. Пад вечар вярнуўся Грыф-птушка дадому, і толькі ўвайшоў у пакой, кажа да жонкі:

— Жонка, чую-чую ахрышчанага чалавека.

— Так, — кажа жонка, — быў тут адзін такі ды пайшоў.

І птушка Грыф змоўк, нічога не сказаўшы на гэта.

А ўначы, ледзь толькі ён моцна заснуў і захроп, вылез Ганс з-пад ложка ды вырваў у яго пяро з крыла. Раптам прачнуўся птушка Грыф і кажа:

— Жонка, я чую ахрышчанага чалавека і мне здаецца, што нехта мяне па крыле драпнуў.

Кажа жонка:

— Гэта, відаць, табе саснілася, — я ўжо казала табе: быў тут адзін ахрышчаны, ды пайшоў. Ён расказваў мне пра ўсялякую ўсялячыну. Быццам у нейкім замку ключ згубіўся ад куфэрачка з грашыма, і аніяк не могуць яго знайсці.

— Вось дурні! — сказаў Грыф-птушка. — Ключ жа ляжыць пад парогам за дзвярыма ў драўлянай хаце.

— І расказваў ён мне яшчэ, што ў адным замку дачка гаспадароў хварэе і не могуць знайсці сродку, каб яе вылекаваць.

— Вось жа дурні! — сказаў Грыф-птушка. — Гэта ж сядзіць пад парогам у склепе рапуха, ёсць у яе там гняздо, яна звiла яго з валасоў той дзяўчыны. Трэба валасы гэтыя ў рапухі забраць, і дзяўчына зноў будзе здаровая.

— Ды яшчэ расказваў ён, што недзе чалавек замест парому на плячах людзей пераносіць цераз раку.

— Вось дурань! — сказаў Грыф-птушка. — Варта яму ўсяго толькі аднаго з сябе скінуць, і не будзе ён болей ніколі пераносіць нікога.

Ледзь толькі ўзялося на світанак, узняўся Грыф-птушка ды паляцеў. Вылез Ганс з-пад ложка, узяў з сабой цудоўнае пяро ды ўсё добра запамніў, што казаў Грыф-птушка — і пра ключ, і пра хворую дзяўчыну ў

замку, і пра перавозчыка. А Грыфава жонка ўсё гэта яму яшчэ раз паўтарыла, каб ён не забыў чаго. Потым ён зноў падаўся ў дарогу. Але спачатку прыйшоў на раку да перавозчыка, і калі той спытаўся, што адказаў Грыф-птушка, Ганс сказаў:

— Ты спачатку мяне перанясі, а потым я табе скажу.

Перанёс яго на другі бераг перавозчык, і сказаў яму Ганс, што варта яму ўсяго толькі аднаго скінуць з сябе ў ваду, і яму нікога больш пераносіць не давядзецца. Дужа ўзрадаваўся перавозчык і прапанаваў яму ва ўдзячнасць перанесці яго яшчэ раз. Але Ганс адмовіўся. Няхай, маўляў, паберажэ свае сілы, што ён і гэтым задаволены, — ды пайшоў сабе далей.

Прышоў ён да таго замка, дзе была дачка хворая; пасадзіў яе сабе на плечы, бо яна хадзіць сама не ўмела, аднёс яе па прыступках у склеп, выцягнуў жабіна гняздо з-пад ніжняй прыступкі, падаў яго ў рукі хворай, — і яна той жа час акрыяла, саскочыла з ягоных плячэй ды пабегла па прыступках уверх зусім здаровая. Вялікая радасць была ў бацькі з маткаю, яны абдарылі Ганса залатымі ды срэбнымі падарункамі і гатовыя былі аддаць яму ўсё, што б ён ні пажадаў.

Прышоў Ганс да другога замка і адразу накіраваўся ў драўляную хату, — і сапраўды знайшоў ён там пад парогам ключ і прынёс яго гаспадару замка. І гэты таксама дужа ўзрадаваўся і даў Гансу за гэта ва ўзнагароду шмат золата, што захоўвалася ў яго ў куфэрку, і яшчэ нямала ўсялякага добра, — кароў, і авечак, і коз.

Калі Ганс вярнуўся з усімі гэтымі падарункамі — з грашыма, золатам, срэбрам, з каровамі, авечкамі ды козамі, кароль спытаўся ў яго, дзе ён усё гэта здабыў? І Ганс яму распавёў, што птушка Грыф дае кожнаму ўсё, што той пажадае. І падумаў кароль, што і ён мог бы бадай што, атрымаць не меней, і падаўся ў дарогу да птушкі Грыфа. Але калі ён падышоў да перавоза, а

пасля Ганса ён з'явіўся туды першы, дык перавозчык адразу ж і скінуў яго з сябе ў раку, і кароль патануў.

А Ганс ажаніўся з каралеўнай і зрабіўся каралём.

МАЛЕНЬКІЯ ЧАЛАВЕЧКІ

Жыў на свеце шавец. Groшай у яго зусім не было. І гэтак ён нарэшце збяднеў, што застаўся ў яго толькі адзін кавалак скуры на пару ботаў. Выкраіў пад вечар ён з гэтай скуры загатоўкі для ботаў і паду-маў: «Лягу я спаць, а заўтра падымуся раней і пашыю боты».

Так ён і зрабіў: лёг і заснуў. А раніцай прачнуўся, памыўся і хацеў садзіцца за працу — боты шыць. Але глядзіць — работа яго ўжо гатова — пашыты боты.

Вельмі здзівіўся шавец. Ён не ведаў нават, як такі выпадак можна растлумачыць.

Узяў ён боты і пачаў іх уважліва разглядваць.

Як добра былі яны пашыты! Ні аднаго шыўка няправільнага. Адразу было відаць, што адмысловы майстар тых боты шыў. А хутка знайшоўся і пакупнік на боты. І так яны яму спадабаліся, што заплаціў ён за іх вялікія грошы. Змог цяпер шавец купіць сабе скуры на дзве пары ботаў. Скроіў ён вечарам дзве пары і думае: «Лягу я зараз спаць, а раніцай на зары ўстану і пачну шыць».

Падняўся ён раніцай, памыўся, глядзіць — гатовы абедзве пары ботаў.

Пакупнікі зноў хутка знайшліся. Вельмі ім спадабаліся боты. Заплацілі яны шаўцу вялікія грошы, і змог той купіць сабе скуры на цэлыя чатыры пары ботаў.

На наступную раніцу і гэтыя чатыры пары былі гатовы.

І так пайшло з гэтага часу кожны дзень. Што скроіць вечарам шавец, тое да раніцы пашыта ўжо.

Скончылася ў шаўца беднае ды галоднае жыццё.

Аднойчы вечарам скроіў ён, як заўсёды, боты, але перад сном раптам гаворыць сваёй жонцы:

— Слухай, жонка, а што, калі сёння ноччу не класціся спаць, а паглядзець, хто гэта нам боты шые?

Жонка абрадалася і сказала:

— Зразумела, не будзем класціся, давай паглядзім. Запаліла жонка свечку на сталае, потым схаваліся яны ў кутку пад адзеннем і пачалі чакаць.

І вось роўна ў поўнач прыйшлі ў пакой маленькія чалавечкі. Селі яны за шавецкі стол, узялі сваімі маленькімі пальчыкамі накроеную скуру і пачалі шыць.

Яны так жвава і хутка тыкалі шыламі, шылі ды пастуквалі малаткамі, што шавец ад здзіўлення не мог адарваць ад іх вачэй. Яны працавалі да таго часу, пакуль не пашылі ўсе боты. А калі апошняя пара была гатова, саскочылі чалавечкі са стала і адразу зніклі.

Раніцай жонка кажа мужу:

— Маленькія чалавечкі зрабілі нас багатымі. Трэба і нам зрабіць для іх што-небудзь добрае. Прыходзяць чалавечкі да нас па начах, адзення на іх няма, і, напэўна, ім вельмі холадна. Ведаеш, што я прыдумала: пашыю я кожнаму з іх куртачку, кашульку і штонікі. А ты ім боцікі змайструй.

Выслухаў жонку муж і гаворыць:

— Добра ты прыдумала. Вось жа яны, мусіць, абрадуоцца!

Аднойчы вечарам паклалі яны свае падарункі на стол замест выкраенай скуры, а самі зноў схаваліся ў кутку і пачалі чакаць маленькіх чалавечкаў.

Роўна ў поўнач, як заўсёды, прыйшлі ў пакой маленькія чалавечкі. Яны скочылі на стол і хацелі адразу ж узяцца за работу. Але глядзяць — на сталае замест скроенай скуры ляжаць чырвоныя кашулькі, касцюмчыкі і стаяць маленькія боцікі.

Адразу здзівіліся маленькія чалавечкі, а пасля вельмі абрадаваліся.

Хутка-хутка адзелі свае прыгожыя касцюмчыкі і боцікі, затанцавалі і заспявалі:

— Славім мы ўборы хорам —
Болей нечага тужыць!
Рады мы сваім уборам
І не будзем боты шыць!

Доўга спявалі, танцавалі і скакалі цераз крэслы і лаўкі маленькія чалавечкі. Потым яны зніклі і больш ужо не прыходзілі шыць боты. Але шчасце і ўдача не пакідалі з таго часу шаўца праз усё яго доўгае жыццё.

ШЭСЦЬ СЛУГ

Даўным-даўно жыла старая каралева. Была яна вядзьмарка. А дачка яе — прыгажуня на ўвесь белы свет. Але яна пра яе мала клапацілася. Усё болей пра сваё вядзьмарства.

Прыходзіць, напрыклад, да дачкі жаніх. А яна яму свае заданні дае. Хлопец дзеля нявесты пагаджаецца, а таго не ведае, што заданні ў старой каралевы вядзьмарскія, іх нельга выканаць. Вось і ставілі смельчакоў на калені, адсякалі ім галовы.

Пачуў адзін каралевіч пра незвычайную прыгажосць дзяўчыны, кажа свайму бацьку:

— Дазвольце мне схадзіць у сваты да прыгажуні.

— Я не магу табе дазволіць, — адказаў кароль. — Калі пойдзеш туды, то назад ужо не вернешся.

Пасля гэтага каралевіч моцна захварэў. Праляжаў у ложку ажно сем гадоў. Ніводзін лекар не мог яго вылечыць. Зразумеў бацька, што сын жыве адной надзеяй, і з сумам у сэрцы сказаў:

— Адпраўляйся да прыгажуні і паспрабуй шчасця. Я бяссільны табе дапамагчы.

Як пачуў гэта каралевіч, падняўся з ложка, адчуў сябе здаровым. Весела рушыў у шлях-дарогу.

Ехаў ён на кані цераз пустку, бачыць, ляжыць у полі як бы вялікая капа сена. Пад'ехаў бліжэй і вачам сваім не паверыў. Там ляжаў вялізны чалавек. Пуза ў яго было падобна на невялікі пагорак. Ubачыў таўстун вандроўніка, падняўся ў поўны рост, кажа:

— Калі вам патрэбен слуга, вазьміце мяне з сабою.

Каралевіч засумняваўся:

— Ды што мне з такім цельпуком рабіць?

— О, — сказаў таўстун, — гэта што, вось калі я раздзьмуся ва ўсю моц, то стану ў тры тысячы разоў таўстейшым.

— Калі так, — пагадзіўся каралевіч, — ты мне спатрэбішся. Ідзі за мной!

Пайшоў таўстун за каралевічам. Праз нейкі час сустрэлі яны яшчэ аднаго чалавека. Той ляжаў на зямлі вухам да травы.

— Што ты тут робіш? — спытаў каралевіч.

— Прыслухваюся, — адказаў чалавек.

— Да чаго?

— Прыслухваюся, што цяпер робіцца ў свеце. Ад мяне нічога не ўтоіцца. Я чую нават, як расце трава.

Каралевіч пацікавіўся:

— Скажы, што ты чуеш у двары старой каралевы, у якой дачка прыгажуня?

— Чую, як меч свішча, галаву жаніху адсякаюць.

Каралевіч вырашыў:

— Ты мне спатрэбішся. Ідзі за мной!

Рушылі яны далей. У хуткім часе прыкмецілі чалавечыя ногі са ступнямі. Праехалі яшчэ нямала пакуль убачылі тулава, а пасля і саму галаву.

— Эй! — здзівіўся каралевіч. — Ты доўгі, як вялікі канат.

— Гэта што, — адказаў незнаёмец, — калі я выцягнуся як след, то зраблюся ў тры тысячы разоў даўжэйшым і большым за самую высокую гару на зямлі. Я мог бы служыць вам, калі возьмеце з сабой.

— Ідзі за мной! Ты мне спатрэбішся.

Па дарозе сустрэлі яшчэ аднаго чалавека. Той сядзеў з завязанымі вачыма.

— Можа, у цябе вочы хворыя? — спытаў каралевіч.

— Ды не, — адказаў незнаёмец, — калі я здыму павязку і зірну на што-небудзь, то ўсё разляціцца на кавалкі.

— Добра, ідзі за мной! Ты мне спатрэбішся.

Пайшлі яны далей усе разам. Ды раптам знайшлі на дарозе новага чалавека. Ён ляжаў на самым сонцапёку і трымцеў. Яго калаціла так, што зуб на зуб не трапляў.

— Чаму табе так холадна? — спытаў каралевіч.

— Ах, — адказаў чалавек, — у мяне такая натура: чым гарачэй у прыродзе, тым халадней мне, і наадварот: чым халадней, тым мне гарачэй. На лёдзе я пакутую ад спёкі, а ў агні — ад холаду.

— Дзіўны чалавек! — сказаў каралевіч. — Калі хочаш мне служыць, то ідзі за мной.

Пайшлі яны далей. Бачаць, стаіць чалавек, узіраецца ў горы.

— Што ты там бачыш? — цікавіцца каралевіч.

— У мяне такі востры зрок, што я ўсё бачу праз лес, поле, горы, даліны. Праз увесь свет бачу!

Сказаў каралевіч:

— Калі хочаш, ідзі за мной. Такога ў мяне яшчэ няма.

Так з шасцю сваімі слугамі каралевіч завітаў у горад, дзе жыла старая каралева. Ён не аб'явіў, хто такі, а сказаў:

— Калі вы згодны выдаць за мяне вашу дачку-прыгажуню, я выканаю ўсё, што загадаеце.

Узрадавалася вядзьмарка, што зноў трапіў да яе такі цудоўны юнак, і кажа:

— Я задам табе трайную задачу. Калі выканаеш кожную з іх, станеш мужам маёй дачкі.

— Якая твая першая задача? — спытаў каралевіч.

— Ты павінен дастаць мой пярсцёнак, які я ўпусціла ў Чырвонае мора.

Вярнуўся каралевіч дамоў да сваіх слуг, раскажаў і пра свой клопат.

Адгукнуўся той, які меў востры зрок:

— Я пагляджу, дзе пярсцёнак ляжыць.

Зірнуў ён у глыб мора, сказаў:

— Вісіць ён там на вострым камені.

За далейшую працу ўзяліся Даўгалыгі і Таўстун. Падышлі яны да мора. Таўстун улёгся на зямлю, падставіў рот да вады. І паплылі хвалі яму ў рот, як бы ў бездань якую. Выпіў ён усё мора. Стала яно сухое, як луг. Тады нагнуўся Даўгалыгі і дастаў рукой пярсцёнак.

Узрадаваўся каралевіч, калі атрымаў знаходку. Панёс старой каралевае. Здзівілася тая і кажа:

— Так, гэта мой пярсцёнак! Першую задачу ты выканаў. Цяпер чарга за другой. Бачыш, вунь на лузе перад маім замкам пасвяцца трыста быкоў. Ты павінен іх усіх з’есці. Разам са скурай, поўсцю, косткамі, рагамі. А ўнізе ў склепе стаіць трыста бочак віна. Ты павінен іх усе выпіць. Калі ад быкоў застанеца хоць адна валасінка, а ад віна хоць адна кропля, развітвайся са сваім жыццём.

Каралевіч удакладніў:

— А ці можна да сябе гасцей запрасіць? Без людзей і абед нясмачны.

Злосна засмяялася старая і адказала:

— Каб не быць табе ў адзіноце, запрасі каго-небудзь. Але толькі аднаго!

Пайшоў каралевіч да сваіх слуг і сказаў Таўстуну:

— Будзеш маім гасцем.

А той даўно марыў уволю наесціся. Раздзьмуўся Таўстун і з'еў трыста быкоў. І валасінкі ад іх не заста-лося. Пасля ў адзін міг выпіў усё віно з бочак. Вылізаў да апошняй кроплі на затычцы.

Закончыўся абед. Каралевіч з'явіўся да старой, па-ведаміў, што другая яе задача выканана. Здзівілася тая і кажа:

— Гэтага яшчэ ніводзін чалавек выканаць не мог. Але ёсць для цябе яшчэ трэцяя задача. Вечарам я прывяду ў тваю спальню сваю дачку. Калі будзеце ся-дзець побач, глядзі, каб не заснуў. Я сама праверу апоўначы. Калі заснеш — загінеш!

Падумаў каралевіч: «Гэта лёгкая задача. Хіба можна заснуць з маладой дзяўчынай?» Ён усё-ткі клікнуў сваіх слуг, параіўся з імі, а пасля прапана-ваў:

— Хто ведае, на якую хітрасць заманьвае вядзь-марка. Прашу вас: пастойце на варце, сачыце, каб дзяўчына не выйшла з маёй спальні.

Вечарам з'явілася старая са сваёй дачкой і перада-ла яе ў рукі каралевічу. Абкруціўся Даўгалыгі вакол іх, а Таўстун стаў ля дзвярэй. Ніводная душа не змаг-ла туды трапіць.

Сядзелі маладыя моўчкі. Месячык высвечваў прыгожы твар дзяўчыны. Каралевіч не зводзіў вачэй з нявесты. Пачуццё радасці і кахання агарнулі яго ду-шу. Так доўжылася да адзінаццаці гадзін. Ды раптам вядзьмарка напусціла на ўсіх свае чары. Усе заснулі. У гэты міг дзяўчына знікла.

Прачнуліся яны, калі да апоўначы заставалася ўсяго пятнаццаць хвілін.

— Вох, якое няшчасце! — усклікнуў каралевіч. — Цяпер я загіну.

Даўгалыгі і Таўстун таксама адчувалі сябе няёмка: падвялі гаспадара. Тады ўмяшаўся Слухач:

— Ціха, дайце мне прыслухацца.

Паслухаў ён крыху і кажа:

— Яна сядзіць на скале і плача. Ісці да яе — трыста гадзін. Даўгалыгі, калі выцягнецца ў поўны рост, зможа дайсці да яе за некалькі крокаў.

— Добра, — адказаў Даўгалыгі, — але хай са мной пойдзе Вастравокі.

Так яны і зрабілі.

У адзін міг слугі каралевіча былі ля скалы. Зняў Вастравокі павязку з вачэй, толькі зірнуў на высокую скалу, яна і развалілася на тысячу кавалкаў. Узяў Даўгалыгі дзяўчыну на рукі і тут жа прынес яе назад. Перанёс і свайго сябра Вастравокага.

Не паспеў гадзіннік прабіць дванаццаць, а маладыя зноў сядзелі ў пакоі, бадзёрыя і вясёлыя, як бы ніколі не развіталіся.

Убачыла іх вядзьмарка, затрэслася ад злосці, перапалохалася і сказала сама сабе:

— Гэты жаніх мацнейшы за мяне!

Што ж, трэба выдаваць дачку замуж. І тут вядзьмарка выкарыстала свой апошні шанец. Яна падгаварыла дачку, каб тая прызначыла сваё выпрабаванне для жаніха. І дачка прадумала.

Яна загадала прывезці раніцай трыста вязанак дроў. Распалілі касцёр, і каралеўна папрасіла каго-небудзь са слуг сесці на вогнішча. Яна думала так: ніхто не захоча смажыцца на агні. Тады, можа, сам каралевіч будзе гатовы ўвайсці ў касцёр. А гэта смерць для яго, пра што марыць яе маці.

Слугі сказалі каралевічу:

— Мы тое-сёе для цябе зрабілі. Цяпер чарга Мерзляку праявіць сябе.

— Я не супраць! — адгукнуўся той.

Склалі дровы, пасадзілі пасярод іх Мерзляка, падпалілі. Зыркні касцёр гарэў цэлых тры дні. Калі полымя згасла, бачаць усе дзіўны малюнак: стаіць Мярзляк на папялішчы і дрыжыць, што асінавы ліст, кажа:

— За ўсё сваё жыццё так холадна не было, як у гэтыя дні...

І давялося цудоўнай дзяўчыне даць згоду выйсці замуж за невядомага юнака. А вядзьмарка ніяк не магла супакоіцца, усё паўтарала: «Як перанесці такую ганьбу».

Вось паехалі маладыя ў царкву павянчацца. Вядзьмарка паслала наўздагон ім сваё войска. Загадала: знішчыць усё, што трапіцца на шляху, і вярнуць назад дачку.

Але гэты загад падслухаў каралевічаў слуга Слухач. Пытаецца ў Таўстуну:

— Як нам цяпер быць?

Таўстун ведаў што рабіць. Ён некалі вышіў цэлае мора. Цяпер варта было яму плюнуць раз-другі і разлілося за карэтай вялікае возера. Вядзьмарчына войска ў тым возеры ўтапілася.

Даведалася пра бяду вядзьмарка і паслала наўздагон маладым сваіх закаваных у браню коннікаў. Слухач пачуў звон і ляск даспехаў, зняў у Вастравокага павязку з вачэй, — палопаліся коннікі, што шкліны.

Далей жаніх і нявеста ехалі спакойна. Абвянчаліся ў царкве. Першымі іх павіншавалі верныя слугі і сказалі:

— Вашы жаданні выкананы. Мы вам больш не патрэбны. Пойдзем падарожнічаць далей ды шукаць сваё шчасце.

Развіталіся. Слугі пайшлі сваёй дарогай. Маладажоны — сваёй.

Вырашыў каралевіч выпрабаваць сваю маладую жонку. У паўгадзіны хадзьбы ад замка была вёска. Пасвіў ля яе свой статак свінапас. Пад'ехалі яны да яго, каралевіч і кажа жонцы:

— А ці ведаеш ты, хто я? Я ж зусім не каралевіч, а свінапас. А той вунь, хто пасе свіней, мой родны бацька. Нам трэба яму дапамагчы.

Выйшаў каралевіч з карэты, зайшоў у харчэўню, тайна шапатнуў гаспадарам, каб тыя ноччу аднялі ў каралевы плацце.

Прачнулася яна раніцай, а няма ў што адзецца. Дала ёй гаспадыня сваю старую спадніцу ды шарсцяныя панчохі, зрабіла выгляд, што гэта вялікі падарунак, сказала:

— Каб не ваш муж, я вам не дала б нічога.

І паверыла каралеўна, што яе муж і напраўду свінапас. Пачала разам з ім пасвіць статак. Дакарала сябе: «Я гэтага заслужыла за свае высакамер'е і ганарыстасць».

Так прадаўжалася восем дзён. Ногі каралеўны пакрыліся ранами. Далей трываць яна не могла. Тады падышлі да яе двое сялян, пытаюцца:

— А ці ведаеце вы, хто ваш муж?

— Як жа, ведаю, — кажа, — ён — свінапас. Ён толькі што пайшоў, каб выручыць крыху грошай за перавяслы і аборы.

А сяляне ёй адказваюць:

— Пойдземце з намі, мы адвядзем вас да яго.

Прывялі каралеўну ў замак. Увайшла яна ў залу, бачыць, стаіць там яе муж у каралеўскім уборы. Але яна яго не пазнала, пакуль ён не кінуўся да яе ды не пацалаваў.

У апраўданне каралевіч сказаў:

— Мілая, я так багата з-за цябе пакутаваў, што і ты павінна была дзеля мяне пацярпець.

Адсвяткавалі яны сапраўднае вяселле. Пачалі шчасліва жыць.

НЕРАЗУМНЫ ГАНС

Прыйшоў Ганс да маці.

— Бывай, — кажа, — матухна.

Маці пытае:

— Ты куды, Ганс, сабраўся?

Ганс адказвае:

— Іду Грэтэль праведаць, матухна.

— Маці кажа:

— Глядзі ж, будзь разумны.

Ганс адказвае:

— Буду, матухна.

Маці кажа:

— Бывай, Ганс.

Ганс адказвае:

— Бывай, матухна.

Прыйшоў Ганс да Грэтэль.

— Добры дзень, Грэтэль.

— Добры дзень, Ганс. Што ты мне ў падарунак прынёс?

— Нічога не прынёс, — кажа Ганс. — Ты сама мне што-небудзь падары.

Грэтэль дала яму іголку.

Ганс кажа:

— Бывай, Грэтэль.

Грэтэль адказвае:

— Бывай, Ганс.

Узяў Ганс у Грэтэль іголку, пхнуў яе ў сена на возе і пайшоў за возам дадому.

Прыйшоў Ганс дадому.

— Добры вечар, матухна, — кажа Ганс.

— Добры вечар, Ганс, — адказвае матухна, — дзе ты быў?

— У Грэтэль я быў, — кажа Ганс.

— Што ты ёй падарыў? — пытае матухна.

— Нічога не падарыў, сам ад яе ў падарунак іголку атрымаў.

— А дзе ж гэта іголка, Ганс? — пытае матухна.

— У сена на возе ўваткнуў.

— Неразумна ты зрабіў, Ганс, — кажа матухна. — Табе б яе да рукава прыкалоць.

— Добра, — кажа Ганс, — у другі раз так і зраблю.

Сабраўся зноў Ганс у дарогу.

Маці кажа:

— Ты куды, Ганс, сабраўся?

Ганс адказвае:

— Іду Грэтэль праведаць, матухна.

Маці кажа:

— Глядзі ж, будзь разумны, Ганс.

Ганс адказвае:

— Буду, матухна.

Маці кажа:

— Бывай, Ганс.

Ганс адказвае:

— Бывай, матухна.

Прыйшоў Ганс да Грэтэль.

— Добры дзень, Грэтэль.

— Добры дзень, Ганс. Што ты мне ў падарунак прынёс?

— Нічога не прынёс, — кажа Ганс. — Ты мне што-небудзь падары.

Грэтэль дала яму ножык.

Ганс кажа:

— Бывай, Грэтэль.

Грэтэль кажа:

— Бывай, Ганс.

Узяў Ганс ножык, уваткнуў ён яго ў рукаў і пайшоў дадому.

Прыйшоў Ганс дадому, а ножыка ў рукаве няма. Толькі дзірка ў рукаве засталася.

— Добры вечар, матухна, — кажа Ганс.

— Добры вечар, Ганс, — адказвае матухна. — Дзе ты быў?

— У Грэтэль я быў, — кажа Ганс.

— Што ты ёй падарыў? — пытае матухна.

— Нічога не падарыў. Сам ад яе ў падарунак ножык атрымаў.

— А дзе гэты ножык, Ганс?

— Ды я яго ў рукаў уваткнуў, ён і згубіўся.

— Неразумна ты зрабіў, Ганс, — кажа матухна. —
Трэба было табе ножык у сумку пакласці.

— Добра, — кажа Ганс, — у другі раз так і зраблю.
Вось зноў сабраўся Ганс у дарогу.

Маці кажа:

— Ты куды, Ганс, сабраўся?

Ганс адказвае:

Іду Грэтэль праведаць, матухна.

Маці кажа:

— Глядзі ж, будзь разумны.

Ганс адказвае:

— Буду, матухна.

Маці кажа:

— Бывай, Ганс.

Ганс адказвае:

— Бывай, матухна.

Прыйшоў Ганс да Грэтэль.

— Добры дзень, Грэтэль.

— Добры дзень, Ганс. Што ты прынёс мне ў па-
дарунак?

— Нічога не прынёс, — кажа Ганс. — Ты мне што-
небудзь падары.

Грэтэль падарыла яму маленькую казу.

Ганс кажа:

— Бывай, Грэтэль.

Грэтэль кажа:

— Бывай, Ганс.

Узяў Ганс казу, засунуў яе ў сумку і пайшоў да-
дому.

Прыйшоў Ганс дадому.

— Добры вечар, матухна.

— Добры вечар, Ганс. Дзе ты быў?

— У Грэтэль быў.

— Што ты ёй падарыў?

— Нічога не падарыў. Сам ад яе маленькую казу
атрымаў.

— А дзе ж твая каза, Ганс?

— А я яе ў сумку засунуў, — кажа Ганс. — Яна там і задыхнулася.

— Неразумна ты зрабіў, Ганс, — кажа матухна. — Табе б казу на вярхоўку прывязаць.

— Добра, — кажа Ганс, — у другі раз так і зраблю.

Сабраўся Ганс зноў у дарогу.

Маці кажа:

— Ты куды, Ганс, сабраўся?

Ганс адказвае:

— Грэтэль праведаць, матухна.

Маці кажа:

— Глядзі ж, будзь разумны.

Ганс адказвае:

— Буду, матухна.

Маці кажа:

— Бывай, Ганс.

Ганс адказвае:

— Бывай, матухна.

Прыйшоў Ганс да Грэтэль.

— Добры дзень, Грэтэль.

— Добры дзень, Ганс. Што ты мне ў падарунак прынёс?

— Нічога не прынёс, — кажа Ганс. — Ты мне што-небудзь падары.

Грэтэль дала яму вялікі кавалак свінога сала.

Ганс кажа:

— Бывай, Грэтэль.

Грэтэль кажа:

— Бывай, Ганс.

Узяў Ганс кавалак свінога сала, прывязаў яго да вярхоўкі і пацягнуў за сабой. Прыходзіць дадому, а за ім толькі вярхоўка цягнецца.

— Добры вечар, матухна, — кажа Ганс.

— Добры вечар, Ганс. Дзе ты быў?

— У Грэтэль быў.

— Што ты ёй падарыў? — пытае матухна.

— Нічога не падарыў, сам ад яе кавалак свінога сала атрымаў, — кажа Ганс.

— А дзе ж свіное сала, Ганс?

— Прывязаў я яго да вяроўкі, пацягнуў дадому, ды па дарозе яго, пэўна, сабакі з'елі.

— Неразумна ты зрабіў, Ганс, — кажа матухна. — Табе трэба было сала на галаве несці.

— Добра, — кажа Ганс, — у другі раз так і зраблю.

І зноў сабраўся Ганс у дарогу.

Маці кажа:

— Ты куды сабраўся, Ганс?

Ганс адказвае:

— Грэтэль праведаць, матухна.

Маці кажа:

— Глядзі, будзь разумны.

Ганс адказвае:

— Буду, матухна.

Маці кажа:

— Бывай, Ганс.

Ганс адказвае:

— Бывай, матухна.

Прыйшоў Ганс да Грэтэль.

— Добры дзень, Грэтэль.

— Добры дзень, Ганс. Што ты мне прынёс у падарунак?

— Нічога не прынёс, — кажа Ганс. — Ты мне што-небудзь падары.

Грэтэль падарыла Гансу цяляці.

Ганс кажа:

— Бывай, Грэтэль.

Грэтэль кажа:

— Бывай, Ганс.

Узяў Ганс цяляці, узваліў яго сабе на галаву і па-нёс.

Нясе ён цяляці на галаве, а цяляці рвецца, брыкаецца, не хоча ў Ганса на галаве сядзець. Скінуў Ганс

цяляці ў канаву, а сам прыйшоў дадому ўвесь у сінях і гузаках.

— Добры вечар, матухна, — кажа Ганс.

— Добры вечар, Ганс, — кажа матухна. — Дзе ты быў?

— У Грэтэль я быў, — кажа Ганс.

— Што ты ёй падарыў? — пытае матухна.

— Нічога не падарыў. Сам ад яе цяляці атрымаў.

— А дзе ж цяляці, Ганс? — пытае матухна.

— Ды я яго на галаве нёс, — кажа Ганс, — а яно дарогай брыкалася-брыкалася і столькі мне гузакоў на ілбе наставіла, што я яго ў канаву кінуў.

— Неразумна ты зрабіў, Ганс, — кажа матухна. — Ты б цяляці дубцом пагнаў, травой пакарміў і ў нас у двары да плоту прывязаў.

— Добра, — кажа Ганс, — у другі раз так і зраблю.

— Вось зноў сабраўся Ганс у дарогу.

Маці кажа:

— Ты куды Ганс, сабраўся?

Ганс адказвае:

— Да Грэтэль, матухна.

Маці кажа:

— Глядзі, будзь разумны.

Ганс адказвае:

— Буду, матухна.

Маці кажа:

— Бывай, Ганс.

Ганс адказвае:

— Бывай, матухна.

Прыйшоў Ганс да Грэтэль.

— Добры дзень, Грэтэль.

— Добры дзень, Ганс. Што ты прынёс мне ў падарунак?

— Нічога не прынёс, — кажа Ганс. — Ты мне што-небудзь падары.

— Грэтэль кажа:

— Няма чаго мне табе падарыць, Ганс. Я сама з табой пайду.

Узяў Ганс добры дубчык і пагнаў Грэтэль да сябе дадому.

А дома травы ёй кінуў і моцна-моцна прывязаў яе да плоту.

Прыходзіць Ганс да маці.

— Добры вечар, матухна, — кажа Ганс.

— Добры вечар, Ганс, — кажа матухна. — Дзе ты быў?

— У Грэтэль я быў, — кажа Ганс.

— Што ты ёй падарыў? — пытае матухна.

— Нічога не падарыў, — кажа Ганс. — Сюды яе прывёў.

— А дзе яна? — кажа матухна.

— Ды я яе да плоту ў двары прывязаў і травы ёй пакінуў.

Пабегла маці ў двор, а Грэтэль там ужо няма, — толькі вяроўка на плоце матляецца. Збегла Грэтэль.

Так яе Ганс з той пары і не бачыў.

РУМПЕЛЬШЦІЛЬЦХЕН

Жыў калісьці на свеце млынар. Быў ён бедны, але была ў яго прыгажуня-дачка. Адночы надарылася яму гутарыць з каралём. І вось, каб выклікаць да сябе павагу, кажа ён каралю:

— Ёсць у мяне дачка, якая можа прасці з саломы залатую пражу...

Кажа кароль млынару:

— Справа гэта мне вельмі падабаецца. Калі дачка ў цябе такая мастачка, як ты кажаш, то прывядзі яе заўтра да мяне ў палац, я пагляджу, як яна гэта ўмее рабіць.

Прывёў млынар дзяўчыну да караля, адвёў яе кароль у пакой, у якім было шмат саломы, даў ёй калаўрот, верацяно і сказаў:

— А цяпер прымайся за працу. Але калі ты за ноч да раніцы не перапрадзеш усю салому ў залатую пражу, то чакай смерці.

Потым ён сам замкнуў яе, і засталася яна ў пакоі адна.

Вось сядзіць бедная млынарова дачка, не ведае што ёй прыдумаць, як сваё жыццё выратаваць, бо не ўмела яна з саломы залатой пражы прасці. І зрабілася ёй так страшна, што яна заплакала. Раптам адчыняюцца дзверы і да яе ў пакой уваходзіць маленькі чалавечак і кажа:

— Добры дзень, маладая млынарка! Чаму ты так горка плачаш?

— Вой, — адказала дзяўчына, — я павінна перапрасці салому ў залатую пражу, але не ведаю, як гэта зрабіць.

А чалавечак і кажа:

— Што ты мне дасі, калі я табе яе перапраду?

— Свае каралі, — адказала дзяўчына.

Узяў чалавечак у яе каралі, падсеў да калаўрота, і — турр-турр-турр — тры разы пакруціцца кола — вось і намотана поўнае матавіла залатой пражы. І так працаваў ён да самай раніцы і перапраў усю салому, і ўсе матавілы былі поўныя залатой пражы.

Толькі пачало сонца ўзыходзіць, а кароль ужо тут як тут: убачыў залатую пражу, вельмі здзівіўся, абрадваўся, але сэрца яго яшчэ больш зрабілася прэжным да золата. І ён загадаў адвесці млынарову дачку ў другі пакой, а быў ён большы першага і таксама поўны саломы, і загадаў ёй — калі яна даражыць сваім жыццём — перапрасці ўсю салому за ноч.

Не ведала дзяўчына, што ёй рабіць, як свайму гору памагчы. Але зноў адчыніліся дзверы, з'явіўся маленькі чалавечак і спытаў:

— Што ты дасі мне, калі я перапраду табе салому ў золата?

— Дам я табе з пальца пярсцёнак, — адказала дзяўчына.

Узяў чалавечак пярсцёнак, пачаў зноў гудзець калаўротам і да раніцы перапраў усю салому ў бліскую залатую пражу.

Убачыўшы цэлыя кучы залатой пражы, кароль абрадваўся, але і гэтага яму было мала, і ён загадаў адвесці млынарову дачку ў яшчэ большы пакой, які быў увесь завалены саломай, і сказаў:

— Ты павінна перапрасці ўсё гэта за ноч. Калі табе пашанцуе — станеш маёй жонкай.

А сам сабе падумаў: «Хоць яна і дачка млынара, але багацейшай жонкі не знайсці мне ва ўсім свеце».

Вось засталася дзяўчына адна, і з'явіўся ў трэці раз маленькі чалавечак і пытаецца:

— Што ты дасі мне, калі я і на гэты раз перапраду за цябе салому?

— У мяне больш няма нічога, што б я табе магла даць.

Тады паабяцай мне свайго першынца, калі станеш каралевай.

«Хто ведае, як яно там складзецца!» — падумала млынарова дачка. Ды і ці было ў яе іншае выйсце? Давялося паабяцаць чалавечку тое, што ён прасіў. І за гэта той яшчэ раз перапраў салому ў залатую пражу.

Прыходзіць раніцою кароль і бачыць, што ўсё зроблена, як ён хацеў. Наладзілі вяселле, і прыгожая дачка млынара стала каралевай.

Праз год нарадзіла яна прыгожае дзіця, а пра таго чалавечка і не думала больш. І раптам неяк уваходзіць ён у яе пакой і кажа:

— А цяпер аддай мне тое, што абяцала.

Спалохалася каралева і пачала яму прапаноўваць багацці ўсяго каралеўства — каб толькі ён пакінуў ёй дзіця. Але чалавечак сказаў:

— Не, жывое мне падабаецца больш, чым усе скарбы ў свеце.

Засумавала каралева, заплакала і пашкадаваў яе чалавечак:

— Даю табе тры дні тэрміну, — сказаў ён, калі за гэты час ты даведаешся, як мяне зваць, дзіця заста-нецца ў цябе.

Усю ноч каралева перабірала ў памяці розныя імёны, якія калі-небудзь чула, а ганца накіравала ездзіць па краіне і збіраць усе імёны, якія існуюць. На другі дзень з'явіўся маленькі чалавечак, і яна пачала пералічваць усё, што ведала, пачынаючы з Каспара, Мельхіора, Бальцара. Але на кожнае імя чалавечак адказваў:

— Не, мяне зовуць не так.

Тады каралева загадала даведацца, як зовуць суседзяў. Цяпер яна называла чалавечку самыя рэдкія імёны:

— А можа, цябе зовуць Рэпенбіст або Гамельсвадзе або Шнюрбейн?

Але ён адказваў:

— Не, мяне зовуць не так.

На трэці дзень вярнуўся ганец і сказаў:

— Ні аднаго новага імя знайсці я не мог, але вось калі я падышоў да высокай гары, парослай густым лесам, дзе жывуць адны лісы ды зайцы, то ўбачыў маленькую хатку, перад ёй гарэў касцёр і праз яго скакаў смешны, цікавы чалавечак. Ён скакаў на адной ножцы і крычаў:

— Сёння пяку, заўтра піва вару,

У каралевы дзіця адбярэ.

Ой, добра, што ніхто не знае,

Што Румпельшцільцхен мяне называюць!

Можаце сабе ўявіць, як абрадвалася каралева, пачуўшы гэта імя! І вось, калі ў яе пакой неўзабаве ўвайшоў гэты чалавечак і спытаў: «Ну, пані

«ПТУШКА-ГРЫФ»

«ВЫГАДНАЯ СПРАВА»

каралева, як жа мяне завуць?», яна спачатку сказала:

— Можа, Кунц?

— Не.

— А можа, Гейнц?

— Не.

— Дык, пэўна, ты Румпельшцільцхен!

— Гэта табе сам чорт падказаў, сам чорт падказаў! — заенчыў чалавечак і так моцна тупнуў у гневе правай нагой, што праваліўся ў зямлю па самы пояс. А потым шалёна схапіў абедзвюма рукамі левую нагу і сам разарваў сябе папалам.

ЖЫВАЯ ВАДА

Жыў некалі кароль; быў ён хворы, і ніхто ўжо не верыў, што ён зможа калі-небудзь ачуняць. А было ў караля тры сыны; вось зажурыліся яны з-за гэтага, пайшлі ўніз у каралеўскі сад і заплакалі. Але сустрэўся ім у садзе нейкі дзядок, стаў пра іх гора распытваць. Яны яму гавораць, што іхні бацька вельмі хворы, відаць, памрэ, а дапамагчы яму нічым немагчыма. А дзядок і кажа:

— Я ведаю яшчэ адзін сродак, — гэта жывая вада; калі хто той вады нап'ецца, дык зноў ачуняе; але ваду гэтую знайсці нялёгка.

Старэйшы сын і гаворыць:

— Вось я гэтую ваду і знайду.

Пайшоў ён да хворага караля, пачаў яго прасіць, каб той адпусціў яго на пошукі жывой вады, што гэта толькі і можа яго вылечыць.

— Не, — сказаў кароль, — гэтая справа надта небяспечная, лепш ужо мне памерці.

Але сын доўга яго ўпрошваў, і, нарэшце, кароль пагадзіўся. А прынц падумаў: «Прынясу я гэтую ва-

ду, стану ў бацькі самым любімым сынам і атрымаю ў спадчыну каралеўства».

І ён рушыў у шлях-дарогу; праехаў ён некаторы час, зірк — стаіць на дарозе карлік. Карлік паклікаў яго і кажа:

— Куды гэта ты так спяшаешся?

— Дурны малыш, — горда адказаў прынц, — табе пра гэта не трэба ведаць, — і паскакаў далей.

Разгневаўся маленькі чалавек і пажадаў яму зла. Трапіў прынц неўзабаве ў горную цясніну, і чым далей ён ехаў, тым усё больш сыходзіліся горы, і нарэшце дарога стала такою вузкаю, што ўжо нельга было і кроку ступіць; немагчыма было і каня павярнуць альбо ўстаць з сядла; і вось апынуўся прынц запёртым у скалах. Доўгі час пракакаў яго хворы кароль, але ён усё не вяртаўся.

Гаворыць тады сярэдні сын:

— Бацька, дазвольце мне паехаць на пошукі жывой вады, — а сам пра сябе падумаў: «Калі брат мой памёр, дык каралеўства дастанецца мне».

Кароль напачатку таксама не хацеў яго адпускаяць, але нарэшце саступіў яго просьбам. Паехаў прынц той жа самай дарогаю, што і яго брат, і таксама сустрэўся яму карлік, які яго спыніў і запытаўся, куды гэта ён так спяшаецца.

— Эх ты, малыш, — сказаў прынц, — пра гэта ведаць табе не трэба, — і паскакаў далей, нават не азірнуўшыся.

Але карлік яго зачараваў, і прынц таксама трапіў, як і яго брат, у горную цясніну і не мог зрушыцца ні ўзад ні ўперад. Вось так яно здараецца з людзьмі фанабэрыстымі!

Не вярнуўся назад і сярэдні сын, і падахвоціўся тады ісці на пошукі жывой вады малодшы сын, і давалося каралю ўрэшце яго адпусціць.

Сустрэў меншы прынц карліка, і той запытаўся ў яго таксама, куды гэта ён так спяшаецца. Прынц спы-

ніў каня, пагаварыў з карлікам, адказаў яму на пытанне і сказаў:

— Я шукаю жывую ваду, — бацька мой ляжыць пры смерці.

— А ты ведаеш, дзе знайсці яе?

— Не, — адказаў прынц, — не ведаю.

— Таму, што ты трымаеш сябе, як след і не фанабэрышся, як твае крывадушныя браты, я пакажу табе дарогу да жывой вады. Гэтая вада цячэ з крыніцы ў двары зачараванага замка. Але ты туды трапіць не зможаш, калі я не дам табе жалезнага прутка і двух маленькіх боханаў хлеба. Ты стукні тым прутком тройчы ў жалезныя вароты замка, і яны тады расчыняцца; ляжаць на двары два ільвы, яны раззявць пашчу, ты кінеш кожнаму з іх па бохану, яны будуць маўчаць; але ты не марудзь, набяры сабе жывой вады, пакуль не праб'е поўнач, інакш вароты зачыняцца і ты апынішся там запёртым.

Падзякаваў яму прынц, узяў пруток і боханы і рушыў у шлях-дарогу. Калі ён прыехаў туды, усё было, як сказаў яму карлік. Вароты расчыніліся пасля трэцяга ўдару прутком, і калі ён задобрыў ільвоў хлебам, ён трапіў у замак і ўвайшоў у вялікую цудоўную залу; а сядзелі ў той зале зачараваныя прынцы. Паздымаў ён у іх з пальцаў пярсцёнкі; і ляжалі тут жамеч і хлеб і ён узяў іх з сабою. Потым зайшоў ён у пакой, і стаяла там цудоўная дзяўчына. Пабачыўшы яго, яна ўзрадавалася, пацалавала яго і сказала, што ён яе вызваліў ад злых чараў і можа цяпер атрымаць усё яе каралеўства; а калі ён вернецца праз год назад, дык яны адсвяткуюць з ім вяселле. Потым яна сказала, дзе крыніца з жывой вадою, і што павінен ён спяшацца і набраць з яе вады, раней, чым праб'е поўнач. Пайшоў прынц далей, зайшоў, нарэшце, у пакой, дзе стаяў прыгожы, толькі што разасланы ложкак; а быў ён стомлены і схацелася яму трошкі адпачыць. Ён лёг і заснуў; а калі прачнуўся, прабіла без чвэрці дванац-

цаць. Ён ускочыў з перапуду, пабег да крыніцы, зачарпнуў вады ў кубак, які стаяў там, і паспяшаўся хутчэй назад. Толькі ён выйшаў за вароты, якраз прабіла дванаццаць, і вароты зачыніліся, ды так моцна, што адарвалі яму кавалак пяткі.

Але яму было радасна і весела, што дастаў ён жывой вады, і ён пайшоў дамоў. Давялося яму праходзіць зноў міма карліка. Пабачыў карлік меч і хлеб і гаворыць:

— Ты здабыў для сябе вялікае шчасце: гэтым мячом ты можаш разбіць цэлае войска, а гэты хлеб табе есці і не з'есці ніколі.

Не схацеў прынц дамоў вяртацца без сваіх братоў і спытаўся:

— Мілы карлік, ці не можаш ты мне сказаць, дзе знаходзяцца мае абодва браты? Яны паехалі па жывую ваду і назад да гэтага часу не вярнуліся.

— Яны сядзяць запёртыя паміж дзвюма гарамі, — сказаў карлік, — я там іх зачараваў, таму што былі яны надта фанабэрыстымі.

Стаў прынц упрошваць карліка і прасіў яго да таго часу, пакуль той іх не выпусціў. Але карлік яго перасцярог і сказаў:

— Ты іх сцеражыся, у іх злое сэрца.

З'явіліся яго браты, ён узрадаваўся ім і расказаў, што з ім было, — як знайшоў ён жывую ваду, набраў яе поўны кубак, як вызваліў цудоўную прынецсу; што будзе яна яго чакаць цэлы год, а пасля яны адсвяткуюць вяселле і ён атрымае вялікае каралеўства. Потым паехалі яны разам і трапілі ў такую краіну, дзе былі вайна і голад, і кароль той краіны думаў, што яму давядзецца згінучь, такая была вялікая небяспека. Тады пайшоў да таго караля прынц, даў яму хлеба, і кароль накарміў гэтым хлебам усё сваё каралеўства; даў прынц яму меч, — ён разграміў ім варожае войска і мог з таго часу жыць у міры і спакоі. Узяў прынц назад свой хлеб і меч, і трое братоў рушылі да-

лей. Але давялося ім пабываць яшчэ ў дзвюх краінах, дзе панавалі вайна і голад; і прынц даваў каралям кожны раз свой хлеб і меч, — гэтак ён выратаваў тры краіны. Потым селі браты на карабель і паплылі па моры.

Дарогаю старэйшыя браты гавораць адзін аднаму:

— Меншы ж брат знайшоў жывую ваду, а не мы; бацька аддасць яму за гэта ўсё каралеўства, а яно па праву належыць нам, ён адніме ў нас наша шчасце.

І яны вырашылі яму адпомсціць і дамовіліся паміж сабою малодшага брата загубіць. Яны выбралі час, калі ён моцна заснуў, вылілі жывую ваду з кубка, забралі яе сабе, а яму налілі ў кубак горкай марской вады.

Вярнуліся яны дамоў, і прынёс малодшы сын хвораму каралю свой кубак, каб той выпіў з яго і стаў здравым. Але толькі адпіў ён трошкі горкай марской вады, як расхварэўся яшчэ больш. Стаў ён на хваробу скардзіцца; тады з'явіліся да яго старэйшыя сыны, пачалі малодшага абвінавачваць, быццам хацеў ён бацьку атруціць; прынеслі яму сапраўднай жывой вады і падалі яму напіцца. Толькі ён адпіў той вады, як адчуў, што хвароба ў яго прайшла і стаў ён дужым і здравым, якім быў у маладыя гады.

Прыйшлі старэйшыя браты да малодшага, сталі над ім насміхацца і гавораць:

— Хаця ты жывую ваду і знайшоў і ўжо як стараўся, а ўзнагароду за гэта атрымаем мы. Трэба было быць табе разумнейшым і лепей глядзець; мы яе ў цябе забралі, калі ты заснуў на караблі, а праз год адзін з нас возьме сабе і цудоўную каралеўну. Але глядзі, сцеражыся, нас не выдай; бацька ж табе не верыць, і калі ты скажаш хоць слова, паплацішся жыццём, а будзеш маўчаць, дык мы цябе памілуем.

Раззлаваўся стары кароль на малодшага сына: ён паверыў, што той задумаў яго загубіць. І загадаў ён

сабраць прыдворных, каб яго судзіць, і было вырашана яго тайна забіць. Выехаў прынц аднойчы на паляванне, нічога не падазраючы кепскага, і паехаў разам з ім каралеўскі егер. Яны апынуліся ў лесе зусім адны, выгляд у егера быў вельмі журботны, і вось кажа яму прынц:

— Што з табою, мілы мой егер?

А егер адказвае:

— Пра гэта сказаць я не смею, а ўсё-ткі павінен.

Прынц і гаворыць:

— А ты ўсё мне скажы, я табе дарую.

— Ах, — адказаў егер, — я вас павінен забіць, мне загадаў гэта кароль.

Спалохаўся прынц і папрасіў:

— Мілы егер, пакінь мяне ў жывых; я дам табе сваё каралеўскае адзенне, а ты дай мне ўзамен яго сваё простае.

— Я гэта ахвотна зраблю, — сказаў егер, — усё роўна я страляць бы ў вас не змог.

І яны абмяняліся адзеннем. Вярнуўся егер дамоў, а прынц рушыў далей у лес. Праз некаторы час прыбылі да старога караля для яго малодшага сына тры павозкі золата і каштоўных камянёў; а былі яны прысланыя трыма каралямі, што разбілі сваіх ворагаў мячом прынца і накармілі свае каралеўствы яго хлебам. Падумаў стары кароль: «Няўжо мой сын ні ў чым невінаваты?», — і сказаў сваім слугам:

— Каб жа мой сын застаўся ў жывых! Як я шкадую, што загадаў яго забіць.

— Ён яшчэ жывы, — сказаў егер, — я не змог адужаць свайго сэрца і выканаць ваш загад, — і ён расказаў каралю ўсё, як было.

Нібыта камень зваліўся з сэрца караля, і ён загадаў абвясціць па ўсіх каралеўствах, што сын яго можа вярнуцца назад і будзе ім ласкава прыняты.

Каралеўна загадала пракласці перад сваім замкам дарогу, ды каб была яна ўся залатая, бліскучая, і ска-

зала сваім людзям, што хто па дарозе той будзе скакаць, не зварочваючы, проста да яе, той і ёсць яе сапраўдны жаніх, і яго павінны прапусціць, а хто будзе ехаць кружнаю сцежкай, той не сапраўдны жаніх, і каб яны яго не ўпускалі.

Вось падышоў час, і старэйшы брат падумаў, што трэба хутчэй спяшацца да каралеўны і выдаць сябе за яе вызваліцеля, і тады ён возьме яе сабе ў жонкі і атрымае да таго яшчэ і каралеўства ў дадачу. Ён выехаў і, пад'язджаючы да замка, пабачыў дзівосную залатую дарогу і падумаў: «Як шкада скакаць па такой дарозе», і ён звярнуў з яе і паехаў правым бокам па абочыне. Ён пад'ехаў да варотаў, але людзі сказалі яму, што ён не сапраўдны жаніх і няхай, маўляў, едзе сабе адсюль. Хутка пасля таго сабраўся ў шлях-дарогу другі прынц; ён пад'ехаў да залатой дарогі, і толькі ступіў конь на яе капытом, прынц падумаў: «Шкада такую дарогу збіваць», і звярнуў, паехаў левым бокам, па абочыне. Пад'ехаў ён да варотаў, але людзі сказалі, што і ён не сапраўдны жаніх, няхай, маўляў, сабе едзе адсюль. Якраз споўніўся год, і сабраўся выехаць з лесу да сваёй каханай меншы брат, каб разам з ёю развеяць сваё гора. Сабраўся ён у шлях-дарогу і ўсё думаў толькі пра каралеўну, і так хацелася яму быць хутчэй з ёю, што не заўважыў ён зусім той залатой дарогі. Паскакаў яго конь проста пасярэдзіне; вось ён пад'ехаў да варотаў, расчыніліся вароты, і радасна сустрэла яго каралеўна і сказала, што ён — яе вызваліцель і ўсяму каралеўству гаспадар; і адсвяткавалі вяселле ў вялікай весялосці і радасці. Калі вясельная бяседа закончылася, яна сказала яму, што яго бацька запрашае яго да сябе і даруе яму. Ён паехаў да бацькі і расказаў яму пра ўсё — як падманулі яго браты і як давялося яму пры гэтым маўчаць. Стары кароль хацеў іх пакараць смерцю, але яны селі на карабель і паплылі за мора і з таго часу так назад і не вярнуліся.

ВЫГАДНАЯ СПРАВА

Привеў селянін на базар карову і прадаў яе там за сем талераў.

Прадаў карову, атрымаў грошы і пайшоў назад дадому. Вось ідзе ён каля сажалкі і чуе — крычаць у вадзе жабы: «Ква, ква, ква, ква!»

«Вось дурныя жабы, — падумаў селянін, — якую лухту кажуць. Сем талераў я за карову атрымаў, а зусім не два».

Падышоў ён да вады і крыкнуў жабам:

— Гэй вы, жабы, каму лепей ведаць: мне ці вам, колькі я атрымаў — сем талераў ці два?

А жабы ўсё крычаць: «Ква, ква, ква,ква!»

— Ну вось, калі не верыце, глядзіце — я іх яшчэ раз пералічу.

— Выцягнуў ён грошы з кішэні і пералічыў усе сем талераў.

А ў жаб, відаць, свой лік быў, і яны зноў пачалі крычаць: «Ква, ква, ква, ква!»

— Ах, вось вы якія! — закрычаў селянін. — Усё спрачаецца ды мне не верыце! Дык бярыце ж, самі лічыце!

Узяў грошы і кінуў іх у вадку.

Потым сеў на беразе і стаў чакаць, ці хутка жабы грошы пералічаць і вернуць яму.

Чакае, чакае, а жабы па-ранейшаму крычаць: «Ква, ква, ква, ква!» І грошай не вяртаюць.

Раззлаваўся тады селянін і закрычаў:

— Ах, вы, вадаплясьніцы! Ах, вы, тоўстагаловыя ды лупатыя! Крычаць вы ўмеете так гучна, што ад вашага крыку ў вушах звініць, а самі талеры злічыць не ўмеете! Ці не думаеце вы, лупатыя, што я буду чакаць тут да вечара, калі вы там у сябе падлік адолеете?

А жабы яму ў адказ: «Ква, ква, ква!»

Зусім раззлаваўся на іх селянін, плюнуў ад злосці і пайшоў дадому.

Мінула трохі часу, і вырашыў ён прадаць другую карову. Зарэзаў яе і павёз мяса на базар.

Пад'язджае ён да горада, а там каля самай брамы сабак вельмі многа сабралася. А паперадзе ўсіх стаіць вялізны гончы сабака. Уччуў сабака мяса, пачаў скакаць вакол воза і брахаць: «Дай, дай, дай!»

А селянін кажа яму:

— Бач ты які хітры, нездарма кажаш: «Дай, дай». Гэта ты мяса хочаш. Ды я ж не такі дурны, каб яго табе аддаць.

А сабака зноў брэша: «Дай, дай, дай!»

— Ну што з табой рабіць, — сказаў ён. — Ведаю я, у каго ты служыш, пакіну табе мяса. Толькі глядзі: праз два дні прынясі мне за яго грошы, а не то табе дрэнна будзе.

Скінуў ён усё мяса з воза і паехаў дадому.

А сабакі накінуліся на мяса і брэшучь: «Дай, дай, дай!»

Пачуў селянін іхні брэх і падумаў: «Гэта яны ад вялікага сабакі сваю долю патрабуюць. Ды ці ж мне не ўсё роўна: плаціць жа ён будзе».

Мінула два дні.

Прачнуўся селянін на трэці дзень раніцай і думае: «Ну, сягоння я багатым стану, сягоння мне сабака павінен грошы прынесці».

Аднак і дзень прайшоў, і вечар настаў, а грошай ніхто не прынёс.

— Ну і час настаў, — кажа ён, — нікому верыць нельга. Пайду да гаспадара гэтага сабакі, — гарадскога мясніка. Няхай ён мне грошы за мяса аддасць.

Так ён і зрабіў.

Прыйшоў да мясніка і кажа:

— Гэй, гаспадар, аддавай мне грошы за мяса, якое я твайму сабаку прадаў.

— Ды ты што, — кажа мяснік, — з глузду з'ехаў, ці што?

— Не, — кажа селянін, — я пры сваім розуме, плаці грошы.

Тады мяснік раззлаваўся, схапіў палку і прагнаў яго.

— Ідзі, — кажа, — пакуль цэлы. А калі яшчэ раз сюды прыйдзеш, зноў на сваёй спіне палку адчуеш.

Пайшоў селянін ад мясніка.

«Куды, — думае, — ісці мне цяпер скардзіцца, хто мне дапаможа? Пайду ў каралеўскі палац».

Так ён і зрабіў.

Пусцілі яго ў палац.

Увайшоў ён у тронную залу, а там сядзяць на троне кароль і каралеўская дачка.

— На што скардзішся? — пытаецца ў яго кароль. — Хто цябе пакрыўдзіў?

— Ах, — сказаў селянін, — жабы ў мяне грошы адабралі, сабакі — мяса, а мяснік мяне за гэта палкай набіў.

Пачаў ён ім падрабязна расказваць пра свае няшчасці. А дачка каралеўская слухала яго, слухала ды раптам не стрымалася і зарагатала.

Тут кароль і кажа:

— Ні жаб, ні сабак я пакараць не магу, а вось з дачкой маёй ты можаш ажаніцца. Бо яна яшчэ ніколі не смялася, і я абяцаў аддаць яе замуж за таго, хто першы яе расмяшыць. Бачыш, які ты шчаслівы!

— Ну і зрабіў ласку, — кажа селянін. — Я зусім жаніцца не хачу. У мяне дома свая жонка ёсць, навошта мне твая дачка. У мяне хата маленькая, не тое што твой палац, нам і дваім з жонкай цесна.

Тут кароль раззлаваўся і закрычаў:

— Ты няветлівы і грубы, вось ты які!

— Што ж, — адказаў яму селянін, — сам ведаеш: на свінцы не шоўк, а шчацінне.

— Ну, добра, — кажа кароль, — цяпер ідзі прэч. Я табе іншую ўзнагароду прызначу. Дні праз тры за-

ходзь у палац, тады я табе ўсе пяцьсот адсыплю спаўна.

Пайшоў селянін з палаца, а каля брамы спыніў яго салдат з каралеўскай варты і кажа:

— Ты расмяшыў каралеўну, дык пэўна, ужо, за гэта атрымаеш добрую ўзнагароду.

— Так, — сказаў селянін, — неблагую. Мне будзе за гэта пяць сотняў выплачана.

— Паслухай, — кажа яму салдат, — навошта табе столькі грошай, даў бы ты мне трохі!

— Ну што ж, — адказвае селянін, — дзве сотні магу табе аддаць. Прыходзь праз тры дні да караля і скажы, каб ён табе іх выплаціў замест мяне.

А тут адзін гандляр пачуў іх размову, падбег да мужыка і таксама пачаў яго ўгаворваць. Чым, кажа, табе тры дні гэтых грошай чакаць, вазьмі ў мяне зараз сто пяцьдзсят. А ўсе астатнія я сам у караля атрымаю.

— Давай, — кажа селянін. — Мне грошы патрэбны.

Праз тры дні ён зноў прыйшоў да караля.

— Здымайце з яго адзенне, — загадвае кароль, — ён павінен атрымаць свае пяць сотняў.

— Не, — кажа селянін, — нічога не атрымаецца. Не мае гэтыя пяць сотняў. Я іх ужо твайму салдату ды аднаму гандляру падараваў.

І сапраўды, прыходзяць у гэты момант салдат і гандляр да караля і патрабуюць: салдат дзвесце, а гандляр трыста.

Так ім і далі: салдату дзвесце розгаў, а гандляру трыста.

Салдата на каралеўскай службе часта білі, дык ён асабліва не гараваў і вытрымаў, а гандляр увесь час крычаў:

— Ой, баліць! Ой, якія вашы грошы моцныя!

А селянін пайшоў дадому і ўсю дарогу радаваўся, што так лёгка каралеўскай узнагароды пазбавіўся.

ТРЫ ШЧАСЛІЎЦЫ

У аднаго селяніна былі тры сыны. Неяк паклікаў ён да сябе ўсіх траіх і сказаў:

Я ўжо стары і вырашыў, пакуль жывы, падзяліць паміж вамі спадчыну. Грошай у мяне няма, і таму я пакідаю ў спадчыну аднаму з вас пеўня, другому — касу, а трэцяму — кошку. Рэчы не вельмі каштоўныя, але, калі пападуць яны ў добрыя рукі, могуць прынесці вялікую карысць. Паспрабуйце ж знайсці такую краіну, дзе людзі ніколі не бачылі гэтых рэчаў, і тады будзеце шчаслівымі.

І вось пасля смерці бацькі пайшоў старэйшы брат са сваім пеўнем шчасце шукаць. Але куды б ён ні прыходзіў, пеўні ўсюды былі ўжо знаёмыя. У гарадах ён яшчэ здалёк бачыў пеўняў на вокнах. Гэта былі флюгеры, яны ўвесь час трымалі кірунак па ветру. А ў вёсках пеўні так і заліваліся песнямі на ўсіх дварах. Нікому гэта птушка не была ў навіну, ніхто на яго пеўня і глядзець не хацеў.

Усё ж нарэшце старэйшаму брату пашанцавала — ён трапіў на востраў, жыхары якога яшчэ ні разу не бачылі пеўня.

— Глядзіце, якая цудоўная птушка! — сказаў старэйшы брат. — На галаве ў яе прыгожая карона, а на нагах шпоры. Яна кожную ноч кукарэкае тры разы, і заўсёды ў адзін і той жа час. Першы раз яна кукарэкае ў дзве гадзіны, другі раз — у чатыры гадзіны і трэці раз у шэсць гадзін раніцы. А калі яна закукарэкае днём, гэта значыць, што неўзабаве памяняецца надвор'е.

Певень вельмі спадабаўся ўсім жыхарам горада. Яны не спалі ўсю ноч і ўсё слухалі, як ён звонка выклікаў час у дзве гадзіны, у чатыры і ў шэсць. А раніцой яны спыталі, ці не прадаецца птушка і колькі яна каштуе. «Дайце мне за яе гэтулькі золата, колькі можа панесці асёл», — адказаў старэйшы брат.

— Ды ён амаль задарма аддае такую каштоўную птушку! — усклікнулі ўсе жыхары вострава.

І яны купілі пеўня.

Калі старэйшы брат вярнуўся дамоў, браты здзівіліся, што ён атрымаў за пеўня так многа грошай.

— Эх, пайду я пашукаю шчасця, — сказаў сярэдні брат. — Магчыма, мне таксама пашанцуе выгадна збыць сваю касу, — і адправіўся ў дарогу.

Але ўсюды, дзе ён праходзіў, былі ў сялян такія ж косы, як і ў яго.

Нарэшце і яму пашчасціла трапіць на востраў, дзе людзі яшчэ не бачылі касы. Калі ім трэба было збіраць ураджай, яны прывозілі на ніву гарматы, стралялі, і гарматныя ядры перабівалі сцяблінкі каласоў. Гэта было вельмі непрактычна, таму што ядры то праляталі міма, то пападалі па самых каласках і псавалі шмат зерня. Ды і грукату было шмат ад страляніны.

Падышоў сярэдні брат да гэтых людзей і так хутка і бясшумна пачаў касіць, што яны аж раты паразяўлялі ад здзіўлення. Пачалі жыхары вострава прасіць, каб ён прадаў ім касу.

— Дайце мне гэтулькі золата, колькі можа павезці конь, — сказаў сярэдні брат.

Атрымаўшы тое, што прасіў, ён, задаволены, вярнуўся дамоў.

Нарэшце адправіўся і трэці брат са сваёй кошкай шчасце шукаць.

Спачатку ў яго ўсё ішло так, як і ў першых двух братоў. Куды б ён ні прыйшоў, усюды было мноства кошкак. Але вось і яму пашчасціла: ён прыплыў да такога вострава, дзе не было ні адной кошки. Затое мышэй на гэтым востраве развялося безліч! Яны бегалі па сталах і лаўках і зусім не баяліся людзей.

Усе жыхары вострава вельмі пакутвалі ад іх, і нават сам кароль у сваім палацы не мог уратавацца ад

мышэй: мышы пішчалі па ўсіх кутках і згрызалі ўсё, што ім толькі траплялася.

Вось выпусціў малодшы брат сваю кошку, і яна тут жа кінулася лавіць мышэй.

Хуценька знішчыла яна ўсіх мышэй у двух вялікіх залах палаца.

Кароль захацеў купіць кошку і даў за яе гэтулькі золата, колькі мог павезці вярблюд. Так што трэці брат прывёз дамоў грошай больш за ўсіх.

А кошка ў каралеўскім палацы гэтулькі мышэй пералавіла, што і не злічыць. Яна вельмі стамілася, у яе нават у горле перасохла, і захацелася піць. Падняла яна ўверх мордачку і замяўкала: «Мяў, мяў!»

Пачулі кароль і яго прыдворныя гэты дзіўны крык, напалохаліся і ўцяклі з палаца.

Сабраў кароль сваіх дарадчыкаў, і пачалі яны думаць, як бы ім ад кошкі пазбавіцца.

Нарэшце прыйшлі да згоды:

— Ужо лепш мы будзем пакутваць ад мышэй, чым жыць з такой пачварай і рызыкаваць сваім жыццём. А да мышэй мы ўжо прывыклі.

І кароль паслаў да кошкі слугу з загадам пакінуць палац.

— Калі яна адмовіцца пайсці, папярэдзь яе, што ёй будзе дрэнна! — сказаў ён слугу.

А кошка за гэты час, пакуль ішла нарада, яшчэ больш піць захацела.

І калі слуга спытаў у яе, ці згодна яна пайсці па-добраму, яна ў адказ зноў прамяўкала: «Мяў, мяў!»

Слугу здалася, што яна гаворыць: «Не, не!»

Ён так і перадаў каралю.

— Ну што ж, — сказаў кароль, — не хоча па-добраму ісці, давядзецца сілай выганяць!

Ён загадаў выкаціць у двор гарматы і страляць па палацы.

Палац загарэўся.

Калі агонь дабраўся да таго пакоя, дзе была кошка, яна вельмі спакойна выскачыла з акна і пабегла.

А па палацу ўсё палілі з гармат — да таго часу, пакуль ад яго засталася толькі куча ламачча.

РАПУНЦЭЛЬ¹

Аднойчы жылі на свеце муж і жонка; ім даўно ўжо хацелася мець дзіця, але яго ўсё не было; і вось, нарэшце, з'явілася ў жонкі надзея, што літасцівы гасподзь здзейсніць яе жаданне.

А было ў іхнім пакойчыку маленькае акенца, адкуль быў бачны дзівосны сад, дзе расло шмат цудоўных кветак і ўсялякай зеляніны. Але сад быў абнесены высокай агароджай, і ніхто не асмельваўся ў яго заходзіць, таму што сад гэты належыў адной вядзьмарцы; яна валодала вялікай магутнасцю, і ўсе на свеце яе баяліся.

Стаяла неяк жонка ля акенца, зазірнула ў сад і пабачыла градку, а рос на ёй цудоўны рапунцэль; і быў ён на выгляд такі свежы і такі зялёны, што ёй страх як схацелася пакаштаваць таго рапунцэлю. Гэтае жаданне ў яе з кожным днём усё больш павялічвалася, але паколькі яна ведала, што яго дастаць ёй ніяк немагчыма, дык яна ўся схуднела, збялела і выглядала няшчаснай. Спалохаўся муж і пытаецца:

— Чаго табе, мая жоначка, не хапае?

— Ах, — гаворыць яна, — калі не здабыць мне з таго саду, што за нашым домам, зялёнага рапунцэлю і не пакаштаваць яго, дык застанецца мне адно — памерці.

¹ Рапунцэль — ад лац. — свірэпіца, з насення якой здабываюць алей.

Муж вельмі яе кахаў і падумаў: «Калі ўжо маёй жонцы ад гэтага паміраць даводзіцца, дык я дастану для яе рапунцэлю, чаго б гэта мне ні каштавала».

І вось пералез ён прыцемкам цераз каменную агароджу ў сад вядзьмаркі, нарваў спехам цэлыя прыгаршчы зялёнага рапунцэлю і прынёс яго жонцы.

Яна адразу ж прыгатавала сабе з яго салаты і з прагнасцю яе з'ела. І салата гэтая ёй так спадабалася, здалася ёй такой смачнай, што на другі дзень з'явілася ў яе жаданне ўтрая большае, чым раней. І яна не магла супакоіцца, пакуль муж не пагадзіўся палезці ў сад яшчэ раз.

Ён прабраўся туды прыцемкам, пералез цераз каменную агароджу, але моцна перапалохаўся, пабачыўшы перад сабою вядзьмарку.

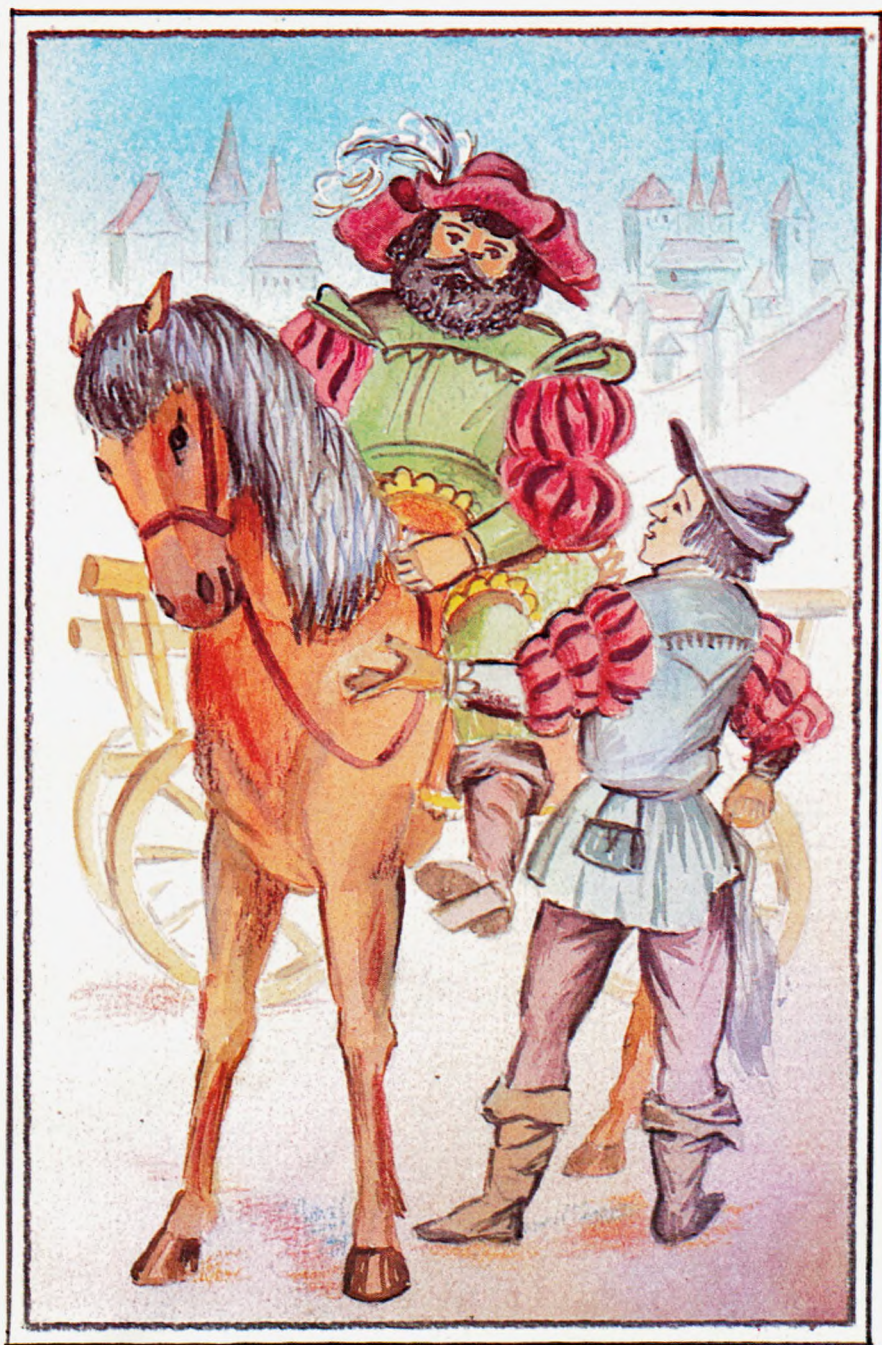
— Як ты смееш лазіць у мой сад, — сказала яна, з гнева на яго паглядзеўшы, — і красці ў мяне, як злодзей, мой зялёны рапунцэль? Табе дрэнна будзе за гэта.

— Ах, — адказаў ён, — вы ўжо мяне даруйце, я ж адважыўся на гэта па неабходнасці: мая жонка пабачыла з акенца ваш зялёны рапунцэль і адчула такое жаданне пакаштаваць яго, што, мабыць, памерла б, каб яго не пакаштавала.

Гнеў у вядзьмаркі трохкі прайшоў, і яна сказала яму:

— Калі гэта праўда, што ты гаворыш, дык я дазволю табе набраць рапунцэлю столькі, колькі ты пажадаеш, але пры адной умове: ты павінен будзеш аддаць мне дзіця, якое народзіцца ў тваёй жонкі. Яму будзе ў мяне добра, я буду пра яго клапаціцца, як родная маці.

І ён ад страху пагадзіўся на ўсё. Калі жонцы прыйшоў час нараджаць і яна нарадзіла дачку, зараз жа з'явілася вядзьмарка, назвала дзіця Рапунцэль і забрала яго з сабою.

«СНЯГУРАЧКА»

Стала Рапунцэль самай прыгожай дзяўчынкай на свеце. Калі ёй споўнілася дванаццаць гадоў, вядзьмарка заперла яе ў вежу, што знаходзілася ў лесе; у той вежы не было ні дзвярэй, ні лесвіцы, толькі на самым яе версе было маленькае акенца. Калі вядзьмарцы хацелася забрацца на вежу, яна становілася ўнізе і крычала:

— Рапунцэль, Рапунцэль, прачніся,
Спусці свае косачкі данізу.

А былі ў Рапунцэль даўгія цудоўныя валасы, тонкія, быццам з залатой пражы. Пачуе яна голас вядзьмаркі, распусціць свае косы, падвяжа іх уверх да аконнага кручка, і ўпадучь валасы на цэлых дваццаць аршынаў уніз, — і ўзбіраецца тады вядзьмарка, ухапіўшыся за іх, наверх.

Прайшло некалькі гадоў, і здарылася каралеўскаму сыну праязджаць на кані праз лес, дзе стаяла вежа. Раптам ён пачуў спеў, і быў ён такім прыемным, што каралеўскі сын спыніўся і стаў прыслухоўвацца. Гэта спявала Рапунцэль сваім дзівосным голасам песню, бавячы ў адзіноце час. Схацелася каралевічу ўзбрацца наверх, і ён стаў шукаць уваход у вежу, але знайсці яго было немагчыма. Ён паехаў дамоў, але спеў так запаў яму ў душу, што ён кожны дзень выязджаў у лес і слухаў яго.

Вось стаяў ён за дрэвам і пабачыў, як з'явілася вядзьмарка, і пачуў, як яна закрычала:

— Рапунцэль, Рапунцэль, прачніся,
Спусці свае косачкі данізу!

Спусціла Рапунцэль свае косы ўніз, і ўзлезла вядзьмарка да яе наверх.

«Калі гэта і ёсць тая лесвічка, па якой узбіраюцца наверх, дык і мне хацелася б аднойчы паспрабаваць шчасця», — і на другі дзень, калі пачало ўжо змяркацца, пад'ехаў каралевіч да вежы і крыкнуў:

— Рапунцэль, Рапунцэль, прачніся,
Спусці свае косачкі данізу!

І адразу ж упалі валасы ўніз, і каралевіч узабраўся наверх.

Рапунцэль, калі пабачыла, што да яе ўвайшоў чалавек, якога яна ніколі не бачыла, спачатку моцна спалохалася. Але каралевіч ласкава з ёю загаварыў і расказаў, што яго сэрца было так кранута яе спевам і не было яму нідзе спакою, і вось ён вырашыў яе абавязава пабачыць.

Тады Рапунцэль перастала палохацца, і калі ён запытаўся ў яе, ці згодна яна выйсці за яго замуж, — а быў ён малады і прыгожы, — яна падумала: «Ён будзе любіць мяне больш, чым старая фрау Готэль», — і дала сваю згоду і працягнула да яго рукі. Яна сказала:

— Я ахвотна пайду разам з табою, але не ведаю, як мне спусціцца ўніз. Калі ты будзеш да мяне прыходзіць, бяры ўсялякі раз з сабою кавалак шоўку; я буду плесці з яго лесвічку, і калі яна будзе гатова, я спусчуся ўніз, і ты павязеш мяне на сваім кані.

Яны дамовіліся, што ён будзе прыходзіць да яе па вечарах, таму што днём прыходзіла старая. Вядзьмарка нічога не прыкмячала да тых часоў, пакуль аднойчы Рапунцэль не загаварыла з ёю і не сказала:

— Скажы мне, фрау Готэль, чаму мне цябе цягнуць наверх цяжэй, чым маладога каралевіча? Ён падымаецца да мяне ў адно імгненне.

— Ах ты, мязотная дзяўчынка! — закрычала вядзьмарка. — Што я чую? Я лічыла, што схавала цябе ад усіх, а ты мяне ўсё-ткі падманула! — і яна ўчапілася ў раз'юшанасці ў цудоўныя валасы Рапунцэль, абматала іх некалькі разоў вакол левай рукі, а праваю схавала нажніцы і — чык-чык! — адрэзала іх, і дзівосныя косы ўпалі на зямлю.

І была вядзьмарка такою бязлітаснай, што завяла няшчасную Рапунцэль у глухі гушчар; каб давялося ёй там жыць у вялікай беднасці і горы.

А ў той жа самы дзень, калі яна прагнала Рапунцэль, яна прывязала вечарам адрэзаныя косы да аконнага кручка і, калі з'явіўся каралевіч і крыкнуў:

— Рапунцэль, Рапунцэль, прачніся,
Спусці свае косачкі данізу! —

дык і спусціла вядзьмарка валасы ўніз.

І ўзабраўся каралевіч наверх, але не знайшоў там сваёй любай Рапунцэль, а пабачыў вядзьмарку. Яна зірнула на яго сваім злосным, з'едлівым позіркам.

— Ага! — крыкнула яна насмешліва. — Ты хочаш звесці сваю каханую, але прыгажуні птушачкі няма болей у гняздзечку, і яна ўжо не п'яе. Яе знесла кошка, а табе да таго ж яна выдзярэ вочы. Ты страціў Рапунцэль навек, не бачыць яе табе больш ніколі!

Каралевіч быў не ў сабе ад гора і ў распачы выскачыў з вежы; яму ўдалося захаваць жыццё, але калючыя шыпы кустоўя, на якія ён упаў, выкалалі яму вочы. І ён блукаў сляпы па лесе, харчуючыся толькі адным карэннем ды ягадамі, і ўвесь час сумаваў і плакаў па страчанай ім любай жонцы.

Гэтак блукаў ён некалькі гадоў у горы і распачы і зайшоў нарэшце ў густы гушчар, дзе жыла ў бядоце Рапунцэль разам з дзецьмі-блізнятамі, з хлопчыкам і дзяўчынкаю.

Раптам пачуў каралевіч чыйсці голас; ён здаўся яму такім знаёмым, і ён пайшоў насустрэч яму; і калі падышоў ён бліжэй, дык Рапунцэль яго пазнала, кінулася да яго на шыю і горка заплакала. Але ўпалі дзве слязінкі яму на вочы, і ён зноў стаў бачыць, як раней. І ён прывёў яе ў сваё каралеўства, дзе сустрэлі яго з радасцю, і яны жылі доўгія-доўгія гады ў шчасці і заможнасці.

РАЗУМНАЯ ЭЛЬЗА

Жыў-быў чалавек, і была ў яго дачка, звалі яе Разумнай Эльзай. Вось вырасла яна, а бацька і кажа:

— Пара б аддаць яе замуж.

— Так, — сказала маці, — калі толькі знойдзеца такі чалавек, які захоча яе ўзяць.

І вось прыйшоў нарэшце з далёкіх мясцін чалавек, звалі яго Ганс; пачаў ён да яе сватацца, але паставіў умову, каб Разумная Эльза была да таго ж і вельмі разважлівай.

— О, — сказаў бацька, — яна кемлівая.

А маці дала:

— Ах, ну што і казаць: яна ўсё разумее, бачыць нават, як вецер на вуліцы гуляе, і чуе, як мухі кашляюць.

— Ну, — сказаў Ганс, — а калі яна будзе не вельмі кемлівай, то я з ёю не ажанюся.

Вось сядзяць яны за сталом, абедуюць, а маці і кажа:

— Эльза, схадзі ў склеп ды прынясі нам піва.

Узяла Разумная Эльза з паліцы збан і спусцілася ў склеп, весела пазвоньваючы накрыўкай, каб час ішоў хутчэй. Прыйшла яна ў склеп, паставіла перад піўной бочкай зэдлік, каб не трэба было нагінацца, і спіна каб не забалела і каб не занадта стаміцца. Паставіла перад сабой збан, адкруціла кран і, каб вочы не заставаліся без справы, пакуль піва нальецца, пачала сцяну разглядваць; вось глядзіць яна ды разглядвае і заўважыла раптам над сабой кірку на сцяне, якую забыліся там памылкова муляры. І вась пачала Разумная Эльза плакаць і галасіць: «Калі выйду замуж за Ганса, і народзіцца ў нас дзіця, і вырасце яно, і пашлем мы яго ў склеп піва нацадзіць, раптам зваліцца яму на галаву кірка і заб'е яго насмерць». Сядзіць яна і плача, што ёсць сілы галосіць з-за будучага няшчас-

ця. А ў хаце наверх чакаюць у гэты час піва, а Разумная Эльза ўсё не вяртаецца. Гаспадыня і кажа работніцы:

— Схадзі ты ў склеп ды паглядзі, што там з Эльзай здарылася.

Пайшла работніца, бачыць — сядзіць Эльза перад бочкай і плача-заліваецца.

— Эльза, чаго ты плачаш? — пытаецца работніца.

— Ох, — адказвае яна, — ды як жа мне не плакаць? Калі выйду я замуж за Ганса, і народзіцца ў нас дзіця, вырасце яно вялікае, і давядзецца яму пайсці ў склеп піва нацадзіць, то раптам незнарок можа зваліцца яму на галаву кірка і забіць яго насмерць...

І сказала работніца:

— Вось якая ў нас Эльза разумная!

Падсела яна да яе і пачала таксама гора аплакваць. А ў хаце ўсё піва чакаюць не дачакаюцца, а работніца не вяртаецца. Тады бацька і кажа работніку:

— Схадзі ты ў склеп ды паглядзі, што там Эльза з работніцай робяць.

Спусціўся работнік у склеп, бачыць — сядзіць Разумная Эльза з работніцай, і абедзве плачуць. Пытаецца ён у іх:

— Чаго вы плачаце?

— Ой, — адказвае Эльза, — ды як жа мне не плакаць? Калі выйду я замуж за Ганса, і народзіцца ў нас дзіця, вырасце яно вялікае, і давядзецца яму пайсці ў склеп піва нацадзіць, то раптам зваліцца яму на галаву кірка і заб'е яго насмерць...

Работнік і кажа:

— Вунь якая ў нас Эльза разумная! — падсеў да яе і таксама заплакаў. А ў хаце чакаюць работніка, а ён не вяртаецца. Тады бацька кажа маці:

— Схадзі ты сама ў склеп ды паглядзі, што там з Эльзай здарылася.

Спусцілася маці ў склеп, бачыць — усе трое плачуць. Пытаецца яна ў іх, чаго гэта яны плачуць; рас-

казала ёй Эльза, што яе будучае дзіця, калі яно падрасце, можа забіць кірка, — будзе яно наліваць піва, а кірка раптам і зваліцца яму на галаву. І сказала маці:

— Ох, якая ж у нас разумная Эльза! — і падсела да іх і таксама заплакала.

Пачакаў бацька крыху, бачыць — маці таксама не вяртаецца, а выпіць піва ўсё болей і болей хочацца. Вось і кажа ён:

— Трэба будзе мне самому ў склеп схадзіць ды паглядзець, што гэта там з Эльзай здарылася.

Спусціўся ён у склеп, бачыць — сядзяць усе поруч і горка плачуць; даведаўся ён, што прычынай таму Эльзіна дзіця, якое яна, магчыма, калі-небудзь народзіць, і што можа яго забіць кірка, калі, нацэдзваючы піва, яно будзе сядзець якраз пад кіркай, а ў гэты час яна можа зваліцца, і ён усклікнуў:

— Якая ж у нас, аднак, разумная Эльза! — сеў і таксама разам з імі заплакаў.

Доўга чакаў жаніх у хаце адзін, але ніхто не вяртаўся, і падумаў ён: «Відаць, яны мяне ўнізе чакаюць, трэба будзе і мне таксама туды схадзіць ды паглядзець, што яны там робяць». Спусціўся ён уніз, бачыць — сядзяць яны ўсе ўпяцярых і плачуць-галосяць, ды так жаласна — адно мацней за другога.

— Што ў вас за бяда здарылася? — пытаецца ён.

— Ах, мілы Ганс, — адказала Эльза, — калі мы з табой пажэнімся і будзе ў нас дзіця, вырасце яно вялікае, то можа здарыцца, што пашлем мы яго ў склеп піва нацадзіць, а кірка, якая тырчыць на сцяне, можа, чаго добрага, зваліцца і разбіць яго галаву і забіць яго насмерць. Ну, як жа нам не плакаць з-за гэтага.

— Ну, — сказаў Ганс, — большага розуму для маёй гаспадаркі і не трэба. Эльза, ты такая разумная, што я з табою ажанюся, — і ўзяў яе за руку, павёў наверх і адсвяткаваў з ёю вяселле.

Пажыла яна з Гансам трохі, а ён і кажа:

— Жонка, я паеду на заробкі. Патрэбна нам на грошы разжыцца, а ты ідзі ў поле жаць пшаніцу, каб быў у нас у хаце хлеб.

— Добра, мілы Ганс, я так і зраблю.

Пайшоў Ганс, наварыла яна сабе смачнае кашы і ўзяла з сабой у поле. Прыйшла туды і сама сябе пытае:

— Што мне рабіць? Ці жаць спачатку, ці перш пасці? Э, мабыць, паем я спачатку.

З'ела яна гаршчок кашы, наелася і зноў пытае:

— Што мне рабіць? Ці жаць спачатку, ці, можа, перш паспаць? Відаць, пасплю я спярша. — Легла яна ў пшаніцу і заснула.

А Ганс у гэты час даўно ўжо дадому вярнуўся, а Эльзы ўсё няма і няма. Вось ён і кажа:

— Якая ў мяне разумная Эльза, яна такая руплівая — і дамоў не вяртаецца і нічога не есць.

А яе ўсё няма і няма. Ужо і вечар настаў, выйшаў Ганс у поле паглядзець, колькі яна пшаніцы нажала; бачыць, што ніколько не зжата і ляжыць Эльза ў пшаніцы і спіць. Пабег Ганс хутчэй дамоў, прынёс з сабой птушкалоўную сетку з бразготкамі і накінуў яе на Эльзу; а яна ўсё працягвае спаць. Пабег ён дамоў, зашчапіў дзверы, усеўся на лаву і ўзяўся за работу.

Нарэшце ўжо зусім сцямнела, прачнулася Разумная Эльза, і толькі яна паднялася, а бразготкі на ёй і зазвінелі, і як ні зробіць яна крок, а бразготкі ўсё звіняць і звіняць. Спалохалася яна і задумалася: ці сапраўды яна Разумная Эльза? І пачала сама ў сябе пытаць: «Ці я гэта, або не я?» І сама не ведала, як ёй на гэта адказаць, і стаяла яна некаторы час у сумненні; нарэшце яна падумала: «Пайду я дамоў ды запытаю, ці я гэта, або не я, — яны ўжо дакладна ведаюць».

Прыбегла яна дадому, а дзверы зашчэплены. Пастукала яна ў аконца і пытае:

— Ганс, ці дома Эльза?

— Так, — адказвае Ганс, — яна дома.

Спалохалася яна і кажа:

— Ах, божа мой, значыць, гэта не я! — і кінулася да суседзяў. А людзі пачулі звон бразготак і не захацелі ёй адчыняць, і нідзе не знайшлося ёй прытулку. І пабегла яна тады з вёскі; і ніхто яе з таго часу больш не бачыў.

ДВА БРАТЫ

Жылі аднойчы два браты, адзін багаты, другі — бедны. Багаты быў залатаром, майстрам па залатых вырабах, ды сэрца меў злоснае, а бедны жыў з таго, што вязаў мётлы, але быў добры ды сумленны. У беднага было двое дзяцей, хлопчыкаў-блізнят, якія былі падобныя адзін на аднаго, быццам дзве кроплі вады. І хадзілі два хлопчыкі ў хату да багатага, каб паласавацца якімі недаедкамі, што ім там кінуць.

Здарылася так, што пайшоў аднаго разу бядняк у лес па дубцы, аж бачыць птушку ды такую прыгожую, усю з золата, якую дасюль яму аніколі сустракаць не даводзілася. Падняў ён каменьчык, шпурнуў яго і трапіў проста ў птушку; упала з яе адно толькі залатое пёрка, а сама птушка паляцела прэч. Узяў чалавек тое пёрка ды прынёс свайму брату. А той паглядзеў на яго ды кажа:

— Гэта ж чыстае золата! — і даў бядняку шмат грошай.

Наступнага дня узлез бядняк на бярэзіну ды хацеў быў ссекчы некалькі галін, аж раптам вылецела адтуль тая самая птушка. Стаў ён далей шукаць і знайшоў гняздо, а ў ім ляжала яйка і было яно залатое. Узяў ён яйка ды панёс да свайго брата, а той кажа зноў:

— Гэта ж чыстае золата! — і даў яму столькі, колькі яно каштавала.

Нарэшце залатар прамовіў:

— Хацеў бы я мець самую птушку!

Бядняк падаўся ў трэці раз у лес і зноў убачыў на дрэве залатую птушку; узяў ён камень, падбіў яе ды прынёс да свайго брата. Той даў яму за гэта цэлую жменю грошай. «Ну, цяпер мне ёсць на што разжыцца», — падумаў бядняк ды пайшоў шчаслівы да хаты.

А залатар быў хітры ды разумны: ён адразу ўцяміў, што гэта за птушка. Ён паклікаў сваю жонку ды й кажа:

— Засмаж мне гэтую залатую птушку ды глядзі, каб анішто з яе не прапала. У мяне ахвота ёсць з'есці яе аднаму.

А птушка тая была не простая, а чарадзейная: хто з'есць яе сэрца ды печань, той кожнае раніцы будзе знаходзіць у сябе пад падушкай залаты.

Аскубла жонка птушку, згатавала яе як мае быць, насадзіла на ражон ды пачала смажыць. Ды здарылася так, што спатрэбілася ёй выйсці з кухні па нейкай справе, і заскочылі туды якраз у гэты час двое дзяцей беднага метляра, сталі каля ражна ды некалькі разоў пакруцілі. І вываліліся з птушкі на патэльнію два кавалачкі, а хлопчык і кажа:

— Я галодны вельмі. Давай з'ямо гэтыя маленечкія кавалачкі, гэтага ж ніхто не заўважыць.

І яны з'елі абодва па кавалачку; а тут уваходзіць жонка багатага, бачыць, што яны нешта ядуць, ды пытаецца:

— Што вы ясцё?

— А тыя два кавалачкі, што выпалі з птушкі, — адказалі хлопчыкі.

— Ды гэта ж былі сэрца й печань! — усклікнула спалоханая жанчына і, каб муж нічога не заўважыў ды не ўзлаваўся, яна хуценька зарэзала пеўніка, выразала ў яго сэрца і печань ды засунула іх у залатую птушку. Калі птушка засмажылася,

жанчына прынесла яе да залатара, і той з'еў яе адзін, нічагусенькі не пакінуўшы. Наступнае раніцы засунуў ён руку пад падушкі, спадзеючыся выцягнуць адтуль залаты, але там анічога не аказалася.

А дзеці і не ведалі, адкуль ім шчасце гэткае прываліла: наступнае раніцы, толькі яны падхапіліся, аж нешта са звонам упала на падлогу; паднялі яны, глядзяць, — а гэта два чырвонцы. Прынеслі яны іх да свайго бацькі. Той здзівіўся ды кажа:

— Як жа такое магло здарыцца?

Але ж калі і наступнае раніцы знайшлі яны два залатыя, і гэтак штодня, дык падаўся ён да свайго брата ды распавёў яму гэтую дзіўную гісторыю.

Залатар адразу ж скеміў, як гэта выйшла, і зразу меў, што дзеці з'елі сэрца й печань залатое птушкі. І вось, каб адпомсціць ім за гэта, — а быў ён да таго ж зайздрослівы ды бессардэчны, — ён сказаў да іхнага бацькі:

— Дзеці твае з нячыстаю сілаю злыгаліся; не бяры гэтыя залатыя і не трымай іх больш у сваёй хаце, бо нячысцік мае над імі сілу ды можа й цябе самога давесці да бяды.

Бацька баяўся чорта, і як ні было яму цяжка, а завёў ён сваіх дзяцей-блізнятак у лес ды кінуў іх там, хоць і шчымела яму на сэрцы.

Вось пачалі двое дзяцей блукаць па лесе ў пошуках дарогі дамоў, але знайсці яе аніяк не маглі і ўсё глыбей ды глыбей заходзілі ў густыя нетры. Сустрэлі яны нарэшце паляўнічага, і спытаўся ён у іх:

— Дзеці, чые вы?

— Мы сыны беднага метляра, — адказалі яны ды распавялі яму, што бацька не захацеў больш трымаць іх у хаце ў сябе праз тое, што кожнае раніцы ў іх пад падушкамі аказвалася па залатым.

— Ну, — сказаў паляўнічы, — у гэтым няма нічога благога, калі вы пры гэтым засталіся сумленнымі і не сталі праз гэта абібокамі.

Хлопчыкі спадабаліся добраму чалавеку, а паколькі сам ён дзяцей не меў, дык узяў ён іх да сябе дамоў ды сказаў:

— Я вам буду за бацьку роднага і выхаваю вас.

Пачалі яны вучыцца ў яго паляўнічай справе, а чырвонцы, якія кожны з іх знаходзіў, устаючы з ложка, ён для іх пакідаў на выпадак, калі яны ў далейшым ім спатрэбяцца.

Вось дзеці павырасталі. І ўзяў іх аднойчы прыёмны бацька з сабою ў лес ды сказаў:

— Сёння кожны з вас па пробным стрэле зрабіць павінен, каб я мог прызнаць вас за падмайстраў ды сапраўдных паляўнічых.

Выйшлі яны з ім на стойку і доўга чакалі, а дзічына ўсё не траплялася. Зірнуў паляўнічы ды ўбачыў чараду белых гусей; яны ляцелі трохкутнікам, і ён сказаў да аднаго з вучняў:

— А ну, падстрэль мне па адной гусі з кожнага кута.

Той нацэліўся ды зрабіў свой пробны стрэл удала. Неўзабаве пасля таго паказалася другая чарада, яна ляцела двойкаю. І загадаў паляўнічы другому вучню падстрэліць па адной гусі, і ў таго пробны стрэл быў удалы. Тады прыёмны бацька кажа:

— Цяпер я вас адпускаю, вы ўжо спрактыкаваныя паляўнічыя.

Пайшлі пасля гэтага два браты ў лес, пачалі між сабою радзіцца ды сее-тое вырашылі. А калі ўвечары селі вячэраць, яны кажучь да свайго прыёмнага бацькі:

— Мы есці не будзем, нават кавалачка не з'ямо, пакуль вы не выканаеце адну нашу просьбу.

Ён пытаецца:

— Якая ж у вас просьба?

Яны адказваюць:

— Цяпер навучанне сваё мы скончылі і павінны паспрабаваць шчасця. Дык вось, дазвольце нам пайсці вандраваць.

І сказаў стары з радасцю:

— Вы разважаеце, як адважныя паляўнічыя, і тое, што вы хочаце, было і маім жаданнем. Выпраўляйцеся ў дарогу, і будзе вам удача.

Вось надышоў прызначаны дзень, і падараваў прыёмны бацька кожнаму з іх па добрай стрэльбе ды па сабаку і загадаў узяць з захаваных чырвонцаў столькі, колькі кожны з іх пажадае. Потым ён праводзіў іх і даў ім яшчэ на развітанне бліскучы, добра на-востраны нож, сказаўшы:

— Калі вам давядзецца калі-небудзь расстацца, уторкніце гэты нож у дрэва на скрыжаванні дарог, і той, хто з вас вернецца, зможа па гэтым нажы даведацца пра лёс свайго брата; той бок нажа, у які брат пойдзе, у выпадку ягонай смерці пакрыецца іржою; а пакуль ён будзе жывы, лязо будзе з абодвух бакоў бліскучае.

Пайшлі два браты далей і зайшлі ў лес, ды такі дрымучы, што за цалюткі дзень не маглі адтуль выбрацца. Давялося ім там заначаваць, і яны з'елі ўсё, што было ў іх у паляўнічых сумках; давялося ім ісці яшчэ і другі дзень, але з лесу выбрацца яны аніяк не маглі. Есці ім не было чаго. Вось адзін з іх і кажа:

— Трэба нам падстрэліць што-небудзь, інакш галадаваць давядзецца.

Зарадзіў ён сваю стрэльбу ды пачаў аглядацца па баках. Раптам выскачыў стары заяц. Прыклаўся паляўнічы, аж заяц як закрычыць:

— Ты не бі, стралец, мяне,
Зайчанятак дам табе!

Скочыў заяц у кусты ды прынёс адтуль двух зайчанятак; але звяркі гулялі так весела і былі такія

прыемныя, што паляўнічы не змог рашыцца забіць іх. Браты пакінулі іх у сябе, і маленькія зайчаняткі паскакалі следам за імі. А тут убачылі яны неўзабаве, як прабіралася патаемна лісіца, наважыліся забіць яе, аж яна як закрычыць:

— Пашкадуй, стралец, мяне,
Лісянятак дам табе!

Прывнесла яна ім двух лісянят; але паляўнічым не хацелася іх забіваць. Яны пакінулі іх разам з зайчыкамі, і пайшлі лісяняты следам за паляўнічымі. А тут неўзабаве выйшаў з гушчару воўк. Нацэліліся ў яго паляўнічыя, аж воўк як закрычыць:

— Не страляй, стралец, мяне,
Ваўчанятак дам табе!

Пусцілі паляўнічыя да астатніх звяроў двух маладых ваўчанят, і тыя пайшлі следам за імі. Потым з'явіўся мядзведзь, і яму таксама захацелася пажыць яшчэ на свеце ды па лесе патупаць, і ён закрычаў:

— Пашкадуй, стралец, мяне,
Мядзведзянятак дам табе!

Два маладыя мядзведзяняты таксама далучыліся да астатніх звяроў і пайшлі за паляўнічымі. І хто ж з'явіўся нарэшце? З'явіўся леў ды трасянуў сваёю грываю. Але паляўнічыя не спалохаліся і нацэліліся ў яго. І леў адразу ж сказаў:

— Пашкадуй, стралец, мяне,
Ільвянятак дам табе!

Ён прынёс сваіх ільвянят, і стала цяпер у паляўнічых два львы, два мядзведзі, два ваўкі, дзве лісіцы ды два зайцы; усе яны пайшлі за імі следам ды ім служылі. Але голаду свайго паляўнічыя так і не сунялі, і кажучь яны лісяням:

— Гэй вы, праныры, дастаньце нам што-небудзь паесці, вы ж тут самыя найхітрэйшыя.

І адказалі яны:

— Недалёка адсюль знаходзіцца вёска, дзе мы шмат разоў ужо курэй цягалі; дарогу туды мы вам пакажам.

Пайшлі паляўнічыя ў тую вёску, купілі сабе сёе-тое паесці, загадалі накарміць і сваіх звяроў ды падаліся далей. Лісянятам усе мясціны тут былі добра знаёмыя, дзе якія двары з курамі знаходзяцца, і яны маглі ўсё падказаць паляўнічым.

Хадзілі-блукалі паляўнічыя па розных мясцінах, але нідзе не маглі знайсці сабе такой службы, каб застацца ўсім разам. Тады яны і кажуць:

— Давядзецца нам расстацца, інакш нічога не будзе.

Падзялілі яны звяроў паміж сабой, — і кожны з іх атрымаў па ільвяняці, мядзведзяняці, ваўчаняці, лісяняці ды зайчыку. Потым яны развіталіся, паабяцалі любіць адзін аднаго братняй любоўю да самае смерці, уторкнулі ў дрэва нож, які даў ім прыёмны бацька, і вось пайшоў адзін на ўсход, а другі на захад.

Прышоў малодшы брат са сваімі звярамі ў горад, і было ў тым горадзе ўсё чорным крэпам абцягнута. Зайшоў ён у карчму і спытаўся ў гаспадара, ці не можа той даць прытулак ягоным звярам. Адвёў гаспадар іх у стайню, а была там у сцяне дзіра; вылез заяц вонкі і прыцягнуў сабе качан капусты, а лісіца прынесла курыцу, з'ела яе і ўзялася за пеўніка. А воўк, мядзведзяня ды льявня былі большыя і вылезці не маглі. Прапанаваў гаспадар вывесці звяроў туды, дзе ляжала ў той час на траве карова, няхай, маўляў, удосталь там наядуцца. Накарміў паляўнічы сваіх звяроў ды пытаецца потым у гаспадара:

— Чаму гэта ўвесь горад чорным крэпам абцягнуты?

Адказаў гаспадар:

— Таму, што заўтра павінна памерці адзіная дачка караля.

Пытаецца паляўнічы:

— Хіба яна смяротна хвора?

— Не, — адказаў гаспадар, — яна зусім здаровая, але павінна памерці.

— Як жа гэта так? — спытаўся паляўнічы.

— Ды вось стаіць за горадам высокая гара, і жыве на ёй дракон; і кожны год абавязаны аддаваць яму бязвінную дзяўчыну, інакш ён спустошыць усю нашу краіну. Яму аддалі ўжо ўсіх дзяўчат, і не засталася ніводнай, акрамя каралеўны; але чакаць літасці не даводзіцца, яе павінны аддаць заўтра дракону.

Паляўнічы сказаў:

— А чаму ж не заб'юць дракона?

— Эт, — адказаў гаспадар, — колькі ўжо рыцараў спрабавала гэта зрабіць, але ўсе жыццём сваім расплаціліся; кароль абяцаў таму, хто адолее дракона, аддаць сваю дачку за жонку, а пасля смерці сваёй і ўсё каралеўства.

Нічога не сказаў на гэта паляўнічы, але наступнае раніцы ўзяў ён сваіх звяроў і падняўся разам з імі на Драконаву гару. Стаяў на яе вяршыне невялікі хорам, на алтары было тры чашы з віном, і было на іх напісана: «Хто гэтыя чашы вып'е, стане самым магутным чалавекам на свеце і авалодае мячом, што закапаны перад парогам ля дзвярэй».

Паляўнічы з чашаў гэтых піць не стаў, выйшаў адтуль і знайшоў у зямлі меч, але не змог яго і з месца скрануць. Ён вярнуўся назад, выпіў чашы і стаў раптам такі магутны, што змог ужо меч падняць, трымаючы яго ў руцэ, ды ім размахваць.

Надышоў час, калі дзяўчына павінна была быць выдадзена дракону, і яе праводзілі кароль, маршал і прыдворныя. Убачыла дзяўчына здалёк на вяршыне Драконавай гары паляўнічага ды падумала, што гэта стаіць дракон і яе чакае, і не хацела ўзнімацца на

гару; але, нарэшце, давялося ёй узысці туды мімаволі, бо інакш загінуў бы ўвесь горад. Вярнуўся кароль дадому з прыдворнымі ў вялікай скрусе, а маршал каралеўскі павінен быў там застацца ды здаля за ўсім назіраць.

Узнялася каралеўна на самую вяршыню гары, — і стаяў там не дракон, а малады паляўнічы; ён сцешыў яе ды сказаў, што хоча яе выратаваць; ён адвёў яе ў хорам ды там замкнуў.

Неўзабаве з'явіўся з вялікім шумам сямігаловы дракон. Ubачыў паляўнічага, здзівіўся ды кажа:

— Што табе тут, на гары, трэба?

Адказаў паляўнічы:

— Я хачу з табою біцца.

Сказаў дракон:

— Не адзін ужо рыцар тут сваё жыццё паклаў, і з табой я таксама ўпраўлюся, — і ён дыхнуў полымем з усіх сваіх сямі пашчаў.

Загарэлася сухая трава, і давялося б паляўнічаму ў полымі і дыме задыхнуцца; ды прыбеглі звяры і ўвесь агонь затапталі.

Кінуўся дракон на паляўнічага, але паляўнічы выхапіў свой меч, той засвістаў у паветры ды знёс дракону тры галавы прэч. Тут раз'юшыўся дракон, узняўся ў паветра і пачаў выкідваць на паляўнічага полымя; наважыўся кінуцца на яго, але паляўнічы выхапіў зноў меч ды адсек яму яшчэ тры галавы.

Аслабела страшыдла і павалілася на зямлю, але ўсё-ткі рыхтавалася кінуцца на паляўнічага; але той, сабраўшы астатнія сілы, адцяў яму хвост. Змагацца паляўнічы больш не мог, ён паклікаў сваіх звяроў, — і яны папарвалі дракона на шматкі.

Скончылася бойка, адамкнуў паляўнічы хорам, бачыць — ляжыць каралеўна на падлозе: са страху ды жаху, пакуль цягнуўся бой, яна страціла прытомнасць. Ён вынес яе на паветра, і калі яна зноў ачуняла ды адкрыла вочы, ён паказаў ёй пасечанага на ка-

валкі дракона і сказаў, што яна цяпер выратаваная. Яна ўзрадавалася ды сказала:

— Ты станеш цяпер маім мужам, мой жа бацька абяцаў выдаць мяне за таго, хто заб'е дракона.

Потым зняла яна з шыі каралавыя каралі ды падзяліла іх ва ўзнагароду паміж звярмі, і дастаўся льву залаты замочак. А сваю насовачку, на якой было вышыта яе імя, яна падаравала паляўнічаму. Ён пайшоў і выразаў з сямі драконавых галоў языкі ды загарнуў іх у насовачку, каб лепей іх захаваць.

Пасля таго, як усё гэта здарылася, паляўнічы, змучаны спякотай ды змаганнем, сказаў да дзяўчыны:

— Мы абое з табой стаміліся, давай крыху адпачнем.

Яна згадзілася. Яны леглі на зямлю, і прамовіў паляўнічы да льва:

— Ты нас ахоўвай, каб у час сну ніхто на нас не напаў, — і яны з дзяўчынай заснулі. Леў улёгся побач з імі, каб несці варту, але ён таксама стаміўся ад бойкі з драконам і таму паклікаў мядзведзя ды сказаў:

— Кладзіся побач са мной, мне трэба крыху паспаць; калі хто падыдзе, ты мяне пабудзі.

Улёгся мядзведзь побач з ім, але ён таксама стаміўся, паклікаў ваўка ды сказаў:

— Кладзіся побач са мной, мне трэба крыху паспаць; калі хто падыдзе, ты мяне пабудзі.

Улёгся воўк побач з ім, ён таксама стаміўся, паклікаў лісіцу ды сказаў:

— Кладзіся са мной побач, мне трэба крыху паспаць; а калі хто падыдзе, ты мяне пабудзі.

Паклалася з ім побач лісіца, яна таксама стамілася, паклікала зайца ды кажа:

— Кладзіся са мной побач, мне трэба крыху паспаць; калі хто прыдзе ты мяне пабудзі.

Сеў заяц побач з ёю, але бедны зайчык таксама ж стаміўся, яму не было каго паклікаць у вартавыя, — і ён заснуў.

І вось заснулі каралеўна, паляўнічы, леў, мядзведзяня, воўк, лісіца ды зайчык, і ўсе спалі глыбокім сном.

Але маршал, які павінен быў за ўсім назіраць здаля, не бачыў, каб дракон ды паляцеў з дзяўчынай. На гары было ўсё ціха, і вось нарэшце, ён насмеліўся і ўзышоў на вяршыню. І ляжаў дракон на зямлі, пасечаны ды парваны на кавалкі; а воддаль ад яго каралеўна і паляўнічы са сваімі звярмі, і ўсе ў глыбокім сне. А быў маршал чалавек злосны ды бязлітасны, ён выхапіў свой меч ды адсек паляўнічаму галаву, схапіў дзяўчыну на рукі ды панёс яе з гары. Дзяўчына, прахапіўшыся, спалохалася, але маршал ёй кажа:

— Ты цяпер у маіх руках; ты павінна будзеш сказаць, што гэта я забіў дракона.

— Гэтага сказаць я не магу, — адказала яна, — гэта ж зрабіў паляўнічы са сваімі звярмі.

Тады выхапіў маршал свой меч і стаў пагражаць, што заб'е яе, калі яна не паслухаецца яго, і гэтак прымусіў яе даць абяцанне. Затым ён прынёс яе да караля. Як убачыў кароль сваю любімую дачку жывую, дык не ведаў, як яму і радавацца, — ён жа думаў, што яе разарвала страшыдла.

І сказаў маршал:

— Гэта я забіў дракона і вызваліў дзяўчыну ды ўсё каралеўства, таму патрабую яе сабе ў жонкі, як гэта было абяцана.

Кароль спытаўся ў дзяўчыны:

— Ці праўда тое, што ён кажа?

— Ах, так, — адказала яна, — гэта, напэўна, праўда. Але я стаўлю ўмову, каб вяселле святкавалася толькі праз год ды адзін дзень.

Яна спадзявалася, што за гэты час пачуе што-небудзь пра свайго любага паляўнічага.

А на Драконавай гары ўсё яшчэ ляжалі звяры са сваім мёртвым гаспадаром. Але вось прыляцеў вялікі чмель ды сеў на нос зайцу; заяц сагнаў яго лапай і не

прачнуўся. Прыляцеў чмель у другі раз, але заяц зноў сагнаў яго лапай і не прачнуўся. Прыляцеў чмель у трэці раз і ўкусиў яго за нос, каб заяц прахапіўся. Толькі заяц ускочыў, пабудзіў ён лісіцу, лісіца — ваўка, воўк — мядзведзя, мядзведзь — ільва. Прачнуўся леў, бачыць — няма дзяўчыны, а гаспадар ляжыць мёртвы; узяў леў страшэнны рык:

— Хто гэта зрабіў? Мядзведзь, чаму ты мяне не пабудзіў?

Мядзведзь спытаўся ў ваўка:

— Чаму ты мяне не пабудзіў?

А воўк у лісіцы:

— Чаму ты мяне не пабудзіла?

А лісіца ў зайца:

— Чаму ты мяне не пабудзіў?

І толькі адзін бедны заяц не ведаў, што яму адказаць, — так і застаўся ён вінаваты.

Парашылі тады звяры на яго накінуцца, але ён стаў прасіць літасці і сказаў:

— Пашкадуйце мяне, я нашага гаспадара ажыўлю. Я ведаю адну гару, расце на ёй карань: калі каму пакласці яго ў рот, той ад усялякіх хваробаў ды ранаў вылекуецца. Але ходу да гэтай гары дзвесце гадзін.

Сказаў леў:

— Ты павінен за суткі злётаць туды і назад вярнуцца ды прынесці гэты карань.

Паімчаўся заяц, і за суткі вярнуўся назад, ды прынёс карань. Прыставіў леў галаву паляўнічаму, заяц засунуў яму ў рот карань, імгненна ўсё зраслося, пачало біцца сэрца, і ён ажывеў зноў.

Прачнуўся паляўнічы, бачыць — няма дзяўчыны, спалохаўся ён ды падумаў: «Яна, мабыць, пайшла, пакуль я спаў, каб пазбавіцца мяне».

Леў у спешцы прыставіў галаву свайму гаспадару перадам назад, але за сумнымі думкамі пра каралеўну паляўнічы гэтага не заўважыў: толькі апаўдня, калі яму захацелася есці, ён убачыў, што галава ў яго пас-

таўлена перадам назад; ён аніяк не мог уцяміць, з чаго гэта так, і спытаўся ў звяроў, што з ім здарылася ўва сне.

Тады распавёў яму леў, што ўсе яны, стаміўшыся, паснулі, а калі прачнуліся, знайшлі яго мёртвага, з адсечанай галавою; заяц прынёс карань жыцця, а ён у спешцы прыставіў галаву перадам назад; але памылку сваю ён, вядома, выправіць. Ён адарваў паляўнічаму галаву, павярнуў яе, а заяц заживіў яе каранем.

Аднак паляўнічы зажурыўся, пайшоў бадзяцца па свеце і прымусіў сваіх звяроў скакаць перад людзьмі. І здарылася так, што, калі прамінуў роўна год, прыйшоў ён зноў у той самы горад, дзе вызваліў каралеўну ад дракона; але цяпер увесь горад быў упрыгожаны чырвонай тканінаю. Спытаўся паляўнічы ў гаспадара карчмы:

— Год таму горад быў увесь у жалобе, а сёння ўвесь у чырвоным? Што гэта значыць?

Адказаў гаспадар карчмы:

— Год таму дачку нашага караля павінны былі аддаць на з'ядзенне дракону, але маршал уступіў з ім у бойку ды забіў яго, і вось заўтра павінны святкаваць іхняе вяселле, — вось чаму тады горад быў у жалобе, а сёння ён увесь у чырвоным.

Другога дня, калі прызначаны быў вясельны баль, кажа паляўнічы гаспадару карчмы:

— Ці паверыш ты мне, гаспадар, што сёння я буду есці пры табе хлеб з каралеўскага стала?

— Не, — адказаў гаспадар, — б'юся з табой аб заклад на сто чырвонцаў, што гэткае не здарыцца.

Паляўнічы згадзіўся на ўмову і выставіў у сваю чаргу кашалёк з такою самай колькасцю залатых. Потым паклікаў ён зайца:

— Ідзі, даражэнькі мой паскакунчык, ды прынясі мне хлеб з каралеўскага стала.

Для зайчыка гэта было зусім няцяжка, а даручыць гэта каму-небудзь іншаму ён не мог, і давялося яму

скакаць аднаму. «Вох, — падумаў ён, — прыйдзеца мне аднаму па вуліцах скакаць, — бадай што, кінуцца за мною ганчакі». Як падумаў ён, так і здарылася; кінуліся за ім сабакі і меліся ўжо ўчапіцца ў ягоную шкуру. Але заяц падскочыў — хіба ты не бачыў? — ды як кінецца ў вартаўнічую будку, і салдат яго нават не заўважыў. Падбеглі сабакі, хацелі былі зайца адтуль выцягнуць, але салдат жартаў не любіў, выцяў іх прыкладам стрэльбы, і яны з брэхам ды скавытаннем паўцякалі прэч.

Заўважыў заяц, што хітрасць яму ўдалася, прыскакаў у замак ды проста да каралеўны; сеў да яе пад крэсла ды пачаў нагу ёй драпаць. А каралеўна кажа:

— Пайшоў прэч!

Яна падумала, што гэта сабака. Заяц падрапаў каралеўну за нагу яшчэ раз. А яна зноў кажа:

— Пайшоў прэч!

Бо і на гэты раз падумала, што гэта сабака. Але заяц не збянтэжыўся ды падрапаў каралеўну ў трэці раз. Зірнула яна ўніз ды пазнала зайца па сваіх каралях. Узяла яна зайца да сябе на калені, аднесла ў свой пакой ды пытаецца:

— Любы зайчык, чаго ты хочаш?

Ён адказаў:

— Мой гаспадар, які забіў дракона, знаходзіцца тут; ён паслаў мяне папрасіць хлеба, што есць сам кароль.

Узрадавалася каралеўна, загадала паклікаць хлебадайцу ды патрабавала, каб ён прынёс хлеб, што есць сам кароль. Тады зайчык кажа:

— Але няхай хлебадайца мне яго і аднясе, інакш нападуць на мяне ганчакі.

І аднёс хлебадайца гэты хлеб да самых дзвярэй карчмы. Стаў заяц на заднія лапы, узяў хлеб у пярэднія ды прынёс яго свайму гаспадару. Тады паляўнічы і кажа:

— Ну, гаспадар, а сто залатых жа цяпер мае!

Здзівіўся гаспадар, а паляўнічы кажа:

— Што ж, гаспадар, хлеб у мяне ёсць! Ды вось хацелася б мне цяпер і каралеўскай смажанкі пакаштаваць.

Сказаў гаспадар:

— Што ж, паглядзім, — але спрацацца больш не стаў.

Паклікаў паляўнічы лісіцу ды кажа:

— Ліска, схадзі ты ды прынясі мне смажанку, якую есць сам кароль.

Рыжая лісіца ведала ўсе ўваходы ды выходы лепш за іншых. Прабралася яна па вулках ды завулках, і ніводзін сабака яе не заўважыў. Села лісіца пад крэслам каралеўны, пачала ёй нагу драпаць. Зірнула каралеўна ўніз ды пазнала лісіцу па каралях; узяла яе да сябе ў пакой ды пытаецца:

— Лісачка, даражэнькая, што табе трэба?

Адказала лісіца:

— Мой гаспадар, які забіў дракона, знаходзіцца тут і паслаў мяне, каб я папрасіла смажанкі, што сам кароль есць.

Загадала каралеўна паклікаць кухара ды сказала, каб ён згатаваў смажанку, якую есць кароль, і даў ёй бы яе лісіцы да самых дзвярэй карчмы.

Узяла лісіца блюда, адагнала спачатку хвостом мух, што паселі на смажанку, і прынесла яе свайму гаспадару.

— Ну, карчмар, — сказаў паляўнічы, — хлеб ды мяса ў нас цяпер ёсць, але хацелася б пакаштаваць і тае гародніны, што есць сам кароль.

Паклікаў ён ваўка ды кажа:

— Любы воўча, ідзі ды прынясі мне тае гародніны, што есць кароль.

Пайшоў воўк напраткі ў замак, бо ён анікога не баяўся, увайшоў у пакой каралеўны ды тузануў яе ззаду за сукенку, каб яна азірнулася. Пазнала яна яго па каралях ды пытаецца:

— Даражэнькі воўча, што табе трэба?

Ён адказаў:

— Мой гаспадар, які забіў дракона, знаходзіцца тут, ён прасіў даць тае гародніны, якую есць сам кароль.

Паклікала каралеўна кухара ды загадала яму згатаваць тае гародніны, якую есць сам кароль, і данесці яе ваўку да самых дзвярэй карчмы. Узяў воўк у яго блюда і прынёс яго свайму гаспадару.

— Вось бачыце, гаспадар, — кажа паляўнічы, — цяпер ёсць у мяне і хлеб, і смажанка, і гародніна; але хацелася б мне пакаштаваць яшчэ і салодкае, якое есць кароль.

Ён паклікаў мядзведзя ды кажа:

— Любы мядзведзь, ты нябось любіш салодкім паласавацца, дык вось ідзі ды прынясі мне салодкае, якое есць сам кароль.

Затупаў мядзведзь проста да замка, і кожны яму саступаў дарогу. Падышоў ён да варты, і выставіла варта перад іх стрэльбы, не хацела яго прапусіць у каралеўскі замак. Тут падняўся мядзведзь на заднія лапы, панадаваў ён такіх аплявушын, што ўся варта пападала на зямлю, — і рушыў мядзведзь проста да каралеўны, стаў ззаду яе і ціхенька зарычаў. Азірнулася яна, пазнала мядзведзя і загадала яму ісці з ёю пакой ды пытаецца:

— Даражэнькі мядзведзь, ты чаго хочаш?

Ён адказаў:

— Мой гаспадар, які забіў дракона знаходзіцца тут, ён паслаў мяне па салодкае, якое есць сам кароль. Паклікала каралеўна кандытара і загадала згатаваць салодкую страву, якую есць кароль і аднесці яе мядзведзю да самых дзвярэй карчмы. Пачаў тут мядзведзь лізаць салодкія лізунцы, што скаціліся на зямлю, потым надняўся на заднія лапы, узяў у пярэднія блюда і прынёс яго да свайго ўладара.

— Бачыце, гаспадар, — сказаў паляўнічы, — вась ёсць у мяне цяпер і хлеб, і смажанка, і гародніна, і салодкае; але хацелася б мне папіць і віна, якое п'е сам кароль.

Паклікаў ён свайго льва ды сказаў:

— Любы леў, ты ж да хмельнага ахвотнік, дык вось ідзі ды прынясі мне віна, якое п'е сам кароль.

Пакрочыў леў па вуліцах, і людзі ад яго ўцякалі; а калі падышоў ён да варты, тая хацела яму перагарадзіць дарогу, але леў так зароў, што ўсе ад яго адскочылі.

Падышоў леў да пакоя каралеўны і пастукаў хвостом у дзверы. Выйшла адтуль каралеўна, яна была спалохалася льва, але, пазнаўшы яго па залатым замочку ад сваіх караляў, загадала яму ісці за ёю ў пакой ды спыталася:

— Любы леў, ты чаго хочаш?

Ён адказаў:

— Мой гаспадар, які забіў дракона, знаходзіцца тут; ён даручыў мне папрасіць віна, якое п'е сам кароль.

Паклікала каралеўна віначэрпа, і ён павінен быў даць ільву віна, якое п'е сам кароль. Сказаў леў:

— Я хачу пайсці з віначэрпам разам ды паглядзець, каб ён даў мне сапраўднага.

Спусціўся леў разам з віначэрпам у вінны склеп. Прыйшлі яны туды, і наважыўся віначэрп нацэдзіць яму простага віна, якое п'юць служкі, але леў сказаў:

— Пачакай! Спярша я віно пакаштую, — нацэдзіў сабе паўконаўкі і выпіў яго нагбом. — Не, — сказаў ён, — гэта віно не тое.

Зірнуў на яго віначэрп скосу, але пайшоў і хацеў нацэдзіць яму віна з другой бочкі, што была для каралеўскага маршала. Але леў сказаў:

— Пачакай! Спярша я віно пакаштую, — нацэдзіў сабе паўконаўкі ды выпіў яго. — Гэтае будзе крыху лепей, але ўсё ж такі і гэтае не тое.

Раззлаваўся тады віначэрп ды сказаў:

— Ці можа такі дурны звер у віне разбірацца?

Але леў даў яму ў вуха, — той так і пакаціўся на зямлю; і калі падняўся на ногі, ён павёў ільва, ні слова не кажучы, у асобны невялікі склеп, дзе стаяла каралеўскае віно, якое не давалі піць анікому з людзей. Нацэдзіў леў спярша сабе паўконаўкі, пакаштаваў віна ды кажа:

— Гэта, бадай што, сапраўднае, — і загадаў віначэрпу наліць яго шэсць пляшак.

Потым падняліся яны наверх. Выйшаў леў са склепа пахістваючыся, быў ён трошкі пад хмелем, і павінен быў віначэрп аднесці яму віно да самых дзвярэй карчмы; тут узяў леў кошык у пашчу ды прынёс яго свайму ўладару.

Сказаў паляўнічы:

— Бачыш, гаспадар, цяпер ёсць у мяне хлеб, і мяса, і гародніна, і салодкае, і віно — усё, што ёсць ды п'е сам кароль; а зараз я са сваімі звярмі папалудную.

Ён сеў, пачаў есці ды піць і даў таксама паесці ды папіць зайцу, лісіцы, ваўку, мядзведзю ды льву; быў ён вясёлы, — ён ведаў, што каралеўна па-сапраўднаму кахае яго. Вось папалуднаваў ён ды кажа:

— Ну, гаспадар, я пaeў ды папіў па-каралеўску, а зараз пайду ў каралеўскі замак ды ажанюся з каралеўнай.

А гаспадар пытаецца:

— Як жа гэта можа здарыцца, калі яна мае жаніха і сёння будуць ладзіць вяселле?

Выцягнуў тады паляўнічы насавачку, што дала яму каралеўна на Драконавай гары, а ў ім былі завязаныя сем языкоў страшыдла, ды сказаў:

— Мне гэтыя знакі доказу дапамогуць.

Агледзеў гаспадар насоўку ды кажа:

— Калі я ўсяму і паверыў, дык ужо гэтаму нізавошта веры не дам і стаўлю ў заклад сваю карчму разам з дваром.

Дастаў паляўнічы кашалёк з тысячаю чырвонцаў, паклаў яго на стол ды кажа:

— А я стаўлю тысячу чырвонцаў.

Пачаў кароль пытацца ў сваёй дачкі падчас балявання:

— А чаго хацелі ўсе гэтыя дзікія звяры, што прыходзілі ў мой замак ды зноў пайшлі?

— Я гэтага сказаць не смею, — адказала яна, — а вы паклічце гаспадара гэтых звяроў, ён вам ўсё і раскажа.

Паслаў кароль свайго служку ў карчму ды загадаў яму запрасіць да сябе незнаёмца; слуга з'явіўся туды якраз у той час, калі паляўнічы біўся аб заклад з гаспадаром карчмы. І сказаў паляўнічы:

— Вось бачыце, гаспадар, а кароль прыслаў жа свайго служку ды запрашае мяне з'явіцца, але я так проста не пайду. — І ён звярнуўся да каралеўскага служкі: — Перадайце маю просьбу каралю, каб прыслаў ён мне каралеўскае адзенне, карэту, запрэжаную шасцярыком, ды служак, якія мяне суправаджалі б.

Пачуў гэта кароль ды кажа да сваёй дачкі:

— Што мне рабіць?

— Загадайце яго прывезці, як ён гэтага патрабуе, — сказала яна, — і вы зробіце правільна.

Паслаў тады кароль яму каралеўскае адзенне, карэту, запрэжаную шасцерыком коней, ды служак, якія яго суправаджалі б.

Убачыў паляўнічы, што па яго прыехалі, ды кажа:

— Вось бачыце, гаспадар, а зараз мяне адвязуць, як я і патрабаваў, — і ён адзеўся ў каралеўскае адзенне, узяў насавачку з драконавымі языкамі ды падаўся да караля.

Убачыў кароль, што той прыехаў, ды кажа да сваёй дачкі:

— Як мне належыць прыняць яго?

— Вы павінны выйсці яму насустрач, — сказала яна, — і вы зробіце правільна.

Вось выйшаў яму насустрач кароль, павёў яго ў замак, а следам за ім ішлі ўсе ягонныя звяры. Кароль запрасіў яго сесці побач з сабою ды каралеўнай, — а маршал сядзеў з другога боку ад яго як жаніх, але паляўнічага ён цяпер не пазнаў.

І вось якраз прынеслі ў гэты час сем галоў дракона, каб госці на іх паглядзелі, і сказаў кароль:

— Гэтыя сем галоў адсек у дракона маршал, таму я выдаю дачку сваю сёння за яго замуж.

Тады ўзняўся з-за стала паляўнічы, раскрыў сем драконовых пашчаў ды спытаўся:

— А дзе ж сем языкоў дракона?

Спалохаўся маршал, збалеў і не ведаў, што адказаць; нарэшце ён прамовіў, калоцячыся:

— У драконаў языкоў не бывае!

— Так, іх не варта мець хлусам, але драконовыя языкі — гэта знак доказу пераможцы!

Паляўнічы развязаў сваю насоўку, дзе ляжалі сем языкоў, ды прыклаў кожны з іх да пашчы дракона, — і языкі якраз падышлі да кожнай з іх. Потым ён дастаў насавачку, на якой было вышытае імя каралеўны, паказаў яе нявесце ды спытаўся, каму яна падаравала яе. Яна адказала:

— Таму, хто забіў дракона.

Тады ён паклікаў сваіх звяроў, зняў у кожнага з іх каралі, а з ільва залаты замочак, паказаў іх нявесце ды спытаўся, каму яны належаць.

— Каралі з залатым замочкам, — адказала яна, — былі мае, я падзяліла іх паміж звяроў за тое, што яны дапамаглі адолець дракона.

І сказаў паляўнічы:

— Калі я ляжаў на полі бою стомлены ды заснуў, дык з'явіўся маршал і адцяў мне галаву. Потым ён аднёс каралеўну ды абвясціў, быццам бы гэта ён забіў дракона; а тое, што ён схлусіў, я даказваю драконовымі языкамі, вась гэтай насавачкай ды каралямі.

І ён распавёў, як выратавалі яго звяры з дапамогай чарадзеянага караня, як цэлы год ён блукаў разам з імі па свеце, а цяпер зноў вярнуўся сюды і даведаўся пра падман маршала ад гаспадара карчмы.

Тады спытаўся кароль у сваёй дачкі:

— Ці праўда, што гэты чалавек забіў дракона?

Яна адказала:

— Так, гэта праўда. Цяпер я магу адкрыць злачынствы маршала, бо ўсё высветлілася без майго ўдзелу; ён узяў з мяне абяцанне маўчаць. Вось чаму я прасіла святкаваць вяселле не раней як праз год ды адзін дзень.

Тады кароль загадаў паклікаць дванаццаць дарадцаў, каб яны вынеслі маршалу прысуд; яны прысудзілі, што ён павінен быць разадраны чатырма быкамі. Маршала пакаралі смерцю, а кароль аддаў дачку сваю замуж за паляўнічага і прызначыў яму ў спадчыну ўсё каралеўства. Вяселле адсвяткавалі ў вялікай радасці, і малады кароль загадаў паклікаць свайго роднага бацьку ды прыёмнага і ўзнагародзіў іх вялікімі скарбамі. Не забыў ён і пра гаспадара карчмы, — ён паклікаў яго ды сказаў:

— Вось бачыце, гаспадар, я з каралеўнаю ажаніўся, і ваша карчма з дваром, значыцца, цяпер мае.

Сказаў гаспадар:

— Так, яны цяпер вашыя па праву.

Але малады кароль сказаў:

— З ласкі маёй няхай карчму і двор гаспадар пакіне сабе, і дарую я яму яшчэ тысячу чырвонцаў у прыдачу.

І былі малады кароль і маладая каралева вясёлыя і задаволеныя і зажылі ў шчасці разам. Ён часта выязджаў на паляванне, гэта было для яго вялікай радасцю, і верныя звяры заўсёды яго суправаджалі.

Паблізу знаходзіўся лес, пра яго казалі, што там нячыстая сіла вядзецца, і хто ў яго трапляў упершыню, таму было цяжка выбрацца назад. Але маладому

каралю дужа захацелася ў тым лесе папаляваць, і ён не даваў старому каралю спакою, пакуль той, нарэшце, гэта яму дазволіў.

Вось выехаў малады кароль з вялікаю світай і, зазджаючы ў лес, заўважыў беласнежную самку аленя ды сказаў сваім людзям:

— Вы пачакайце тут, пакуль я вярнуся назад, я хачу ўпаляваць цудоўнага звера, — і ён паскакаў следам за ёю ў самую гушчэчу лесу, а за ім пайшлі толькі ягоныя зьяры.

Людзі пракалі яго да самага вечара, але ён назад не вярнуўся. Тады яны паехалі дадому ды казалі маладой каралеве:

— Кароль пагнаўся ў зачараваным лесе за белаю самкай аленя і назад не вярнуўся.

І каралева дужа па ім непакоілася. А ён усё скакаў і скакаў за цудоўным зверам і ніяк не мог яго дагнаць; часам здавалася яму, што трэба ўжо страляць, але звер імгненна ўцякаў далёка-далёка, і нарэшце знік зусім з вачэй. Тут ён заўважыў, што заехаў у самыя нетры лясныя; узяў свой рог ды пачаў трубіць; але адказу не было, людзі не маглі яго пачуць. А ўжо надышла ноч, і ён зразумеў, што сёння яму дамоў не вярнуцца.

Ён злез з каня, распаліў каля дрэва вогнішча і вырашыў там заначаваць. Калі ён сядзеў ля вогнішча, а ягоныя зьяры ляжалі з ім побач, яму здалася, быццам пачуўся чалавечы голас: ён агледзеўся, але нічога не ўбачыў. Неўзабаве ён зноў пачуў, быццам уверсе нехта стогне; ён зірнуў угору, бачыць — сядзіць на дрэве нейкая бабуля і ўсё галосіць:

— Вух, вух, вух, як мне холадна!

Ён сказаў:

— Злазь ды пагрэйся, калі табе холадна.

Але яна адказала:

— Не, твае зьяры мяне ўкусяць.

Ён сказаў:

— Бабуля, яны не крануць цябе, злазь уніз.

Але гэта была вядзьмарка, яна сказала:

— Я скіну табе з дрэва дубчык; калі дубчыкам гэтым ты ўдарыш звяроў па спіне, тады яны мне ніякай шкоды не зробяць, — і яна скінула яму маленькі дубчык.

Ён хвастануў тым дубчыкам звяроў, тыя адразу ж ціха ўлегліся — і раптам скамянелі. Цяпер вядзьмарцы звяроў не трэба было баяцца, яна саскочыла ўніз і дакранулася дубчыкам да караля і ператварыла яго ў камень. Потым яна засмяялася ды пацягнула яго і звяроў у яму, дзе ляжала шмат ужо такіх камянёў.

Не вярнуўся малады кароль дадому, і непакой ды страх у каралевы ўсё раслі і раслі. А здарылася, што якраз у гэты час прыйшоў у каралеўства другі брат — той, што пры растанні пайшоў вандраваць на ўсход. Ён шукаў працы, ды не мог яе нідзе знайсці. Ён стаў тады блукаць па розных мясцінах ды прымушаў сваіх звяроў скакаць перад людзьмі.

І вось прыйшло яму ў галаву пайсці паглядзець на нож, які ўторкнулі яны пры расстанні ў ствол дрэва, каб даведацца, што з ягоным братам. Прышоў ён туды, аж бачыць, што адзін бок напалову ўжо заіржаваеў, а напалову застаўся бліскучы. Ён спалохаўся ды падумаў: «З маім братам, відаць, здарылася вялікае няшчасце, але я, магчыма, выратую яго: палова ж нажа засталася бліскучай».

І ён рушыў з усімі звярмі на захад. Калі ён падышоў да гарадской брамы, выйшла яму насустрач варта ды спыталася, ці далажыць аб ім ягонай жонцы, маладая каралева ўжо некалькі дзён, маўляў, у вялікай трывозе з прычыны ягонай адсутнасці і баіцца, што ён загінуў у зачараваным лесе. Варта прыняла яго за маладога караля, бо ён вельмі да таго быў падобны, і за ім гэтак жа ішлі следам дзікія звяры. Ён зразумеў, што гаворка ідзе пра ягонага брата, ды па-

думаў: «Самае лепшае, гэта выдаць сябе за яго; тым лягчэй, бадай што, я змагу яго выратаваць». І ён загадаў варце праводзіць яго ў замак, дзе быў прыняты з вялікай радасцю. Маладая каралева падумала, што гэта яе муж, ды спыталася, чаму ён так доўга не вяртаўся. Ён адказаў:

— Я заблукаў у лесе і выбрацца адтуль раней аніяк не мог.

Увечары яго праводзілі ў каралеўскую спальню, але ён паклаў на ложку паміж сабой і маладою каралевай наостраны меч. Яна не ведала, што гэта значыць, але спытацца ў яго пра тое не рашылася.

Ён прабыў там некалькі дзён і за гэты час паспеў даведацца ўсё пра зачараваны лес, ды сказаў нарэшце:

— Я хачу яшчэ раз у ім папаляваць.

Кароль і маладая каралева пачалі яго адгаворваць, але ён стаяў на сваім і выехаў у лес з вялікаю світай. Вось трапіў ён у той лес, і здарылася з ім тое самае, што і з ягонымі братам; ён убачыў белую самку аленя ды сказаў сваім людзям:

— Вы тут заставайцеся і мяне пачакайце, пакуль я вярнуся, я хачу ўпаляваць цудоўнага звера.

І ён паскакаў у лес. А следам за ім імчаліся ягоныя звяры. Але ён не мог дагнаць самку аленя і трапіў у такія нетры лясныя, што давялося яму там заначаваць. Ён распаліў вогнішча і пачуў, што нехта ўверсе на дрэве стогне:

— Вух, вух, вух, як мне холадна!

Ён глянуў угору, аж бачыць — сядзіць на вершаліне бабуля: гэта была тая самая вядзьмарка. Ён сказаў:

— Калі табе, бабуля, холадна, злазь уніз ды пагрэйся.

Яна адказала:

— Не, твае звяры мяне ўкусяць.

А ён кажа:

— Яны не крануць цябе.

Тады яна крыкнула:

— Я скіну табе дубчык, ты ўдар іх тым дубчыкам, і яны тады не крануць мяне.

Пачуў гэта паляўнічы, але бабульцы не паверыў ды кажа:

— Сваіх звяроў я лупцаваць не стану, злазь уніз, бо інакш я цябе сам сцягну.

— Бач чаго захацеў! Усё адно ты са мной не ўправішся!

Але ён адказаў:

— Сама не пойдзеш, дык дастану цябе куляй.

А яна кажа:

— Страляй, я тваіх куляў не баюся.

Прыклаў ён да пляча стрэльбу, стрэліў у яе, але вядзьмарка была супроць свінцовых куляў зачараваная і крыкнула:

— Табе ў мяне не патрапіць!

Тут паляўнічы сцяміў, сарваў са сваёй курткі тры срэбныя гузікі ды зарадзіў імі стрэльбу, бо супроць іх яе вядзьмарства сілы не мела. Калі ён стрэліў, яна адразу ж паляцела з енкам уніз. Ён наступіў на яе нагой ды кажа:

— Старая вядзьмарка, калі ты зараз жа не прызнаешся, дзе мой брат, я скаплю цябе ды кіну ў вогнішча.

Дужа спалохалася вядзьмарка, пачала прасіць літасці ды кажа:

— Ён ляжыць са сваімі звярмі ператвораны ў камень, у яміне.

Тады ён прымусіў яе пайсці з ім разам, прыгразіў ёй ды сказаў:

— Цяпер ты, старая малпа, вернеш жыццё майму брату і ўсім, хто ляжыць з ім разам, а інакш трапіш у вогнішча.

Узяла вядзьмарка дубчык, дакранулася да камянёў — і адразу ж ажылі брат са звярмі ды шмат іншых людзей, купцоў, рамеснікаў, пастухоў. Яны пачалі дзякаваць яму за сваё вызваленне і падаліся потым па дамах. А браты-блізняты, убачыўшы адзін аднаго, па-

чалі цалавацца, і вялікая была ў іх радасць на сэрцы. Схапілі яны потым вядзьмарку, звязалі яе ды кінулі ў вогнішча; і толькі яна згарэла, ачысціўся лес сам сабою, стаў светлы ды такі празрысты, што можна было бачыць каралеўскі замак за тры гадзіны ходу адтуль.

Накіраваліся два браты дадому, і па дарозе распавялі кожны адзін аднаму пра свой лёс. Калі малодшы брат раскажаў, што ён спадчыннік усяго каралеўства, старэйшы кажа яму:

— Гэта я адразу зразумеў: калі я прыйшоў у горад, мяне прынялі за цябе і пачалі ўшаноўваць мяне па каралеўску, маладая каралева прыняла мяне за свайго мужа і давялося мне сядзець за сталом з ёю побач ды спаць з ёю разам на тваім ложку.

Як пачуў гэта малодшы брат, так зараўнаваў ды ўгнавіўся, што выхапіў меч і адсек брату галаву. Але калі ён убачыў, што той ляжыць мёртвы ды цячэ яго чырвоная кроў, ён моцна аб гэтым пашкадаваў.

— Мой брат вызваліў мяне ад чарадзеяства, — усклікнуў ён, — а я яго за гэта забіў! — І ён горка заплакаў.

Але да яго падышоў заяц і прапанаваў прынесці корань жыцця; ён паскакаў ды прынес яго якраз своечасова. Мёртвы ажыў і нават раны сваёй не заўважыў.

Потым яны падаліся далей, і сказаў малодшы брат:

— Ты выглядаеш гэтак жа, як я, на табе гэткія каралеўскія ўборы, і ўслед за табой, гэтак жа як і за мной, ідуць звяры. Давай увайдзем у розныя брамы ды з'явімся да старога караля адначасова.

Яны рассталіся, і вось да старога караля прыйшла ў адзін і той жа час варта абедзвюх брамаў і далажыла, што малады кароль, маўляў, вярнуўся са сваімі звярмі з палявання.

Сказаў тады кароль:

— Гэтага быць не можа, бо ад адной брамы да другой ходу будзе не меней за гадзіну.

Але ў гэты самы час з двух розных бакоў прыбылі на каралеўскі двор два браты ды ўвайшлі ў замак. Спытаўся тады кароль у сваёй дачкі:

— Скажы, які ж з двух твой муж? Яны абодва падобныя адзін да аднаго, — я гэтага зразумець аніяк не магу.

Але яна так спалохалася, што не магла нічога растлумачыць. Раптам яна заўважыла каралі, якія раздала звярам, і ўбачыла на адным з ільвоў свой залаты замочак і з радасці выгукнула:

— Той, за кім ідзе гэты леў, і ёсць мой сапраўдны муж!

Засмяўся малады кароль ды сказаў:

— Так, і сапраўды я сапраўдны.

І яны паселі разам усе за стол, пачалі есці ды піць і былі радасныя ды вясёлыя.

Увечары, калі малады кароль клаўся ў ложка, спыталася ў яго жонка:

— Ты навошта ў мінулыя ночы клаў заўсёды ў наш ложка навостраны меч? Я думала, што ты хацеў мяне забіць.

І даведаўся ён тады, які адданы быў яму брат.

БЕЛАЯ ЗМЯЯ

Даўным-даўно жыў на свеце кароль, і быў ён славыты па ўсёй зямлі сваёй мудрасцю. Усё было яму вядома, быццам хто цераз паветра перадаваў яму звесткі аб самых патаемных рэчах. Але быў у яго дзіўны звычай: кожнага паўдня, калі ўсё са стала прыбіралі і нікога старонняга не заставалася, прыносіў яму надзейны слуга яшчэ адно блюда. Аднак было яно прыкрыта, і нават слуга, і той не ведаў, што знаходзіцца на гэтым блюдзе; і не ведаў аб тым ніводзін

чалавек, таму што кароль адкрываў блюда і прыступаў да яды толькі тады, калі заставаўся абсалютна адзін.

Так паўтаралася працяглы час, але вось аднойчы адолела слугу цікаўнасць, ён не мог з сабой нічога зрабіць і занёс блюда ў свой пакой. Ён прычыніў як належыць дзверы, падняў з блюда вечка, бачыць — ляжыць там белая змяя. Глянуў ён на яе і не мог стрымацца, каб яе не пасмакаваць; ён адрэзаў кавалак і паклаў яго ў рот. І толькі ён дакрануўся да яго языком, як зараз жа пачуў каля акна дзіўны шэпт пяшчотных галасоў. Ён падышоў бліжэй, прыслухаўся — бачыць, што гэта размаўляюць паміж сабой вераб'і і апавядаюць адзін аднаму ўсялякую ўсячыну, бачаную імі на полі і ў лесе: смак змяінага мяса даў яму магчымасць разумець птушыную мову.

І вось здарылася, што акурат у гэты дзень у каралевы прапаў яе самы прыгожы пярсцёнак, і падазрэнне выпала на гэтага бліжэйшага слугу, які меў усюды доступ. Кароль клікнуў слугу і пачаў яму гразіцца, усяляк яго лаючы, што калі ён да раніцы не назаве вінаватага, то будзе прызнаны злодзеям і аддадзены пад суд. Але нічога не дапамагло, слуга настойваў на сваёй невінаватасці, і яго адпусцілі з тым жа рашэннем. Са страхам і хваляваннем выйшаў ён на двор і пачаў разважаць, як яму з бяды выблытацца. А сядзелі каля ручая ціхамірна ды радком качкі і адпачывалі; яны чысцілі і прыгладжвалі сябе дзюбамі і вялі паміж сабой размову. Слуга спыніўся і пачаў прыслухоўвацца. А расказвалі качкі адна адной, дзе яны сёння раніцай былі, дзе плавалі, які знайшлі корм; і вось адна кажа з прыкрасцю:

— У мяне такі цяжар у страўніку, я ў спешцы праглынула пярсцёнак, які ляжаў пад акном каралевы.

Схапіў слуга качку зараз жа за шыю, прынёс яе на кухню і кажа кухару:

— Зарэж мне гэтую качку, бачыш — якая яна тлустая.

— Ага, — сказаў кухар, узважаючы яе на руцэ, — яна, што і казаць, добра адкармілася, пастаралася, відаць, і даўнютка чакае, каб яе засмажылі.

Ён адсек ёй галаву і пачаў яе патрашыць, і вось знайшоўся ў яе страўніку пярсцёнак каралевы. І мог цяпер слуга лёгка даказаць каралю сваю невінаватасць; а паколькі каралю хацелася загладзіць сваю несправядлівасць, то ён дазволіў яму што-небудзь у яго папрасіць і абяцаў самую ганаровую пасаду пры двары, якую ён толькі жадае.

Але слуга ад усяго адмовіўся і папрасіў толькі каня і грошай на дарогу, — хацелася яму свет пабачыць і нейкі час павандраваць. Яго просьба была выканана, і ён рушыў у шлях-дарогу.

Аднойчы, праязджаючы паўз возера, убачыў ён трох рыбін, якія захраснулі ў чароце і стараліся выбрацца да вады. Хаця і кажуць, што рыбы быццам бы нямыя, але слуга пачуў іх скаргу, што вось даводзіцца ім зараз гінуць такой нікчэмнай смерцю. А было ў яго сэрца жаласлівае, — ён нагнуўся з каня і кінуў трох палонніц назад у возера. Пачалі яны з радасці трапятацца, высунулі з вады галовы і мовілі яму:

— Мы гэтага табе не забудзем і аддзячым цябе за тое, што ты выратаваў нам жыццё.

Паехаў ён далей; і неўзабаве яму падалося, быццам ля самых яго ног на пяску чуецца чыйсьці голас. Ён пачаў прыслухоўвацца і пачуў, як цар мурашыны скардзіўся:

— Хоць бы пакінулі нас людзі ў спакоі, а заадно і няўключныя жывёлы!

І ён збочыў з дарогі, і тады сказаў яму цар мурашыны:

— Мы гэтага табе не забудзем і аддзячым цябе за гэта.

Далей прывяла яго дарога ў лес, і ўбачыў ён там дзвюх варон, яны стаялі каля гнязда і выкідвалі адтуль сваіх птушанят.

— Прэч, адсюль, шалапуты вы гэтакія! — крычалі яны. — Вас цяпер не накорміш, вы ўжо дастаткова выраслі і можаце самі сябе пракарміць.

Бедныя вараняты ляжалі на зямлі і, спрабуючы падняцца, размахвалі крыльцямі і крычалі:

— Але ж мы бездапаможныя птушаняткі, мы лётаць яшчэ не ўмеем! Зараз нам адно застаецца — памерці з голаду.

Злез тады добры хлопец з каня, забіў яго шпагай і пакінуў яго на пракорм маладым варанятам. Яны падскочылі, наеліся дасыта і закрычалі:

— Мы гэтага ніколі не забудзем і дапаможам табе ў бядзе!

Давялося цяпер хлопцу ісці пяшком; прайшоў ён нямала доўгіх шляхоў і дарог, пакуль трапіў нарэшце ў сталіцу. І былі там на вуліцах вялікі шум і мітусня; і з'явіўся вершнік і абвясціў пры народзе:

— Каралеўна шукае сабе мужа, і хто хоча за яе пасватацца, той павінен спярша выканаць цяжкую задачу; а хто не зможа з ёю ўдала справіцца, той паплаціцца жыццём.

Багата людзей ужо спрабавала выканаць гэта, але толькі дарэмна з жыццём сваім развіталася. Аднак, калі хлопец убачыў каралеўну, ён быў так аслеплены яе нявыказанай прыгажосцю, што забыў пра ўсялякую небяспеку, прыйшоў да караля і аб'явіў сябе яе жаніхом.

Яго прывялі зараз жа на марскі бераг, і быў кінуты ў мора на вачах у яго пярсцёнак, і кароль загадаў яму дастаць гэты пярсцёнак з дна мора і дадаў:

— А калі ты вернешся назад без яго, дык будуць цябе скідваць увесь час у ваду, пакуль ты не патонеш у хвалях.

Усе пашкадавалі прыгожага хлопца і пакінулі яго аднаго каля мора. Стаяў ён на беразе і разважаў, што яму зараз рабіць. Раптам бачыць — падплываюць да яго тры рыбіны, то былі тыя самыя, якім ён выратаваў жыццё. І трымала сярэдняя ў роце ракавіну, яна паклала яе на бераг да ног юнака. Ён падняў ракавіну, адкрыў яе, і ляжаў там залаты пярсцёнак. Радасны, прынёс ён яго каралю і чакаў, што той дасць яму абяцаную ўзнагароду. Але калі ганарлівая каралеўна пачула, што ён просты слуга, адмовіла яму і патрабавала, каб выканаў ён спачатку другую задачу. Яна спушцілася ў сад і рассыпала там на траве дзесяць вялікіх мяшкоў проса.

— Да раніцы, перш чым падымецца сонца, ты павінен мне гэта ўсё проса выбраць, — сказала яна, — ды так, каб ніводнае зернейка не прапала.

Сеў хлопец у садзе і пачаў разважаць, як выканаць яму такую задачу, але нічога прыдумаць не мог і сядзеў зажураны і чакаў, што з надыходам раніцы яго пакараюць смерцю. Але вось заззялі ў садзе першыя промні сонца, і ён убачыў, што ўсе дзесяць мяшкоў поўныя проса, і стаяць усе ў рад, і не прапала пры гэтым ніводнага зернейка. З'явіўся ноччу цар мурашыны са сваімі тысячамі мурашоў, і ўдзячныя насякомыя з вялікім стараннем выбралі проса і ссыпалі яго ў мяшкі.

Вось спушцілася сама каралеўна ў сад і ўбачыла на сваё здзіўленне: хлопец зрабіў тое, што было яму даручана. Але яна не магла адолець сваю пыхлівасць і сказала:

— Хаця ён і выканаў абедзве задачы, але не стаць яму маім мужам перш, чым не прынясе ён мне яблык з дрэва жыцця.

Хлопец не ведаў, дзе расце дрэва жыцця; але ён выправіўся ў шлях-дарогу і вырашыў шукаць яго да таго часу, пакуль ногі будуць ісці, аднак у яго не было ніякай надзеі тое дрэва знайсці. Вось абышоў ён ужо

тры каралеўствы і зайшоў пад вечар у лес. Сеў пад дрэвам, і захацелася яму спаць, — але ён пачуў у галінах шолах, і ўпаў яму ў рукі залаты яблык. А тут зляцелі да яго ўніз тры вароны, селі яму на калені і сказалі:

— Мы тры маладыя вараняці, якіх ты выратаваў ад галоднай смерці. Мы цяпер выраслі і, калі пачулі, што ты шукаеш залаты яблык, прыляцелі з-за мора, даляцелі да самага краю зямлі, дзе расце дрэва жыцця, і прынеслі табе гэты яблык.

Дужа зарадаваўся хлопец і рушыў у зваротны шлях, і прынёс прыгажуні каралеўне залаты яблык; і ўжо цяпер ёй адмаўляцца было немагчыма: яны раздзялілі яблык жыцця і з'елі яго ўдваіх; і напоўнілася яе сэрца да яго каханнем, і дажылі яны ў ціхамірным шчасці да самай глыбокай старасці.

ЗАЛАТАЯ ГУСЬ

Жыў-быў чалавек. Было ў яго тры сыны, звалі малодшага Дурнем; ім пагарджалі, смяяліся з яго і заўсёды крыўдзілі. Сабраўся аднаго разу старэйшы сын ісці ў лес — дровы сячы, і дала яму маці на дарогу смачны здобны пірог і бутэльку віна, каб не ведаў ён ні голаду, ні смагі. Ён прыйшоў у лес і вось сустрэў там старога сівога чалавечка. Павітаўся з ім чалавечак і кажа:

— Дай мне кавалак пірага, што ў цябе ў кішэні, і глыток віна — я вельмі прагаладаўся і хачу піць.

Але разумны сын адказаў:

— Калі я аддам табе свой пірог ды віно, то мне самому нічога не застанеца. Ідзі сваёй дарогай.

Так і застаўся чалавечак ні з чым, а разумны сын пайшоў сабе далей. Вось пачаў ён сячы дрэва; стукнуў сякерай ды патрапіў сабе прама па руцэ, — давялося

яму дамоў вяртацца і рабіць сабе перавязку. А выйшла ўсё з-за таго сівога чалавечка.

Потым пайшоў у лес сярэдні сын, і дала яму маці, як і старэйшаму сыну, здобны пірог і бутэльку віна. Яму таксама сустрэўся стары сівы чалавечак і папрасіў у яго кавалак пірага і глыток віна. Але і сярэдні сын, таксама разумны, адказаў:

— Дам я табе — мне менш дастанецца.

Так і застаўся чалавечак ні з чым, а сярэдні сын пайшоў сабе далей. Але і ён быў пакараны: стукнуў ён некалькі разоў па дрэве і патрапіў сякерай па назе, вось і давялося яго дамоў на руках адносіць.

Тады Дурань і кажа:

— Дазволь мне, бацька, хоць раз у лес пайсці дроў насячы.

Адказаў бацька:

— Браты твае ўжо хадзілі, ды толькі сабе нашкодзілі, — куды ўжо табе, ты ў гэтай справе нічога не разумееш.

Але Дурань усё прасіў ды прасіў, і бацька нарэшце згадзіўся:

— Ну, ідзі, а можа, у бядзе паразумнееш.

І дала яму маці пірог, а быў ён на вадзе замешаны ды ў попеле выпечаны, і бутэльку кіслага піва. Прышоў Дурань у лес, сустрэўся яму той жа стары сівы чалавечак, павітаўся з ім і кажа:

— Дай мне кавалак пірага і глыток з тваёй бутэлькі, — я такі галодны і мне вельмі хочацца піць.

Адказаў Дурань:

— Ды ў мяне ж пірог на попеле выпечаны, а піва кіслае; але калі гэта табе да смаку, давай прысядзем і разам перакусім.

Селі яны, дастаў Дурань свой пірог, які быў на попеле выпечаны, а ён аказаўся здобным і смачным, а кіслае піва стала добрым віном. З'елі яны пірог, выпілі віно, і сказаў чалавечак:

— Таму, што ў цябе сэрца добрае і ты ахвотна са мной падзяліўся, я ўзнагароджу цябе шчасцем. Вунь стаіць старое дрэва, ты ссячы яго, і між каранёў табе штосьці знойдзецца. — Потым чалавечак развітаўся і знік.

Пайшоў Дурань, падсек дрэва, яно павалілася, раптам бачыць ён — сядзіць на каранях гусь, а пер'е ў гусі ўсё з чыстага золата. Падняў ён гусь, узяў яе з сабой і пайшоў у харчэўню, дзе і вырашыў занаваць. А ў гаспадара харчэўні былі тры дачкі; убачылі яны гусь, зацікавіліся, што гэта за дзіўная птушка такая, і захацелася ім здабыць адно з яе залатых пёраў. Старэйшая падумала: «Выпадак для гэтага, відаць, надарыцца, я выцягну сабе залатое пяро». Толькі Дурань адлучыўся, схапіла яна гусь за крыло, але тут пальцы яе так да крыла і прыліплі. Прыйшла хутка другая сястра, і было ў яе адно ў галаве: як бы гэта выцягнуць і сабе залатое пяро; але толькі яна дакранулася да сваёй сястры, дык адразу да яе і прыліпла. А тут прыйшла і трэцяя сястра, каб здабыць сабе залатое пяро, але сёстры ёй крыкнулі:

— Богам просім, не падыходзь да нас, адыдзі! Але яна не зразумела, чаму гэта нельга падысці, і падумала: «Калі сёстры мае там, то і я магу быць таксама з імі», — і толькі яна падбегла і дакранулася да адной з сясцёр, дык адразу да яе і прыліпла. Вось і давялося ім правесці ноч каля гусі.

Раніцай узяў Дурань гусь пад паху і пайшоў, мала турбуючыся аб тым, што тры дзяўчыны ідуць за ім следам. Давялося ім увесь час бегчы ўслед за гуссю то туды, то сюды, куды ногі Дурневы надумаюць. Сустрэўся ім у полі пастар; убачыў ён такое шэсце і кажа:

— Пасаромейцеся, бессаромныя дзяўчаты! Чаго бяжыце ўслед за хлопцам, куды гэта варта? — І ён схапіў малодшую за руку, збіраючыся яе адцягнуць.

Але толькі ён да яе дакрануўся, як таксама прыліп, і давялося яму самому бегчы ўслед за імі.

Сустрэўся ім неўзабаве на шляху дзяк; убачыў ён пастара, які спяшаўся ўслед за трыма дзяўчынамі, здзівіўся і закрычаў:

— Эй, спадар пастар, куды гэта вы так спяшаецеся? Не забудзьце, што сягоння трэба яшчэ дзіця хрысціць, — і ён падбег да пастара, схапіў яго за рукаў і таксама прыліп.

Калі яны ўсе ўпяцярых беглі ўслед адно за адным, сустрэлася ім двое сялян, якія вярталіся са сваімі матыкамі з поля; пастар крыкнуў ім, каб яны вызвалілі яго і ксяндза. Але толькі дакрануліся сяляне да ксяндза, як таксама прыліпілі, — стала іх цяпер сямёра, і ўсе беглі ўслед за Дурнем і яго гуссю.

Вось прыйшоў Дурань у горад, а правіў у тым горадзе кароль, і была ў яго дачка, такая строгая ды панурая, што ніводзін чалавек не мог яе ніяк расмяшыць. І таму кароль аб'явіў, што хто, маўляў, яе расмяшыць, той ажэніцца з ёю.

Пачуў Дурань пра гэта і накіраваўся са сваёй гуссю і цэлай чарадой спадарожнікаў да каралеўны. Убачыла тая семярых, якія беглі адно за адным, і так пачала смяяцца, што і спыніцца ёй было цяжка. Запатрабаваў тады Дурань яе сабе ў нявесты, але каралю будучы зяць штосьці не вельмі спадабаўся. Пачаў кароль выдумляць усялякія адгаворкі і сказаў, каб прывёў ён да яго такога чалавека, які б змог цэлы склеп віна выпіць. Тут Дурань і прыгадаў сівога чалавечка і падумаў, што той зможа, мабыць, дапамагчы яму. Накіраваўся Дурань у лес і ўбачыў на тым самым месцы, дзе сек ён аднойчы дрэва, нейкага чалавечка; той сядзеў і па твары ягоным было відаць, што ён надта зажурыўся. Пачаў Дурань яго распытваць, чаму ён бядуе. Той адказаў:

— Мучыць мяне моцная смага, ніяк не магу я яе прагнаць. Халоднай вады я не п'ю, бочку віна я ўжо

апаражніў, але для мяне гэта ўсё роўна, што кропля на гарачы камень.

— Я магу ў гэтай справе табе дапамагчы, — сказаў Дурань. — Ідзі за мной, і ты ўволю нап'ешся.

Павёў яго Дурань у каралеўскі склеп. Падсеў чалавечак да вялізных бочак і пачаў піць; піў і піў, пакуль жывот у яго не раздзьмуўся, і не прайшло і дня, як выпіў ён цэлы склеп.

Запатрабаваў другі раз Дурань сабе нявесту, але кароль раззлаваўся, што такі просты хлопец, якога кожны называе Дурнем, можа ажаніцца з яго дачкой, і паставіў тады новую ўмову: павінен Дурань спачатку знайсці такога чалавека, які б змог цэлую гару хлеба з'есці.

Не доўга думаючы, накіраваўся Дурань у лес; і сядзеў на тым самым месцы нейкі чалавек; ён падцягнуў свой пояс тужэй, твар у яго быў сумны, і ён сказаў Дурню:

— Я ўжо з'еў цэлую печ сітнага хлеба, ды што гэта для мяне, калі я страшэнна галодны! Ніяк мне не наесціся, і даводзіцца таму пояс падцягваць усё тужэй, каб з голаду не памерці.

Узрадаваўся Дурань і кажа:

— Дык уставай і ідзі за мной: ужо ты ўволю наясіся.

Прывёў ён яго да каралеўскага двара, а туды звезлі да таго часу ўсю муку з усяго каралеўства і напаклі вялізную гару хлеба; ну, тут лясны чалавек падышоў і пачаў есці, — і за адзін дзень уся хлебная гара знікла.

Трэці раз запатрабаваў Дурань сабе нявесту, але каралю хацелася ад яго пазбавіцца, і запатрабаваў ён у Дурня такі карабель, каб мог па вадзе і па сушы плаваць.

— Як толькі ты на тым караблі да мяне падплынеш, — сказаў ён Дурню, — адразу мая дачка будзе тваёю жонкай.

Накіраваўся Дурань прамой дарогай у лес; сядзеў там стары сівы чалавечак, якому ён аддаў некалі свой пірог, і сказаў чалавечак:

— Гэта ты мяне накарміў, напайў, дам я табе за гэ-та карабель; я гэта раблю таму, што ты мяне пашкадаваў.

І даў ён яму карабель, які мог хадзіць і па сушы і па моры. Убачыў кароль той карабель і не мог адмовіцца аддаць дачку сваю замуж за Дурня. Вось згулялі вяселле, і пасля смерці караля атрымаў у спадчыну Дурань усё каралеўства і жыў доўгія гады шчасліва са сваёю жонкай.

МІЛЫ РАЛАНД

Жыла калісьці жанчына, і была яна сапраўднай ведзьмай. Было ў яе дзве дачкі; адна з іх нязграбная і злая, і жанчына любіла яе таму, што яна даводзілася ёй роднай дачкой; а другая — добрая і прыгожая, і жанчына яе ненавідзела таму, што тая была яе падчарыцай.

Аднойчы надзела падчарыца прыгожы фартух, ён спадабаўся другой дачцэ, і тая пачала зайздросціць зводнай сястры і сказала маці, што хоча — чаго б ні каштавала — атрымаць гэты фартух.

— Супакойся, маё дзіцятка, — сказала старая, — ты яго атрымаеш. Тваю зводную сястру даўно пара забіць; сёння ўночы, якраз, як яна засне, я прыду і адсяку ёй галаву. Толькі глядзі, каб ты сама легла ў ложка бліжэй да сцяны, а яе падсунь на самы край.

І давалося б беднай дзяўчыне загінуць, але іменна у гэты час яна стаяла у кутку і ўсё чула. Дзяўчыну ўвесь дзень з дому не выпускалі, а калі надышоў час класціся спаць, ёй загадалі класціся першай. Калі сястра заснула, дзяўчына асцярожна пасунула

яе на край ложка, а сама легла каля сцяны, на яе месца.

Падкралася ўночы старая, і быў у яе правай руцэ тапор, а левай яна спачатку памацала, ці ляжыць хто на краю ложка; потым яна моцна сціснула тапор рукамі і адсекла галаву сваёй роднай дачцэ.

Калі старая пайшла, дзяўчына устала і накіравалася да свайго любага, звалі яго Раландам, і пастукала ў яго дзверы. Выйшаў ён, а яна яму гаворыць:

— Паслухай, мілы Раланд, нам трэба хутчэй адсюль бегчы. Мачыха хацела мяне забіць, а замест мяне забіла ўласную дачку. Развіднее, яна ўбачыць, што нарабіла, і тады мы прапалі.

— Спачатку я раю табе, — сказаў Раланд, забраць у яе чарадзейную палачку, бо мы не выратуемся, калі яна кінецца нас даганяць.

Забрала дзяўчына чарадзейную палачку, потым узяла мёртвую галаву і капнула на падлогу тры кроплі крыві: адну каля ложка, другую на кухні, а трэцюю — на лесвіцы. А потым знікла са сваім любым.

Раніцою прачнулася старая ведзьма, паклікала сваю дачку, каб аддаць ёй фартух, але тая не з'явілася. Тады яна крыкнула:

— Дзе ты?

— Ды я тут, на лесвіцы, падмятаю, — адказала кропля крыві.

Выйшла старая, але на лесвіцы нікога не ўбачыла, і тады яна крыкнула яшчэ раз:

— Дзе ты?

— Ды я тут, грэюся на кухні, — адгукнулася другая кропля крыві.

Пайшла ведзьма на кухню, але і там нікога не ўбачыла. Крыкнула яна яшчэ раз:

— Дзе ты?

— Ой, ды я тут, на ложку, сплю! — адгукнулася трэцяя кропля крыві.

Увайшла старая ў пакой, наблізілася да ложка. І што ж яна ўбачыла? Сваё роднае дзіця, якое плавала ў крыві і якому сама ж галаву адсекла.

Раз'юшаная ведзьма падскочыла да акна, і паколькі бачыць магла яна далёка-далёка, то адразу заўважыла сваю падчарыцу, якая бегла са сваім мілым Раландам.

— Нічога ў вас не атрымаецца, — крыкнула ведзьма. — Як бы вы далёка не адбеглі, уцекчы ад мяне вам не ўдасца.

Сунула яна ногі ў свае сямімільныя боты, у якіх што ні крок — аж на гадзіну наперад апынешся, і ў хуткім часе нагнала абодвух. Як толькі заўважыла дзяўчына, што старая ўжо блізка, ператварыла яна з дапамогай чарадзейнай палачкі свайго любага Раланда ў возера, а сама ператварылася ў качку і паплыла на сярэдзіну гэтага возера. Спынілася ведзьма на беразе, пачала кідаць у ваду хлебныя крошкі, каб як-небудзь падманіць да сябе качку. Ды качка не паквапілася на падманку, і давялося старой вяртацца ўвечары ні з чым дамоў.

Тым часам дзяўчына прыняла разам з Раландам свой ранейшы выгляд, і пайшлі яны далей, і ішлі ўсю ноч, пакуль не развіднела. Потым ператварылася дзяўчына цудоўнай кветкай, якая раптам вырасла ў цярноўніку, а свайго Раланда ператварыла яна ў скрыпача.

Неўзабаве з'явілася ведзьма і кажа скрыпачу:

— Мілы музыкант, ці можна сарваць мне гэтую прыгожую кветку.

— Ну, зразумела, можна, — адказаў ён. — А я яшчэ табе і сыграю.

Як толькі ведзьма залезла ў зараснік калючага цярноўніка і наважылася сарваць кветку, — яна вельмі добра ведала, хто быў гэтай кветкай, — музыкант пачаў іграць, і ведзьме супроць свайго жадання давялося скакаць, бо танец быў чарадзейны. І чым хутчэй

іграў музыкант, тым усё вышэй падскоквала ў танцы старая.

Калючкі ўжо ўсю вопратку падралі на ведзьме, да крыві пакалолі яе, а музыкант усё іграў і іграў; і скакала ведзьма да таго часу, пакуль мёртвая не звалілася на зямлю.

Вось так яны нарэшце выратаваліся, і сказаў Раланд:

— А цяпер я пайду да свайго бацькі і папрашу, каб ён наладзіў нам вяселле.

— Ну а я застануся тут, — сказала дзяўчына, — буду цябе чакаць. А каб мяне ніхто не пазнаў, ператваруся ў прыдарожны слуп з чырвонага каменя.

Раланд знік, а дзяўчына стаяла чырвоным слупом каля дарогі і чакала свайго любага. Тым часам Раланд вярнуўся дамоў, але яго прывабіла другая дзяўчына, і ён забыў пра сваю любую.

Доўга-доўга стаяла бедная дзяўчына ў полі, і калі Раланд так і не вярнуўся да яе, яна засумавала, ператварылася ў кветку і падумала: «Няхай хто-небудзь наступіць на мяне і растопча...»

Але здарылася так, што на тым прыдарожным полі пасвіў сваіх авечак пастух. Ён заўважыў кветку, бо яна была вельмі прыгожая, сарваў яе, прынёс дамоў і схваў сабе у сундучок. І з таго часу пайшлі ў доме пастуха цудаздзейныя справы. Устане ён раніцою, зірне, а ўся работа ўжо зроблена: пакой падмецены, стол і лаўкі чыстыя, у печы агонь гарыць, поўнае вядро вады стаіць. А як вернецца дамоў апоўдні — і стол ужо накрыты, і посуд з рознай ежай на ім.

І ніяк не можа пастух зразумець, як гэта ўсё само сабой робіцца — у сябе ж дома ён ніколі нікога чужога не заўважаў, ды і хто б мог у маленькай хатцы схвацца? Усё гэта яму пэўна падабалася, але ж было і страшна; і тады ён накіраваўся да адной мудрай жанчыны за парадай.

Жанчына сказала:

— Тут нейкае чараўніцтва, мабыць. Ты як-небудзь на досвітку прыслухайся, ці не рухаецца што-небудзь, па хаце, а калі што заўважыш — накінь хуценька на тое самае хустку. Вось і зловіш...

Пастух так і зрабіў, як сказала яму жанчына, і на другую раніцу, толькі-толькі пачало віднець, ён убачыў: сундучок адчыніўся і з яго выйшла кветачка. У момант падскочыў да яе пастух і накінуў белую хустку. Здарылася неверагоднае: у тую ж хвіліну перад ім вырасла цудоўная дзяўчына.

Яна расказала пастуху усё: пра тое, што была яна кветкай і ўвесь гэты час клапацілася аб яго гаспадарцы, расказала і пра свой лёс. Дзяўчына вельмі спадабалася пастуху, і ён папрасіў яе выйсці за яго за муж. Але яна адказала:

— Не, я хачу застацца вернай свайму любаму, Раланду, хоць ён мяне і пакінуў.

Але яна абяцала пастуха не пакідаць і весці паранейшаму яго гаспадарку.

А якраз надышоў час вяселля Раланда. І былі па вясковай старой традыцыі запрошаны на вяселле ўсе навакольныя дзяўчаты пець у гонар жаніха і нявесты песні.

Пачула аб гэтым адданая любаму дзяўчына і так засумавала, што вось-вось сэрца разарвецца ад гора, і яна не пажадала ісці на вяселле. Але за ёю ўсё ж прыйшлі дзяўчаты і ўзялі яе з сабой.

Вось надышла яе чарга пець песню, але яна запела толькі тады, калі засталася адна, без дзяўчат. Інакш яна не магла. Як толькі пачуў яе песню Раланд, ускочыў са свайго месца і ўсклікнуў:

— Мне гэты голас знаёмы! Вось яна, мая сапраўдная нявеста, ніякай іншай я не жадаю!

І ўсё, што ён паспеў забыць, раптам зноў ажыло, вярнулася зноў у сэрца, як у родны дом.

І адсвяткавала тады адданая дзяўчына вяселле са сваім любым Раландам, зніклі яе пакуты, прыйшоў час радасці і весялосці.

ПАПЯЛУШКА

Захварэла аднойчы ў аднаго багача жонка і адчула, што канец ёй прыходзіць. Паклікала яна да сябе сваю адзіную дачку і гаворыць:

— Любае маё дзіця, будзь сціплай і ласкавай, і Бог табе заўсёды дапаможа, а я буду глядзець на цябе з неба і заўсёды буду каля цябе.

Потым закрыла яна вочы і памерла. Дзяўчынка хадзіла кожны дзень на магілу да маці і плакала, і была ціхмянай і ласкавай.

Вось надышла зіма, і снег накрыў белым саванам магілу, а калі вясной зноў засвяціла сонейка, узяў багач сабе ў жонкі другую жанчыну.

Прывяла мачаха ў дом сваіх дачок. Былі яны прыгожыя і тварам белыя, але сэрцам злосныя і жорсткія. І наступіў тады цяжкі час для беднай падчарыцы.

— Няўжо гэтая дурніца будзе сядзець у нас у пакоі? — сказала мачаха. — Хто хоча есці хлеб, няхай яго спачатку заробіць. Ану, хутчэй на кухню, будзеш гаспадыняй.

Адабралі яны ў яе прыгожае адзенне, надзелі на яе старую зрэбную кашулю і далі ёй драўляныя чаравікі.

— Паглядзіце вы на гэтую гордую прынцэсу, бачыце, як убралася ў строі, — гаварылі яны, смеючыся, і адвялі яе на кухню.

І павінна была яна там з раніцы да вечара выконваць чарнавую работу: падымацца раненька-рана, насіць ваду, паліць у печы, кухарыць і мыць. Акрамя таго, зводныя сёстры ўсяляк імкнуліся як можна мацней яе засмуціць — насміхаліся над ёю, высыпалі

гарох і сачавіцу ў попел, і ёй трэба было сядзець і выбіраць іх адтуль.

Вечарам, калі яна ад працы вельмі стамлялася, ёй даводзілася класціся спаць не ў ложка, а на падлогу, побач з печчу, на попеле. І таму, што была яна заўсёды ў попеле, у пыле і гразі, празвалі яе сёстры Папялушкай. Давялося аднойчы бацьку збірацца ехаць на кірмаш, і спытаў ён у сваіх падчарыц, што прывезці ім у падарунак.

— Прыгожыя строі, — сказала адна.

— Жэмчуг і каштоўныя камяні, — папрасіла другая.

— Ну, а ты што, Папялушка, хочаш?

— Прывязі мне, тата, галінку, што на зваротным шляху першая зачэпіць цябе за шапку.

Накупляў бацька сваім падчарыцам прыгожых сукенак, жэмчугу і самацветных каменьчыкаў, і калі вяртаўся дамоў праз лясок, галінка арэхавая сцебанула яго, ды так моцна, што і шапку ў яго з галавы збіла. Ён адламаў гэтую галінку і ўзяў яе з сабой. А дома падарыў падчарыцам тое, што яны прасілі, а Папялушцы аддаў арэхавую галінку.

Падзякавала яму Папялушка, пайшла на магілу да маці і пасадзіла там арэхавую галінку. І так моцна плакала, што слёзы ручаём цяклі з яе вачэй, і шчодро палілі гэтую галінку. Вось вырасла галінка і стала прыгожым дрэвам. Тройчы на дзень прыходзіла Папялушка да дрэва, плакала і малілася; і кожны раз прылятала да дрэва белая птушка; і, калі Папялушка загадвала якое-небудзь жаданне, птушка скідвала ёй тое, што яна прасіла.

Але вось аднойчы сталася так, што кароль наладзіў банкет, які павінен быў доўжыцца ажно тры дні, і склікаў на яго ўсіх прыгожых дзяўчат краіны, з тым, каб сын яго мог выбраць сабе жонку. Калі зводныя сёстры даведаліся, што ім таксама трэба з'явіцца на банкет, яны паклікалі Папялушку і кажуць ёй:

— Прычашы нам валасы, наваксуй туфлі і зашпілі нам з’асцежкі, ды як можна мацней, бо мы ідзём у каралеўскі палац на агледзіны.

Папялушка паслухалася іх, але заплакала: ёй таксама вельмі хацелася пайсці патанцаваць; яна пачала прасіцца ў мачахі, каб тая пусціла і яе.

— Ты ж, Папялушка, — сказала ёй мачаха, — уся ў попеле ды ў гразі, куды ж табе ісці на банкет! У цябе ж ні сукенкі няма, ні туфляў, а ты хочаш яшчэ танцаваць.

Перастала Папялушка яе прасіць, а мачаха ёй і кажа:

— Вось высыпала я міску сачавіцы ў попел. Калі збярэш за дзве гадзіны, тады можаш ісці разам з сёстрамі.

Выйшла Папялушка чорным ходам у сад і сказала так:

— Вы, галубкі ручныя, вы, галубкі, птушкі паднебныя, ляціце, дапамажыце мне сабраць сачавіцу.

Лепшыя каліўцы — у гаршчок,
Горшыя — у валлячок.

І прыляцелі да кухоннага акенца два белыя галубкі, а за імі і галубка, і нарэшце пазляталіся ўсе птушачкі паднебныя, селі на попел. Схілілі галубкі свае галоўкі і пачалі кляваць: тук-тук-тук-тук, а за імі і астатнія таксама: тук-тук-тук-тук, і хутка сабралі ўсе зярняткі ў місачку.

Прынесла Папялушка місачку сваёй мачасе, радуецца, што яна дазволіць ёй пайсці разам з сёстрамі на банкет, а тая і не думае яе пускаць.

— Не, Папялушка, у цябе ж няма сукенкі, ды і танцаваць ты не ўмееш, — там смяцца будуць з цябе.

Заплакала Папялушка, а мачаха кажа:

— Вось калі выбераш мне з попелу за адну гадзіну дзве поўныя міскі сачавіцы, тады можаш пайсці

разам з сёстрамі. А сама падумала пра сябе: «Гэтага ёй ужо не зрабіць ніколі». Высыпала мачаха дзве міскі сачавіцы ў попел, а дзяўчынка выйшла праз чорны ход у сад і сказала так:

— Вы, галубкі ручныя, вы, галубкі, птушкі паднебныя, ляціце, дапамажыце мне сабраць сачавіцу!

Лепшыя каліўцы — у гаршчок,
Горшыя — у валлячок.

І прыляцелі да кухоннага акенца два белыя галубкі, а за імі і галубка, і нарэшце пазляталіся ўсе птушкі паднебныя, селі на попел. Схілілі галубкі галоўкі і пачалі кляваць: тук-тук-тук-тук, а за імі і астатнія таксама: тук-тук-тук-тук, і хутка сабралі ўсе зярняткі ў місачку.

Прынесла Папялушка сачавіцу мачасе, радуецца, што яна дазволіць ёй пайсці разам з сёстрамі на банкет, а тая і не думае яе пускаць.

— Нішто табе не дапаможа, не пойдзеш ты разам з сёстрамі: і сукенкі ў цябе няма, ды і танцаваць ты не ўмееш. Нам будзе за цябе толькі сорамна.

Павярнулася яна спіной да Папялушкі і пайшла са сваімі дзвюма дочкамі на банкет.

А Папялушка, счакаўшы трохі, накіравалася да магілы сваёй маці пад арэхавае дрэўца. Прыйшла і просіць:

— Дрэўца, дрэўца, варухніся-атрасіся,
Майго твару срэбрам-золатам краніся.

І скінула ёй птушка залатую і срэбную сукенкі, аздобленыя шоўкам ды срэбрам туфлікі. Надзела яна сукенку і неўзабаве з'явілася на агледзіны.

А зводныя сёстры і мачаха, нічога не ведаючы, падумалі, што гэта нейкая чужая каралева, такая прыгожая, з'явілася. Ім і ў галаву не прыходзіла, што гэта Папялушка. Яны думалі, што сядзіць тая дома ў гразі і выбірае з попелу сачавіцу.

Вось выйшаў ёй насустрач каралевіч, узяў яе за рукі і пачаў танцаваць. І не хацеў ён танцаваць ні з якой другой дзяўчынай. І калі хто падыходзіў запрасіць яе на танец, ён гаварыў:

— Я з ёй танцую.

Танцавала яна да самага вечара і хацела ўжо дамоў вяртацца, а каралевіч ёй кажа:

— Я пайду цябе праводзіць. — Яму хацелася даведацца, чыя гэта дачка-прыгажуня; але яна ад яго ўцякла і ўзлезла на галубятню.

Дачакаўся каралевіч, калі прыйшоў яго бацька, і кажа яму, што невядомая прыгожая дзяўчына ўзлезла на галубятню. Стары падумаў: «А ці не Папялушка гэта?» — і загадаў прынесці сякеру і багор, каб разбурыць галубятню. Але там нікога не было.

Вярнуліся бацькі дамоў — бачаць: ляжыць Папялушка у сваёй зрэбнай кашулі ў попеле, і гарыць ля печкі масленая лямпачка. А справа была так: Папялушка хутка выскачыла з другога боку галубятні і пабегла да арэхавага дрэўца. Там яна зняла сваю прыгожую сукенку і паклала яе на магілу; занесла яе птушка назад, і надзела Папялушка зноў сваю шэрую кашулю і села на кухні ў кучу попелу.

На другі дзень, калі банкет працягваўся і бацькі ды зводныя сёстры пайшлі зноў з дому, накіравалася Папялушка да арэхавага дрэва і сказала так:

— Дрэўца, дрэўца, варухніся-атрасіся,
Майго твару срэбрам-золатам краніся.

І скінула ёй птушка яшчэ больш пышную сукенку.

І калі з'явілася яна ў гэтай сукенцы на банкет, кожны любаваўся, гледзячы на яе прыгажосць. Каралевіч чакаў яе. Тут жа ўзяў яе за рукі і танцаваў толькі з ёю. Калі да яе падыходзілі іншыя і запрашалі на танец, ён казаў:

— Я з ёй танцую.

Вось надышоў вечар, і яна сабралася ісці, і пайшоў каралевіч услед за ёй, каб паглядзець, у які дом яна зойдзе. Але яна пабегла ў сад, які знаходзіўся за домам. І расло ў гэтым садзе вялікае прыгожае дрэва, і віселі на ім цудоўныя грушы. Яна імгненна ўзлезла на яго, а каралевіч і не заўважыў, куды яна знікла. Пачаў ён яе чакаць, і калі прыйшоў бацька, каралевіч сказаў яму: «Ад мяне збегла невядомая дзяўчына. Мне здаецца, што яна ўзлезла на грушу».

Бацька падумаў: «А ці не Папялушка гэта?» — і загадаў прынесці сякеру і ссеч дрэва. Але там нікога не было. Прыйшлі яны на кухню, бачаць: ляжыць Папялушка, як і ў мінулы раз, у попеле. Ніхто не заўважыў, як яна саскочыла з другога боку дрэва і аддала птушцы сваю цудоўную сукенку і надзела шэрую зрэбную кашулю.

На трэці дзень, калі бацькі і зводныя сёстры пайшлі на банкет, выправілася Папялушка зноў на магілу да маці і сказала дрэўцу:

— Дрэўца, дрэўца, варухніся-атрасіся,
Майго твару срэбрам-золатам краніся.

І скінула ёй птушка сукенку, такую бліскучую і цудоўную, якой ні ў кога яшчэ не было; а туфлікі былі з чыстага золата.

Вось прыйшла яна на банкет у гэтай сукенцы, і ніхто не ведаў, здзіўлены, што і казаць. Каралевіч танцаваў толькі з ёй, а калі хто яе запрашаў, ён казаў:
— Я з ёй танцюю.

Вось надышоў вечар, і сабралася Папялушка ісці дамоў; і хацелася каралевічу яе праводзіць, але яна так лоўка ўвільнула, што ён нават гэтага не заўважыў. Але пайшоў каралевіч на хітрасць: ён загадаў абмазаць усю лесвіцу смалой; і калі яна ад яго ўцякала, дык туфлік з яе левай нагі застаўся на адной з прыступак. Каралевіч падняў туфлік, і быў ён такі маленькі і прыгожы! І ўвесь з чыстага золата.

Наступнай раніцай пайшоў каралевіч з тым туфлікам да бацькі Папялушкі і кажа:

— Маёй жонкай будзе толькі тая, да чыёй нагі падыдзе гэты туфлік.

Абрадаваліся абедзве сястры — ногі іх былі вельмі прыгожыя. Старэйшая пайшла ў пакой, каб прымераць туфлік, і маці была з ёю. Але ніяк не магла яна ўздзець туфлік на нагу: перашкаджаў вялікі палец. Тады маці падала ёй нож і кажа:

— А ты адсячы вялікі палец; калі станеш каралевай, усё роўна пешшу хадзіць табе не прыйдзеца.

Адсекла дзяўчына палец, абула з цяжкасцю туфлік, сцяла вусны ад болю і выйшла да каралевіча. Узяў ён яе ў нявесты, пасадзіў на каня і паехаў.

І трэба было ім ехаць каля магілы. А сядзелі там на арэхамым дрэўцы два галубкі, і заспявалі яны:

— Ты прыгледзься — чаравік
Ды ўвесь жа у крыві,
Чаравічак, бачна, цесны, —
Зачакалася нявеста.

Паглядзеў каралевіч на яе нагу, бачыць: кроў цячэ. Павярнуў ён назад каня, прывёз самазваную нявесту дамоў і сказаў, што гэта нявеста несапраўдная, — няхай, маўляў, абуе туфлік другая сястра.

Пайшла тая ў пакой, пачала прымяраць туфлік, а той не лезе: пятка аказалася занадта вялікая. Тады маці падала ёй нож і кажа:

— А ты адсячы кавалак пяткі: калі будзеш каралевай, пешшу табе ўсё роўна хадзіць не прыйдзеца.

Адсекла дзяўчына кавалак пяткі, з цяжкасцю ўснула нагу ў туфлік, сцяла вусны ад болю і выйшла да каралевіча. Узяў ён яе сабе ў нявесты, пасадзіў на каня і паехаў.

Ехалі яны каля арэхавага дрэўца. Там сядзелі два галубкі, убачылі іх і заспявалі:

— Ты прыгледзься — чаравік
Ды ўвесь жа у крыві,
Чаравічак, бачна, цесны, —
Зачакалася нявеста.

Глянуў ён на яе нагу, бачыць: кроў цячэ з туфліка, і белыя панчохі ўсе чырвоныя ад крыві. Павярнуў ён каня і прывёз самазваную нявесту назад у яе дом.

— І гэта таксама несапраўдная, — сказаў ён, — ці няма ў вас яшчэ дачкі?

— Ды вось, — сказаў бацька, — ад жонкі-нябожчыцы маленькая няцямлівая Папялушка, — дык куды ёй там быць нявестай!

Але каралевіч папрасіў, каб яе прывялі да яго; а мачаха кажа:

— Ды не, яна такая брудная, яе нельга нікому на вочы паказаць.

Але каралевіч захацеў абавязкова яе ўбачыць; і давялося прывесці да яго Папялушку. Памыла яна рукі і твар, і ён падаў ёй залаты туфлік. Села яна на лаўку, зняла з нагі свой цяжкі драўляны чаравік і лёгка абула туфлік. Прышоўся ён ёй у самы раз. Вось устала яна, паглядзеў каралевіч ёй у твар і пазнаў тую самую прыгажуню, з якой танцаваў, і ўсклікнуў:

— Вось гэта і ёсць сапраўдная мая нявеста!

Спалохалася мачаха, а з ёй і зводныя сёстры, пабялелі ад страху і злосці; а каралевіч узяў Папялушку, пасадзіў на каня і паскакаў з ёй.

Калі ехалі яны каля арэхавага дрэўца, пачулі двух белых галубкоў:

— Ты прыгледзься — чаравік,
Але ў ім няма крыві.
Чаравік, відаць, не цесны, —
Вось яна — твая нявеста!

Галубкі гэта вымавілі, адразу зляцелі з дрэва і паселі на плечы Папялушцы: адзін на правае плячо, другі — на левае. Так і засталіся там сядзець.

Калі надышоў час вяселля, з'явіліся вераломныя сёстры. Хацелі падлізацца да Папялушкі і падзяліць з ёй шчасце. І калі вясельны поезд накіраваўся ў царкву, старэйшая сястра сядзела справа, а малодшая — злева; і вось выклявалі галубы кожнай з іх па воку. А потым, калі вярталіся назад з царквы, старэйшая сястра сядзела злева, а малодшая — справа; і выклявалі галубы кожнай з іх яшчэ па воку.

Так вось былі яны пакараны за злосць сваю і хітрасць на ўсё сваё жыццё слепатой.

ДВАНАЦЦАЦЬ ПАЛЯЎНІЧЫХ

Жыў каралевіч, і была ў яго нявеста, якую ён вельмі любіў. Ён цешыўся сваім шчасцем, але раптам атрымаў вестку, што яго бацька захварэў, памірае і хоча перад смерцю з ім развітацца.

І сказаў каралевіч тады сваёй любай:

— Я павінен ехаць, мне давядзецца цябе пакінуць на нейкі час, дык вось, даю табе на памяць пярсцёнак. Калі я стану каралём, вярнуся назад і забяру цябе.

Сеў ён на каня і паскакаў. Калі ён прыехаў дамоў, бацька паміраў. Ён сказаў яму перад сконам:

— Дарагі мой сын, апошні раз хацеў пабачыцца з табой перад смерцю, абяцай мне, што ты жэнішся па маёй волі...

І назваў ён адну каралеўну, якая павінна была стаць яго жонкай. Сын быў так засмучаны, што не падумаў і сказаў:

— Добра, дарагі мой татачка, хай будзе па вашай волі.

І кароль памёр.

Надышоў час памінак, і сын павінен быў выканаць волю бацькі. Ён накіраваў да той каралеўны сватоў, і яе бацькі далі згоду выдаць дачку за яго замуж. Але пачула пра вяселле першая нявеста і так зажурылася з прычыны яго нявернасці, што ледзь не памерла з гора. І сказаў тады ёй бацька:

— Дачушка мая любая, навошта ты так перажываеш? Што хочаш, тое я і зраблю для цябе.

Падумала дзяўчына хвілінку і кажа:

— Дарагі мой татачка, хачу, каб было ў мяне адзінаццаць падобных на мяне і тварам, і постаццю, і ростам дзяўчат.

І адказаў кароль:

— Калі тваё жаданне можа быць выканана — яно будзе выканана.

І загадаў ён шукаць па ўсяму каралеўству падобных на дачку дзяўчат: і тварам, і постаццю, і ростам.

Неўзабаве прывялі іх да каралеўны, і яна загадала пашыць ім дванаццаць аднолькавых паляўнічых касцюмаў, і павінны былі адзінаццаць дзяўчат прыбрацца у гэтыя паляўнічыя касцюмы, а каралеўна надзела дванаццаты. Потым яна развіталася са сваім бацькам і разам з дзяўчатамі прыехала на сядзібу свайго колішняга жаніха.

Яна спытала, ці не патрэбны каралю паляўнічыя і ці не возьме ён іх усіх разам да сябе на службу. Паглядзеў на яе кароль, але не пазнаў. І таму, што ўсе яны былі маладыя і прыгожыя, ён не адмовіў і сказаў, што ахвотна возьме іх на службу. І былі яны залічаны на службу паляўнічымі.

Але жыў у караля леў, і быў ён зверам чарадзейным, ведаў аб усіх таямніцах. Неяк увечары ён сказаў каралю:

— Ты думаеш, што ў цябе на самай справе дванаццаць паляўнічых?

— Так, — адказаў кароль, — гэта дванаццаць паляўнічых.

Тады леў і кажа:

— Ты памыляешся — гэта дванаццаць дзяўчат.

А кароль пярэчыць:

— Такого не можа быць... Ну, як ты мне дакажаш, што гэта дзяўчаты?

— О, загадай толькі рассыпаць у пярэдняй гарох, — адказаў леў, — і ты адразу пераканаешся. У мужчын крок цвёрды, упэўнены: яны пройдуць па гарошынах і не адну не зрушаць; а дзяўчаты — тыя ідуць дробненька, асцярожна, шаркаюць нагамі, вось гарошыны і раскотваюцца па падлозе.

Каралю спадабалася парада, і загадаў ён рассыпаць гарох у пярэдняй.

Але ў караля быў адзін слуга, які добра адносіўся да паляўнічых. Пачуўшы, што іх хочучь выпрабоўваць, ён прыйшоў да дзяўчат і аб усім расказаў.

Падзякавала слугу каралеўна і звярнулася да дзяўчат:

— Ну, цяпер усё залежыць ад вас — старайцеся ступаць па гарошынах цвёрдым, упэўненым крокам.

На другі дзень раніцою кароль пазваў да сябе паляўнічых. І калі яны апынуліся ў пярэдняй, дзе быў рассыпаны гарох, то прайшлі па гароху упэўнена і цвёрда, і паходка была ў іх моцная і прыгожая, і ні адна гарошына не пакацілася, нават з месца не зрушылася.

Калі дзяўчаты пайшлі, кароль кажа ільву:

— Ты сказаў мне няпраўду: яны прайшлі, як мужчыны.

Леў растлумачыў:

— Дзяўчаты даведаліся, што іх будуць выпрабоўваць і абдумалі, як ім ісці. Ты вось загадай паставіць у пярэдняй дванаццаць калаўротаў: прыдуць дзяўчаты, убачаць калаўроты і адразу абрадуюцца... мужчыны радавацца не будуць.

Каралю спадабалася парада, і ён загадаў паставіць у пярэдняй дванаццаць калаўротаў.

Ды слуга, які жадаў добра паляўнічым, пайшоў і адкрыў і гэтую задуму караля. Застаўшыся сам-насам са сваімі дзяўчатамі, каралеўна сказала ім:

— Трымайце сябе ў руках і на калаўроты нават не пазірайце.

І вось, калі на другі дзень раніцою кароль пазваў сваіх дванаццаць паляўнічых, яны абьякава прайшлі праз пярэдняю, на калаўроты не зірнулі нават.

Тады кароль зноў кажа ільву:

— Ты мяне падмануў: гэта мужчыны, на калаўроты яны не зірнулі.

Леў адказаў:

— Яны і на гэты раз даведаліся, што іх хочуць выпрабаваць.

Але кароль ужо больш не верыў ільву.

Дванаццаць паляўнічых з гэтага часу заўсёды суправаджалі караля на паляванні. Яны ўсё больш і больш яму падабаліся. Неяк у час палявання прыйшла вестка, што нявеста караля знаходзіцца ўжо ў дарозе. Пачула гэта сапраўдная нявеста і зрабілася ёй крыўдна і балюча, так балюча, што нават сэрца амаль перастала у яе біцца, і яна, беспрытомная, упала. Кароль, убачыўшы, што з яго мілым паляўнічым нешта здарылася, падбег да яго. Жадаючы памагчы, ён сарваў у яго з рукі пальчатку. І тут убачыў ён пярсцёнак, які падарыў сваёй нявесце, паглядзеў у твар і пазнаў яе. І захвалявалася яго сэрца, пацалаваў ён яе, а калі яна расплюшчыла вочы, сказаў:

— Ты — мая, а я — твой, і ніхто на свеце нас ніколі не разлучыць.

І кароль паслаў насустрач другой нявесце ганца і загадаў прасіць яе вярнуцца назад у сваё каралеўства, так як, маўляў, у яго ўжо ёсць жонка, а хто стары ключ знойдзе, таму новага не трэба.

Тут і вяселле згулялі. І леў зноў трапіў у міласць да караля, бо ён жа яму ўсю праўду сказаў.

БРЭМЕНСКІЯ МУЗЫКІ

Шмат гадоў таму жыў на свеце млынар. І быў у млынара асёл, разумны і дужы.

Доўга працаваў асёл на млыне, цягаў на спіне кулі з мукой і вось нарэшце састарыўся. Бачыць гаспадар: аслабеў асёл, не здатны больш для работы — і выгнаў яго з дому.

Спалохаўся асёл: «Куды я пайду, куды падзенуся? Стары я стаў і слабы».

А потым падумаў: «Пайду гэтак я ў нямецкі горад Брэмен і стану там гарадскім музыкам».

Так і зрабіў. Пайшоў у нямецкі горад Брэмен.

Ідзе асёл па дарозе і крычыць па-аслінаму. І раптам бачыць ён: ляжыць на дарозе сабака і цяжка дышае.

— Чаму ты так запыхаўся, сабака? — пытае асёл. — Што з табой?

— Стаміўся, — гаворыць сабака. — Бег доўга, вось і запыхаўся.

— Што ж ты так бег, сабака? — пытае асёл.

— Ах, асёл, — гаворыць сабака. — Пашкадуй мяне. Жыў я ў паляўнічага, доўга жыў. Па палях і балотах за дзічынай для яго бегаў, а цяпер стары стаў, і надумаў мой гаспадар мяне забіць. Вось я і збег ад яго, а што далей рабіць — не ведаю.

— Пойдзем са мной у горад Брэмен, — адказвае яму асёл, — зробімся там музыкамі. Брэшаш ты гулка, голас у цябе добры — ты будзеш спяваць і ў барабан біць. А я буду на гітары іграць.

— Што ж, — гаворыць сабака, — пойдзем.

Пайшлі яны разам.

Асёл ідзе, крычыць па-аслінаму, сабака ідзе, брэша па-сабачы.

Ішлі яны, ішлі і раптам бачаць: сядзіць на дарозе кот, сумны сядзіць кот, невясёлы.

— Што ж ты такі сумны? — пытае яго асёл.

— Што ж ты такі невясёлы? — пытае сабака.

— Ах, — гаворыць кот, — пашкадуйце вы мяне, асёл і сабака. Жыў я ў сваёй гаспадыні, доўга жыў, — лавіў пацукоў і мышэй. А цяпер стары стаў, зубы ў мяне прытупіліся, і захацела мая гаспадыня мяне ў рэчцы ўтапіць. Я і збег з дому. А што далей рабіць — не ведаю.

Асёл яму адказвае:

— Пойдзем з намі, кот, у горад Брэмен, станем там вулічнымі музыкамі. Голас у цябе добры, ты будзеш спяваць і на скрыпцы іграць, сабака — спяваць і на барабане іграць, а я — спяваць і на гітары іграць.

— Што ж, — гаворыць кот, — пойдзем.

Пайшлі яны разам.

Асёл ідзе, крычыць па-аслінаму, сабака ідзе, брэша па-сабачы, кот ідзе, мяўкае па-кашачы.

Ішлі яны, ішлі. Праходзяць побач аднаго двара і бачаць: сядзіць на варотах певень і крычыць на ўсё горла: «Ку-ка-рэ-ку!»

— Ты што, пеўнік, крычыш? — пытае яго асёл.

— Што з табой здарылася? — пытае яго сабака.

— Можа, цябе хто пакрыўдзіў? — пытае кот.

— Ах, — гаворыць певень, — пашкадуйце вы мяне, асёл, сабака і кот. Заўтра да маіх гаспадароў госці прыедуць, і вось збіраюцца мае гаспадары зарэзаць мяне і зварыць з мяне суп. Што мне рабіць?

Адказвае яму асёл:

— Пойдзем з намі, певень, у горад Брэмен, і станем там вулічнымі музыкамі. Голас у цябе добры, ты будзеш спяваць і на балалайцы іграць, кот будзе спяваць і на срыпцы іграць, сабака — спяваць і на барабане іграць, а я буду спяваць і на гітары іграць.

— Што ж, — гаворыць певень, — пойдзем.

Пайшлі яны разам.

Асёл ідзе, крычыць па-аслінаму, сабака ідзе, брэша па-сабачы, кот ідзе, мяўкае па-кашачы, певень ідзе, кукарэкае.

Ішлі яны, ішлі, і вось настала ноч. Асёл і сабака ляглі пад вялізным дубам, кот сеў на галіну, а певень узляцеў на самую вершаліну дрэва і пачаў адтуль глядзець па баках.

Глядзеў, глядзеў і ўбачыў: свеціцца непадалёку агеньчык.

— Агеньчык свеціцца! — крычыць певень.

Асёл кажа:

— Трэба даведацца, што гэта за агеньчык. Можа, паблізу дом стаіць.

Сабака кажа:

— Можа, у гэтым доме мяса ёсць. Я паеў бы.

Кот кажа:

— Можа, у гэтым доме малако ёсць. Я папіў бы.

А певень кажа:

— Можа, у гэтым доме пшонка ёсць. Я пакляваў бы.

Усталі яны і пайшлі на агеньчык.

Выйшлі на паляну, а на паляне дом стаіць, і акенца ў ім свеціцца.

Асёл падышоў да дому і зазірнуў у акенца.

— Што ты там бачыш, асёл? — пытае яго певень.

— Бачу я, — адказвае асёл, — сядзяць за сталом разбойнікі, ядуць і п'юць.

— Ох, як хочацца есці! — сказаў сабака.

— Ох, як хочацца піць! — сказаў кот.

— Як бы нам разбойнікаў з дому выгнаць? — сказаў певень.

Думалі яны, думалі і прыдумалі.

Асёл ціхенька паставіў пярэднія ногі на падваконнік, сабака залез на спіну аслу, кот ускочыў на спіну сабаку, а певень узляцеў на галаву кату.

І тут яны ўсе разам закрычалі:

асёл па-аслінаму,

сабака — па-сабачы,
кот — па-кашачы,
а певень — закукарэкаў.

Закрычалі яны і ўваліліся праз акно ў пакой.

Напалохаліся разбойнікі і ўцяклі ў лес.

А асёл, сабака, кот і певень селі вакол стала і ўзяліся за ежу.

Елі-елі, пілі-пілі, — наеліся, напіліся і спаць леглі.

Асёл расцягнуўся ў двары на сене, сабака ўлёгся перад дзвярыма, кот скруціўся клубком на печы, а певень залез на вароты.

Патушылі яны святло ў доме і заснулі.

А разбойнікі сядзяць у лесе і глядзяць з чашчы на свой дом.

Бачаць: святло ў акенцы патухла, цёмна стала.

І паслалі яны аднаго разбойніка паглядзець, што ў доме робіцца.

Можа, дарэмна яны так напалохаліся.

Падышоў разбойнік да дому, адчыніў дзверы, зайшоў на кухню. Бачыць, а на печы два агеньчыкі гараць.

«Напэўна, гэта вуголле, — падумаў разбойнік, — вось я зараз лучыну распалю».

Ткнуў ён агеньчык лучынкай, а гэта было кацінае вока.

Разлаваўся кот, ускочыў, зафыркаў, ды як драпане лапай, ды як зашыпіць.

Разбойнік — у дзверы.

А тут яго сабака за нагу схапіў.

Разбойнік — у двор.

А тут яго асёл капытом убрыкнуў.

Разбойнік — у вароты.

А з варот певень як закрычыць:

— Кукарэку!

Кінуўся разбойнік з усіх ног у лес. Прыбег да сваіх таварышаў і кажа:

— Бяда! У нашым доме пасяліліся страшныя веліканы. Адзін мне ўвесь твар кап'ём падрапаў, другі мне ножыкам нагу парэзаў, трэці мяне па спіне дубінай вытнуў, а чацвёрты закрычаў мне ўслед: «Трымай злодзея!»

— Ох, — сказалі разбойнікі, — трэба нам адсюль як мага хутчэй уцякаць.

І пайшлі разбойнікі з гэтага лесу назаўжды.

А брэменскія музыкі — асёл, сабака, кот і пень — засталіся жыць у іх у доме ды пажываць.

КАРОЛЬ-ЖАБНЯ, АЛЬБО ЖАЛЕЗНЫ ГЕЙНРЫХ

У старадаўнія часы, калі закліцці яшчэ дапамагалі, жыў-быў на свеце кароль; усе дочки былі ў яго прыгажуні, але самая малодшая была такою прыгожай, што нават сонца, якое шмат што бачыла на сваім вяку, і тое здзіўлялася, ззяючы на яе твары.

Паблізу каралеўскага замка раскінуўся вялікі дрымучы лес, і быў у тым лесе пад старою ліпай калодзеж; і вось у спякотныя дні малодшая каралеўна выходзіла ў лес, садзілася на край сцюдзёнага калодзежа, і калі рабілася ёй сумна, яна брала залаты мяч, падкідвала яго ўверх і лавіла; — гэта было яе самай любімаю гульнёю.

Але вось аднойчы, падкінуўшы свой залаты мяч, яна злавіць яго не паспела, ён упаў на зямлю і пакаціўся проста ў калодзеж. Каралеўна вачэй не спускала з залатога мяча, але ён знік, а калодзеж быў такі глыбокі, такі глыбокі, што і дна было не відаць. Заплакала тады каралеўна, і стала плакаць усё мацней і мацней, і ніяк не магла супакоіцца.

Вось бядуе яна аб сваім мячы і раптам чуе — хтосьці ёй гаворыць:

— Што з табою, каралеўна? Ты так плачаш, што і камень расчуліць можаш.

Яна азірнулася, каб даведацца, адкуль гэты голас, раптам бачыць — жабяня высунула з вады сваю тоўстую, пачварную галаву.

— А-а, гэта ты, стары квакун, — сказала яна, — я плачу аб сваім залатым мячы, які ўпаў у калодзеж.

— Супакойся, навошта плакаць, — кажа жабяня, — я табе дапамагу. А што ты мне дасі, калі я знайду тваю цацку?

— Усё, што схочаш, мілае жабяня, — адказала каралеўна. — Мае сукенкі, жамчугі, каштоўныя камяні і ў дадачу залатую карону, якую я нашу.

І сказала ёй жабяня:

— Не трэба мне ні тваіх сукенак, ні жамчугоў, ні каштоўных камянёў, і тваёй залатой кароны я не хачу; а вось калі б ты мяне палюбіла ды са мной паябравала, і мы гулялі б разам, і сядзеў бы я побач з табой за столікам, еў з тваёй залатой талерачкі, піў з твайго маленькага кубка і спаў з табою разам у ложкачку, калі ты мне паабяцаеш усё гэта, я ў момант скокну ўніз і дастану табе твой залаты мяч.

— Так, так, абяцаю табе ўсё, што хочаш, толькі дастань мне мой мяч! — А сама пра сябе падумала: «Што там неразумнае жабяня балбоча? Сядзіць яно ў вадзе сярод жабаў ды квакае, — дзе ўжо яму быць чалавеку сябрам?»

Атрымаўшы ад яе абяцанне, жабяня нырнула ў ваду, спусцілася на самае дно, хутка выплыла наверх, трымаючы ў роце мяч, і кінула яго на траву. Пабачыўшы зноў сваю прыгожую цацку, каралеўна вельмі ўзрадавалася, падняла яе з зямлі і пабегла.

— Пачакай, пачакай! — крыкнула жабяня. — Вазьмі і мяне з сабою, мне ж за табою не ўгнацца!

Але што з таго, што яно гучна крычала ёй услед сваё «ква-ква»? Яна і слухаць яго не хацела, спяшаючыся дамоў. А пасля і зусім забылася пра беднае жабяня, і давялося яму зноў спусціцца ў свой калодзеж.

На другі дзень яна села з каралём і прыдворнымі за стол і стала есці са сваёй залатой талерачкі. Раптам — топ-шлёп-шлёп — узбіраецца хтосьці па мармуровай лесвіцы і, узабраўшыся наверх, стукаецца ў дзверы і гаворыць:

— Маладая каралеўна, адчыні мне дзверы!

Яна пабегла паглядзець, хто б гэта мог да яе пастукацца. Адчыняе дзверы, бачыць — сядзіць перад ёю жабяня. Імгненна зачыніла яна дзверы і села зноў за стол, але зрабілася ёй так страшна-страшна. Заўважыў кароль, як моцна б'ецца ў яе сэрцайка, і кажа:

— Дзіця маё, чаго ты так спужалася? Ці не велікан які-небудзь схаваўся за дзвярыма і хоча цябе выкрасці?

— Ах, не, — сказала каралеўна, — гэта зусім не велікан, а брыдкае жабяня.

— А што яму ад цябе трэба?

— Ах, мілы бацюхна, ды вось сядзела я ўчора ў лесе ля калодзежа і гуляла, і ўпаў у ваду мой залаты мяч. Я горка заплакала, а жабяня дастала мне яго і стала патрабаваць, каб я ўзяла яго ў сябры, а я і паабяцала яму, — але ніколі я не думала, каб яно магло выбрацца з вады. А вось цяпер яно з'явілася і хоча сюды ўвайсці.

А тым часам жабяня пастукалася зноў і крыкнула:

— Прывітанне, каралеўна,

Дзверы адчыні!

Ці ж магла забыцца ты,

Што мне абяцала ўчора,

Помніш, ля калодзежа?
Прывітанне, каралеўна,
Дзверы адчыні!

Тады кароль сказаў:

— Ты сваё абяцанне павінна выканаць. Ідзі і адчыні яму дзверы.

Яна пайшла, адчыніла дзверы, і вось жабяня скокнула ў пакой, паскакала ўслед за ёю, даскакала да яе крэсла, села і гаворыць:

— Возьмі і пасадзі мяне побач з сабою.

Яна не адважвалася, але кароль загадаў ёй выканаць яго жаданне. Яна пасадзіла жабяня на крэсла, а яно на стол пачало прасіцца; пасадзіла яна яго на стол, а яно кажа:

— А цяпер падсунь да мяне бліжэй сваю залатую талерачку, будзем есці з табою разам.

Хаця яна і выканалася гэта, але было відаць, што без вялікай ахвоты.

Пачало жабяня есці, а каралеўне і кавалак у горла не лезе. Нарэшце яно сказала:

— Я наелася ўволю і стамілася, — зараз аднясі мяне ў сваю спальню, пасцялі мне сваю шаўковую пасцельку, і мы ляжам з табою разам спаць.

Як заплакала тут каралеўна, — страшна ёй стала халоднага жабяняці, баіцца да яго і даткнуцца, а яно яшчэ ў цудоўнай, чыстай пасцельцы з ёю збіраецца спаць. Разгневаўся кароль і гаворыць:

— Хто табе ў бядзе дапамог, тым грэбаваць не варта.

Узяла яна тады жабяня двума пальцамі, панесла яго да сябе ў спальню, пасадзіла ў кутку, а сама легла ў пасцельку. А яно скокнула і кажа:

— Я стамілася, мне таксама спаць хочацца, — вазьмі мяне да сябе, а не, дык я твайму бацьку пажалюся.

Раззлавалася тут каралеўна і стукнула яго з усіх сіл аб сцяну.

— Ну, ужо цяпер, паскуднае жабяня, ты супакоішся!

Але толькі ўпала яно на зямлю, як раптам абярнулася каралевічам з цудоўнымі, ласкавымі вачамі, які стаў з таго часу, па волі яе бацькі, яе мілым сябрам і мужам. Ён расказаў ёй, што яго зачаравала злая вядзьмарка, і ніхто б не змог вызваліць яго з калодзежа, акрамя яе адной, і што заўтра яны рушаць у яго каралеўства.

Вось леглі яны спаць і заснулі. А на наступную раніцу, толькі пабудзіла іх сонейка, пад'ехала да палаца карэта з васьмерыком белых коней, і былі ў іх белыя султаны на галаве, а вупраж з залатых ланцугоў, і стаяў на запятках слуга каралевіча, а быў то верны Гейнрых. Калі яго гаспадар быў абярнуты ў жабяня, верны Гейнрых так бедаваў і маркоціўся, што загадаў акаваць сабе сэрца трыма жалезнымі абручамі, каб не разарвалася яно ад гора і смутку.

І павінен быў у гэтай карэце ехаць малады кароль у сваё каралеўства. Пасадзіў верны Гейнрых маладых у карэту, а сам стаў на запяткі і цешыўся, што гаспадар яго пазбавіўся ад злога закляцця.

Вось праехалі яны частку дарогі, раптам каралевіч чуе — ззаду нешта трэснула. Азірнуўся ён і крыкнуў:

— Гейнрых, трэснула карэта!
— Справа, мой гаспадар, не ў гэтым,
То абручык з сэрца спаў,
Што тугой мяне сціскаў,
Як у калодзежы жылі,
Ды рой там з жабкамі вялі.

Вось зноў і зноў затрашчала нешта ў дарозе, каралевіч думаў, што гэта трэснула карэта, але то былі абручы, што зляцелі з сэрца вернага Гейнрыха, таму што гаспадар яго пазбавіўся ад злога закляцця і стаў зноў шчаслівым.

ЛІС І КОШКА

Здарылася аднаго разу так, што напаткала кошка ў лесе спадара ліса. «Ён разумны ды такі спрактыкаваны, што яго ва ўсім свеце паважаюць», — падумала кошка і лагодна прамовіла да яго:

— Добры дзень, шаноўны спадар ліс, як маецесья? Як упраўляецесья ў наш цяжкі час? Усё ж такое дарагое.

Глянуў ліс на кошку, акінуў яе зняважлівым паглядом з галавы да ног і памарудзіў, не ведаючы, ці варта адказваць.

Нарэшце ён сказаў:

— Ах ты, няшчасная варкатуха, дурніца бязглуздая, галодная жабрачка ды мышаедка! Як гэта табе на розум прыйшло пытацца, як мне паводзіцца? Як ты насмелілася? Чаму цябе там вучылі? Якія навукі прайшла?

— Я ведаю толькі адну навуку, — сціпла адказала кошка.

— Што ж гэта за навука? — спытаўся ліс.

— Калі за мною ўлягуць сабакі, дык я ўмею ўскочыць на дрэва і ўратавацца.

— І гэта ўсё? — сказаў ліс. — А я вось знаўца аж у ста мастацтвах і да таго яшчэ цалюткі мех хітрыкаў маю. Мне шкада цябе, ідзі са мною, я навучу цябе, як ад сабак уцякаць.

Тут якраз на гэтым часе праходзіў паляўнічы з чатырма сабакамі. Кошка ў імгненне вока ўскочыла на дрэва, уселася на самай вершаліне, і галінкі ды лістоўта схавалі яе.

— Развяжыце ваш мех, спадар ліс, развяжыце ваш мех, — загукала яму кошка. Але сабакі ўжо схапілі яго і моцна трымалі ў зубах.

— Эх, спадар ліс! — усклікнула кошка. — Вось вы і ўляцелі ў бяду са сваімі ста мастацтвамі. А маглі б

вы, як я, на дрэва ўскараскацца, не давялося б вам з жыццём развітвацца.

СПАДАРЫНЯ МЯЦЕЛІЦА

Была ў адной удавы дачка, была ў яе яшчэ і падчарка. Падчарка старанная, прыгожая, а дачка і непрыгожая, і гультайка страшэнная. Дачку сваю ўдава вельмі любіла і ўсё ёй даравала, а падчарку прымушала шмат працаваць і карміла надта дрэнна.

Кожную раніцу павінна была падчарка садзіцца ля калодзежа і прасці пражу. І столькі ёй патрэбна было спрасці, што часта нават да крыві сцірала яна пальцы.

Аднаго разу сядзела яна так, прала і вымазала крывёю верацяно. Нахілілася дзяўчына да калодзежа, каб абмыць вырацяно, і раптам выслізнула ў яе верацяно з рук і звалілася ў калодзеж.

Заплакала падчарка і пабегла дадому расказаць мачасе пра сваю бяду.

— Ты яго выпусціла, ты яго і даставай, — сказала мачаха злосна. — Ды глядзі, без верацяна не вяртайся.

Пайшла дзяўчына назад да калодзежа і з гора ўзяла ды і кінулася ў ваду. Кінулася ў ваду і адразу прытомнасць згубіла.

А калі апрытомнела, убачыла яна, што ляжыць на зялёным лужку, з неба сонца свеціць, а на лужку кветкі растуць.

Пайшла дзяўчына па лужку, глядзіць: стаіць на лужку печ, а ў печы хлябы пякуцца. Хлябы крыкнулі ёй:

— Ах, вымі нас, дзяўчына, з печы хутчэй! Ах, вымі хутчэй! А не то мы зусім згарым!

Узяла дзяўчына лапату і выняла хлябы з печы.

Потым пайшла яна далей і прыйшла да яблыні. А на яблыні было шмат спелых яблыкаў. Яблыня крыкнула ёй:

— Ах, патрасі мяне, дзяўчына, патрасі! Яблыкі даўно паспелі!

Пачала дзяўчына трэсці дрэва. Яблыкі дажджом на зямлю пасыпаліся. І да таго часу трэсла яна яблыню, пакуль не засталася на ёй ніводнага яблыка.

Сабрала дзяўчына яблыкі ў кучу і пайшла далей. І вось нарэшце прыйшла яна да хаткі. З акна хаткі выглянула бабуля. З рота ў яе тырчалі вялізныя белыя зубы. Ubачыла дзяўчына бабулю, спалохалася і хацела ўцячы, але бабуля крыкнула ёй:

— Чаго ты спалохалася, мілая? Заставайся лепш у мяне. Будзеш добра працаваць, і табе добра будзе. Ты мне толькі пасцель сцялі лепей ды пярыну і падушкі ўзбівай мацней, каб пер'е ва ўсе бакі ляцела. Калі ад маёй пярыны пер'е ляціць, на зямлі снег ідзе. Ведаеш, хто я? Я — сама спадарыня Мяцеліца.

— Што ж, — адказала дзяўчына, — я згодна паступіць да вас на службу.

Так і засталася яна працаваць у бабулі. Дзяўчына яна была добрая, працавітая і рабіла ўсё, што ёй бабуля загадвала.

Пярыну і падушкі яна так моцна ўзбівала, што пер'е, быццам камякі снегу, ляцела ва ўсе бакі.

Добра жылося дзяўчыне ў Мяцеліцы. Ніколі яе Мяцеліца не лаяла, а карміла заўсёды сытна і смачна.

Ды ўсё ж хутка пачала дзяўчына сумаваць. Спачатку яна і сама зразумець не магла, чаму сумуе, — бо ёй тут у тысячу разоў лепш, чым дома, жывецца, а потым зразумела, што сумуе яна менавіта па роднаму дому. Як там ні кепска было, а ўсё-такі яна вельмі да яго прывыкла.

Вось аднойчы і кажа дзяўчына бабулі:

— Я вельмі засумавала па дому. Як мне ў вас ні добра, але не магу я тут больш заставацца. Мне дужа хочацца родных пабачыць.

Выслухала яе Мяцеліца і сказала:

— Мне падабаецца, што ты сваіх родных не забываеш. Ты добра ў мяне папрацавала. За гэта я табе сама пакажу дарогу дадому.

Узяла яна дзяўчыну за руку і прывяла да вялікай брамы. Брама расчынілася, і калі дзяўчына праходзіла пад ёю, пасыпалася на яе зверху золата. Так і выйшла яна з брамы, уся золатам абсыпаная.

— Гэта табе ўзнагарода за тваю стараннасць, — сказала Мяцеліца і дала ёй верацяно, тое самае, якое ў калодзеж звалілася.

Потым брама зачынілася, і дзяўчына зноў апынулася на версе, на зямлі. Неўзабаве прыйшла яна да махаінай хаты. Увайшла яна ў хату, а пеўнік, які сядзеў на калодзежы, у гэты час заспяваў:

— Ку-ка-рэ-ку, дзяўчына прыйшла!

Многа золата ў хату прынясла!

Убачылі мачаха з дачкой, што прынесла падчарка з сабой многа золата, і сустрэлі яе ласкава. Нават не лаялі за доўгую адлучку.

Расказала ім дзяўчына пра ўсё, што з ёю здарылася, і захацелася мачасе, каб яе дачка таксама стала багатай, каб яна таксама многа золата дамоў прынесла.

Пасадзіла яна сваю дачку прасці каля калодзежа. Села лянівая дачка ля калодзежа, але прасці не стала. Толькі падрапала сабе палец цярноўнікам да крыві, вымазала верацяно крывёю, кінула яго ў калодзеж і сама за ім у ваду скокнула.

І вось апынулася яна на тым жа самым зялёным лужку, дзе раслі прыгожыя кветкі. Пайшла яна па сцяжынцы і неўзабаве прыйшла да печы, дзе пякліся хлябы.

— Ах, — крыкнулі ёй хлябы, — вымі нас з пецы! Вымі хутчэй! Мы спякліся ўжо! Мы хутка згарым!

— Яшчэ чаго! — адказала гультайка. — Буду я з-за вас пэцкацца, — і пайшла далей.

Потым прыйшла яна да яблыні, яблыня крыкнула ёй:

— Ах, патрасі мяне, дзяўчына, патрасі мяне! Яблыкі ўжо даўно паспелі!

— Як жа, як жа, — адказала яна, — яшчэ, калі я пачну цябе трэсці, які-небудзь яблык мне на галаву зваліцца ды гуз наб'е!

Нарэшце падышла гультайка да хаткі спадарыні Мяцеліцы. Яна зусім не спалохалася Мяцеліцы. Сястра ж расказала ёй пра вялікія зубы Мяцеліцы і пра тое, што яна зусім не страшная.

Вось і пачала гультайка працаваць у Мяцеліцы.

Першы дзень яна яшчэ так-сяк імкнулася пераадолець сваю ляготу, слухала спадарыню Мяцеліцу, узбівала ёй пярыну і падушкі так, што пер'е ляцела ва ўсе бакі.

А на другі і на трэці дзень пачала яе адольваць лягота. Раніцай неахвотна падымалася яна з ложка, пасцель сваёй гаспадыні слала дрэнна, а пярыну і падушкі зусім перастала ўзбіваць.

Надакучыла Мяцеліцы трымаць такую служанку, вась яна і кажа ёй:

— Ідзі ты назад да сябе дамоў!

Тут гультайка ўзрадавалася.

«Ну, — думае, — зараз на мяне золата пасыплецца».

Падвяла яе Мяцеліца да вялікай брамы. Расчынілася брама. Але калі выходзіла з яе гультайка, не золата на яе пасыпалася, а перакуліўся кацёл са смалой.

— Вось табе ўзнагарода за тваю работу, — сказала Мяцеліца і зачыніла браму.

Прыйшла гультайка дадому, а пеўнік, які сядзеў на калодзежы, убачыў яе і закрычаў:

— Будуць смяяцца ўсе ў сяле:
Уваходзіць дзяўчына ўся ў смале!

І так гэта смала да яе моцна прыліпла, што засталася на скуры на ўсё жыццё.

РАЗБОЙНІК-ЖАНІХ

Жыў-быў некалі млынар. Была ў яго прыгожая дачка. Вырасла яна, і захацелася бацьку ўдала выдаць яе замуж.

Вось неўзабаве аб'явіўся багаты жаніх. Бацька пра такога і марыў, таму і паабяцаў яму сваю дачку. А дзяўчыне хлопец не вельмі спадабаўся. Зірне на яго ці падумае пра яго, і нейкі страх ахоплівае яе сэрца.

Аднойчы жаніх кажа:

— Ты вась — мая нявеста, а ні разу да мяне ў госці не завітала.

— Ды я ж не ведаю, дзе стаіць ваша хата.

Жаніх растлумачыў:

— Хата мая вунь там, у цёмным лесе.

— Ці знайду дарогу? — сумняваецца нявеста.

— Я насыплю на дарогу попелу. Ён і прывядзе цябе ў маю хату. Прыходзь у наступную нядзелю. Я ўжо гасцей запрасіў.

Наступіла нядзеля. Трэба збірацца ў дарогу, а дзяўчыне зрабілася так страшна, што не можа растлумачыць. Але ж пераадолела страх. Насыпала поўныя кішэні гароху, рушыла ў дарогу.

Амаль цэлы дзень ішла. І вась перад ёй — густы лес, а ў ім — адзіная хата. Не спадабалася дзяўчыне хата: змрочная, няўтульная. Увайшла ў яе — нікога. Ціха-ціха, аж страшна.

Раптам чуюцца голас:

— Азірніся, нявеста, ці не ў разбойным ты месцы? Азірнулася дзяўчына і ўбачыла птушку ў клетцы. Птушка яшчэ раз папярэдзіла:

— Азірніся, нявеста, ці не ў разбойным ты месцы? Нявеста абышла ўсе пакоі, але ўсюды было пуста, ніводнай чалавечай душы. Урэшце спусцілася яна ў склеп. А там — старая жанчына сядзіць, галавой хітае.

— Ці не скажаце мне, — пытае дзяўчына, — тут жыве мой жаніх?

— Ах, небарака, — адказала бабуля, — куды ты трапіла! Тут жа разбойны прытон. Ты чакаеш вяселля, але глядзі, як бы не святкаваць яго разам са смерцю. Вунь бачыш, вялікі кацёл з вадой. Мяне прымушаюць яго кіпяціць, а тады ў ім вараць людзей і ядуць. Яны ж — людзеда! Ратуйся хутчэй, пакуль цябе не схалілі...

Старая завяла і схавала дзяўчыну за вялізную бочку. Загадала:

— Сядзі ціха, як мышка ў норцы! А ноччу, калі разбойнікі заснуць, мы з табой збяжым.

Толькі яны пра ўсё дамовіліся, як дамоў вярнулася разбойная шайка. Прыцягнулі з сабой нейкую дзяўчыну. Яна крычала, прасілася, а яны як бы не чулі, бо былі ўсе п'яныя.

Разбойнікі прымусілі і дзяўчыну выпіць тры шклянкі віна: беллага, чырвонага, бурштынавага. Ад гэткага пітва разарвалася ў паланянкі сэрца. Яны сарвалі з яе прыгожую сукенку, паклалі на стол, пасеклі на кавалкі дзявоцкае цела, пасыпалі соллю.

Ледзь жывая сядзела за бочкай нявеста. Яна зразумела, якую долю рыхтаваў ёй разбойнік-жаніх. Раптам на яе калені ўпаў мезенец той дзяўчыны, якую забілі разбойнікі. На ім свяціўся залаты пярсцёнак.

А здарылася так, што адзін разбойнік прыкмеціў на руцэ паланянкі золата і захацеў зняць яго. Адсек палец, а ён падскочыў уверх і ўпаў за бочку.

Узялі разбойнікі свечку, пачалі шукаць адсечаны мезенец. Не знайшлі. Тады адзін з іх кажа другому:

— А ты за бочкай шукаў?

Тут старая я-я-к закрычыць:

— Ступайце хутчэй есці! Заўтра пашукаеце палец, ён ад вас не збяжыць.

— Праўду кажаш, — пагадзіліся разбойнікі.

Селі яны вячэраць, пачалі піць віно. А ніхто ж з іх не ведаў, што бабуля падсыпала ў бутлю соннага зеля.

Паелі-папілі разбойнікі дый заснулі-захраплі ў склепе. Вось тады і вылезла з-за бочки нявеста. Асцярожна, пераступаючы цераз спячых, выйшла яна на вуліцу. За ёй — бабуля. І кінуліся яны ўцякаць далей ад разбойнага прытона.

Вецер здзьмуў з дарогі попел, які насыпаў некалі жаніх. Затое гарох, які раскідала дзяўчына, пусціў расткі. У мясячковым ззянні яны і паказвалі дарогу. Так ішлі яны ўсю ноч, а пад раніцу былі ўжо дома. І паведала дзяўчына бацьку ўсю праўду.

Вось надышоў дзень, калі трэба святкаваць вяселле. Млынар склікаў усіх сваіх родзічаў і знаёмых. З'явіўся і жаніх.

Уселіся госці за стол. І прапанавана было кожнаму што-небудзь расказаць. Нявеста сядзела ціха, маўкліва. Тады жаніх звярнуўся да яе:

— Ну, мая душачка, хіба ты нічога не ведаеш? Раскажы нам што-небудзь.

Нявеста пагадзілася:

— Добра, раскажу я вам сон. Іду нібыта цераз лес, іду і раптам перада мною — хата. А ў ёй ніводнай жывой душы. Вісіць на сцяне клетка з птушкай. І кажа мне тая птушка: «Азірніся, нявеста, ці не ў разбойным ты месцы?» І паўтарыла яшчэ раз. Ды гэта, мой мілы, мне толькі снілася... Прайшла я па ўсіх пакоях. Усе яны — пустыя, беспрытульныя. Спусцілася ў склеп, і сядзела там старэнькая жанчына. Пытаюся ў

яе: «Ці не ў гэтай хаце жыве мой жаніх?» А яна адказвае: «Ах, небарака, ты ж у разбойны прытон трапіла. Жаніх твой жыве тут, але ён цябе збіраецца на кавалкі пасекчы, а пасля зварыць дый з'есці». Мілы мой, гэта ж мне толькі прыснілася... І схавала мяне бабуля за вялізную бочку. Толькі там прытаілася, як вярнуліся дамоў разбойнікі, прыцягнулі з сабой нейкую дзяўчыну, далі ёй выпіць трайнога віна — белага, чырвонага і бурштынавага. Ад яго разарвалася ў паланянкі сэрца. Мілы мой, гэта ж мне толькі прыснілася... І ўбачыў адзін разбойнік на мезенцы ў дзяўчыны залатыя пярсцёнак. Цяжка яго сцягнуць. Тады ён узяў сякеру і адсек палец. Падскочыў той мезенец уверх, упаў за вялізную бочку і трапіў якраз мне на калені. Вось ён, гэты палец з пярсцёнкам!..

Нявеста паказала гасцям адсечаны палец з залатым пярсцёнкам.

Разбойнік-жаніх збялеў што палатно, падхапіўся з-за стала і хацеў бегчы. Але госці схапілі яго, прывялі на суд. І прысудзілі пакараць смерцю. А разам і яго шайку за іх разбойныя справы.

КАРАЛЕВІЧ, ЯКІ НІЧОГА НЕ БАЯЎСЯ

Жыў-быў аднойчы каралевіч, не хацелася яму больш заставацца дома ў свайго бацькі, а раз ён нічога не баяўся, то падумаў: «Пайду я па белым свеце вандраваць і не сумна мне будзе, ды і нагляджуся на розныя дзіўныя рэчы». Развітаўся ён са сваімі бацькамі і пайшоў ад іх, і ішоў усё напрасткі з раніцы да самага вечара, і было яму ўсё роўна, куды дарога вядзе. Здарылася так, што падышоў каралевіч да дома аднаго велікана; здарожыўся ён і сеў каля дзвярэй адпачыць. Пачаў каралевіч па баках разглядваць і раптам заўважыў на двары ў велікана цацку: былі гэта два вялізныя шары і кеглі з рост чалавека. Захаце-

лася яму пагуляць у тых кеглі, ён расставіў іх, пачаў збіваць іх шарамі, і калі кеглі падалі, то гучна крычаў, таму што было яму весела. Пачуў велікан шум, высунуў галаву ў акно і ўбачыў чалавека; і быў той ростам, як усе людзі, але аднак жа гуляў у яго кеглі.

— Гэй ты, казяўка! — крыкнуў велікан. — Што гэта ты ў мае кеглі гуляеш? Адкуль у цябе такая сіла?

Паглядзеў каралевіч наверх, агледзеў велікана і сказаў:

— Ах ты, даўбешка гэтаякая! Што ж ты думаеш, што ў цябе аднаго толькі дужыя рукі? Я магу ўсё, чаго захачу!

Спусціўся велікан уніз, пачаў са здзіўленнем глядзець на гульню ў кеглі і сказаў:

— Калі ты такі чалавек, то ідзі і прынясі мне яблык з дрэва жыцця.

— А навошта ён табе? — запытаў каралевіч.

— Гэты яблык я хачу не для сябе, — адказаў велікан. — Ёсць у мяне нявеста, гэта яна яго патрабуе. Хадзіў я, вандраваў нямала па свеце, але такога дрэва адшукаць не мог.

— Ну, я яго адшукаю, — сказаў каралевіч, — чаго б гэта ні каштавала!

Кажа велікан:

— Ты думаеш, што гэта так ужо лёгка? Сад, у якім расце дрэва, абнесены жалезнай агароджай, і ляжаць уздоўж агароджы дзікія звяры, яны вартуюць і нікога з людзей туды не прапускаюць.

— Мяне яны прапусцяць, — сказаў каралевіч.

— Так, але калі ты і трапіш у гэты сад і ўбачыш на дрэве яблык, то гэта яшчэ не азначае, што ты яго зможаш сарваць: вісіць перад ім кольца, і той, хто захачеў бы дастаць і сарваць яблык, павінен спачатку прасунуць у яго руку, а гэта яшчэ нікому не ўдавалася.

— А мне ўдасца, — сказаў каралевіч.

Развітаўся ён з веліканам і пайшоў праз горы і даліны, палі і лясы і прыйшоў, нарэшце, да чарадзейнага саду. Ляжалі вакол яго звяры, але яны апусцілі галовы ўніз і спалі. Яны не прагнуліся і тады, калі ён да іх падышоў і нават калі цераз іх пераступіў. Вось пералез каралевіч цераз агароджу і без перашкод трапіў у сад. І расло там пасярэдзіне дрэва жыцця, і ззялі на галінах яго чырвоныя яблыкі. Ён узабраўся па ствале наверх, толькі хацеў працягнуць руку да яблыка, раптам бачыць — вісіць перад ім кольца; ён лёгка прасунуў у яго руку і сарваў яблык. Але раптам кольца моцна спіснулася вакол рукі, і тут каралевіч адчуў, што магутная сіла пранікла ў яго жылы. Ён спусціўся з яблыкам уніз з дрэва і не захацеў пералазіць цераз агароджу, узяўся рукой за вялікія вароты, — і варта было яму толькі іх патрэсці, як яны з трэскам расчыніліся. Ён выйшаў з саду, але прагнуўся леў, які ляжаў перад агароджай, і кінуўся за каралевічам, ды не разлютаваны, а пайшоў услед за ім пакорна, як за сваім гаспадаром.

Прынёс каралевіч велікану абяцаны яблык і сказаў:

— Вось бачыш, я здабыў яго без усякіх цяжкасцей.

Узрадаваўся велікан, што яго жаданне так хутка збылося, заспяшаўся да сваёй нявесты і даў ёй яблык, які яна патрабавала. Але дзяўчына была і прыгожая і разумная, яна не ўбачыла на руцэ ў велікана кольца і сказала:

— Я табе да таго часу не паверу, што яблык здабыў ты, пакуль не ўбачу ў цябе на руцэ кольца.

Сказаў велікан:

— Для гэтага мне патрэбна вярнуцца дамоў, я яго табе прынясу, — ён думаў, што кольца будзе лёгка адабраць сілай у слабага чалавека, калі той не аддасць яго па добрай волі.

І вось запатрабаваў велікан у каралевіча кольца, але той адмовіў.

— Дзе яблык, там павінна знаходзіцца і кольца, — сказаў велікан, — не аддасі яго па добрай волі, давядзецца табе з-за яго са мною пазмагацца.

Доўга дужаліся яны, але велікан не мог нічога зрабіць з каралевічам: чарадзейная сіла кольца рабіла яго магутным. Тады велікан схітрыў і сказаў:

— Мне ад барацьбы стала горача, ды і табе, мабыць, таксама, — давай пакупаемся ў рэчцы і асвяжымся, а потым пачнем зноўку.

Каралевіч, не падазраючы ніякага каварства, падышоў з веліканам да вады; але зняў ён разам з адзеннем і кольца з рукі і скокнуў у раку. У момант схпіў велікан кольца і наўцёкі; ды леў заўважыў злодзея, кінуўся за веліканам у пагоню, вырваў з рук у яго кольца і прынёс назад свайму гаспадару. Схаваўся велікан за дубам, і калі каралевіч апранаўся, ён напаў на яго і выкалаў яму вочы.

І стаў цяпер каралевіч сляпы, не ведаючы, што яму рабіць. Падышоў да яго велікан, зноў схпіў яго за руку, збіраючыся кудысьці весці, і прывёў яго на вяршыню высокай скалы. Ён пакінуў яго там, а сам падумаў: «Варта яму зрабіць некалькі крокаў, і ён разаб'ецца насмерць, і я змагу тады зняць з яго кольца». Але верны леў не пакінуў свайго гаспадара, ён моцна схпіў яго за адзенне і адцягнуў назад.

З'явіўся велікан, хацеў абрабаваць мёртвага, але ўбачыў, што хітрасць яго не ўдалася. «Няўжо нельга ніяк знішчыць такога слабага чалавечка!» — прамовіў ён, раззлаваны, сам сабе, схпіў каралевіча і павёў яго зноў іншай дарогай да прорвы. Ды леў разгадаў злую задуму і дапамог гаспадару выбрацца з бяды. Калі велікан падвёў сляпога зусім блізка да абрыву, ён выпусціў руку каралевіча і хацеў пакінуць яго аднаго, ды леў піхнуў велікана, і той зваліўся ў прорву і разбіўся.

Верны звер адцягнуў свайго гаспадара з краю ця-
ніны і прывёў яго да дрэва, дзе працякаў празрысты,
светлы ручай. Сеў каралевіч каля ручая, а леў улёгся
побач і лапай апырскаў яму твар. І як толькі трапіла
некалькі кропель каралевічу ў вочы, ён зноў пачаў
трохі бачыць; і тут ён заўважыў птушачку, якая стук-
нулася аб ствол дрэва, потым спусцілася да ручая, вы-
купалася ў ім, і, не дакрануўшыся да дрэў, узляцела,
мільганула, быццам да яе зноў вярнуўся зрок. Убачыў
каралевіч у гэтым знак божы, нахіліўся да вады і аб-
мыў твар. Калі ён падняўся, вочы яго сталі чыстыя,
ясныя, якімі не былі яшчэ ніколі.

Падзякаваў каралевіч Богу за яго вялікую ласку і
пайшоў далей вандраваць па свеце разам са сваім іль-
вом. Здарылася аднойчы, што прыйшоў ён да замка, а
быў той замак зачараваны, і стаяла ля замкавай
брамы дзяўчына, яна была стройная, і твар быў у яе
прыгожы, але ўся яна была чорная. Яна загаварыла з
каралевічам і сказала:

— Ах, каб ты мог вызваліць мяне ад злых чараў!

— А што я павінен дзеля гэтага зрабіць? — запы-
таў каралевіч.

І адказала дзяўчына:

— Ты павінен правесці тры ночы ў вялікай зале за-
чараванага замка, але ніколькі не палохацца. Калі
цябе пачнуць мучыць самымі жаклівымі катавання-
мі, і ты вытрымаеш, не вымавіш ні гуку, я буду выз-
валена ад чараў. Забраць жыццё ў цябе яны не адва-
жацца.

І сказаў тады каралевіч:

— Я не баюся і з божай дапамогай паспрабую. І ён
весела накіраваўся ў замак, і калі ўжо сцямнела, ён
усеўся ў вялікай зале і пачаў чакаць. Да самай поўна-
чы было ціха, але раптам падняўся вялікі шум, з усіх
куткоў і закуткаў з'явіліся маленькія чорцікі. Яны
зрабілі выгляд, быццам яго не заўважаюць, паселі па-
срод пакоя, запалілі агонь і распачалі гульні. Калі

хто прайграваў, той казаў: «Гэта няправільна, тут хтосьці знаходзіцца з чужых, гэта ён вінаваты, што я прайграў». А другі чорцік сказаў: «Пачакай, зараз я да цябе прыйду, гэі, ты, там за печчу!» Крыкі рабіліся пры гэтым усё мацнейшымі і мацнейшымі, і ніхто не мог бы іх слухаць без страху. Але каралевіч працягваў сядзець зусім спакойна і не палохаўся. Ды вось, нарэшце, чэрці паўскаквалі і накінуліся на яго, і было іх так многа, што абараняцца ад іх каралевічу было не пад сілу. Яны цягалі яго па падлозе, шчыпалі, трэслі, білі і ўсяляк яго мучылі, але ён і гуку не вымавіў. Пад раніцу яны зніклі, але ён так знясілеў, што не ў стане быў і паварухнуцца. І калі наступіў світанак, прыйшла да яго чорная дзяўчына, яна трымала ў руках маленькую бутэлечку з жывой вадой і абмыла яго ёю, і ўмомант ён адчуў, што ўвесь боль знік, і яго жылы напоўніліся свежымі сіламі.

Яна сказала:

— Адну ноч ты вытрымаў удала, але наперадзе яшчэ дзве.

Потым яна зноў пайшла, і калі яна адыходзіла, ён заўважыў, што ногі ў яе сталі белыя.

Наступнай ноччу чэрці з'явіліся зноў і пачалі гульні. Яны нападлі на каралевіча і білі яго куды мацней, чым мінулаі ноччу, і ўсё цела ў яго пакрывалася ранами. Але таму, што ён вытрымаў усё моўчкі, ім давалося яго пакінуць; і калі наступіў досвітак, прыйшла дзяўчына і вылечыла яго жывою вадой. А калі яна адыходзіла, ён з радасцю ўбачыў, што ўся яна стала белая.

Засталося яму вытрымаць яшчэ адну ноч, але гэта была самая цяжкая. Чортавы здані з'явіліся зноў.

— А-а, ты яшчэ тут! — закрычалі яны. — Зараз цябе будуць мучыць і катаваць так, што ты задыхнешся.

Яны калолі яго і білі, кідалі ў розныя бакі, цягалі за рукі і за ногі, нібы збіраючыся яго разарваць. Але ён выцерпеў і гуку не вымавіў. Нарэшце чэрці зніклі,

а ён ляжаў непрытомны, не мог і зварухнуцца, нават вачэй ён не мог расплюшчыць, каб убачыць дзяўчыну, якая прыйшла да яго і апырскала і абліла яго жывой вадой. І ўраз ён пазбавіўся ад болю і адчуў сябе свежым і бадзёрым, быццам толькі што прачнуўся. Ён расплюшчыў вочы і ўбачыў перад сабой дзяўчыну, і была яна ўся беласнежная і прыгожая, як ясны дзень.

— Уставай, — сказала яна, — і тройчы ўзмахні над парогам сваім мячом, і ўсё будзе вызвалена ад злых чараў.

І толькі ён гэтак зрабіў, увесь замак быў пазбаўлены чараў, і стала дзяўчына багатай каралеўнай. Прышлі слугі і сказалі, што ў банкетнай зале накрыты ўжо стол і пададзены стравы. Селі каралевіч з каралеўнай за стол, елі і пілі разам, а вечарам з вялікай радасцю яны адсвяткавалі вяселле.

ВЕРНЫЯ ЗВЯРЫ

Шмат гадоў таму жыў адзін чалавек. Грошай у яго было зусім мала, і вось з тымі рэшткамі, што ў яго засталіся, падаўся ён вандраваць па свеце. Прышоў ён аднаго разу ў вёску, бачыць — збегліся хлопцы, крычаць ды шумяць.

— Дзеці, што ў вас тут такое? — спытаўся чалавек.

— Ды вось, — кажуць яны, — мы злавілі мыш, хочам навучыць яе танцаваць. Падзівіцеся, як смешна яна падскоквае!

Але чалавек пашкадаваў бедалажку-звярка ды сказаў:

— Хлопчыкі, пусціце мыш на волю, я вам за тое заплачу. — Ён даў ім грошай, і яны адпусцілі мыш, і бедалажка-звярок уцёк ды схваўся ў норку.

Пайшоў чалавек далей. Прыходзіць ён у другую вёску, бачыць — у хлопцаў малпа; прымушаюць яны

яе скакаць ды куляцца, пацяшаюцца з яе, не даюць ёй спакою. Даў чалавек хлопцам грошай, каб пусцілі яны малпу. Потым пайшоў ён у трэцюю вёску, а там у хлопцаў быў мядзведзь на ланцугу; даводзілася яму ставаць на заднія лапы ды скакаць, а калі ён бурчэў, гэта іх забаўляла. І ён выкупіў мядзведзя; узрадаваўся мядзведзь, што можна стаць цяперака зноў на свае чатыры лапы, ды затупаў ён проста ў лес.

Раздаў чалавек апошнія свае грошы, не засталася ў яго ў кішэні і меднай капейчыны. І кажа ён сабе: «Грошай у караля ў казне куды болей, чым яму трэба; навошта мне з голаду паміраць, вазьму я ў яго трошкі, а зараблю — вярну іх зноў у казну». Залез ён у казну і ўзяў адтуль трошкі грошай, але калі ён вылез з каралеўскай кладоўкі, схопілі яго каралеўскія служкі. Абвясцілі яму, што ён злодзей, ды прывялі яго на суд. А паколькі ўчыніў ён злачынства, дык прысудзілі пасадзіць яго ў скрыню ды кінуць у рэчку. Прасвідравалі ў вечку скрыні дзіркі, каб магло трапляць у яе паветра, і далі чалавеку збан вады ды хлеба лусту. Вось і паплыў ён па рацэ; ды такія яго апанаваў страх! Аж раптам чуе ён — нешта шкрабаецца ды трэцца аб замок, грызе ды пастуквае. Нечакана адмыкаецца замок, узнімаецца вечка скрыні — стаяць перад ім мыш, малпа і мядзведзь, — гэта яны вечка адчынілі; некалі іх чалавек з бяды выбавіў, а цяперака і яны прыйшлі яму на дапамогу. Але звяры не ведалі, што ім далей рабіць, і пачалі яны паміж сабой радзіцца. А тут выкаціўся да іх раптам з вады белы камень, падобны да яйка. Вось мядзведзь і кажа:

— Ён у самы час да нас паспеў, гэты камень цудадейны: чый ён будзе, той і зможа пажадаць сабе ўсё, што толькі захоча.

Выцягнуў чалавек з вады гэты камень, узяў яго ў руку ды пажадаў, каб быў у яго замак з садам і каралеўскаю стайняй. І толькі вымавіў ён сваё жаданне, як сядзеў ужо ў замку з садам ды кара-

леўскай стайняй, і ўсё было такое прыгожае ды дзівоснае, што аніяк не мог ён надзівіцца з усяго гэтага.

А праходзілі гэтым часам па дарозе купцы-гандляры.

— Падзівіцеся, — сказалі яны, — які цудоўны збудаваў замак, а мінулы ж раз, калі мы праходзілі, тут былі толькі адны сыпучыя пяскі.

Закарцела ім дазнацца, як гэта сталася. З'явіліся яны ў замак, пачалі ў чалавека распытваць, як здолеў ён усё гэта так хутка збудаваць. А ён ім і кажа:

— Ды гэта не я зрабіў, гэта зрабіў мой цудадзейны камень.

— А што гэта за камень такі? — спыталіся яны.

Ён пайшоў ды прынёс яго і паказаў купцам-гандлярам. Захацелася ім той камень набыць, і яны спыталіся, ці не прадасць ён ім яго, ды прапанавалі яму ўсе свае дарагія тавары. Зірнуў чалавек на цудоўныя тавары, разбегліся ў яго вочы ад выгляду іх, а было ў яго сэрца не ўстойлівае, яно імкнулася ўсё да новага, і вось даў ён сябе абдурыць, думаючы, што цудоўныя тавары шмат даражэйшыя за ягоны цудадзейны камень, ды аддаў яго купцам-гандлярам. Ледзьве выпусціў ён яго з рук, і адразу ж знікла разам з каменем усё ягонае шчасце, — апынуўся ён зноў у замкнёнай скрыні на рацэ, і была ў яго адна толькі конаўка вады ды акраец хлеба.

Як убачылі верныя звяры — мыш, малпа ды мядзведзь, — што трапіў ён у бяду, паспяшаліся зноў яму на дапамогу, але аніяк не маглі яны цяперака збіць той замок — быў ён шмат мацнейшы, чым у першы раз. Тады мядзведзь і кажа:

— Трэба нам чарадзейны камень знайсці, а інакш усе нашыя намаганні будуць марныя.

А купцы засталіся жыць у замку. Вось звяры і пайшлі туды разам усе; і калі яны былі ўжо каля самага замка, мядзведзь кажа:

— Мыш, зазірні ты ў замочную шчыліну ды паглядзі, што нам рабіць; ты ж маленькая, ніхто цябе не заўважыць.

Мыш згадзілася на гэта, але неўзабаве вярнулася ды кажа:

— Нічога не будзе; я зазірнула: камень вісіць пад люстрай на чырвоным шнурку, па баках сядзяць дзве вялікія кошкі з вогненымі вачыма і яго пільнуюць.

Кажуць тады малпа ды мядзведзь:

— А ты яшчэ раз ідзі туды ды пачакай, пакуль гаспадар ляжа ў пасцель і засне, а потым пралезь у замочную шчыліну, ускараскайся на ложкак ды ўшчыкні яго за нос і адгрызі яму валасы.

Прабралася мыш зноў туды і зрабіла так, як казалі ёй малпа ды мядзведзь. Гаспадар прачнуўся, пачаў сабе нос церці ды кажа:

— А кошкі мае, відаць, нікуды не вартыя: пускаюць мышэй, а тыя валасы мне ўсе з галавы паабгрызлі, — і ён прагнаў сваіх кошкак.

Вось мыш свайго і дасягнула.

Калі на другую ноч гаспадар заснуў, забралася мыш да яго ў пакой, пачала грызці чырвоны шнурок, на якім вісеў камень, пакуль нарэшце яго не перагрызла. Упаў камень на падлогу, тут яна і дацягнула яго да дзвярэй. Але нялёгка гэта было беднай маленькай мышцы; і кажа яна да малпачкі, а тая стаяла за дзвярыма, яе чакаючы:

— Ты выцягни яго адсюль лапай.

Для малпы гэта было няцяжка, яна ўзяла камень у руку, ды пайшлі яны разам усе да ракі.

Малпа і кажа:

— Як жа нам цяперака да скрыні дабрацца?

А мядзведзь адказвае:

— А гэта мы зараз уладкуем! Я ўвайду ў раку ды палпыву, а ты, малпа, сядзеш да мяне на спіну; але глядзі, трымайся за мяне абедзвюма рукамі, ды як

мацней, а камень пакладзі сабе ў рот. А ты, мышка, залазь да мяне ў правае вуха.

Так яны зрабілі ды паплылі ўніз па рацэ. Неўзабаве мядзведзь маўчаць надакучыла, пачаў ён балбатаць пра тое ды пра сёе і кажа:

— Паслухай, малпа, а мы ж з табой адважныя сябры, як ты мяркуеш?

Але малпа змаўчала, нічога яму не адказала.

— Што гэта ў цябе за манера такая, — сказаў мядзведзь, — сябрам сваім не адказваць? Не люблю я тых, хто мне не адказвае.

Далей трываць у малпы не хапіла сілы, выпусціла яна камень у ваду і выгукнула:

— Дурань ты! Як жа мне было адказваць з каменем у роце? Вось ён цяперака і прапаў, а вінаваты ва ўсім ты.

— Ды ты не сварыся, — сказаў мядзведзь, — мы што-небудзь ды прыдумаем.

Парадзіліся яны між сабой, склікалі ўсіх драўняных жабак, жарлянак ды іншыя вадзяныя стварэнні і кажуць:

— На вас збіраецца напасці моцны вораг, трэба вам будзе як болей камянёў набыць, колькі зможаце, а мы збудуем вам сцяну, яна вас і абароніць.

Спалохаліся вадзяныя стварэнні ды нацягалі камянёў адусюль, і прыплыла, нарэшце, з дна рачнога старая тлустая жаба-крактуха і прыцягнула ў роце чырвоны шнурок з чарадзейным каменем. Узрадаваўся мядзведзь, узяў у жабы камень ды сказаў, што цяпер усё, маўляў, у парадку і могуць яны сабе спакойна дадому падавацца, — тут ён з імі і развітаўся. І паплылі яны ўтраіх уніз па рацэ да чалавека, які знаходзіўся ў скрыні. Узарвалі яны чарадзейным каменем вечка, — з'явіліся яны ў самы час — увесь хлеб ён паеў ужо і ўсю ваду выпіў і ледзь не загінуў з голаду. Як толькі ўзяў ён у руку чарадзейны камень, пажадаў сабе добрага здароўя, і адразу ж перанёсся ў свой дзі-

восны замак з садам ды каралеўскаю стайняй і стаў жыць прыпяваючы. А трох звяроў ён пакінуў пры сабе, і ўсё жыццё пражылі яны шчасліва разам.

ПРА РАЗУМНАГА КРАЎЦА

Жыла-была калісьці прынцэса, і вельмі ўжо была яна ганарлівая: прыйдзе да яе, бывала, жаніх, і пачне яна загадваць яму загадкі; а калі ён іх не разгадае, то пасмяецца яна з яго і прагоніць. І загадала яна аб'явіць, што хто загадку разгадае, то за таго яна замуж выйдзе: няхай, маўляў, прыходзіць да яе кожны, хто пажадае. Вось, нарэшце, і знайшліся тры краўцы; два старэйшыя лічылі, што яны майстры вялікія, справу сваю ведаюць, і тут таксама не дадуць маху. А трэці з іх быў чалавек на выгляд несамавіты і вялікі расцяпа, ды і ў рамястве сваім не ўмелец, але ён думаў, што ў гэтай справе выпадзе яму шчасце, а то адкуль жа і ўзяцца шчасцю? Вось і кажуць яму два старэйшыя:

— Ды заставайся ты лепей дома, а то са сваім малым розумам не далёка ты пойдзеш.

Але маладзейшы кравец збіць сябе з панталыку не даў і адказаў, што гатоў галавой ручацца, што з гэтым заданнем ён справіцца; і вось ён смела рушыў у дарогу, быццам увесь свет яму належаў.

Прыбылі яны ўтрох да прынцэсы і аб'явілі, каб загадала яна ім свае загадкі, — людзі, маўляў, прыйшлі талковыя ды вопытныя, і розум у іх такі тонкі, што ў вушка іголка прасунуць можна.

І кажа ім прынцэса:

— Ёсць у мяне на галаве два рознакаляровыя валасы, — дык якога ж яны колеру?

— Калі ў гэтым уся загадка, — адказаў першы кравец, — то вось табе і разгадка: адзін чорны, другі белы, як пра сукно кажуць — чорнае з крапінкай.

І адказала прынцэса:

— Ты няправільна адгадаў, няхай адказвае другі.

І адказаў тады другі:

— Калі ўжо не чорны і не белы, то каштанавы і рыжы — якраз як у майго бацькі святочны сурдут.

— І ты не адгадаў, — сказала прынцэса, — няхай адказвае трэці, — гэты, я бачу, ведае пэўна.

Тут выйшаў смела маладзейшы кравец і кажа:

— У прынцэсы на галаве адзін волас сярэбраны, а другі залаты, — во якога яны колеру!

Пачула гэта прынцэса, збялела ад страху, ледзь прытомнасць не страціла, таму што маладзейшы кравец правільна разгадаў. А была яна цвёрда ўпэўнена, што ніводнаму чалавеку на свеце той загадкі не разгадаць. Апамяталася яна і кажа:

— Таго, што ты адгадаў, яшчэ мала, каб пайшла я за цябе замуж; ты павінен будзеш выканаць яшчэ другое. Ляжыць у мяне ў хляве мядзведзь, вось ты і правядзі з ім цэлую ноч; а калі я раніцай прачнуся і ўбачу, што ты жывы, тады ты і ажэнішся са мною.

Яна думала такім чынам пазбавіцца ад краўца, — бо не было яшчэ такога чалавека, які, трапіўшы ў лапы да мядзведзя, жывы б застаўся. Але кравец не спахоўся, ён ахвотна пагадзіўся і сказаў:

— Смела задумана — паўсправы зроблена.

Вось надышоў вечар, і прывялі маладзейшага краўца да мядзведзя. Мядзведзь памкнуўся ужо кінуцца на маленькага чалавека і павітацца з ім добра сваёй лапай.

— Гэй ты, цішэй, цішэй, — сказаў кравец, — я цябе супакою, — і ён дастаў з кішэні грэцкія арэхі, раскусіў іх і пачаў есці. Убачыў гэта мядзведзь, захацелася яму тых арэхаў пакаштаваць. Палез кравец у кішэню і падаў яму іх поўныя прыгаршчы; але былі гэта не арэхі, а каменьчыкі. Запхнуў мядзведзь іх у пашчу, пачаў грызці, — грызе, а разгрызці ніяк не мо-

жа. «Эх, — падумаў ён, — што гэта я за такі дурань, і арэхаў нават раскусіць не ўмею», — і кажа ён краўцу:

— Паслухай, разгрызі ты мне арэхі.

— Вось ты які, — сказаў кравец, — а пашча ў цябе вунь якая вялікая, а маленькага арэха разгрызці не ўмееш!

Узяў ён камень, але замест яго паклаў сабе ў рот арэх, і — трэсь! — той раскалоўся.

— Трэба будзе яшчэ раз паспрабаваць, — сказаў мядзведзь, — бачу я, справа гэта такая, што і я, мабыць, здолею.

І даў яму кравец зноў камяні. Пачаў мядзведзь грызці, грызе з усяе сілы. Але і ты ж таксама не паверыш, што ён іх разгрыз. Тут выцягнуў кравец з-пад крыса скрыпку і давай на ёй найграваць. Пачуў мядзведзь музыку, не мог стрымацца, пачаў скакаць. Паскакаў ён трохі, і гэта яму так спадабалася, што ён папрасіў краўца:

— Паслухай, а ці складана іграць на скрыпцы?

— Ды зусім лёгка, вось глядзі, — сюды кладу я пальцы левай рукі, а правай смыкам ваджу; і вось яно як весела атрымліваецца: гоп-гоп-гоп, тра-ля-ля!

— Вось так бы іграць на скрыпцы, — сказаў мядзведзь, — і мне б хацелася, можна было б скакаць, калі заховацца. Навучы мяне іграць! Што ты на гэта скажаш?

— З вялікім задавальненнем, калі ёсць у цябе да гэтага здольнасці. Ану, пакажы мне свае лапы. Э, ды яны ў цябе занадта доўгія, трэба будзе кіпцюры крыху абрэзаць. — І ён прынёс ціскі, а мядзведзь паклаў у іх свае лапы; тут кравец давай іх заціскаць, ды як мага мацней, і кажа:

— Цяпер пачакай, пакуль я прынясу нажніцы, — і пакінуўшы мядзведзя раўці колькі яму хочацца, лёг у кутку на салому і заснуў. Пачула вечарам прынцэса, як раве мядзведзь, і падумала, што раве ён ад радасці, пакончыўшы з краўцом. Прачнулася яна раніцай бес-

клапотная і задаволеная, але зазірнула ў хлеў, бачыць — стаіць кравец, вясёлы і здаровы, побач з мядзведзем і пачувае сябе, быццам рыба ў вадзе. Што тут было ёй сказаць? Бо ў прысутнасці ўсіх яна дала яму абяцанне; і загадаў тады кароль падаць карэту, і павінна была прынцэса адправіцца разам з краўцом у кірху і з ім павянчацца. Толькі яны селі ў карэту, а тыя два краўцы пачалі зайздросціць шчасцю свайго сябра; і было ў іх сэрца злое, увайшлі яны ў хлеў і вызвалілі мядзведзя з ціскоў. Люты мядзведзь кінуўся ўслед за карэтай. Пачула прынцэса, што мядзведзь сапе і раве, спалохалася і закрычала:

— Ах, гэта гоніцца за намі мядзведзь, ён хоча цябе сцягнуць.

Тут наш кравец хутка скеміў, што яму рабіць: стаў ён на галаву, высунуў ногі ў акно карэты і закрычаў:

— Бачыш ціскі? Калі ты не адстанеш па-добраму, то трапіш у іх зноў!

Як убачыў гэта мядзведзь, павярнуўся і ўцёк. А кравец наш паехаў сабе спакойна ў кірху і павянчаўся з прынцэсай, і жыў з ёю ён шчасліва, быццам жаранак палявы.

А хто казцы нашай не верыць, няхай талер дае хутчэй!

З М Е С Т

Гензель і Грэтель. <i>Пераклад Г. Далідовіча.</i> — —	5
Шэсць лебедзяў. <i>Пераклад Максіма Валашкі.</i> —	14
Чорт з трыма залатымі валасамі. <i>Пераклад В. Гардзея.</i> — — — — —	20
Храбры кравец. <i>Пераклад Г. Пашкова.</i> — — —	28
Казка пра таго, хто хадзіў страху вучыцца. <i>Пераклад У. Ліпскага.</i> — — — — —	38
Кароль Драздабарод. <i>Пераклад В. Лукшы.</i> — —	47
Залатая птушка. <i>Пераклад К. Камейшы.</i> — —	56
Саломінка, Вугаль і Бабіна. <i>Пераклад М. Пазнякова.</i> — — — — —	65
Столік-накрыйся, залаты асёл і дубінка з мяшка. <i>Пераклад У. Ліпскага.</i> — — — — —	66
Тры маленькія лесавікі. <i>Пераклад Г. Далідовіча.</i>	76
Гаршчок кашы. <i>Пераклад У. Карызны.</i> — — —	83
Цвік. <i>Пераклад В. Лукшы.</i> — — — — —	85
Падземны чалавечак. <i>Пераклад Г. Пашкова.</i> —	86
Сем крумкачоў. <i>Пераклад У. Ліпскага.</i> — — —	91
Ранец, шапачка і ражок. <i>Пераклад В. Гардзея.</i>	94
Беласнежка і Красназорка. <i>Пераклад У. Карызны.</i>	101
Стаптанья туфлікі. <i>Пераклад У. Ліпскага.</i> — —	109
Заяц і вожык. <i>Пераклад М. Пазнякова.</i> — — —	113
Хлопчык як пальчык. <i>Пераклад Максіма Валашкі.</i> — — — — —	116
Дзяўчына-дзікунка. <i>Пераклад К. Камейшы.</i> —	124
Малады велікан. <i>Пераклад У. Карызны.</i> — — —	130
Кароль з Залатой гары. <i>Пераклад Г. Пашкова.</i>	137
Снягурачка. <i>Пераклад В. Гардзея.</i> — — — — —	145
Тры браты. <i>Пераклад М. Пазнякова.</i> — — — — —	156
Мужычок. <i>Пераклад Р. Баравіковай.</i> — — — — —	157
Птушка-Грыф. <i>Пераклад А. Вольскага.</i> — — —	164
Маленькія чалавечкі. <i>Пераклад У. Карызны.</i> —	173
Шэсць слуг. <i>Пераклад У. Ліпскага.</i> — — — — —	175

Літаратурна-мастацкае выданне

Браты ГРЫМ
БРЭМЕНСКІЯ МУЗЫКІ
Казкі

Для малодшага школьнага ўзросту

Рэдактар *А. М. Каляда*

Мастак *Ю. Ц. Цярэшчанка*

Мастацкі рэдактар *Ю. Ц. Цярэшчанка*

Тэхнічныя рэдактары *Г. Ф. Дуброўская, С. А. Абрамчук*

Здадзена ў набор 25.03.98. Падпісана да друку 07.09.98.
Фармат 60×90¹/₁₆. Папера афсетная. Гарнітура Школьная.
Афсетны друк. Ум. друк. арк 19,0 + 0,5 укл. Ум. фарб.-адб.
40,5. Ул.-выд. арк. 14,21 + 0,56 укл. Тыраж 3000 экз. Зак. 737.

Дзяржаўнае прадпрыемства «Выдавецтва «Юнацтва» Дзяржаўнага камітэта Рэспублікі Беларусь па друку. Ліцэнзія
ЛВ № 7, 20.12.1997 г. 220600, Мінск, Машэрава, 11.

Друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку».
220013, Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79.

Грым Браты

Г 84 Брэменскія музыкі: Казкі: Для малод.
шк. узросту / Пер. на бел. мову; Маст.
Ю. Ц. Цярэшчанка. — Мн.: Юнацтва,
1999.—302 с.: [4] л. іл. (Б-ка замежнай
дзіцячай літаратуры).

ISBN 985-05-0108-1.

Кнігу склалі папулярныя казкі братоў Грым у
перакладзе на беларускую мову.

112—98

ISBN 985-05-0108-1

УДК 830-93

ББК 84(4Г)

Бібліотека заможної дітячої літератури

ISBN 985-05-0108-1

9 799850 501089 >

БРАТЪИ

ПРИБИ

РАМ

ИИ

ИИ

ИИ

ИИ

